

ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ & ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Βοήθημα για το μαθητή

ΠΕΡΙΕΧΕΙ

- *Τις απαντήσεις στις ερωτήσεις του Σχολικού Βιβλίου και του Τετραδίου Εργασιών*
- *Πολλά συμπληρωματικά στοιχεία, πρόσθετες ιστορικές γνώσεις, παραθέματα, λογοτεχνικά κείμενα, ιστορικά ανέκδοτα, πλούσιο εικονογραφικό υποστηρικτικό υλικό για τη σωστή σπουδή της Ιστορίας*
- *Συμπληρωματικές εργασίες: σταυρόλεξα, ακροστιχίδες, αντιστοιχίσεις, ασκήσεις του τύπου Σωστό-Λάθος κτλ., για περισσότερη εξάσκηση των μαθητών και καλύτερη εμπέδωση της διδασκόμενης ύλης*
- *Χρονολογικό πίνακα των κυριότερων ιστορικών γεγονότων*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

9

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1 ΕΝΟΤΗΤΑ Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	13
1. Η γένεση των νεότερων χρόνων. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	14
I. Η αξία των βιβλίων στην Αναγέννηση. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	15
II. Θρησκευτική Μεταρρύθμιση. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	16
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ	16
2. Η Ευρώπη ανακαλύπτει τον κόσμο. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	18
I. Τα κίνητρα των εξερευνητών. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	18
II. Συνέπειες των Ανακαλύψεων. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	19
3. Ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	20
I. Πρακτικές εφαρμογές της επιστήμης. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	20
II. Η διάκριση των εξουσιών. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	21
4. Η Γαλλική Επανάσταση. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	22
I. «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη». ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	22
II. «Διακήρυξη των δικαιωμάτων της γυναικάς και της πολίτισσας». ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	22
Συμπληρωματικές εργασίες	25

2 ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΞΕΝΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	26
1. Η κυριαρχία στον ελληνικό χώρο: Λατίνοι και Οθωμανοί. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	26
Η κοινωνική οργάνωση των βενετοκρατούμενων περιοχών: τα Επτάνησα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	27
2. Η κοινωνική οργάνωση. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	28
Οι ελληνικές κοινότητες κατά την οθωμανική κυριαρχία. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	28
Παραθέματα: Σ' ένα ελληνικό σπίτι στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Εξιδαμισμός	29-30
Συμπληρωματικά στοιχεία: Οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων	30
3. Οικονομία και επαγγέλματα. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	31
Επαγγέλματα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	31
Παράθεμα: Οι οικονομικές δραστηριότητες των Ελλήνων	32
Συμπληρωματική εργασία.....	32
4. Η εκπαίδευση. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	33
Τα σχολεία των κοινών γραμμάτων. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	33
Συμπληρωματικά στοιχεία: Τα σχολεία και οι Δάσκαλοι του Γένους. Οι πνευματικές δυνάμεις του ελληνισμού.	
ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ (1714-1779). ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ (1748-1833)	34-37
Παραθέματα: Σ' ένα σχολείο στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Το «Κρυφό Σχολείο»	38
5. Η καθημερινή ζωή. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	39
Η παράδοση. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	39
6. Η πνευματική ζωή. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	40
Κρητική Αναγέννηση: Βιτσέντζος Κορνάρος. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	40
Συμπληρωματικά στοιχεία: Βενετοί, Γενούατες και άλλοι κατακτητές	41
7. Οι σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	42
Ελληνικές παροικίες. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	42
8. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία: ακμή και παρακμή. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	43
Εικόνες της Κωνσταντινούπολης. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	44
Συμπληρωματικά στοιχεία: Οι τουρκικές κατακτήσεις	45
9. Οι μορφές αντίστασης. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	45
Συμπληρωματικά στοιχεία: Οι Κλέφτες και οι Άρματολοί	46-47
Παράθεμα: Η ζωή των κλεφτών	48
Επαναστατικές ενέργειες - κινήματα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	49
Συμπληρωματικά στοιχεία: ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΆΛΗ ΠΑΣΑ	50-52
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ: Η αξία ενός Τούρκου	53
Συμπληρωματικά στοιχεία: Επαναστατικά κινήματα. Τα κάστρα της λευτεριάς	53-54
Παραθέματα: Η Σουλιωτοπούλα. Οι Μανιάτισσες. Η γέννηση αγοριού στη Μάνη. Ο πόθος της ελευθερίας	55-56
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η μεγάλη Κρητική Επανάσταση του 1770	56-58
Συμπληρωματική εργασία	58
10. Τα απελευθερωτικά οράματα: ο Ρήγας Φεραίος. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	59
Ρήγας Φεραίος. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	59
Συμπληρωματικά στοιχεία: Ο ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ (1757-1798)	60-61
Παράθεμα: Ο Θούριος και το σκλαβόπουλο	62
Οι Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία	
Συμπληρωματικά στοιχεία: Δεινοπαθήματα του υπόδουλου ελληνισμού	63-65

Παραθέματα: Οι κρυπτοχριστιανοί. Οι Φαναριώτες	65
Συμπληρωματικές εργασίες	66
3 ΕΝΟΤΗΤΑ Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	67
1. Η προετοιμασία του Αγώνα: ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	68
Σύνδεση με την Ελληνική αρχαιότητα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	68
2. Η προετοιμασία του Αγώνα: η Φιλική Εταιρεία. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ.....	70
Τα μέλη της Φιλικής Εταιρείας. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	70
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η Φιλική Εταιρεία	71
Παραθέματα: Μεγάλες στιγμές. Το μυστικό των Φιλικών	72
3. Η στρατιωτική οργάνωση του Αγώνα. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ.....	73
Το ναυτικό του Αγώνα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	73
4. Πολεμικές επιχειρήσεις: 1821-1824. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ.....	74
Η απήχηση της Ελληνικής Επανάστασης στην τέχνη. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	74
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η Μακεδονία στον Αγώνα. Η Ελληνική Επανάσταση. Χαρακτηριστικά αποσπάσματα από την προκήρυξη του Υψηλάντη. Η Επανάσταση αρχίζει από τη Μολδοβλαχία. Η αποτυχία της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία	75-79
Παραθέματα: Η 25η Μαρτίου. Η τουρκική αντίδραση κατά την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης	80
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η Επανάσταση στην κυρίως Ελλάδα. Η Επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα. Η μάχη της Άλαμανας και ο θάνατος του Αθανάσιου Διάκου. Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος. Το χάνι της Γραβιάς	81-83
Παραθέματα: Πώς έπεσε η Τριπολιτσά. Η πολιορκία της Τρίπολης.....	84
Συμπληρωματικά στοιχεία: Τα γεγονότα του πρώτου έτους της Επανάστασης	85
Παράθεμα: Παλαιάκη συμμετοχή στον αγώνα	85
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η θυσία των γυναικών της Νάουσας. Η σφαγή της Χίου	86
Παράθεμα: Η περιγραφή των σφαγών της Χίου από έναν Τούρκο.....	87
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η μάχη του Καρπενησίου και ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη	87
Παραθέματα: Ο Μπότσαρης σκιζει το διπλώμα της στρατηγίας. Το φιλί του Μάρκου. «Πατρί, νά μακαρίζης...»	88
Συμπληρωματικά στοιχεία: Δερβενάκια. Η καταστροφή του Δράμαλη. Η καταστροφή των Ψαρών	89-90
Παράθεμα: Η καταστροφή των Ψαρών	90
5. Οι πολεμικές επιχειρήσεις: 1825-1827. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	91
Συμπληρωματικά στοιχεία: Μάχη στο Μανιάκι – Ο θάνατος του Παπαφλέσσα	91
Παράθεμα: Γράμμα του Παπαφλέσσα στον αδερφό του	91
Συμπληρωματικά στοιχεία: Ο Ιμπραήμ προχωρεί στο εσωτερικό της Πελοποννήσου	92
Λογοτεχνικό κείμενο: Το φίλημα	93
Παράθεμα: Απάντηση του Κολοκοτρώνη προς τον Ιμπραήμ	93
Πολιορκία και έξοδος του Μεσολογγίου 1825-1826. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	94
Συμπληρωματικά στοιχεία: Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου. Από την Πολιορκία του Μεσολογγίου. Η έξοδος του Μεσολογγίου	95-99
Παράθεμα: Νέο Κούγκι το Μεσολόγγι	99
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η πτώση του Μεσολογγίου	100
Παράθεμα: Το Μεσολόγγι και ο Σολωμός	101
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η εξέλιξη της Επανάστασης το 1826	102
Παραθέματα: Υποταγή της Στερεάς Ελλάδας. Πολιορκία της Ακρόπολης. Ο Λαγουμιτζής	102
Συμπληρωματικά στοιχεία: Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης αρχιστράτηγος της Στερεάς Ελλάδας	103
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ: Κιουταχής και Καραϊσκάκης	104
Συμπληρωματικά στοιχεία: Το τέλος της Επανάστασης. Τα πολεμικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης κατά χρονολογική σειρά	104-105
Συμπληρωματική εργασία.....	105
6. Η πολιτική οργάνωση του Αγώνα. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	106
Η Α' Εθνοσυνέλευση. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	106
Παραθέματα: Η Ελληνική σημαία. Μία μαρτυρία για τη Συνέλευση στην Τροιζήνα	107
7. Οι μορφές του 1821. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	108
Μαντώ Μαυρογένους και Δόμνα Βισθίζη. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	112
Παράθεμα: Για την πατρίδα όλα χαλάλι	113
8. Οι εμφύλιες συγκρούσεις. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	114
Ταραχές στα Βέρβαινα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	114
Παραθέματα: Διχόνοια. Τα κόμματα	115
9. Οι σχέσεις με την Ευρώπη: Ο Φιλελληνισμός. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	116
Οι Φιλέλληνες και ο Αγώνας της Ανεξαρτησίας. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	116
Παραθέματα: Ο Φιλελληνισμός. Φιλέλληνες	117-118
10. Η έκβαση του Αγώνα. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	119
Η ναυμαχία του Ναθαρίου. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	119
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η επεμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων	120
11. Συνθήκες ζωής κατά τη διάρκεια του Αγώνα. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ.....	121
Η Ερμούπολη. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	121
Συμπληρωματική εργασία.....	122

12. Η διακυβέρνηση Καποδίστρια. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	123
Το Ναύπλιο, η πρώτη πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	123
Παραθέμα: Η προσωπικότητα του Καποδίστρια. Η άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα. Η κατάσταση της Ελλάδας όταν ήρθε ο Καποδίστριας. Ο Καποδίστριας σε μια περιοδεία. Ο Δημήτριος Υψηλάντης κλείνει νικηφόρα την Επανάσταση. Οι αποψίεις του Καποδίστρια για το σύστημα διακυβέρνησης.....	124-125
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ: Πώς οι Έλληνες έμαθαν να τρώνε τις πατάτες	126
13. Η εκπαίδευση. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	126
Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση στα χρόνια του I. Καποδίστρια. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	126
Παράθεμα: Ένας δάσκαλος δεκαετούς χρονών	127
14. Οι τελικές ρυθμίσεις του ελληνικού ζητήματος. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	128
Διαμόρφωση των συνόρων του πρώτου ελληνικού κράτους. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	128
Συμπληρωματικές εργασίες	129

4 ΕΝΟΤΗΤΑ Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	130
Συμπληρωματικά στοιχεία: Οι προσδοκίες των Ελλήνων από το νέο κράτος	130-131

1. Το πολίτευμα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	132
I. Πολιτικές διεκδικήσεις 1843-1862. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	132
Συμπληρωματικά στοιχεία	133
Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1866. Το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου	134
II. Το κίνημα στο Γουδί. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	135
2. Το εθνικό ζήτημα. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	137
I. Εθνικά σύνορα και Αλυτρωτισμός. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	137
II. Ο Μακεδονικός Αγώνας 1904-1908. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	139
Συμπληρωματικά στοιχεία: Μακεδονικός αγώνας. Ο αγώνας για να παραμείνει ελληνική η Μακεδονία	140-141
3. Οι σχέσεις της Ελλάδας με τους άλλους. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	142
I. Οι ρυθμίσεις του Ανατολικού Ζητήματος. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	142
II. Το Ανατολικό Ζήτημα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	143
4. Οικονομία και εκσυγχρονιστικά έργα. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	144
I. Η διώρυγα της Κορίνθου. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	144
II. Η οικονομία. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	145
5. Κοινωνία και κράτος. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	147
I. Η παιδική εργασία. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	147
II. Η εκπαίδευση. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	148
6. Η καθημερινή ζωή. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	149
I. Τα αθηναϊκά καφενεία κατά το 19ο αιώνα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	150
II. Ο οίκος. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	150
7. Καλλιτεχνική και πνευματική ζωή. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	152
I. Η Αρχαιολογία. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	152
II. Το Θέατρο. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	153
Συμπληρωματικές εργασίες	154

5 ΕΝΟΤΗΤΑ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	155
1. Ο εκσυγχρονισμός του κράτους. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	155
I. Εργατική νομοθεσία. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	156
II. Το αγροτικό ζήτημα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	156
2. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	158
I. Τα νέα σύνορα του ελληνικού κράτους. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	158
II. Θεσσαλονίκη (1912-1913). ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	159
Συμπληρωματικά στοιχεία: Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913)	160-161
3. Ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	162
I. Οι καταστροφές του πολέμου. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	162
II. Οι ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις στο Συνέδριο της Ειρήνης. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	163
4. Μικρασία: εκστρατεία και καταστροφή. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	164
I. Ο ελληνικός στρατός στη Σμύρνη. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	164
II. Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	165
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η γενοκτονία των Ποντίων	166-167
Παραθέμα: Η Παναγία Σουμελά, ιερό σύμβολο των Ποντίων. Ο αλύτρωτος ελληνισμός. Ένας ακμαίος ελληνισμός.	
Ένα παιδί 12 χρόνων από τη Σμύρνη πάιρνε το δρόμο της προσφυγιάς. Οι συνέπειες του Μικρασιατικού πολέμου	167-168
Λογοτεχνικό κείμενο: Η συφορά της Άττας	169-170
5. Οι τελικές ρυθμίσεις: τα σύνορα και η ανταλλαγή πληθυσμών. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	171
I. Οι συνθήκες της έξοδου των Ελλήνων. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	172
II. Η εγκατάσταση των προσφύγων. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	173
6. Κοινωνία και κράτος στο Μεσοπόλεμο. ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	174
I. Η διεκδίκηση της γυναικείας ψήφου. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	174

II. Το εργατικό κίνημα.	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	175
7. Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ.....	176
I. Η Ελλάδα στον πόλεμο του 1940. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ.....		176
Συμπληρωματικά στοιχεία: Αρχίζει ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος, ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ 1940		177-179
Παραθέματα: Το πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν το πρωί της 28ης Οκτωβρίου. Ήρες πολέμου. Το πρωινό της 28ης Οκτωβρίου. 28 Οκτωβρίου 1940. Όταν οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες. Παρασκευή 22 Νοεμβρίου 1940. Η Ελληνική νίκη.		
Το φιλότιμο του Έλληνα και η ιταλική αχαριστία		179-182
Λογοτεχνικά κείμενα: Στα βουνά της Αλβανίας. Η αντρεισύνη είναι γένους θηλυκού		183-184
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η γερμανική επίθεση, Η κατάληψη της Αθήνας από τους Γερμανούς.		
Η Μάχη της Κρήτης, Συνοπτικοί πίνακες		185-189
Παράθεμα: Η τελευταία προκήρυξη.....		189
II. Οι καταστροφές του Β' Παγκόσμιου πολέμου. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		190
Παράθεμα: Ο επίλογος του Β' Παγκοσμίου πολέμου.....		192
8. Κατοχή, Αντίσταση και Εμφύλιος πόλεμος.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	193
I. Η Εθνική Αντίσταση. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		194
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η τριπλή Κατοχή στην Ελλάδα και η Εθνική Αντίσταση. Η αντίσταση του Έθνους στους ξένους κατακτητές		195-196
Παράθεμα: Η συμβολή των γυναικών στον πόλεμο και στην Εθνική Αντίσταση		197
II. Ο Εμφύλιος πόλεμος. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		197
Συμπληρωματικά στοιχεία: Ο εμφύλιος πόλεμος. Η δοκιμασία του Έθνους κατά την περίοδο 1944-1949 και η σημασία της εθνικής ενότητας. Η Ελλάδα μετά τον εμφύλιο πόλεμο		198-199
9. Τα μεταπολεμικά χρόνια.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	200
I. Η αστυφιλία στα μεταπολεμικά χρόνια. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		200
II. Η μετανάστευση στη Γερμανία. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		201
Συμπληρωματική εργασία.....		201
10. Η στρατιωτική δικτατορία.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	202
I. Η ζωή στα χρόνια της δικτατορίας. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		202
II. Η εξέγερση των φοιτητών και των φοιτητριών. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		203
Λογοτεχνικό κείμενο: ΝΟΕΜΒΡΗΣ ΤΟΥ 1973		204
Συμπληρωματικά στοιχεία: Ανατροπή και αποκατάσταση της δημοκρατίας		205
11. Το κυπριακό ζήτημα.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	206
I. Ο Απελευθερωτικός Αγώνας των Ελληνοκυπρίων (1955-1959). ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		206
II. Το πραξικόπεμπο και η εισβολή το 1974. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		207
Συμπληρωματικά στοιχεία: Το Κυπριακό, ένα μεγάλο εθνικό θέμα. Σύντομη αναδρομή στη σύγχρονη κυπριακή ιστορία		208-209
12. Η Ευρωπαϊκή Ένωση.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	210
I. Κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		210
II. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		210
Συμπληρωματικά στοιχεία: Προς την ενωμένη Ευρώπη		211
13. Η καθημερινή ζωή.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	212
I. Το αυτοκίνητο στην Ελλάδα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		212
II. Η τηλεόραση στην Ελλάδα. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		213
Συμπληρωματικά στοιχεία: Η τηλεόραση		214
Συμπληρωματική εργασία.....		214
14. Ο αθλητισμός.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ	215
I. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		216
II. Το ποδόσφαιρο. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		217
15. Ο πολιτισμός.	ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ.....	218
I. Το ελληνικό τραγούδι. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		218
II. Ο κινηματογράφος. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ		219
Συμπληρωματικά στοιχεία: Πνευματική άνθηση στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Η πνευματική άνθηση συνεχίζεται		
Συμπληρωματικές εργασίες		220
		221

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ**

1 ΕΝΟΤΗΤΑ	Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ	225
2 ΕΝΟΤΗΤΑ	ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΞΕΝΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ	228
3 ΕΝΟΤΗΤΑ	Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	234
4 ΕΝΟΤΗΤΑ	Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ	244
5 ΕΝΟΤΗΤΑ	Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ	249
ΛΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ		258-259
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ		
(από το 1821 έως το 2004)		260-272

4. Πολεμικές επιχειρήσεις: 1821-1824

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 44)

Παρατηρώ το χάρτη και αναφέρω τις σημαντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις του Αγώνα. [3.16]

Οι σημαντικές πολεμικές επιχειρήσεις του Αγώνα έγιναν στο Βαλτέτσι, όπου ο Κολοκοτρώνης νίκησε τους Τούρκους, στην Αλαμάνα, όπου ύστερα από ηρωική αντίσταση πιάστηκε αιχμάλωτος ο Αθανάσιος Διάκος και φονεύτηκε με βάρβαρο και σκληρό τρόπο. Ακόμα, στη Γραβιά, όπου ο Οδυσσέας Ανδρούτσος αντιστάθηκε γενναία στον Ομέρ Βρυώνη, στα Βασιλικά, όπου οι Έλληνες νίκησαν την ισχυρή στρατιά του Μπαύραμ πασά, στην Τρίπολη, όπου οι Έλληνες νίκησαν τους Τούρκους και ελευθέρωσαν την πόλη, στα Δερβενάκια, όπου οι Έλληνες με τον Κολοκοτρώνη και το Νικηταρά κατέστρεψαν τη μεγάλη στρατιά του Δράμαλη, στο Καρπενήσι, όπου νίκησαν οι Έλληνες, αλλά σκοτώθηκε ο Μάρκος Μπότσαρης. Επίσης, στη Χίο, στα Ψαρά και στην Κάσο όπου καταστράφηκαν και τα τρία αυτά νησιά από τους Τούρκους και, τέλος, στον Κόλπο του Γέροντα, όπου ο Μιαούλης κατέστρεψε τον τουρκικό στόλο.

Η απήχηση της Ελληνικής Επανάστασης στην τέχνη

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 45)

1. Εντοπίζω τη χρονολογία δημιουργίας των έργων τέχνης και τη συγκρίνω με τη χρονολογία του ιστορικού γεγονότος, στο οποίο αναφέρονται. [3.17-3.20]

Η δημιουργία των έργων τέχνης έγινε πολύ αργότερα από τότε που έγινε το γεγονός στο οποίο αναφέρονται. Μόνο ο πίνακας του Γάλλου Φιλέλληνα Ντελακρουά («Οι σφαγές της Χίου») έγινε μετά δύο χρόνια. Οι άλλες εικόνες, «Η μάχη στα Δερβενάκια» έγινε μετά από 38 χρόνια (1822-1860), «Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας» 51 χρόνια (1822-1873) και «Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη» μετά από 109 χρόνια (1823-1932).

2. Πόσα χρόνια μετά το κάθε ιστορικό γεγονός δημιουργείται το αντίστοιχο έργο τέχνης; [3.17-3.20]

(Δες αναλυτική απάντηση για το καθένα έργο στην προηγούμενη ερώτηση).

3. Ποιες πολεμικές επιχειρήσεις απεικονίζονται; [3.17-3.20]

Στην εικόνα [3.17] απεικονίζεται η μάχη στα Δερβενάκια, όπου ο Κολοκοτρώνης προξένησε πανωλεθρία στο στρατό του Δράμαλη. Στην εικόνα [3.18] απεικονίζεται η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας στο λιμάνι της Χίου από τον Κωνσταντίνο Κανάρη, για να εκδικηθεί την καταστροφή των Ψαρών. Στην εικόνα [3.19] απεικονίζεται ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη στο Καρπενήσι και στην εικόνα [3.20] η φοβερή σφαγή των κατοίκων της Χίου από τους εξαγριωμένους Τούρκους.

4. Πώς απεικονίζουν οι ζωγράφοι τα δύο αντίπαλα στρατόπεδα; [3.17-3.20]

Στη μάχη των Δερβενακίων οι Έλληνες φαίνονται να κατέχουν τα υψώματα πάνω από το στενό των Δερβενακίων και οι Τούρκοι το στενό, παγιδευμένοι από τους επαναστάτες.

Στην εικόνα [3.18] δεν εμφανίζεται στρατόπεδο. Το ίδιο και στην [3.20]. Τέλος, στην εικόνα [3.19] απεικονίζεται το τουρκικό στρατόπεδο.

5. Ποια στοιχεία των πολεμικών επιχειρήσεων του Αγώνα προβάλλουν οι καλλιτέχνες στα έργα τους;

Οι καλλιτέχνες προβάλλουν στα έργα τους, τη γενναιότητα, την αποφασιστικότητα, τους θριάμβους και τις θυσίες των Ελλήνων από το ένα μέρος και τη βαρβαρότητα των Τούρκων από το άλλο.

6. Ποιες σημαντικές πολεμικές επιχειρήσεις οδηγούν στην εδραίωση της Επανάστασης;

Σημαντικές πολεμικές επιχειρήσεις οι οποίες οδηγούν στην εδραίωση της Επανάστασης είναι η νίκη των Ελλήνων στο Βαλτέτσι, στα Δερβενάκια, στην Τριπολιτσά και στα Βασιλικά.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Η Μακεδονία στον Αγώνα

Λίγο πριν από την έναρξη της Επανάστασης στις Παραδουνάβιες χώρες η Μακεδονία ξεσηκώθηκε εναντίον των Τούρκων. Πρωταγωνιστής αυτής της εξέγερσης ήταν ο **Εμμανουήλ Παπάς**, μία από τις αγνότερες και ηρωικότερες μορφές του Αγώνα της Ανεξαρτησίας.

Ο Σερραίος αγωνιστής ορίστηκε από τη Φιλική εταιρεία αρχηγός του Αγώνα στη Χαλκιδική και το Μάρτιο του 1821 αναχώρησε από την Κωνσταντινούπολη για το Άγιο Όρος. Από εκεί άρχισε να ξεσηκώνει τις γύρω περιοχές. Ο Πολύγυρος, η Κασσάνδρα και η Σιθωνία επαναστάτησαν. Οι Τούρκοι αντέδρασαν, συλλαμβάνοντας τους προκρίτους και αφοπλίζοντας τους κατοίκους των περιοχών αυτών. Οι ηγούμενοι των μονών του Αγίου Όρους σε γενική συνέλευση ονόμασαν τον Εμμανουήλ Παπά «**αρχηγόν και υπερασπιστήν**» της Μακεδονίας και κήρυξαν επίσημα την Επανάσταση.

Οι Τούρκοι τότε με αρχηγό τον Μπαϊράμ πασά πυρπόλησαν πολλά χωριά, σκότωσαν και αιχμαλώτισαν κατοίκους των επαναστατημένων περιοχών.

Ο Εμμανουήλ Παπάς με τους συναγωνιστές του πολέμησε με γενναιότητα, αλλά στο τέλος αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τον αγώνα του, γιατί οι κάτοικοι είχαν τρομοκρατηθεί και οι μοναχοί ήταν απρόθυμοι να συνεχίσουν την Επανάσταση. Επίσης, τα περισσότερα μέλη της οικογένειάς του είχαν συλληφθεί, το σπίτι του είχε καεί και η περιουσία του είχε δημευτεί. Έτσι, αναγκάστηκε να αναχωρήσει απογοητευμένος για την Ύδρα. Όμως πριν φτάσει, πέθανε μέσα στο καράβι, βαθιά λυπημένος. Ενταφιάστηκε με τιμές στην Ύδρα. Τον αγώνα του συνέχισαν οι τέσσερις από τους οκτώ γιους του. Από αυτούς οι τρεις σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια του Αγώνα.

Η Ελληνική Επανάσταση

Η Ελληνική Επανάσταση άρχισε το 1821 και τελείωσε το 1829. Ήταν ένας δύσκολος και ηρωικός αγώνας ενός μικρού λαού με ελάχιστα εφόδια εναντίον της μεγάλης οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Σαν κίνημα η Ελληνική Επανάσταση είχε χαρακτήρα εθνικοαπελευθερωτικό και χριστιανικό, γιατί οι χριστιανοί Έλληνες ήθελαν να απαλλαγούν από τους αλλόθρησκους Τούρκους και να ιδρύσουν ελληνικό κράτος. Τελικά, οι Έλληνες με τους αγώνες και τις θυσίες τους κατόρθωσαν να απελευθερώσουν, αρχικά, ένα μέρος από την ελληνική πατρίδα.

Η Ελληνική Επανάσταση διακρίνεται σε δύο φάσεις: κατά την πρώτη (1821-1824) οι Έλληνες αρχίζουν τον Αγώνα, εξαπλώνουν και εδραιώνουν την Επανάσταση. Κατά τη δεύτερη φάση (1825-1829) κινδυνεύει να σβήσει η Επανάσταση, γιατί οι στρατιωτικοί και οι πολιτικοί σπαράζονται από εμφύλιες διαμάχες για την εξουσία.

Ο ελληνικός Αγώνας άρχισε σε μια περίοδο κατά την οποία στον ευρωπαϊκό χώρο παρατηρείτο μια σύγκρουση ανάμεσα σε δύο κινήσεις: στην αντίδραση για κάθε επαναστατική ιδέα και στο φιλελευθερισμό. Έτσι, η αντίδραση στάθηκε αρνητικός παράγοντας για τους υπόδουλους Έλληνες, γιατί ο κίνδυνος της ένοπλης επέμβασης έκανε τους ηγέτες του ελληνισμού, όπως ήταν ο Κοραής και ο Καποδίστριας, να βρίσκουν τη στιγμή ολότελα ακατάλληλη για Επανάσταση των Ελλήνων. Αντίθετα, ο φιλελευθερισμός στάθηκε ευνοϊκός παράγοντας, για την εξέλιξη της Ελληνικής Επανάστασης.

(Σχολική Θεματική Παιδεία, τόμ. 9. Εκδ. Μαλλιάρης, Θεσ/νίκη 1980)

Χαρακτηριστικά άποσπάσματα από τήν προκήρυξη τοῦ Ὑψηλάντη

«Μάχου ύπέρ πίστεως καὶ Πατρίδος!»

Ἡ ὥρα ἡλθεν, ὡς ἄνδρες Ἐλληνες! Πρό πολλοῦ οἱ λαοί τῆς Εύρωπης, πολεμοῦντες ύπέρ τῶν ιδίων δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, μᾶς ἐπροσκάλουν εἰς μίμησιν. Αὔτοί, καίτοι ὁποσοῦν ἐλεύθεροι, ἐπροσπάθησαν ὅλαις δυνάμεσι νά αὐξήσουν τήν ἐλευθερίαν καὶ δι' αὐτῆς πᾶσαν αὐτῶν εύδαιμονίαν. Οἱ ἀδελφοί μας καὶ φίλοι εἶναι παντοῦ ἔτοιμοι. Οἱ Σέρβοι, οἱ Σουλιώται καὶ ὅλη ἡ Ἡπειρος ὄπλοφοροῦντες, μᾶς περιμένουν. Ἀς ἐνωθῶμεν λοιπόν μέ ἐνθουσιασμόν. Ἡ πατρίς μᾶς προσκαλεῖ.

Ἡ Εύρωπη προσηλώνουσα τούς ὀφθαλμούς της εἰς ἡμᾶς, ἀπορεῖ διά τήν ἀκινησίαν μας. Ἀς ἀντηχήσωσι λοιπόν ὅλα τά ὅρη τῆς Ἐλλάδος ἀπό τὸν ἦχον τῆς πολεμικῆς μας σάλπιγγος καὶ αἱ κοιλάδες ἀπό τὴν τρομεράν κλαγγήν τῶν ἀρμάτων μας. Ἡ Εύρωπη θέλει θαυμάσει τάς ἀνδραγαθίας μας, οἱ δέ τύραννοι ἡμῶν, τρέμοντες καὶ ὡχροί, θέλουσι φύγει ἀπέμπροσθέν μας. Οἱ φωτισμένοι λαοί τῆς Εύρωπης ἐνασχολοῦνται εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς ιδίας εύδαιμονίας καὶ πλήρεις εὐγνωμοσύνης διά τάς πρός αὐτούς τῶν προπατόρων μας εὔεργεσίας ἐπιθυμούσι τήν προπατορικήν ἀρετήν τῆς Ἐλλάδος.

Ἡμεῖς, φαινόμενοι ἄξιοι τῆς προπατορικῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος, εἴμεθα εὐέλπιδες νά ἐπιτύχωμεν τήν ύπερασπισιν τῶν δικαίων αὐτῶν καὶ βοήθειαν. Πολλοί ἐκ τούτων φιλελεύθεροι θέλουσιν ἔλθει διά νά συναγωνισθῶσι μέ ἡμᾶς. Κινηθῆτε, ὡς φίλοι, καὶ θέλετε ἵδει μίαν κραταιάν δύναμιν νά ύπεραπισθῇ τά δίκαιά μας! Θέλετε ἵδει ἐξ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν μας πολλούς, οἵτινες παρακινούμενοι ἀπό τὴν δικαίαν μας αἰτίαν, νά στρέψωσι τά νῶτα πρός τὸν ἐχθρόν καὶ νά ἐνωθῶσι μέ ἡμᾶς. ἡ πατρίς θέλει τούς ἐγκολπωθῆ. Ποῖος, λοιπόν, ἐμποδίζει τούς ἀνδρικούς σας βραχίονας; Ὁ ἄνανδρος ἐχθρός μας εἶναι ἀσθενής καὶ ἀδύνατος. οἱ στρατηγοί μας ἔμπειροι καὶ ὅλοι οἱ ὄμογενεῖς μας γέμουσιν ἐνθουσιασμοῦ. Ἐνωθῆτε, λοιπόν, ὡς ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι Ἐλληνες! Ἀς σχηματισθῶσι φάλαγγες ἐθνικαὶ. ἄς ἐμφανισθῶσι πατριωτικά λεγεωνες καὶ θέλετε ἵδει τούς παλαιούς ἐκείνους κολοσσούς τοῦ δεσποτισμοῦ νά πέσωσιν ἐξ ιδίων ἀπέναντι τῶν θριαμβευτικῶν μας σημαιῶν. Εἰς τήν φωνήν τῆς σάλπιγγός μας ὅλα τά παράλια τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αιγαίου πελάγους θέλουν ἀντηχῆσει. τά ἐλληνικά πλοῖα, τά ὅποια ἐν καιρῷ εἰρήνης ἤξευραν νά ἐμπορεύωνται καὶ νά

Αλέξανδρος Υψηλάντης, αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας, κορυφαία μορφή του απελευθερωτικού Αγώνα.

πολεμῶσι, θέλουσι σπείρει εἰς
ὅλους τούς λιμένας τοῦ τυράν-
νου μέ πῦρ καὶ μάχαιραν τήν
φρίκην καὶ τόν θάνατον.

Ποία ἑλληνική ψυχή θέλει
ἀδιαφορήσει εἰς τήν πρόσκλησιν
τῆς πατρίδος;

Στρέψατε τούς ὄφθαλμούς
σας, ὡ συμπατριώται, καὶ ἵδετε
τήν ἐλεεινήν μας κατάστασιν!
"Ιδετε ἐδῶ τούς ναούς καταπα-
τημένους, ἐκεῖ τά τέκνα μας
ἀρπαζόμενα, τούς οἴκους μας
γεγυμνωμένους, τούς ἀγρούς
μας λεηλατημένους, καὶ ἡμᾶς
αὐτούς ἐλεεινά ἀνδράποδα!

"Ἄς καλέσωμεν, λοιπόν, ἐκ
νέου, ὡ ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυ-
χοι "Ἐλληνες τήν ἐλευθερίαν εἰς
τήν κλασικήν γῆν τῆς Ἑλλάδος!
"Ἄς πολεμήσωμεν εἰς τούς
τάφους τῶν πατέρων μας, οἱ
όποιοι, διά νά μᾶς ἀφήσωσιν
ἐλευθέρους, ἐπολέμησαν καὶ
ἀπέθανον! Τό αἷμα τῶν τυράν-
νων εἶναι δεκτόν εἰς τήν σκιάν
τοῦ Θηβαίου Ἐπαμεινώνδου καὶ
τοῦ Ἀθηναίου Θρασυβούλου,
οἵτινες κατετρόπωσαν τούς
τριάκοντα τυράννους. εἰς ἐκεί-
νας τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστο-
γείτονος, οἱ όποιοι συνέτριψαν
τόν Πεισιστρατικόν ζυγόν. εἰς ἐκείνην τοῦ Τιμολέοντος, ὅστις ἀποκατέστησε τήν ἐλευθε-
ρίαν εἰς τήν Κόρινθον καὶ τάς Συρακούσας. μάλιστα εἰς ἐκείνας τοῦ Μιλτιάδου καὶ Θεμι-
στοκλέους, τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων, οἵτινες κατέκοψαν τοσάκις τούς ἀναριθμή-
τους στρατούς τῶν βαρβάρων Περσῶν, τῶν όποιων τούς βαρβαρωτέρους καὶ ἀναδρειοτέ-
ρους ἀπογόνους πρόκειται εἰς ἡμᾶς σήμερον μέ πολλά μικρόν κόπον νά ἔξαφανίσωμεν ἐξ
όλοκλήρου.

Εἰς τά ὅπλα, λοιπόν, φίλοι, ἡ πατρίς μᾶς προσκαλεῖ!

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης διέρχεται τον Προύθο ποταμό
και υψώνει τη σημαία της Επανάστασης στο Ιάσιο
στις 22 Φεβρουαρίου του 1821. (Μουσείο Μπενάκη)

Τήν 24ην Φεβρουαρίου 1821
Εἰς τό γενικόν στρατόπεδον τοῦ Ιασίου.
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

(Ιστορία Νεότερη καὶ Σύγχρονη, Β' Έν. Λύκ., ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999)

Η Επανάσταση αρχίζει από τη Μολδοβλαχία

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, ως αρχηγός πια της Φιλικής Εταιρείας, κάλεσε σε σύσκεψη τους Φιλικούς, για να εκτιμήσουν την κατάσταση και να οργανώσουν τη δράση τους.

Οι Φιλικοί αποφάσισαν ν' αρχίσει η Επανάσταση από την Πελοπόννησο. Για πολλούς λόγους όμως η Επανάσταση άρχισε, τελικά, από τη Μολδοβλαχία. Στο σχέδιο δράσης προβλεπόταν: να δημιουργηθεί επαναστατική κατάσταση στη Μολδοβλαχία, για να αναγκαστούν οι Τούρκοι να διασπάσουν τις δυνάμεις τους· να ξεσηκωθούν εναντίον των Τούρκων και οι άλλοι βαλκανικοί λαοί. Να συγκεντρώσει ο Υψηλάντης στρατό και να τον οδηγήσει στη νότια Ελλάδα. Το Φεβρουάριο του 1821 ο Αλέξανδρος Υψηλάντης πέρασε από τη Ρωσία στη Μολδαβία και έφτασε στην πρωτεύουσά της, το Ιάσιο. Από την ημέρα εκείνη άρχισε η Επανάσταση (22-2-1821).

Οι πρώτες δυσκολίες του Αγώνα δεν άργησαν να φανούν. Η ξένη υποστήριξη, που υποσχόταν στην προκήρυξή του ο Υψηλάντης, δεν ήρθε. Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών δεν έδειξαν ενδιαφέρον και δε βοήθησαν την Επανάσταση, όπως ήλπιζαν οι Φιλικοί. Τότε ο Υψηλάντης με τους 2.000 άνδρες που συγκέντρωσε προχώρησε νοτιότερα. Στην πορεία του προς το Βουκουρέστι συγκρότησε τον **Ιερό λόγο** από Έλληνες σπουδαστές ευρωπαϊκών πανεπιστημάτων, που πρόθυμα έτρεξαν να πάρουν μέρος στον Αγώνα. Με αρκετή καθυστέρηση έφτασε στο Βουκουρέστι, την πρωτεύουσα της Βλαχίας.

Σε λίγο οι δυσκολίες του Αγώνα έγιναν μεγαλύτερες. Ο πατριάρχης αναγκάστηκε, πιεζόμενος από το σουλτάνο, να αφορίσει τον Υψηλάντη και το κίνημά του. Το έκανε αυτό πιστεύοντας ότι έτσι θα αποφεύγονταν τα αντίποινα των Τούρκων εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Οι Ρώσοι, που δεσμεύονταν από την **Ιερή συμμαχία**, όχι μόνο δεν έστειλαν βοήθεια, αλλά επέτρεψαν στα τουρκικά στρατεύματα να μπουν στις ηγεμονίες και διέγραψαν τον Υψηλάντη από τον κατάλογο των αξιωματικών τους.

Με λιγοστές δυνάμεις, χωρίς βοήθεια και καλή οργάνωση, οι Έλληνες επαναστάτες αντιμετώπισαν με ηρωισμό σε πολλές μάχες τα πολυάριθμα τουρκικά στρατεύματα, που έφτασαν σε λίγο. Η αποφασιστικότερη μάχη δόθηκε στο **Δραγατσάνι** (7 Ιουνίου 1821), όπου οι **Ιερολοχίτες** έβαψαν με το αίμα τους το πεδίο της μάχης. Ηρωικό ήταν και το τέλος των άλλων γενναίων συναγωνιστών του Υψηλάντη (Αθανασίου Καρπενησιώτη, Γεωργάκη Ολύμπιου και Γιάννη Φαρμάκη). Έτσι, η Επανάσταση στη Μολδοβλαχία έσβησε. Από τότε ο σουλτάνος έπαψε να διορίζει εκεί Έλληνες ηγεμόνες.

Η Επανάσταση στη Μολδοβλαχία, που κράτησε επτά μήνες, αν και έσβησε, είχε και τη θετική της πλευρά. Ο αντιπεριστασμός, που προέβλεπε το σχέδιο στους Τούρκους, είχε πραγματοποιηθεί. Οι Τούρκοι έστειλαν στη Μολδοβλαχία αρκετό στρατό, διασπώντας έτσι τις δυνάμεις τους.

Όλοι σχεδόν οι ιερολοχίτες πέφτουν νεκροί στο Δραγατσάνι στις 6 Ιουνίου 1821. (Μουσείο Μπενάκη)

Η αποτυχία της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία

Ο Υψηλάντης δεν κατάφερε να αυξήσει το στρατό του. Άλλα και αυτόν που συγκέντρωσε, δεν είχε καθόλου πειθαρχία.

Από το ίασιο προχώρησε προς τα νότια και στα τέλη Μαρτίου έφτασε στο Βουκουρέστι. Όταν βρισκόταν εκεί, έμαθε ότι ο αυτοκράτορας της Ρωσίας όχι μόνο τον αποκήρυξε και τον διέγραψε από τους καταλόγους των αξιωματικών του ρωσικού στρατού, αλλά επέτρεψε στους Τούρκους να στείλουν στρατεύματα στις ηγεμονίες και, ακόμα, ότι ο Πατριάρχης τον αφόρισε. Όλα αυτά τον απογοήτευσαν.

Στο μεταξύ, ο σουλτάνος διέταξε τρεις πασάδες να κινηθούν εναντίον του με μεγάλες δυνάμεις.

Τότε ο Υψηλάντης υποχώρησε βόρεια, προς τα Αυστριακά σύνορα. Στο χωριό **Δραγατσάνι**, όμως, τον πρόφτασαν οι Τούρκοι. Εκεί έγινε φοβερή μάχη, στην οποία 300 Ιερολοχίτες έπεσαν ηρωικά μαχόμενοι. Τους υπόλοιπους τους έσωσε ο Γιωργάκης Ολύμπιος. Οι Τούρκοι κυρίευσαν και το στρατηγείο του με όλα τα εφόδια.

‘Υστερ’ απ’ όλα αυτά ο Υψηλάντης εγκατέλειψε τον αγώνα και έφυγε στην Αυστρία, όπου τον έπιασαν και τον φυλάκισαν στις φοβερές φυλακές του Μουγκάτς.

‘Υστερ’ από έξι χρόνια τον αποφυλάκισαν με τη μεσολάβηση του αυτοκράτορα της Ρωσίας Νικολάου του Α΄, αλλά τον άλλο χρόνο πέθανε από τη λύπη του και τις κακουχίες της φυλακής, σε ηλικία 36 χρονών.

Οι οπλαρχηγοί Γιωργάκης Ολύμπιος και Φαρμάκης, αφού περιπλανήθηκαν αρκετό χρόνο με 350 συμπολεμιστές τους, προδόθηκαν από τους Ρουμάνους και περικυκλώθηκαν από τους Τούρκους στο μοναστήρι του **Σέκκου**.

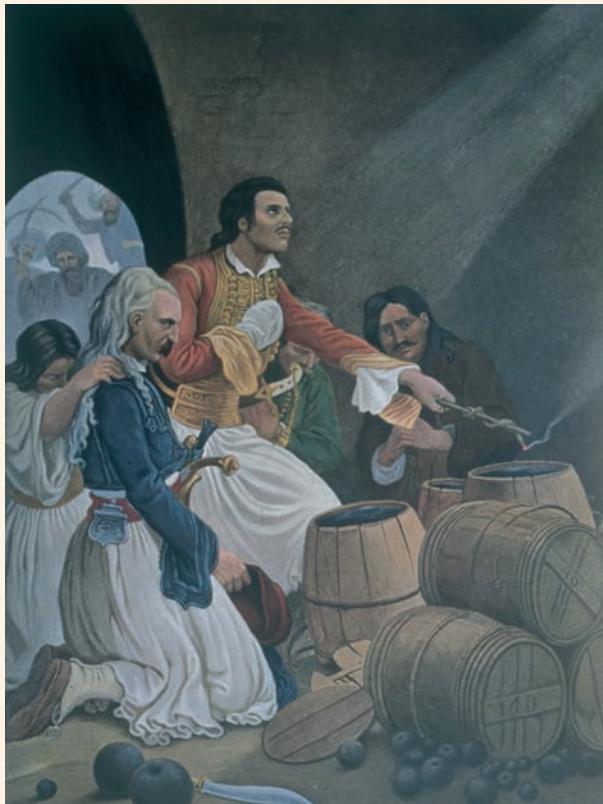
Ο Ολύμπιος κατέλαβε το κωδωνοστάσιο με 11 άνδρες και, αφού αντιστάθηκε, ώσπου τελείωσαν τα πολεμοφόδιά τους, έβαλε φωτιά στην μπαρούταποθήκη και ανατινάχτηκαν όλοι στον αέρα μαζί με τους Τούρκους που είχαν μπει να τους πιάσουν.

Ο Φαρμάκης, ο οποίος βρισκόταν μέσα στο μοναστήρι, έκανε συμφωνία με τους Τούρκους να τους αφήσουν να φύγουν με τα όπλα τους. Μόλις όμως βγήκαν οι στρατιώτες του έξω, σκοτώθηκαν όλοι από τους Τούρκους κι ο ίδιος πιάστηκε και μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου θανατώθηκε με βασανιστήρια.

Ο Αθανάσιος Καρπενησιώτης με 500 άνδρες αντιστάθηκε στο χωριό **Σκουλένι**, κοντά στον Προύθο ποταμό.

Αυτός και οι περισσότεροι στρατιώτες του σκοτώθηκαν. Λίγοι μόνο πέρασαν στη Ρωσία, κολυμπώντας στον ποταμό Προύθο.

Έτσι, η Επανάσταση του Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία απέτυχε. Όμως, οφέλησε, διότι άναψε με μεγαλύτερη ορμή στην κυρίως Ελλάδα. Ακόμα, οι Τούρκοι ήταν υποχρεωμένοι μετά απ’ αυτό να διατηρούν μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις στις ηγεμονίες, από το φόβο των Ρώσων και νέας –ίσως– εξέγερσης των Ελλήνων, οι οποίοι ζούσαν εκεί.

Ο Γιωργάκης Ολύμπιος βάζει φωτιά στα βαρέλια με το μπαρούτι. (Μουσείο Μπενάκη)

Η 25η Μαρτίου

Η απόφαση ήταν να αρχίσει η Επανάσταση στις 25 του Μάρτη, που ήταν και η γιορτή του Ευαγγελισμού. Τα γεγονότα όμως εξελίχθηκαν διαφορετικά και την επιτάχυναν.

Στην Πελοπόννησο ο Παπαφλέσσας είχε καταφέρει να εμψυχώσει το λαό και να τον πείσει ότι όλα ήταν έτοιμα και δεν έμενε, παρά να δοθεί το σύνθημα. Έτσι, οι επαναστατικές ενέργειες έγιναν γρήγορα κι ως ένα σημείο ανεξέλεγκτα.

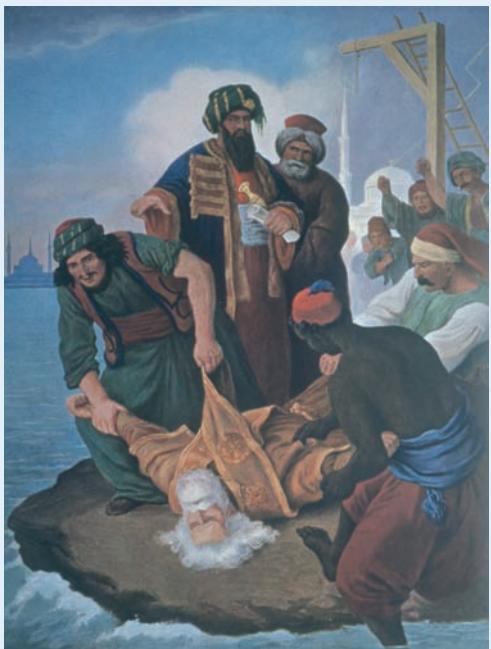
Στις 21 Μαρτίου 1821 ένοπλοι αγωνιστές, με επικεφαλής τους προκρίτους της Αχαΐας, πολιόρκησαν τους Τούρκους στα Καλάβρυτα. Στις 23 Μαρτίου υψώθηκε από τον Ανδρέα Λόντο η επαναστατική σημαία στη Βοστίσα, το σημερινό Αίγιο. Την ίδια μέρα, επίσης, 2.000 αγωνιστές με επικεφαλής το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, τον Παπαφλέσσα και άλλους οπλαρχηγούς απελευθέρωσαν την Καλαμάτα. Στις 25 Μαρτίου 1821 ο μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός όρκισε τους αγωνιστές στην πλατεία του Αγίου Γεωργίου στην Πάτρα.

Αργότερα, με βασιλικό διάταγμα του 'Οθωνα ορίστικε να γιορτάζεται η επέτειος της Επανάστασης του 1821 **την 25η Μαρτίου**, ημέρα της δοξολογίας που έγινε τη μέρα αυτή στην Πάτρα και τα παλικάρια ορκίστηκαν «**Ελευθερία ή Θάνατος**».

Στη Μονή της Αγίας Λαύρας είχε υψώσει πάλι ο Παλαιών Πατρών Γερμανός στις 23 Μαρτίου το λάβαρο της Επανάστασης, που ως τέτοιο χρησιμοποιήθηκε το παραπέτασμα της αγίας θύρας του ναού και τα παλικάρια ορκίστηκαν: «*Τούρκος μη μείνει στο Μοριά μήτε στον κόσμο όλο*».

Ο μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός ευλογεί τα παλικάρια στην Πάτρα.
(Μουσείο Μπενάκη)

Οι Τούρκοι σύρουν το πτώμα του Πατριάρχη να το ρίξουν στη θάλασσα.

Η τουρκική αντίδραση κατά την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης

Μόλις οι Τούρκοι πληροφορήθηκαν την έναρξη της Επανάστασης στις ηγεμονίες και στην Πελοπόννησο, αντέδρασαν αμέσως. Ο σουλτάνος Μαχμούτ Β', απείλησε γενική σφαγή των χριστιανών Ελλήνων, στην Κωνσταντινούπολη από τους γενίτσαρούς του, η οποία, ευτυχώς, δεν έγινε. Ωστόσο, επακολούθησαν σποραδικές σφαγές και συλλήψεις, που κορυφώθηκαν με τον αποκεφαλισμό του μεγάλου διερμηνέα Κωστάκη Κουρούζη και με τον απαγχονισμό του **πατριάρχη Γρηγορίου Ε'** στην κεντρική πόρτα του Πατριαρχείου (10 Απριλίου 1821). Αφού διαπόμπευσαν το νεκρό σώμα του, τραβώντας το δεμένο με σχοινιά στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης, το πέταξαν στη θάλασσα.

Παρόμοια γεγονότα έγιναν και σ' άλλες πόλεις. Ωστόσο, οι βιαιότητες και οι σφαγές αντί να πτοήσουν τους επαναστάτες, τους πείσμωσαν περισσότερο και, το κυριότερο, προκάλεσαν την αντίδραση της Ευρώπης και την αλλαγή της ρωσικής πολιτικής, βλέποντας τις τουρκικές ωμότητες.

Η Επανάσταση στην κυρίως Ελλάδα

Η Επανάσταση στην Πελοπόννησο. Αν και απέτυχε η Επανάσταση του Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία, ξέσπασε με μεγαλύτερη ορμή και με καλύτερες συνθήκες στην κυρίως Ελλάδα και πρώτα στην Πελοπόννησο και στη συνέχεια σ' όλα τα μέρη της.

Στό τέλος του 1820 έφτασε στην Πελοπόννησο ο αρχιμανδρίτης **Γρηγόριος Δικαίος** ή **Παπαφλέσσας**, ως απεσταλμένος του Υψηλάντη. Γύριζε παντού και παρακινούσε τους κατοίκους σ' Επανάσταση, λέγοντας, ότι η Ρωσία είναι έτοιμη να κηρύξει τον πόλεμο κατά της Τουρκίας. Αυτό ενεθάρρυνε πολύ τους Έλληνες, πείστηκαν για την επιτυχία του Μεγάλου Αγώνα, που επρόκειτο ν' αρχίσει, και πήραν τα όπλα κατά των Τούρκων.

(Νεοελληνική Ιστορία, ΣΤ' Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα χ.χ.)

Η Επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα

Συγχρόνως με την Επανάσταση στην Πελοπόννησο επαναστάτησε και η Στερεά Ελλάδα. Κατά τα τέλη Μαρτίου 1821 πρώτος επαναστάτησε ο αρματολός της Άμφισας **Πανουργιάς**.

Ακολούθησαν ο **Σκαντάς** στη Δωρίδα, ο **Αθανάσιος Διάκος** στη Λιβαδειά και ο **Δυοβουνιώτης** στη Βουδονίτσα. Οι Μενιδιάτες και οι Χασιώτες της Αττικής πολιόρκησαν τους Τούρκους στην Ακρόπολη των Αθηνών. Μερικά μικροκινήματα έγιναν και στην Εύβοια. Η Δυτική Στερεά Ελλάδα επαναστάτησε αργότερα.

Σ' όλα τα επαναστατημένα μέρη οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να παραδοθούν.

Ο Χουρσίτ, μόλις έμαθε ότι επαναστάτησε η Στερεά Ελλάδα, έστειλε τον **Ομέρ Βρυώνη** και τον **Κιοσέ Μεχμέτ** με 9.000 πεζούς και ιππείς να καταπνίξουν την Επανάσταση εκεί και κατόπιν να περάσουν στην Πελοπόννησο, για να συνεχίσουν το έργο της κατάπνιξης της.

Η μάχη της Αλαμάνας και ο θάνατος του Αθανάσιου Διάκου

Οι τρεις οπλαρχηγοί: Διάκος, Πανουργιάς και Δυοβουνιώτης, μόλις έμαθαν ότι οι Τούρκοι έφθασαν στη Λαμία, συνεννόθηκαν να πιάσουν τις διαβάσεις και να μην τους αφήσουν να περάσουν προς τη Φθιώτιδα και τη Βοιωτία. Με 1.500 άντρες κατέλαβαν, ο Πανουργιάς τη Χαλκομάτα, ο Δυοβουνιώτης τη γέφυρα του Γοργοπόταμου και ο Διάκος τη γέφυρα της Αλαμάνας στον ποταμό Σπερχειό, κοντά στις Θερμοπύλες. Ο Ομέρ Βρυώνης τούς επιτέθηκε αμέσως, πριν προλάβουν να οχυρωθούν καλά.

Τα παλικάρια του Πανουργιά και του Δυοβουνιώτη δεν μπόρεσαν να συγκρατήσουν τον όγκο του τουρκικού στρατού

Ο Αθανάσιος Διάκος συγκεντρώνει πολεμιστές, για να τους οδηγήσει στην Αλαμάνα. (Αντίγραφο Μουσείου Μπενάκη).

και διασκορπίστηκαν. Κατόπιν δε όλο εκείνο το πλήθος των Τούρκων επιτέθηκε εναντίον του Διάκου. Τα παλικάρια του φοβήθηκαν, όταν είδαν τον όγκο των Τούρκων και υποχώρησαν. Μόνο 40 απ' αυτά έμειναν στις θέσεις τους, για ν' αγωνιστούν μέχρις εσχάτων. Η μάχη άρχισε με σκληρότητα. Ο Διάκος αγωνίζεται σαν αγριεμένο λιοντάρι. Τα παλικάρια του, πολεμώντας ηρωικά, σωριάζονται το ένα πάνω στο άλλο και δεν απομένουν παρά μόνο 10. Τότε ο ψυχογιός του Διάκου θέλει να τον σώσει. Του φέρνει ένα ωραίο άλογο και τον παρακαλεί να καβαλικέψει και να φύγει, για να σωθεί και να χρησιμέψει στην πατρίδα σε άλλη περίσταση.

«Ο Διάκος δε φεύγει», απαντά το ηρωικό παλικάρι και πολεμά υπεράνθρωπα. Το τουφέκι του σπάζει· τραβά το σπαθί του και αγωνίζεται σαν γίγαντας, ώσπου σπάζει και αυτό και πληγωμένος στον ώμο πέφτει ζωντανός στων εχθρών τα χέρια. Τον παίρνουν και τον πηγαίνουν στη Λαμία.

Ο Ομέρ Βρυώνης όταν είδε το λεβέντικο παράστημά του, του πρότεινε να γίνει Τούρκος και, όχι μόνο θα του χάριζε τη ζωή, αλλά θα του έδινε και μεγάλα αξιώματα, εάν δεχόταν να υπηρετήσει στον τουρκικό στρατό.

Ο Διάκος τότε θυμωμένος τού απάντησε:

«Πάτε και σεις κι η πίστη σας, μουρτάτες, να χαθείτε.
Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός και θα πεθάνω».

Οργισμένος τότε ο Ομέρ Βρυώνης έδωσε διαταγή να τον σουβλίσουν ζωντανό. Τότε ο Διάκος, για να μη νομίσουν οι τύραννοί του ότι δείλιασε, πρόσθεσε:

«Εμέ κι αν με σουβλίσετε, ένας Γραικός εχάθη. Ας είν' καλά ο Οδυσσέας κι ο καπετάν Νικήτας. Αυτοί θα σβήσουν την Τουρκιά κι όλο σας το δοβλέτι».

Όταν οι Τούρκοι τον οδηγούσαν στον τόπο του μαρτυρίου, γύρισε το βλέμμα ολόγυρα ο νέος μαχητής των Θερμοπυλών και, καθώς αντίκρισε την καταπράσινη και ανθισμένη φύση, ψιθύρισε το αλησμόνητο δίστιχο:

«Για ιδές καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει,
τώρα π' ανθίζουν τα κλαριά και βγάζει η γη χορτάρι».

Ο Διάκος υπέφερε το φοβερό μαρτύριο (23 Απριλίου 1821), χωρίς να δακρύσει, χωρίς να βγάλει αναστεναγμό πόνου.

Στον τόπο του μαρτυρίου του Διάκου έστησε αργότερα η πατρίδα σεμνό μνημείο, για να θυμίζει τον πατριωτισμό και την αυτοθυσία του μεγάλου τέκνου της Μουσουνίτσας. Στη μεγάλη δε πλατεία της Λαμίας, που έχει το όνομά του, υψώνεται το άγαλμά του επιβλητικό και μεγαλοπρεπές.

(Νεότερη Ιστορία, ΣΤ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ)

Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος. Το χάνι της Γραβιάς

Μετά την οπισθοχώρηση του Πανουργιά και του Δυοβουνιώτη και το θάνατο του Αθανάσιου Διάκου, οι Τούρκοι πέρασαν τις Θερμοπύλες και επεχείρησαν να φτάσουν στην Άμφισσα. Τα σχέδιά τους όμως τα χάλασε ο Οδυσσέας Ανδρούτσος.

Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος ήταν γιος του Γεωργίου Ανδρούτσου, ο οποίος είχε λάβει μέρος στο κίνημα του Λάμπρου Κατσώνη. Γεννήθηκε στην Ιθάκη το 1788.

Ήταν αρματολός και υπηρέτησε μαζί με το Διάκο στον Αλή πασά. Τότε συνδέθηκαν με στενή φιλία.

Όταν κηρύχτηκε η Επανάσταση, ήταν στα Εφτάνησα, απ' όπου πέρασε στην Πάτρα και από κει στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα. Έφτασε στην Άμφισσα, όταν είχε γίνει η καταστροφή στην Αλαμάνα, και λυπήθηκε πολύ, μαθαίνοντας το θάνατο του στενού φίλου του Αθανάσιου Διάκου.

Αμέσως συνεννοήθηκε με τον Πανουργιά και το Δυοβουνιώτη να καταλάβουν το χάνι της Γραβιάς, ώστε να μην αφήσουν να περάσουν οι Τούρκοι στην Άμφισσα.

Και πραγματικά έτσι έγινε. Αυτός με 120 εθελοντές πιάστηκαν στο χορό και χορεύοντας, κλείστηκαν μέσα στο χάνι. Οι δε άλλοι κατέλαβαν το δρόμο δεξιά και αριστερά. Το χάνι ήταν πλινθόκτιστο. Έκλεισαν με πέτρες καλά τις πόρτες, άνοιξαν γύρω στους τοίχους πολεμίστρες και περίμεναν. Την άλλη μέρα το πρωί φάνηκαν οι Τούρκοι να έρχονται. Οι έξω από το χάνι διασκορπίστηκαν και έμεινε ο Οδυσσέας μέσα, ο οποίος αντιστάθηκε όλη την ημέρα. Οι Τούρκοι είχαν 300 νεκρούς και διπλάσιους πληγωμένους.

Ο Ομέρ Βρυώνης ύστερ' απ' αυτό έστειλε να φέρει πυροβόλα από τη Λαμία, για να γκρεμίσει το χάνι. Άλλα τη νύχτα οι υπερασπιστές του, που το πληροφορήθηκαν αυτό, έφυγαν, περνώντας ανάμεσα από τους εχθρούς, χωρίς να τους αντιληφθούν. Όλες οι απώλειές τους ήταν 2 νεκροί μόνο.

'Ετσι ο Ανδρούτσος εκδικήθηκε το μαρτυρικό θάνατο του Διάκου, οι δε Τούρκοι φοβήθηκαν να προχωρήσουν προς την Άμφισσα.

Η πατρίδα μας, για να απαθανατίσει το ανδραγάθημα του Ανδρούτσου στη Γραβιά, έστησε αργότερα στο μέρος της μάχης ένα μαρμάρινο μνημείο με την επιγραφή:

«Με λένε χάνι της Γραβιάς, για χάνι μ' είχαν χτίσει·
μα ο γιος του Ανδρούτσου μ' έκανε της δόξας ρημοκλήσι».

Σήμερα στο χώρο αυτό υπάρχει ένα κτίριο παρόμοιο μ' εκείνο του χανιού που υπήρχε τότε.

(Νεοελληνική ιστορία, ΣΤ' Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα χ.χ.)

Ο αγνός και λεοντόκαρδος ήρωας του '21 Οδυσσέας Ανδρούτσος

Παραθέματα

Πώς έπεσε η Τριπολίτσα

Τώρα θέλω διηγηθεί πώς οι Έλληνες εμβήκαν έξαφνα εις την Τριπολίτσαν. Οι Τούρκοι είχαν προσκληθεί διά γενικήν συνέλευσιν. Άφησαν λοιπόν τις τάπιες του φρουρίου αφύλακτες και τα σπίτια των ακόμη. Εις του Ναυπλίου την πόρταν, όπως την έλεγαν, ήτο μία μεγάλη τάπια και μερικά χαλάσματα. Εκεί επήγαιναν οι Έλληνες και συχνά εμπορεύοντο με τους Τούρκους. Τους έδιναν ψωμί καλό, σύκα, κρέας και έπαιρναν άρματα και άλλα πολύτιμα. Οι αρχηγοί εγνώριζαν τούτο· αλλ' επειδή οι περισσότεροι δεν είχαν άρματα, εκαμώνοντο ότι δεν τους έβλεπαν. Την ημέραν της συνελεύσεως ανέβηκαν οι Έλληνες με σχοινιά και άνοιξαν την πόρτα που ήταν κοντά. Συγχρόνως τους είδε από το ταμπούρι του ο Κεφάλας και ο Παπατζώνης. Έτρεξαν και αυτοί και εμβήκαν από το Μιστρά την πόρτα. Οι Τούρκοι ειδοποιήθηκαν ότι οι Έλληνες εμβήκαν· έτρεξαν ο καθένας εις το σπίτι του, διά να σώσει την φαμίλια του και καμίαν προσοχήν δεν έδωσαν, διά να εμποδίσουν το έμβασμα των Ελλήνων.

(Φωτάκου, Απομνημονεύματα)

Η πολιορκία της Τρίπολης

Ο Κολοκοτρώνης λέει στα παλικάρια του, τις μέρες της πολιορκίας της Τριπολίτσας:

«... Θα σας πω ένα παραμύθι, το παραμύθι του φιδιού και του κάβουρα. Κάποτε ο κάβουρας και το φίδι κάνανε φιλία και κουμπαριά... Μια νύχτα βρέθηκαν μακριά απ' την τρύπα του κάβουρα και κοντά στην τρύπα του φιδιού. Όταν μπήκαν μες στην τρύπα και τα δυο, το φίδι κουλουριάστηκε κι άφησε στη μέση της κουλούρας τόπο, όπου μπήκε ο κάβουρας να κοιμηθεί. Τη νύχτα το φίδι όλο κι έσφιγγε περισσότερο τον κάβουρα να τον ξεκάνει. Κι αυτός όλο τού φώναζε: "... Κουμπάρε, μη με σφίγγεις, γιατί πεθαίνω". Το φίδι τού αποκρίνόταν: "Όνειρα βλέπω". Κι όλο τον έσφιγγε πιο δυνατά.

Άμα ο κάβουρας είδε, πώς χάνεται, του λέει: "Κουμπάρε, ζύγωσε κοντά τ' αυτί σου, για να σου πω ένα μυστικό να ευτυχήσεις".

Το φίδι ζύγωσε τ' αυτί του κοντά στο στόμα του κάβουρα. Κι αυτός πιάνει με τη δαγκάνα του το φίδι απ' το λαιμό, το σφίγγει, το σφίγγει πολλή ώρα. Το φίδι στρίβει, ξαναστρίβει, πάει, ψόφησε. Τότε ο κάβουρας, τραβώντας το έξω απ' την τρύπα το ξαπλώνει ίσιο σαν ραβδί. Την αυγή, όταν το είδε έτσι, του 'πε: "Αν ήσουνα και τη νύχτα έτσι ίσιο, μαύρε κουμπάρε, ούτε θά βλεπες όνειρα, ούτε θα πέθαινες".

Κι ο Γέρος του Μωριά συνέχισε: 'Έτσι κι οι Τούρκοι, αν περπάταγαν ίσια, δε θα τους είχαμε έτσι πολιορκημένους...».

Οι επαναστάτες ανεβαίνουν στα τείχη της Τρίπολης.
(Μουσείο Μπενάκη)

Τα γεγονότα του πρώτου έτους της Επανάστασης

Όλα τα γεγονότα του πρώτου χρόνου συνδέονται με την **πολιορκία της Τριπολίτσας**, σύμφωνα με το μεγαλόπνιο σχέδιο του **Κολοκοτρώνη**: Κατά τη γνώμη του έπρεπε να κυριευτεί η Τρίπολιτσά και γι' αυτό, παρά την αντίδραση των άλλων καπεταναίων και παρά τις τρομακτικές δυσκολίες, φρόντισε να αποκλείσει με στρατό του όλους τους δρόμους που οδηγούσαν προς την Τρίπολη. Ήτσι δημιούργησε έναν ευρύ κλοιό γύρω από την πόλη. Μάταια οι Τούρκοι με αποστολή τριών στρατευμάτων επιχείρησαν να ενισχύσουν την Τρίπολη και να καταπνίξουν την Επανάσταση: Ο πρώτος στρατός (2.500 Τουρκαλβανοί που έστειλε ο Χουρσίτ πασάς από την Ήπειρο) μπήκε στην Τρίπολη, αλλά, τελικά, νικήθηκε από τον Κολοκοτρώνη στο **Βαλτέτσι** και στα **Δολιανά** (Μάιος 1821) κι αποκλείστηκε στην Τρίπολη. Ένας δεύτερος στρατός από τα Γιάννενα με αρχηγούς τον Κισσέ Μεχμέτ πασά και τον Ομέρ Βρυώνη νίκησε στο γεφύρι της **Άλαμάνας** τον αρματολό της Λιβαδειάς Αθανάσιο Διάκο, που πολεμώντας ηρωικά, πιάστηκε ζωντανός και θανατώθηκε μαρτυρικά στη Λαμία (Απρίλιος 1821). Πρόκειται για τον μεγάλο πρωτομάρτυρα αγωνιστή, που με τη θυσία του κοντά στη θέση των Θερμοπυλών, σαν νέος Λεωνίδας, συγκλόνισε την Ευρώπη.

Τις αμέσως επόμενες μέρες τον πολυάριθμο τουρκικό στρατό για μια ολόκληρη μέρα κράτησε με 120 παλικάρια του ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στο **χάνι της Γραβιάς** (Μάιος 1821). Τέλος, οι Τούρκοι πασάδες κυρίεψαν την Αθήνα, μα δεν μπόρεσαν να προχωρήσουν στην Εύβοια και την Πελοπόννησο κι έτσι και η εκστρατεία αυτή απέτυχε. Ο τρίτος στρατός ξεκίνησε από τη Μακεδονία, αλλά κι αυτός δεν έφτασε στην Τρίπολη, γιατί νικήθηκε στη μάχη των **Βασιλικών** (Αύγουστος 1821) από τους οπλαρχηγούς της Στερεάς Ελλάδας Γκούρα, Πανουργιά και Δυοβουνιώτη.

Η αποτυχία των τριών αυτών εκστρατειών ανάγκασε τους Τούρκους της Τριπολίτσας να σκέφτονται διαπραγματεύσεις. Όμως, τους πρόλαβαν τα γεγονότα, γιατί οι Έλληνες κυρίεψαν την πόλη (Σεπτέμβριος 1821) κι επακολούθησε φοβερή λεηλασία. Μ' αυτό τον τρόπο δικαιώθηκε το σχέδιο του Κολοκοτρώνη και η Επανάσταση εξασφάλισε, με κέντρο την Τρίπολη, τον έλεγχο όλης της Πελοποννήσου.

Παράλληλα με τις επιτυχίες τους στην ξηρά οι επαναστατημένοι Έλληνες κυριάρχησαν και στη θάλασσα με τα πυρπολικά τους. Ήτσι, βοήθησαν στην πολιορκία των παράλιων τουρκικών φρουρίων και εμπόδισαν την έξοδο του τουρκικού στόλου από τον Ελλήσποντο. Ο Ψαριανός Παπανικολής ανατίναξε την πρώτη τουρκική φρεγάτα στην **Ερεσό** της Λέσβου (Μάιος 1821), ενώ με τη συνδρομή των νησιωτών πέρασαν γρήγορα στα χέρια των Ελλήνων τα φρούρια του Ναβαρίνου και της Μονεμβασίας.

(Σχολική Θεματική Παιδεία, τόμ. 9, εκδ. Μαλλιάρης, Θεσ/νίκη 1980)

Παράθεμα

Παλλαϊκή συμμετοχή στον αγώνα

Οι περισσότεροι απ' τους επαναστάτες ήταν στην αρχή της Επανάστασης χωρίς άρματα και άλλοι είχαν μαχαίρας, άλλοι σουγλιά και αι σημαίαι των περισσοτέρων ήταν οι τσεμπέρες των γυναικών των. Ερωτούσαν οι απλοί Έλληνες τότε ο ένας τον άλλο τι εμαζώχθημεν εδώ και τι θα κάνομεν; Οι δε καπεταναίοι τούς έλεγαν ότι εμαζώχθημεν να σκοτώσομεν τους Τούρκους, διά να ελευθερωθώμεν. Εδώ εβλέπαμεν την μεγαλυτέραν προθυμίαν του λαού. Και αι γυναίκες αι ίδιαι ήρχοντο φορτωμένες και έφερναν και τα ζώα των φορτωμένα κρέατα, κρασιά, ψωμιά και άλλες τροφές, διά να φάγουν οι άνδρες των και οι λοιποί στρατιώται. Το δε στρατόπεδο ομοίαζε εις αυτήν την περίσταση χωρικό πανηγύρι. Έλειπεν όμως από το στρατόπεδο αυτό η πειθαρχία, διότι όλοι οι χωρικοί, όσοι εμαζώχθησαν δεν είχαν πλέον τον Τούρκο αφέντη εις το κεφάλι τους. Η έξαφνη αυτή μεταβολή έκαμε τους ανθρώπους τους απλούς περισσότερο σκεφτικούς. Τους εφαίνετο ότι ήτο παράξενο και απίστευτο να πάρουν από τους αφεντάδες των τα άρματα και τη δόξα. Οι δε καπεταναίοι εις την αρχή, εμεταχειρίζοντο τους στρατιώτας ως αδελφούς των, επειδή επροσπάθουν να τους μάθουν τι θα ειπεί Επανάσταση και ακόμη ουδέ εγνωρίζοντο ποίοι ήσαν οι ανώτεροι.

(Φωτάκου, Απομνημονεύματα, σ. 80-81)

Συμπληρωματικά στοιχεία

Η θυσία των γυναικών της Νάουσας

18 Απριλίου 1822. Ύστερα από τρομερό και άνισο αγώνα, που κράτησε τέσσερις μέρες, τ' ασκέρι του Αμπούλ Αμπούδ πασά πάτησε την ηρωική και πολυάνθρωπη, τότε, Νάουσα. Οι υπερασπιστές της όμως αμύνονται και μέσα από τα σπίτια τους. Αψηφάνε το θάνατο και συνεχίζουν να αποδεκατίζουν τον εχθρό. Στον πύργο του Ζαφειράκη παίζεται η πιο επική και πιο μακάβρια σκηνή του συγκλονιστικού εκείνου δράματος. Ύστερα από λυσσώδη τριήμερη μάχη ο Ζαφειράκης αποφασίζει να σώσει τα γυναικόπαιδα με ηρωική έξοδο. Οι γυναίκες έπνιξαν τα βρέφη τους και τη νύχτα έφτασαν στον Αϊ-Νικόλα, ενώ οι γενναίοι άνδρες τις υπεράσπιζαν, πολεμώντας με τα γυμνά σπαθιά τους. Ελάχιστοι απ' αυτούς γλίτωσαν. Τετρακόσιοι Ναουσαίοι έπεσαν και πολλαπλάσιοι Τούρκοι. Μερικές νέες γυναίκες, ενώ περνούσαν τη γέφυρα Στουμπάνων, κυκλώθηκαν απ' τους άπιστους. Ρίχτηκαν τότε αγέρωχες στο βάραθρο και πνίγηκαν στα ορμητικά κι αφρισμένα νερά του ποταμού κι άφησαν την τελευταία τους πνοή. Ήτσι, έγραψαν εκεί ένα νέο Ζάλογγο.

Στις εκκλησίες τ' Αϊ-Δημήτρη και τ' Αϊ-Γιώργη αιχμαλωτίστηκαν όσα γυναικόπαιδα απόμειναν. Εκεί οι Τούρκοι έσφαξαν τον πρωτοσύγκελο Γρηγόριο και τον Παπαγιάννη μπροστά στα μάτια τους. Οι υπόλοιποι μεταφέρθηκαν στο Κιόσκι και εκεί σφάχτηκαν όλοι. Ήταν γύρω στις 2.000 ψυχές. Κανένας δε λιποψύχησε και δεν αλλαξοπίστησε. Έχει λοιπόν πολλά «Μεσολόγγια» η Ελλάδα!

Η σφαγή της Χίου

Μπαίνοντας τον Ιούνιο του 1822 τα άγρια ασιατικά στίφη στη Χίο, είχαν μαζί τους τη διαταγή: Να χαριστεί η ζωή μόνο σε όσους νέους ήθελαν να αλλαξοπιστίσουν.

Έτσι, καμιά ανθρώπινη ύπαρξη δεν έβλεπε έλεος μπροστά τους. Άνδρες, γυναίκες, γέροντες, παιδιά, άρρωστοι, έβρισκαν το θάνατο με τον πιο βασανιστικό και ανήκουστο τρόπο. Κτυπήματα, ακρωτηριασμοί, πνιγμοί, πυρπολισμοί μετέτρεψαν σε κόλαση το νησί.

Μια εφημερίδα της Σμύρνης έγραφε:

«Τα σοκάκια γέμισαν από κουφάρια... Φωτιές ξεσπάνε στις ελληνικές και καθολικές εκκλησίες...».

Αλλά η εκδίκηση των Μουσουλμάνων δε σταμάτησε ούτε ως εκεί. Την Κυριακή του Πάσχα, μια δύναμη ισχυρή από Τούρκους, πήγε κατά το μοναστήρι του Αϊ-Μηνά, στην Καλημασιά. Εκεί είχαν καταφύγει κάπου 3.000 Χιώτες. Έζωσαν οι Τούρκοι τον περίγυρο του μοναστηριού, αλλά οι Έλληνες αμύνονταν. Ένας νέος, που τον έλεγαν **Φατούρο**, σκότωσε με το σπαθί του 20 Τούρκους, καθώς έμπαιναν από μια τρύπα του τοίχου στην αυλή του μοναστηριού. Και σαν έσπασε το σπαθί του, αμυνόταν και σκότωνε Τούρκους με ένα δοκάρι της εκκλησιάς. Σε λίγο οι Τούρκοι έσπασαν τον τοίχο, μπήκαν μέσα κι έσφαξαν 2.000 άτομα.

Ένας Γάλλος αξιωματικός, ο Ζουρντέν, που σε λίγο πέρασε από τη Χίο, γράφει:

«... Βλέπω συσσωρευμένα μισόγυμνα πτώματα, τις γυναίκες που ξεψυχούν, σφίγγοντας στο στήθος τους, με μια τελευταία προσπάθεια, ένα σφαγμένο παιδί που αναπνέει ακόμα. Ακούω το φρικαλέο ρόγχο των γερόντων, των ακρωτηριασμένων απ' το μαχαίρι και το σπαθί των Τούρκων...»

Ο μεγάλος Γάλλος ποιητής Βίκτορας Ουγκώ θα τραγουδήσει σχετικά:

«Τούρκοι διαβήκαν, χαλασμός, θάνατος, πέρα πέρα.

Η Χίος το καλό νησί έμεινε μαύρη ξέρα...»

Παράθεμα

Η περιγραφή των σφαγών της Χίου από έναν Τούρκο

Τούς ἐν τῷ μοναστηρίῳ πάντας ἐπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας, ἀνδραποδίσαντες τούς νεοτέρους ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. τάς δ' αἴμοσταγεῖς κεφαλάς καὶ τ' αὐτιά τῶν θανατωθέντων ἐξαπέστειλαν εἰς τὸν τοποτηρητήν, ὅστις δὶ' ἀδρῶν δώρων ἐφιλοτιμήθη ν' ἀνταμείψῃ τὴν γενναιότητα καὶ ἀφοσίωσιν τῶν ἡρωϊκῶν ἡμῶν στρατευμάτων, πολεμησάντων ὑπέρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς θρησκείας. τότε δέ μόνον ἔγνωσαν οἱ δείλαιοι ἄπιστοι ὅτι οὐδέν ἐμποδίζει τὴν ὄρμήν τοῦ πιστοῦ, ἐπιπίπτοντος κατὰ τῶν ἀπίστων γκιαούρων.

Βαχίτ πασά. *Απομνημονεύματα πολιτικά.* (Σύρος 1861)
(Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη, Β' Έν. Λυκ., ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999)

Συμπληρωματικά στοιχεία

Η μάχη του Καρπενησίου και ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη

Στη δύσκολη στιγμή που βρισκόταν η Επανάσταση, έσωσε την κατάσταση ο γενναίος και φιλόπατρις αρχηγός των Σουλιωτών ο **Μάρκος Μπότσαρης**, ο οποίος ήταν άνδρας λογικός και ανδρείος.

Ο Μπότσαρης διορίστηκε από την Κυβέρνηση Αρχιστράτηγος της Δυτικής Ελλάδας.

Επειδή όμως οι άλλοι οπλαρχηγοί δυσαρεστήθηκαν, σ' ένα συμβούλιο που έκαναν, ο Μπότσαρης, αφού φίλησε με σεβασμό το έγγραφο του διορισμού του, το έσκισε μπροστά τους λέγοντας: «όποιος θέλει αξιώματα τα κερδίζει στη μάχη με το σπαθί του».

Χωρίς δε να χάσει καιρό παίρνει τους 350 Σουλιώτες, που είχε υπό την προσταγή του, και τρέχει εναντίον των Τούρκων, στο Καρπενήσι. Συγχρόνως, συνεννοήθηκε και με τους ντόπιους καπεταναίους να επιτεθούν μαζί τη νύχτα της 9ης Αυγούστου. Πραγματικά οι Σουλιώτες έκαναν την επίθεση με μεγάλη ορμή.

Οι Τουρκαλβανοί ξύπνησαν τρομαγμένοι και τράπηκαν σε φυγή, ρίχνοντας και τα όπλα τους πίσω τους. Δυστυχώς, οι ντόπιοι δεν επιτέθηκαν. Εάν επιτίθεντο και αυτοί από την ορεινή πλευρά, δε θα γλίτωνε ίσως κανένας Τούρκος.

Οι Σουλιώτες έδιωξαν τους Αλβανούς απ' όλα τα χαρακώματα. Μόνο μια μάνδρα είχε μείνει, όπου ο Τζελαλεδήν μπέης είχε τη σκηνή του.

Ο Μάρκος, αν και πληγωμένος, σκαρφάλωσε στη μάνδρα, για να δει τι γίνεται μέσα. Μόλις όμως ο σκοπός της σκηνής είδε το κεφάλι του να ξεπροβάλει, πυροβόλησε και τον χτύπησε στο μέτωπο.

Ο Μάρκος έπεσε κάτω νεκρός. Οι Σουλιώτες πήραν το νεκρό κορμί του και κλαίοντας το μετέφεραν στο Μεσολόγγι, όπου το έθαψαν με μεγάλες τιμές.

Οι Τούρκοι έπαθαν μεγάλη καταστροφή στο Καρπενήσι. Οι Έλληνες κέρδισαν πολλά λάφυρα, αλλά έχασαν έναν από τους καλύτερους αρχηγούς τους.

Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη στο Καρπενήσι

(Νεοελληνική Ιστορία, ΣΤ' Δημοτικού, ΟΕΔΒ Αθήνα χ.χ.)

Παραθέματα

Ο Μπότσαρης σκίζει το δίπλωμα της στρατηγίας

Όταν ο Μάρκος Μπότσαρης διορίστηκε από την κυβέρνηση στρατηγός, προσκάλεσε όλους τους οπλαρχηγούς και τους αγωνιστές που βρίσκονταν στο Μεσολόγγι και τους είπε:

«Σπαράζεται η καρδιά μου, βλέποντας τους συμπατριώτες μου χωρισμένους· νομίζουν πως εγώ από εγωισμό επιθυμώ να τους διοικώ. Εμείς παρατήσαμε την πατρίδα μας και τώρα γυρεύουμε ν' αποχτήσουμε και νούρια. Σας ρωτώ: Μπορούμε να πετύχουμε όσο θα είμαστε χωρισμένοι; Εγώ, πατριώτες μου, δε ζήτησα αξιώματα από τη Διοίκηση κι ούτε αρχηγός σας διορίστηκα.

Ένα βαθμό μού δώσανε. Τάχατες κι εσείς όλοι οι καπεταναίοι δεν είστε άξιοι να τον πάρετε; Για να σας αποδείξω πως δε με κατέχει κανένας εγωισμός και καμιά δίψα για μεγαλεία και πως είμαι εκείνος ο Μάρκος, που τον γνωρίσατε να πολεμάει στο πλευρό σας, να εδώ μπροστά σας σκίζω το δίπλωμα της στρατηγίας που μου στείλανε. Και σας ορκίζομαι πως κανένα άλλο αξίωμα δε θέλω από κείνο που είχανε οι πρόγονοί μας, κι εσείς οι ίδιοι έχετε. Εμάς, αδέρφια, δε μας απόμεινε τίποτα να μοιράσουμε ανάμεσά μας. Το μόνο κοινό που έχουμε είναι η τιμή και η δόξα. Να, ο εχθρός μάς περιμένει! Στον πόλεμο οπού θ' ανοίξουμε μαζί του θα δοξαστεί και θα τιμηθεί εκείνος από μας, που θα σταθεί αληθινό παλικάρι».

(Δημ. Φωτιάδη, Η Επανάσταση του Εικοσιένα)

Το φιλί του Μάρκου

Στον πόλεμο του Κεφαλόβρυσου, όπου σκοτώθηκε ο Μάρκος Μπότσαρης, είχε στείλει κι ο Καραϊσκάκης ένα μικρό σώμα. Ο ίδιος δεν έλαβε μέρος στη μάχη, γιατί ήταν άρρωστος στο μοναστήρι του Προυσού. Όταν σκοτώθηκε ο Μάρκος, οι Σουλιώτες φέρανε το λείψανό του και το ξαπλώσαν εμπρός στο νάρθηκα της εκκλησιάς του μοναστηριού. Σηκώθηκε τότε ο Καραϊσκάκης από το κρεβάτι και πήγε σέρνοντας κοντά του. Φίλησε με δάκρυα το νεκρό του Μάρκου και είπε:

— Άμποτε, ήρωα Μάρκο, κι εγώ από τέτοιο θάνατο να πάω...

Και πήγε αληθινά, όπως το ευχήθηκε... Αυτόν το θάνατο εύχονταν όλοι οι γενναίοι εκείνον τον καιρό, δηλαδή, να πάν' από καλό βόλι.

(Από το βιβλίο Ιστορική Ανθολογία)

«Πατρίς, νά μακαρίζης...»

«Πατρίς, νά μακαρίζης, γενικῶς, όλους τούς Ἐλληνες, ότι θυσιάστηκαν διά σένα νά σ' άναστήσουνε, νά ξαναειπωθῆς ἄλλη μία φορά ἐλεύθερη πατρίδα, όπου ήσουνε χαμένη καὶ σβησμένη ἀπό τὸν κατάλογο τῶν ἐθνῶν. Ὄλους αὐτούς νά τούς μακαρίζης. Ὁμως νά θυμάσαι καὶ νά λαμπρύνης ἐκείνους, όπού πρωτοθυσιάστηκαν εἰς τὴν Ἀλαμάνα, πολεμώντας μέ τόση δύναμη Τούρκων, κι ἐκείνους όπού ἀποφασίστηκαν καὶ κλείστηκαν σὲ μιά μαντρούλα μέ πλίθες, ἀδύναμη, εἰς το χάνι τῆς Γραβιᾶς, κι ἐκείνους όπού λιώσανε τόση Τουρκιά καὶ πασάδες εἰς τά Βασιλικά κι ἐκείνους, όπού ἀγωνίστηκαν σά λιοντάρια εἰς τή Λαγκάδα τοῦ Μακρυνόρου, καὶ τ' ἄλλο τῶν Θερμοπυλῶν. Κι ἀφοῦ πήγανε κι ἀπό τά δυό μέρη ν' ἀνοίξουνε δρόμο οἱ Τούρκοι, ἐκεῖνοι οἱ ἀθάνατοι, τόσοι ὀλίγοι, ὡγδοήντα ἔνας, εἰς τή Λαγκάδα, γιόμοσαν τὸν τόπο κόκαλα ἐκεῖ. Καὶ τούς καταδιάλυσαν ἐκεῖνοι οἱ ὀλίγοι στ' ἄλλο μέρος τῶν Θερμοπυλῶν κι ἄλλοϋ. Αύτοῖνοι σέ ἀνάστησαν, Πατρίς!...».

(Από τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη)

Δερβενάκια. Η καταστροφή του Δράμαλη

Η μάχη στα Δερβενάκια. Ο Νικηταράς ορμά σ' έναν έφιππο Τούρκο αξιωματούχο.

Τα παλικάρια του Κολοκοτρώνη πανηγυρίζουν τη νίκη τους στα Δερβενάκια. (Μουσείο Μπενάκη)

Στις 26 Ιουλίου 1822 πρωί πρωί έφτασε στα στενά των Δερβενακίων η εμπροσθοφυλακή του Δράμαλη. Ο Κολοκοτρώνης με τα παλικάρια του χτύπησε αλύπητα τους Τούρκους, που ξαφνιασμένοι διασκορπίστηκαν στα υψώματα του **Άγιου Σώστη** και στις γειτονικές χαράδρες.

Αλλά κι εκεί τους περίμενε η συμφορά και η καταστροφή. Γιατί ο Υψηλάντης, ο Παπαφλέσσας και ο Νικηταράς, που έγκαιρα είχαν πιάσει τα υψώματα αυτά, τους υποδέχτηκαν από παντού με πυκνούς πυροβολισμούς. Περισσότεροι από 4.000 ήταν οι νεκροί του εχθρού και άπειρα λάφυρα έπεσαν στα χέρια των νικητών.

Μετά δύο ημέρες ξεκίνησε και ο Δράμαλης με το κύριο σώμα του στρατού του και προχώρησε για την Κόρινθο από άλλο δρόμο, που περνούσε από το χωριό **Άγινόρι**. Αλλά κι εκεί τους περίμενε η ίδια τύχη. Ο Υψηλάντης, ο Παπαφλέσσας και ο Νικηταράς είχαν φτάσει έγκαιρα και τους προξένησαν νέα καταστροφή.

Ο Δράμαλης με τα απομεινάρια της στρατιάς του έφτασε στην Κόρινθο σε αξιοθρήνητη κατάσταση. Εκεί αποκλεισμένος και χωρίς να μπορέσει να πάρει βοήθεια, πέθανε από τις κακουχίες και τη λύπη του.

Από τη μεγάλη στρατιά του σώθηκαν μόνο 4.000 άντρες. Αυτοί μετά το θάνατο του αρχηγού τους ξεκίνησαν για την Πάτρα από τον παραλιακό δρόμο. Κοντά όμως στην Ακράτα τούς περίμεναν οι οπλαρχηγοί των Καλαβρύτων και της άλλης Αχαΐας και τους εξολόθρεψαν. Ελάχιστοι μόνο σώθηκαν από το στόλο του Γιουσούφ πασά, που τους βοήθησε να περάσουν απέναντι στην Ήπειρο.

Τέτοιο οικτρό τέλος είχε η εκστρατεία του Δράμαλη. Ο σουλτάνος θεώρησε υπεύθυνο το Χουρσίτ, που από ζήλια δε βοήθησε το Δράμαλη. Ο Χουρσίτ φοβήθηκε την οργή του σουλτάνου και αυτοκτόνησε.

Η καταστροφή του Δράμαλη στα Δερβενάκια έσωσε την Επανάσταση και αποθέωσε τον Κολοκοτρώνη. Εκεί θριάμβευσε η στρατηγική του μεγαλοφυία. Ήταν ο μόνος που επέμενε να χτυπήσουν τους Τούρκους στα Δερβενάκια. Η κυβέρνηση αναγνώρισε την αξία του και με απαίτηση των οπλαρχηγών τον διόρισε αρχιστράτητο της Πελοποννήσου.

Στον Άγιο Σώστη η πατρίδα έστησε αργότερα από ευγνωμοσύνη μαρμάρινο ανδριάντα του Κολοκοτρώνη.

(Ελληνική Ιστορία των Νεότερων Χρόνων, ΣΤ΄ Δημοτικό, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985)

Η καταστροφή των Ψαρών

Οι Ψαριανοί εξακολουθούσαν να κατέχουν το Παλαιόκαστρο, το οποίο δέσποζε του λιμανιού. Εφόσον το οχύρωμα εκείνο βρισκόταν στα χέρια των υπερασπιστών του, οι Τούρκοι δεν ήταν δυνατό να γίνουν κύριοι του λιμανιού, αλλ' ούτε και να είναι ασφαλείς στην πόλη. Τα τουρκικά πλοία άρχισαν σφοδρό κανονιοβολισμό κατά του Παλαιοκάστρου, τα πυροβόλα του οποίου ανταπέδιαν το πυρ. Στη συνέχεια δε οι Τούρκοι πραγματοποίησαν έφοδο για την κατάληψη του οχυρού. Άλλα για δύο ημέρες οι επιθέσεις τους αποκρούοντο. Οι υπερασπιστές του φρουρίου ήταν 150 άνδρες, όλοι δε ήταν αποφασισμένοι να πεθάνουν μέχρις ενός. Στο Παλαιόκαστρο είχε καταφύγει και μεγάλος αριθμός γυναικόπαιδων. Όταν δε οι αμυνόμενοι είδαν ότι ήταν αδύνατο να συνεχίσουν την προσπάθειά τους, αποφάσισαν με πρόταση του Δ. Κοτζιά να συγκεντρώσουν τα γυναικόπαιδα στην πυριτιδαπιθήκη και όταν θα έμπαινε ο εχθρός στο φρούριο, να τεθεί πυρ στην πυρίτιδα, για να μην πέσει κανένας ζωντανός στα χέρια των Τούρκων. Το θλιβερό αυτό έργο ανέλαβε να εκτελέσει ο Αντώνιος Βρατσάνος.

Το βράδυ της 22ας Ιουνίου του 1824 οι τουρκικές επιθέσεις έγιναν σφοδρότερες. Παρά τις μεγάλες απώλειές τους, οι Τούρκοι ανέβηκαν τελικά στα περιτειχίσματα, όρμησαν μέσα στο φρούριο σίγουροι πλέον για την επικράτησή τους, τρέχοντας προς τα συγκεντρωμένα γυναικόπαιδα.

Αλλ' ο Βρατσάνος ήταν έτοιμος. Και τότε γράφηκε μία ακόμα σελίδα αυτοθυσίας και ηρωισμού στην αιματοβαμμένη ιστορία του ιερού αγώνα υπέρ της ανεξαρτησίας. Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν έγιναν γνωστά από τους λίγους Ψαριανούς οι οποίοι διασώθηκαν.

(Η μεγάλη αμερικανική εγκυκλοπαίδεια ΕΛΛΑΣ, τ. 3)

Παράθεμα

Η καταστροφή των Ψαρών

Περιγραφή της καταστροφής των Ψαρών σύμφωνα με αναφορά του Γάλλου κυβερνήτη του «ISIS» στον πρόξενο της Σμύρνης Devid που υπέβαλε στις 6 Ιουλίου 1824 στον τότε Γάλλο υπουργό των εξωτερικών Σατωμπριάν:

«Έβλεπες πλήθος γυναικες και παιδιά που μαζεμένοι στα γκρεμνά σήκωναν τα χέρια στον ουρανό. Οι Ψαριανοί κράτησαν ολημερίς δυνατό τουφεκίδι. Χτυπούσαν από μέσα απ' το περιτείχισμα τους Τούρκους, μόλις φανερώνονταν πάνω από τον τοίχο, κι απ' τις πολλές πολεμίστρες εκείνους που τους κύκλωναν. Οι επιτιθέμενοι ήταν κι αυτοί πολύ ξαναμμένοι από την ελπίδα της λεηλασίας του πλούσιου μοναστηριού. Έπειτα, ήξεραν πως δεν υπάρχει γι' αυτούς τρόπος να υποχωρήσουν. Ο καπετάν πασάς είχε αποτραβήξει απ' την παραλία όλες τις βάρκες κι είχε δηλώσει στο στρατό πως δε θα τις έστελνε πίσω παρά μόνον αν βγαίναν νικητές. Ο αγώνας ήταν λοιπόν κι από τη μια μεριά κι από την άλλη αγώνας απελπισίας... Η έφοδος συνεχίστηκε. Μερικοί Τούρκοι κατάφεραν να ρίχτούν μέσα στο περιτείχισμα, όπου βρήκαν το θάνατο κι απ' όπου ακούστηκαν φριχτές κραυγές».

(Σβορώνου-Τάσσου: «Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη». Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη, Β' εν. Λυκ., ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999)

5. Οι πολεμικές επιχειρήσεις: 1825-1827

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 46)

Παρατηρώ την τοιχογραφία και αναφέρω τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι Έλληνες και οι Οθωμανοί. [3.21]

Οι Οθωμανοί (οι Αιγύπτιοι του Ιμπραήμ) παρουσιάζονται με όλη την αγριότητά τους. Σκοτώνουν τους άνδρες και αιχμαλωτίζουν τις γυναίκες και τα παιδιά. Οι γυναίκες φαίνονται τρομαγμένες, γιατί ξέρουν τι τις περιμένει. Η ατίμωση, το κλείσιμο στα χαρέμια και η πώλησή τους στα σκλαβοπάζαρα της Ανατολής είναι η συνηθισμένη τακτική των Τούρκων και τώρα των Αιγυπτίων του Ιμπραήμ.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Μάχη στο Μανιάκι – Ο θάνατος του Παπαφλέσσα

Οι επιτυχίες του Ιμπραήμ τρόμαξαν τους Πελοποννήσιους, οι οποίοι μόνο μια ελπίδα σωτηρίας έβλεπαν, τον Κολοκοτρώνη. Άλλα ο Κολοκοτρώνης ήταν φυλακισμένος.

Άρχισε λοιπόν ο λαός να ζητά από την Κυβέρνηση να τον αφήσει ελεύθερο. Και ο Παπαφλέσσας, ο οποίος ήταν τότε Υπουργός των Εσωτερικών, πρότεινε στην Κυβέρνηση την αποφυλάκιση του Κολοκοτρώνη. Η Κυβέρνηση όμως δεν το δέχτηκε. Τότε ο Παπαφλέσσας αποφάσισε να εκστρατεύσει μόνος του εναντίον του Ιμπραήμ. Με 1.000 άνδρες έφυγε από το Ναύπλιο, ήρθε στη Μεσσηνία και οχυρώθηκε στο **Μανιάκι**.

Μόλις το έμαθε αυτό ο Ιμπραήμ, κινήθηκε εναντίον του και την 20ή Μαΐου 1825 έφτασε στο Μανιάκι με 6.000 στρατό. Οι άνδρες του Παπαφλέσσα, όταν είδαν τον όγκο του αιγυπτιακού στρατού, φοβήθηκαν και οι περισσότεροι έφυγαν. Ήμειναν στις θέσεις τους μόνο 300-400, οι οποίοι πολέμησαν με γενναιότητα, ώσπου σκοτώθηκαν όλοι, μαζί και ο Παπαφλέσσας.

Ο Ιμπραήμ θαύμασε τον ηρωισμό τους και διέταξε να βρουν το νεκρό του Παπαφλέσσα. Αφού τον βρήκαν, τον έπλυναν και τον έστησαν όρθιο, στον κορμό ενός δέντρου. Ο Ιμπραήμ, αφού τον κοίταξε αρκετή ώρα ακίνητος, πλησίασε, τον φίλησε στο μέτωπο και γυρίζοντας προς τους αξιωματικούς του, είπε: «*Κρίμα είναι να χάνονται τέτοια παλικάρια*».

(Νεοελληνική Ιστορία, Στ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα χ.χ)

Παράθεμα

Γράμμα του Παπαφλέσσα στον αδερφό του

«Νικήτα,

Έλαβα την επιστολή σου και εις απάντησίν σου λέγω ότι δεν είμαι σαν και σε και σαν τον κουμπάρο σου τον Κεφάλα, όπου έτρεχε από ράχη σε ράχη στους Αϊ-Λιάδες. Εγώ άπαξ ωρκίσθην να χύσω το αίμα μου εις την ανάγκην της πατρίδος και αυτή είναι η ώρα. Εύχομαι δε εις τον Θεόν η πρώτη μπάλα του Ιμπραήμ να με πάρει εις το κεφάλι, διότι σας γράφω να ταχύνετε τον ερχομόν σας και σεις μου γράφετε κουραφέξαλα».

(Φωτάκου, Βίος Παπαφλέσσα)

Επιδρομή του Ιμπραήμ στη Μονή Βαρθολομείου στην Ηλεία. (Πίνακας Xydakobe, Μουσείο Μπενάκη).

Συμπληρωματικά στοιχεία

Ο Ιμπραήμ προχωρεί στο εσωτερικό της Πελοποννήσου

Μετά τον ηρωικό θάνατο του Παπαφλέσσα και των συντρόφων του, η Κυβέρνηση βλέποντας τον κίνδυνο, αναγκάστηκε να αποφυλακίσει τον Κολοκοτρώνη και όλους τους προκρίτους. Τον διόρισε, μάλιστα, Αρχιστράτηγο της Πελοποννήσου.

Οι Πελοποννήσιοι δέχτηκαν με χαρά και ενθουσιασμό το **Γέρο του Μοριά**, όπως τον έλεγαν, κι έτρεξαν κοντά του για τη σωτηρία της Πατρίδας.

Δυστυχώς, όμως, τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα και ο Κολοκοτρώνης δεν μπόρεσε να εμποδίσει την προέλαση του Ιμπραήμ, ο οποίος, αφού κατέλαβε τη Μεσσηνία και τη Λακωνία, έφτασε στην Τρίπολη, την οποία κατέλαβε και την έκαμε έδρα για τις επιχειρήσεις του.

Από εκεί προχώρησε στην Αργολίδα, για να καταλάβει το Ναύπλιο. Στους Μύλους όμως ο Υψηλάντης τού έκλεισε το δρόμο και ο Ιμπραήμ γύρισε στην Τρίπολη.

Ο Κολοκοτρώνης σκέφτηκε να τον αποκλείσει εκεί, αλλά δεν το πέτυχε, γιατί μόλις φαίνονταν οι Αιγύπτιοι, οι Έλληνες σκορπίζονταν, βλέποντας τον όγκο του στρατού τους. Γι' αυτό εφάρμοσε τον κλεψυδρόπολεμο. Τον παρακολουθούσε παντού και τον χτυπούσε. Έτσι, ο Ιμπραήμ κατείχε μόνο ορισμένα φρούρια της Πελοποννήσου, τα υπόλοιπα δε μέρη τα έλεγχαν οι Έλληνες.

(Νεοελληνική Ιστορία, ΣΤ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα χ.χ.)

Λογοτεχνικό κείμενο

Το φίλημα

Στο Μανιάκι, πάνω στην κορυφή του λόφου, από τους τριακόσιους μαχητές δεν έμεινε κανένας ζωντανός... Κι ανάμεσά τους ο Παπαφλέσσας, που άρχισε πρώτος τη σφαγή και σταμάτησε τελευταίος, ωχρός, ξαπλωμένος, με μια πλατιά πληγή στο στήθος, κρατά ακόμα το σπασμένο κομμάτι από το σπαθί του, με δάχτυλα σφιχτά... Και ο Αιγύπτιος ανεβαίνει με καλπασμό αλόγων και κλαγγή ξιφών, με ήχους τυμπάνων και βοή σαλπίγγων, ενώ τα μπαϊράκια του κυματίζουν στον άνεμο του βραδιού και τα μισοφέγγαρά τους αστράφτουν στον ορίζοντα της δύσης...

Ο Ιμπραήμ έφτασε στο φρύδι του λόφου, ανέβηκε και στάθηκε. Και μ' ανοιχτό το βλέμμα, έκπληκτο, αναμετρά τα ψηλά κορμιά των παλικαριών, τα πλατιά τους στέρνα, τα μπράτσα τους τα δυνατά, τις ωραίες μορφές τους, τα περήφανα μέτωπά τους...

— Ποιος είναι ο Παπαφλέσσας;

Οι οδηγοί του έτρεξαν, έδειξαν το πτώμα.

— Σηκώστε τον, μωρέ, πάρτε τον... Πάρτε τον, πλύντε τον... Πλύντε το παλικάρι...

Δυο άντρες τον πήραν από τις μασχάλες, τον σήκωσαν, τον έστησαν στα πόδια του και πήγαν σε μια κοντινή πηγή. Τον έπλυναν και γύρισαν πίσω, φέρνοντάς τον.

— Στήστε τον εκεί από κάτω.

Τον έστησαν σ' ένα δέντρο, τον ακούμπησαν, τον στερέωσαν στον κορμό, τον ισορρόπησαν, σαν ζωντανό... Τότε ο Ιμπραήμ πλησιάζει αργά προς το δέντρο, στέκεται και βλέπει σιωπηλός για πολλή ώρα το άπινο σώμα του αντιπάλου και κάτω από το φως της σελήνης, που ανέτελε εκείνη την ώρα αιμοτόχροη, κάτω απ' τα κλαδιά που φρικιούσαν πένθιμα, φιλεί, μ' ένα παρατεταμένο φίλημα, τον όρθιο νεκρό.

(Μιχαήλ Μητσάκη, «Το φίλημα»)

Γεμάτος θαυμασμό ο Ιμπραήμ φιλεί τον νεκρό Παπαφλέσσα.

Παράθεμα

Απάντηση του Κολοκοτρώνη προς τον Ιμπραήμ

'Όταν ο Ιμπραήμ με τον κεχαγιά τού έστειλε στη Μεσσηνία διαταγή να προσκυνήσουν, διότι άλλως, καθώς απείλει, «θ' ακολουθήσει φωτιά και τσεκούρι», ο Κολοκοτρώνης απάντησε, «όχι από μέρος του, αλλά από μέρος του λαού της Μεσσηνίας»:

«Αυτό, οπού μας φοβερίζεις, να μας κόψεις και κάψεις τα καρποφόρα δένδρα μας, δεν είναι της πολεμικής έργον· διατί τα άψυχα δένδρα δεν εναντιώνονται εις κανέναν· μόνον οι άνθρωποι οπού εναντιώνονται έχουνε στρατεύματα και σκλαβώνεις· και έτσι είναι το δίκαιον του πολέμου· με τους ανθρώπους και όχι με τα άψυχα δένδρα· όχι τα κλαριά να μας κόψεις, όχι τα δένδρα, όχι τα σπίτια που μας έκαψες, μόνον πέτρα επάνω στην πέτρα να μη μείνει, εμείς δεν προσκυνούμεν· τι τα δένδρα μας αν τα κόψεις και τα κάψεις, την γην δεν θέλει την σηκώσεις και η ίδια η γης που τα έθρεψε, αυτή η ίδια γη μένει δική μας και τα ματακάνει. Μόνον ένας Έλληνας να μείνει, πάντα πολεμούμε και μην ελπίζεις πως την γην μας θα την κάμεις δική σου, βγάλτο από το νου σου».

(«Υπομνήματα Θ. Κολοκοτρώνη» 1859, Γεώργιος Τερτσέτης)

Πολιορκία και έξοδος του Μεσολογγίου 1825-1826

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 47)

1. Διακρίνω τα αντίπαλα στρατόπεδα και συζητώ για τη θέση των πολιορκημένων Μεσολογγιτών. [3.22]

Η θέση των πολιορκημένων είναι δεινή. Το Μεσολόγγι πολιορκείται στενά από στεριά και θάλασσα. Ο στενός αυτός αποκλεισμός του εμποδίζει οποιαδήποτε βοήθεια να έρθει απέξω. Γι' αυτό είναι καταδικασμένο να πέσει στα χέρια των εχθρών του. Δεν υπάρχει καμιά ελπίδα σωτηρίας.

2. Ποια είναι η απόφαση των πολιορκημένων Μεσολογγιτών; [3.23]

Οι πολιορκημένοι Μεσολογγίτες βλέποντας τη δεινή κατάσταση στην οποία βρίσκονται και μην έχοντας πια καμιά ελπίδα σωτηρίας, αποφασίζουν να πραγματοποιήσουν μια ηρωική έξοδο, περνώντας μέσα από τις γραμμές των εχθρών, τα ξημερώματα της 10ης Απριλίου, Κυριακή των Βαΐων.

3. Ποιοι λόγοι οδηγούν στην απόφαση αυτή; [3.23]

Στην απόφαση της ηρωικής εξόδου των Μεσολογγιτών οδηγεί ο στενός αποκλεισμός τους από στεριά και θάλασσα, ο οποίος δεν άφηνε κανένα περιθώριο να τους έρθει βοήθεια απέξω. Οι τροφές τους είχαν τελειώσει εντελώς. Έφαγαν ό,τι τρωγόταν από ζώα, γιαίδούρια, σκυλιά, γάτες, ποντικούς και τώρα είχαν γίνει σκελετοί από την ασιτία και κινδύνευαν να πεθάνουν σε λίγο όλοι. Γι' αυτό η έξοδος ήταν μονόδρομος γι' αυτούς.

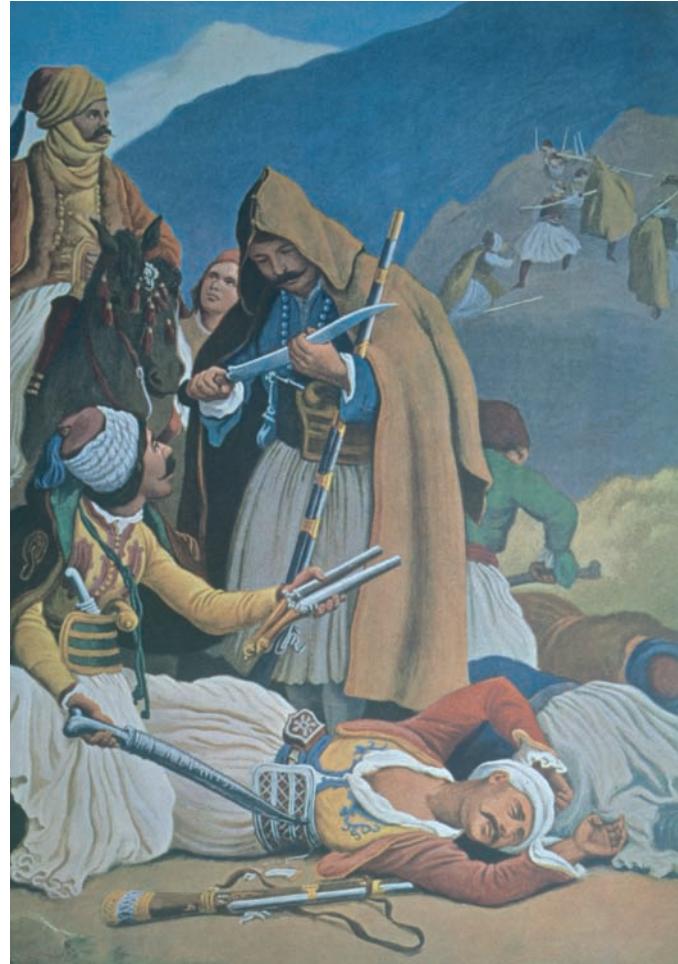
4. Ποια είναι η έκβαση της πολιορκίας του Μεσολογγίου;

Οι κάτοικοι του Μεσολογγίου, πολεμιστές και άμαχος πληθυσμός, αφού αμύνθηκαν γενναία επί έναν ολόκληρο χρόνο, δεν άντεξαν άλλο. Επιχείρησαν μια ηρωική έξοδο, κατά την οποία ελάχιστοι σώθηκαν, γιατί είχε προδοθεί το σχέδιο της εξόδου τους και οι Τούρκοι τούς περίμεναν άγρυπνοι με το σπαθί στο χέρι. 'Υστερα απ' αυτό οι Τούρκοι μπήκαν στο Μεσολόγγι και το κυρίευσαν.

5. Ποιες είναι οι σημαντικές πολεμικές επιχειρήσεις των Ελλήνων εναντίον των οθωμανικών στρατευμάτων;

Οι σημαντικές πολεμικές επιχειρήσεις των Ελλήνων εναντίον των οθωμανικών και αιγυπτιακών στρατευμάτων ήταν η μάχη στη Σφακτηρία, όπου νικήθηκαν οι Έλληνες, η μάχη στο Μανιάκι, όπου νικήθηκαν και πάλι οι Έλληνες και έπεισε πολεμώντας ηρωικά ο Παπαφλέσσας. Ακόμα, η μάχη στους Μύλους, όπου νίκησαν οι Έλληνες, η μάχη στην Αράχοβα και στο Δίστομο, όπου ο Καραϊσκάκης προξένησε σοβαρές απώλειες στον τουρκικό στρατό και η μάχη στο Φάληρο, όπου νικήθηκαν οι Έλληνες και σκοτώθηκε ο μεγάλος ήρωας του αγώνα Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Ο Καραϊσκάκης έφιππος μπροστά στα παλικάρια του την ώρα που κάποιο απ' αυτά περιεργάζεται ένα τουρκικό σπαθί, λάφυρο από τη νίκη τους στην Αράχοβα.
(Μουσείο Μπενάκη)

Συμπληρωματικά στοιχεία

Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου

α) Πολιορκία από τους Τούρκους. Στη Στερεά Ελλάδα η Επανάσταση σχεδόν είχε σβήσει. Μόνο η Ακρόπολη των Αθηνών και το Μεσολόγγι έμεναν ελεύθερα.

Ο σουλτάνος αποφάσισε να καταλάβει τα δύο αυτά φρούρια.

Διόρισε γενικό αρχηγό της Στερεάς τον **Ρεσίτ πασά ή Κιουταχή**, ο οποίος τον Απρίλιο του 1825 πολιόρκησε το Μεσολόγγι με 20.000 Αλβανούς.

Μέσα στην πόλη ήταν 12.000 ψυχές από τις οποίες 4.000 περίπου ήταν διαλεχτοί πολεμιστές και 1.000 ακόμη που μπορούσαν να κρατήσουν όπλα. Ο Κιουταχής έκανε εφόδους, για να καταλάβει την πόλη, αλλά δεν το πέτυχε. Ο ελληνικός στόλος εφοδίαζε τους πολιορκημένους με τρόφιμα και πολεμοφόδια, ώστε όχι μόνο κρατούσαν άφοβα τις θέσεις τους, αλλά και δυο φορές έκαμπαν εξόδους, καταδίωξαν τους Αλβανούς και τους προξένησαν μεγάλες απώλειες.

Ο Κιουταχής είδε, ότι τίποτα δε θα πετύχαινε αν δεν πολιορκείτο η πόλη και από τη θάλασσα. Γι' αυτό ο Χοσρέφ την πολιόρκησε με το στόλο του. Τότε η θέση των πολιορκημένων χειροτέρεψε. Ο Κιουταχής νόμισε κατάλληλη τη στιγμή και τους πρότεινε να παραδοθούν. Οι Έλληνες όμως αρνήθηκαν.

Τον Ιούλιο ο Μιαούλης με το Σαχτούρη διασκόρπισαν τον τουρκικό στόλο και εφοδίασαν τους πολιορκημένους. Τον Αύγουστο μπήκε στην πόλη ο **Κίτσος Τζαβέλας** με τους Σουλιώτες του και δυνάμιωσε τη φρουρά.

Ο Κιουταχής βρέθηκε σε δύσκολη θέση. Τα τρόφιμά του λιγόστευαν, οι στρατιώτες του πέθαιναν από ασθένειες και ο χειμώνας πλησίαζε. Ακόμα, φοβόταν μήπως του επιτεθούν οι οπλαρχηγοί της Στερεάς. Να φύγει δεν τολμούσε, γιατί ο σουλτάνος τού είχε παραγγείλει: «ή το Μεσολόγγι ή το κεφάλι σου».

Με τα υπολείμματα λοιπόν του στρατού του, αποσύρθηκε στους πρόποδες του Ζυγού και περίμενε ενισχύσεις.

β) Πολιορκία από Τούρκους και Αιγυπτίους. Ο σουλτάνος παρακάλεσε τον Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου να τον βοηθήσει να καταλάβει το Μεσολόγγι. Πραγματικά ο Μεχμέτ έστειλε νέο στρατό, για να ενισχύσει τον Ιμπραήμ. Το Νοέμβριο ο αιγυπτιακός στόλος αποβίβασε στο Μεσολόγγι 8.000 Άραβες και το Δεκέμβριο ήρθε και ο ίδιος ο **Ιμπραήμ** με άλλες δυνάμεις. Όταν είδε τα χαμηλά τείχη της πόλης, γέλασε και είπε στον Κιουταχή: «Αυτόν τον φράχτη δεν μπόρεσες να καταλάβεις;»

Ο Κιουταχής προσβλήθηκε και του απάντησε: «ορίστε να τον πάρεις εσύ» και αποσύρθηκε από τις επιχειρήσεις.

Ο Ιμπραήμ έκαμε πολλές εφόδους, αλλά χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Στο μεταξύ ο Μιαούλης με το στόλο εφοδίασε άλλες δυο φορές τους πολιορκημένους. Ο Ιμπραήμ μετά την αποτυχία του αναγκάστηκε να ζητήσει τη συνεργασία του Κιουταχή. Πραγματικά οι δύο πασάδες κατέστρωσαν τα σχέδια τους και άρχισαν να τα θέτουν σε εφαρμογή:

Πέρασαν αρκετά μικρά πλοία χωρίς καρίνα στα άβαθα νερά της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου και κατέλαβαν το νησί Βασιλάδι. Δεν κατόρθωσαν όμως να καταλάβουν το άλλο νησί, την Κλείσοβα, την οποία υπεράσπιζε ο Κίτσος Τζαβέλας με 130 άνδρες. Σκοτώθηκε μάλιστα εκεί και ο αιμοβόρος **Χουσεΐν**

Ο Κίτσος Τζαβέλας

θέης και τραυματίστηκε ο Κιουταχής.

Ο Μιαούλης προσπάθησε να τροφοδοτήσει και πάλι τους πολιορκημένους, αλλά δεν το κατόρθωσε.

Οι πολιορκημένοι απέκρουσαν με θάρρος όλες τις εφόδους των εχθρών. Δεν μπόρεσαν όμως να βαστάξουν την πείνα, τη δίψα και τις ασθένειες. Τα τρόφιμά τους τελείωσαν, έφαγαν δε τις καμήλες, τα μουλάρια, τα άλογα, που είχαν, και στο τέλος έτρωγαν γάτες, σκύλους, ποντικούς, φύκια, χόρτα κλπ. Το νερό ήταν όχι μόνο λίγο, αλλά και θολό και ακάθαρτο, γι' αυτό φοβερές ασθένειες τους βασάνιζαν.

Και όμως κανείς δε σκεπτόταν να παραδοθεί. Στο τελευταίο συμβούλιο, το οποίο έκαμπαν οι αρχηγοί, αποφάσισαν να κάμουν έξοδο και όσοι σώζονταν.

γ) Η ηρωική έξοδος του Μεσολογγίου. Η έξοδος ορίστηκε να γίνει τη νύχτα της 10ης Απριλίου. Στο μεταξύ συνεννοήθηκαν με τους οπλαρχηγούς της Στερεάς να χτυπήσουν αυτοί τους Τουρκοαιγυπτίους απέξω, για να βρουν καιρό οι πολιορκούμενοι να φύγουν.

Το σχέδιό τους όμως προδόθηκε και έτσι οι δύο πασάδες είχαν λάβει τα μέτρα τους.

'Όταν δόθηκε το σύνθημα της εξόδου, οι πολεμιστές πετάχτηκαν έξω από τα τείχη. Πίσω ακολουθούσαν τα γυναικόπαιδα και τελευταίοι ήταν άλλοι πολεμιστές.

Τόση ήταν η ορμή τους, ώστε διέσπασαν τις γραμμές των εχθρών, αν και ήταν έτοιμοι και τους περίμεναν. 'Οπως όμως προχωρούσαν, ακούστηκε μια φωνή: «πίσω-πίσω». 'Οσοι την άκουσαν τη θεώρησαν διαταγή και γύρισαν στα τείχη. (Κανείς δεν έμαθε από ποιον βγήκε αυτή η φωνή, που δημιούργησε τόση σύγχυση. Άλλοι γύριζαν πίσω και άλλοι έβγαιναν). Στο μεταξύ όμως οι εχθροί μπήκαν στην πόλη και άρχισε η σφαγή και η φωτιά. Πολλοί Μεσολογγίτες έβαζαν φωτιά στις αποθήκες των πολεμοφόδιων και ανατινάσσονταν στον αέρα μαζί με τους εχθρούς, όπως έκαμε στην κεντρική αποθήκη ο γερο-πρόκριτος του Μεσολογγίου, **Χρήστος Καψάλης**. Εκεί σκοτώθηκαν περίπου 2.000 γυναικόπαιδα και άλλοι τόσοι Τούρκοι. Από τις 9.000, που έκαναν την έξοδο, μόνο 1.300 σώθηκαν.

Την 11η Απριλίου του 1826 το Μεσολόγγι δεν υπήρχε πια. Είχε γίνει ένας σωρός από μαύρα ερείπια που κάπνιζαν.

Ο ηρωισμός όμως και η αυτοθυσία των κατοίκων του προκάλεσε το θαυμασμό και τη συγκίνηση των ευρωπαϊκών λαών και αύξησαν τη συμπάθειά τους προς τους Έλληνες. Τόση ήταν η ευσπλαχνία των λαών της Ευρώπης και της Αμερικής προς τους Έλληνες, ώστε ποτέ άλλοτε δε στάλθηκαν στην αγωνίζομενη Ελλάδα τόσα πολλά τρόφιμα και πολεμοφόδια από τις φιλελληνικές Οργανώσεις.

(Νεοελληνική Ιστορία, Στ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα χ.χ.)

Ο Ιμπραήμ καταλαμβάνει τις νησίδες
Βασιλάδη, Ντολμά και Πύρο του Μεσολογγίου
(26-28/2/1826).

Από την Πολιορκία του Μεσολογγίου

Τό Μεσολόγγι είς τά ἔσχατα.

Ήμέραν παρ' ήμέραν αὐξάνουσα ή πείνα...

Από τά μέσα Φεβρουαρίου (1826), ἄρχισαν πολλές φαμελιές νά ύστερούνται τό ψωμί. Μία Μεσολογγίτισσα, Βαρβάρηνα ώνομάζετο, ἥτις περιέθαλπεν ἀσθενή τόν αὐτάδελφόν μου Μῆτρον, ἐτελείωσεν τήν θροφήν της καί, μυστικά, μέ αλλες δυό φαμελιές Μεσολογγίτικες, ἔσφαξεν ἑνα γαιδουράκι, πωλάρι, καί τό ἔφαγαν.

Τές ηύρα ὅπού ἐτρωγαν. ἐρώτησα ποῦ ηύραν τό κρέας, καί τρόμαξεν ἡ ψυχή μου, ὅταν ἄκουσα ὅτι ἤταν γαιδούρι.

Μία συντροφιά στρατιωτῶν Κραβαριτῶν εἶχε ἑνα σκύλον καί, κρυφά καί αύτοί, τόν ἔσφαξαν καί τόν μαγείρευσαν. Ἐμαθητεύθη καί τοῦτο.

Ήμέραν παρ' ήμέραν αὐξάνουσα ή πείνα, ἐπεσεν καί ἡ πρόληψις καί ὅλα τοῦ νά τρώγουν ἀκάθαρτα, καί ἄρχισαν, ἀναφανδόν πλέον, νά σφάζουν ἄλογα, μουλάρια καί γαιδούρια, καί ἀκόμη νά πωλοῦν μία λίρα τήν ὄκα οἱ ιδιοκτῆται – καί ποῦ νά προφθάσουν; Τρεῖς ήμέρες ἀπέρασαν καί ἐτελείωσαν καί αύτά τά ζῶα.

Περί τά τέλη Φεβρουαρίου οι στρατιῶται ἄλλοι εἶχαν ἀπό 2-3 ὄκαδες ἀλεύρι καί ἄλλοι καθόλου.

Ἐδιορίσθη μία ἐπιτροπή νά παρατηρήσῃ εἰς ὅλας τάς οἰκίας, καί εἰς τά κιβώτια ἀκόμη, καί ὅτι ἀλεύρι εύρεθη νά τό συνάξῃ, νά διανεμηθῇ κατ' ἄνδρα εἰς ὅλους, στρατιώτας καί πολίτας μικρούς καί μεγάλους...

Ο συνεργάτης τοῦ Κου Γ. Μεσθενέα τυπογράφου, καθήμενος εἰς τήν οἰκίαν μας, ἔσφαξεν καί ἔφαγεν μίαν γάταν, καί ἔβαλε τόν ψυχογυιόν του Στορνάρη καί ἔσκότωσαν ἄλλην μίαν. Τοῦτος ύπεμνησεν τούς ἄλλους καί εἰς ὀλίγες ήμέρες γάτα δέν ἔμεινεν.

Ο Ἀγιομαυρίτης ιατρός (Π. Στεφανίτσης) ἐμαγείρευσεν τόν σκύλον του μέ λάδι, ἀπό τό ὅποιον εἶχαμεν ἀρκετόν, καί ἐπαινοῦσεν τό φαγί του ὅτι ἤταν τό πλέον νοστιμώτερον.

Οι στρατιῶται πλέον αὐθαδίασαν καί ἄρπαζαν ὁποιονδήποτε σκύλον ἡ γάταν εὕρισκον εἰς τόν δρόμον.

Ἄλογα δέν εἶχαν μείνει ἄλλα παρά ἐν ἄτι τοῦ στρατηγοῦ Γεωργάκη Κίτζιου, ὁ περίφανος Ἀλαμπάτζιας, ἄτι τοῦ Τζιαβέλα, καί ἐν σαμαργιάρικον, τό ὅποιον εἶχεν ὁ Στορνάρης καί τό ἔθρεφεν νά καβαλικεύσῃ χρείας τυχούσης ὡς ἀδύνατος...

Ἀρχίσαμεν, περί τάς 15 Μαρτίου, τές πικραλήθρες, χορτάρι τῆς θαλάσσης. τό ἐβράζαμεν πέντε φορές ἔως ὅτου ἐβγαινεν ἡ πικράδα, καί τό ἐτρώγαμεν μέ ξύδι καί λάδι ὡσάν νά ἤταν σαλάτα, καί μέ ζουμί ἀπό καβούρους ἀνακατωμένον καί τοῦτο.

Ἐδόθησαν καί εἰς τούς ποντικούς, πλήν εύτυχής ὅστις ἐδύνατο νά πιάσῃ ἔναν. Βατράχους δέν εἶχαμεν κατά δυστυχίαν.

Από τήν ἐλλειψιν τής τροφῆς αὐξαίναν αἱ ἀσθένειαι, πονόστομος καί ἀρθρίτις.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εύρισκόμεθα, ὅταν μάς ἔφθασεν τό γράμμα τῶν ἀπεσταλμένων νά βαστάξωμεν δώδεκα ήμέρες!...

(Ν. Κασομούλη. Ενθυμήματα Στρατιωτικά)

Η έξοδος του Μεσολογγίου

«Οι έχθροί μας δέν ήξευραν τήν ήμέραν καί τό σχέδιον, ἀπό ποῖον μέρος ἡθέλαμεν νά ἔβγωμεν. Πληροφορηθέντες ὅμως ἀπό φυγάδα θετικῶς τήν ἔξοδόν μας, εἶχαν ἐνδυναμώσει τό ἀριστερόν των ἀπό τό μέρος τοῦ Κιουταχῆ, καί τό δεξιόν ἀπό τό μέρος τοῦ Ἰμπραήμ μέ τριπλασίας δυνάμεις. Καί ἐπειδή ἀκουσαν καί τόν τουφεκισμόν ἐκείνων πού μᾶς βοηθοῦσαν ἀπ' ἔξω, μ' ὅλον πού ἀμφέβαλλον διά τήν θέσιν τῆς ἔξοδου μας, ὅλον τό στράτευμα τό εἶχαν ἔτοιμον εἰς τά ὄπλα, καί πεζικόν καί ἵππικόν νά τρέξει εἰς τό μέρος ὅπου ἥθελε μᾶς ἰδοῦν ὅτι ἔξερχόμεθα. Τό σύννεφον τό ὄποιον ἐκάλυπτε τήν σελήνην εἰς ὅλον τοῦτο τό διάστημα, ἀπολυθέν ωσάν, ἀπό προσευχήν τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τόν Θεόν, ἡ σελήνη ἔφεξεν ωσάν ήμέρα. Ξεσκεπασθέντες οὕτω ἀπό τόν ἵσκιον, ἡ περίστασις δέν μαρτυροῦσεν νά ύπομείνωμεν περισσότερον. Μᾶς εἰδοποίησαν οἱ μπροσθινοί νά ἔτοιμασθοῦμεν, διότι θά ὄρμήσουν. Ἐτοιμάσθημεν καί μέ μιάν φωνήν:

— "Α, α, α! Έπάνω τους! Πάρτε τους!

"Ολοι οι Ἀραβες ἀπό τά δύο ὄχυρώματα ἐκκένωσαν τά ὄπλα των διαμιᾶς καί τά πυροβόλα καί ἐδόθησαν εἰς τήν φυγήν, διότι εἰσπηδήσαντες οἱ ἐδικοί μας μέσα, τούς ἔβαλαν εἰς ἀταξίαν.

"Εκοψαν ὅσους ἐπρόφθασαν καί ἐδυνήθη ὁ καθένας ἀπό αὐτούς, οἱ δέ ἔφευγον, οἱ μέν πρός τήν θάλασσαν οἱ δέ πρός τό στρατόπεδόν των, καί ἄλλοι ἀναμεταξύ ήμῶν. Δέν ἀκούγεται ἄλλο αὔτην τήν ὥραν, παρά τόν κτύπον τῶν σπαθιῶν καί γιαταγανιῶν ωσάν εἰς τό μεταλλεῖον. Τό πῦρ ἄναψεν πανταχόθεν, εἰς ὅλο τό στρατόπεδον. Φωνές ἔχθρῶν, κρότοι πυροβόλων, κρότοι τουφεκιών, ἔνα μείγμα ὅλον. Δέν διεκρίνετο τίποτες. Μεθυσμένοι ὅλοι ἀπό μανίαν καθένας ἐξ ήμῶν ἐμπρός κοίταζεν μόνον νά διαβεῖ καί νά διασπά τά ἐμπόδια. "Οσοι εἶχον πόδαν καί ἦταν δυνατώτεροι, ἐπηδοῦσαν τόν αὐλακα. "Οσοι ἦταν ἀδύνατοι ἔμεναν όπίσω. Εἰς τήν φωτιάν αὔτην, ἔως νά φθάσωμεν εἰς τό τέρμα ἐνεθυμήθην τήν Παναγίαν καί εἶπα: "Παναγιά μου, φύλαξέ μας". Ἐνῶ ἔμετις ὄρμούσαμεν πρός τά ἐκεῖ, ἀπό ὅπισθεν μας τά βόλια ἐπιπτον ωσάν χάλαζαν».

(«Απομνημονεύματα» Κασομούλη)

Έτσι ζωντανά καὶ απλά μάς δίνει ο Κασομούλης την εικόνα της εξόδου. Γύρω από το Μεσολόγγι υπήρχε το μεγάλο οχυρωματικό αυλάκι. Κι όσοι μπορούσαν το πηδούσαν καὶ ἔτρεχαν ξέφρενοι, ενώ πίσω το Μεσολόγγι καιγόταν από το δαυλό του Χρήστου Καψάλη, του γέρου πρόκριτου, που μάζεψε σε μια μπαρούτα ποθήκη 2.000 γυναικόπαιδα, ἔβαλε φωτιά καὶ την τίναξε στον αέρα.

- Στις 12 Απριλίου του 1826, το Μεσολόγγι, ἔνας σωρός ερείπια, βρισκόταν στα χέρια των Τούρκων καὶ ὄλοι οι αιχμάλωτοι, γυναικόπαιδα καὶ γέροι, στοιβάζονταν μέσα στα καράβια που θα τους πήγαιναν στην Αίγυπτο, να τους πουλήσουν στα σκλαβοπάζαρα.

Η πτώση όμως του Μεσολογγίου καὶ η θυσία των Μεσολογγιτών κίνησε σ' ολόκληρη την Ευρώπη τη συμπάθεια καὶ το θαυμασμό για την Ελλάδα. Από παντού μαζεύουν χρήματα καὶ τα στέλνουν, για να εξαγοράσουν τους αιχμαλώτους. Ποιητές, γλύπτες καὶ ζωγράφοι απαθανατίζουν στα έργα τους τη δόξα του Μεσολογγίου καὶ ὄλοι οι πολιτισμένοι λαοί ενδιαφέρονται για την Ελλάδα. Ο χαμός της ηρωικής πόλης ανάστησε το αγωνιζόμενο Έθνος μας.

Το Μεσολόγγι ελευθερώθηκε στις 2 Μαΐου του 1829.

- Το παρακάτω δημοτικό μας τραγούδι ανιστορεί πολύ παραστατικά την ηρωική περιπέτεια των πολεμιστών της εξόδου:

«...Οσοι επήραν το βουνό, τον Ἅγιο Συμεώνα,
βρήκαν το Μουστάμπεη, τη ράχη είχε πιασμένη.
Μια μπαταριά τούς ἐδωκε, τους κόβει μες στη μέση.
Τότε ο Μακρής εφώναξε, τότε ο Μακρής τούς λέει:
"Παιδιά μου Ρουμελιώτες μου, και σεις, παιδιά δικά μου,
τραβάτε τα λαμπρά σπαθιά να μη μας πάρει η μέρα".
Και τα σπαθιά τραβήξανε, πετάνε τα ντουφέκια.
Σαν τα λιοντάρια ρίχτηκαν και σαν αετοί περάσαν.

Τότε ο Μουστάμπεης φώναξε: “Κονιάροι κι Αρβανίτες,
κάμετε τόπο να διαβούν, γιατ’ είναι πεινασμένοι
δε συλλογιούνται θάνατο, κούρασμα δε φοβούνται!”»

- Τ' ακρογιάλια και τη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, τα ξερονήσια του, την Κλείσοβα και το Βασιλάδι, τα βουνά του, το Ζυγό και τη Βαράσοβα, τραγουδά ο Παλαμάς στο ποίημά του «Η Δόξα στο Μεσολόγγι».

Σ' αυτό παρουσιάζει τη Δόξα να φεύγει από τα Ψαρά και να πηγαίνει στο Μεσολόγγι, για να το στεφανώσει, μα δε βρίσκει ούτε τα λίγα χορτάρια που είχαν μείνει στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη παρά μονάχα τα ιερά χώματα. Και τελειώνει ο ποιητής:

Από το φως αυτό του καντηλιού μου·
την άκρη πήρα κι έσκυψα να γράψω,
χάραξα ένα όνομα, είπα στους αιώνες:
ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ.

Ο επίσκοπος Ρωγών
μεταλαμβάνει
τους πολεμιστές
του Μεσολογγίου,
πριν επιχειρήσουν
την έξοδο.

Παραθέματα

Νέο Κούγκι το Μεσολόγγι

Γράφει ο Γιάννης Βλαχογιάννης:

«Ο Μεσολογγίτης δημογέροντας Χρήστος Καψάλης, γέρος και κουτσός, πριν αρχίσει η Έξοδος, γύριζε στους δρόμους, ακουμπώντας στο ραβδί του, και φώναζε τα γυναικόπαιδα τ' αδύνατα, τους γέρους και τις γριές, τους πληγωμένους, να μπούνε μαζί του στα Καψαλαίικα σπίτια, όπου ήταν η μπαρούταποθήκη που δέναν τα φουσέκια, κι όπου το ίδιο εκείνο πρώι είχε ο Καψάλης ιδεί τη γριά γυναίκα του να πεθαίνει.

Μην κλαις, είχε πει στο γιο του, καλύτερα να χαίρεσαι που γλίτωσε η μάνα σου από τη σκλαβιά. Κοίτα τώρα να σωθείς εσύ, και εμένα μη με νοιάζεσαι, είμαι γέρος και να βγω μαζί σου, πάλι δε γλιτώνω, ή θα σκοτωθώ ή θα πέσω σκλάβος στον οχτρό.

Αφού μπήκαν οι Τούρκοι, το ντουφέκι μες στο Μεσολόγγι βάσταξε τρεις μέρες, από σπίτι σε σπίτι, ώσπου να το πάρουν οι Αρβανίτες και οι Αραπάδες πληρώσαν ακριβά. Στο ντουφεκίδι ανάμεσα το συγκρατητό άκουγες πότε και πότε βρόντους δυνατούς. Ήτανε τα μπαρούτια που τους δίνανε φωτιά οι κλεισμένοι. Ένας παπάς Σουλιώτης είχε κλειστεί σ' ένα από τα προχώματα με υπόνομο γιομάτο, και τινάχτηκε μονάχος, πρώτος στον αγέρα. Ο Καψάλης όταν είδε πώς ήρθε κι η δική του σειρά, έλεγε στις γυναίκες να βγαίνουν στα παράθυρα, για να τις δούνει οι Τούρκοι και να συναχτούνε πολλοί. Τότε έβαλε φωτιά στην μπαρούταποθήκη και κάηκε κι αυτός μ' όλους τους άλλους».

(Η Νέα Εγκυκλοπαίδεια του Παιδιού)

Η πτώση του Μεσολογγίου

[Η λαϊκή μούσα έψαλε με τους δίκούς της αγνούς λυρικούς τόνους τη δόξα του Μεσολογγίου. Να μία από τις πολλές παραλλαγές των σχετικών προς την ηρωική άμυνα του Μεσολογγίου δημοτικών τραγουδιών]:

Ένα Σαββάτο διάβαινα ἀπό τό Μεσολόγγι
κι ἡταν Σαββάτο τῶν Βαγιῶν, Σαββάτο τ' Ἀι Λαζάρου.
κι ἡταν μαῦρα κλάιματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια.
Κλαίνε μανάδες γιά παιδιά, γυναῖκες γιά τούς ἄνδρες·
δέν κλαίνε γιά τό σκοτωμό, δέν κλαίν γιά τήν ἀσθένεια,
μόν κλαίν πού σώσαν τό ψωμί καὶ θά τους φάη ἡ πεῖνα.
Στήν ἐκκλησιά μαζώχθηκαν ὅλ' οἱ καπετανέοι,
κι ὁ ἔνας τόν ἄλλον ἔλεγε, κι ἔνας τόν ἄλλο λέει:
– Τώρα τί θέλα γίνουμε πού θά μᾶς φάει ἡ πεῖνα;
Νά στείλουμε μιά πάσσαρα νά πάει νά βρεῖ τό στόλο,
νάρθουν νά μᾶς προφθάσουνε μ' ὀλίγους ζαΐρέδες.
– Ποῦθε νά πάει ἡ πάσσαρα, ποῦθε νά πάει τό προιάρι,
πού ἡ θάλασσα πλημμύρισε ἀπ' τῶν Τουρκῶν τά πλοῖα,
καὶ γιόμισαν καὶ τά ρηχά ταράτσες καὶ λαντσόνια;
– Νά στείλουμ' ἔναν ἄνθρωπο νάχει φτερά στά πόδια,
γιά νά μᾶς πάει τά γράμματα εἰς τόν Καραϊσκάκη,
γιά νάρθει αὐτός ἀπέναντι, μεντάτι νά μᾶς κάνει.
– Ποῦθε νά πᾶν τά γράμματα καὶ ποῦθε νά περάσουν;
Στούς Μύλους εἶν' ὁ Κιουταχῆς καὶ στό Μπουχώρ' Ἀράπης,
κι ἔχουν χιλιάδες ἑκατό πεζούρα καὶ καβάλλα,
ἔχουν καὶ τουλεμένηδες εἰς τήν καβαλαρία.
Όρκο νά πᾶμ' νά κάνουμε, γλυκά νά φιληθοῦμε,
τόν τελευταῖον ἀσπασμόν ὅλοι νά φιληθοῦμε·
νά πᾶμ' νά μεταλάβουμε, νά κάνουμε χαζίρι,
κι εἰς τρεῖς κολῶνες δυνατές, εἰς τρεῖς νά χωρισθοῦμε·
μπροστά ἡ κολώνα ἡ δυνατή, ἡ ἀδύνατη στή μέση,
καὶ παραπίσω τά παιδιά μέ τά σπαθιά βγαλμένα,
νά στέκωνται νά πολεμοῦν, νά βοηθοῦν τούς ἄλλους.
– Αύτά καλά εἶναι, ἀρχηγέ, κι ὅλα θά τά δεχθοῦμε·
οἱ λαβωμένοι κι οἱ ἄρρωστοι, αύτοί τί θέλα γένουν;
Μ' αύτούς ἐγώ θέ νά χαθῶ, ἐγώ ἔτέλα πεθάνω,
ἀφοῦ σκοτώσω τήν Τουρκιά καὶ δέν θά μείνει ἄλλο.

(Μεγάλη Αμερικάνικη εγκυκλοπαίδεια ΕΛΛΑΣ, τ. 3)

Η ηρωική έξοδος
του Μεσολογγίου

Το Μεσολόγγι και ο Σολωμός

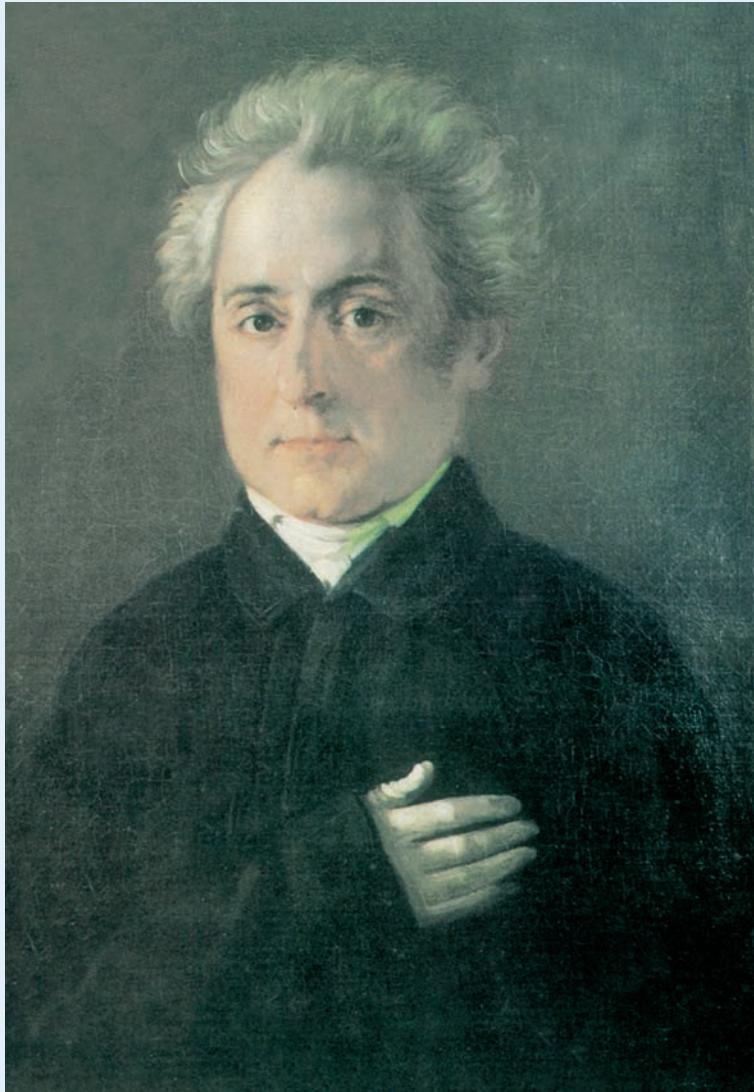
Ο Εθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός καθισμένος στη βίλα ενός φίλου του στο λόφο του Στράνη στη Ζάκυνθο, άκουγε τους κρότους από τις μπόμπες που έπεφταν στο Μεσολόγγι κατά την πρώτη πολιορκία του. Η καρδιά του μάτωνε την ώρα εκείνη. Λένε πως τη μέρα αυτή αρνήθηκε να φάει το φαγητό που του έφεραν. Κάθε τόσο σηκωνόταν ανήσυχος και βαθιά λυπημένος κοίταζε κατά το Μεσολόγγι, αναστέναζε και επαναλάμβανε: «βάστα, καημένο Μεσολόγγι!»

Ύστερα κάθισε, ο πόνος του έγινε στίχοι και έγραψε, καθώς φανταζόταν την Ελευθερία να έρχεται στο Μεσολόγγι την ημέρα των Χριστουγέννων και να την υποδέχεται η Θρησκεία:

Ποιοι είν' αυτοί που πλησιάζουν
με πολλή ποδοβολή,
κι άρματ' άρματα ταράζουν;
Επετάχτηκες εσύ.

Α! το φως που σε στολίζει
Σαν ηλίου φεγγοβολή,
Και μακρόθεν σπινθηρίζει,
Δεν είναι, όχι, από τη γη.

Λάμψιν έχει όλη φλογώδη
Χείλος, μέτωπο, οφθαλμός.
Φως το χέρι, φως το πόδι,
Κι όλα γύρω σου είναι φως.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Η εξέλιξη της Επανάστασης το 1826

- **Πολιορκία της Ακρόπολης των Αθηνών** (1826-1827). Μετά την έξοδο του Μεσολογγίου ανενόχλητα ο Κιουταχής κυρίεψε τη Στερεά Ελλάδα και μετά από σύντομη πολιορκία μπήκε στην Αθήνα. Τότε ο Γκούρας με τα παλικάρια του κλείστηκε στην Ακρόπολη, που ήρθε και την πολιόρκησε ο Κουταχής.
- **Μάχες της Αττικής** (1826). Με την κατάληψη της Αθήνας, ενώ ο Γκούρας αποκλείστηκε στην Ακρόπολη (σκοτώθηκε εκεί το Σεπτέμβριο του 1826), τα ελληνικά στρατεύματα της Στερεάς πήγαν στην Ελευσίνα κι έκλεισαν τη διάβαση για την Πελοπόννησο με επικεφαλής το Βάσο και τον Κριεζώτη. Ο τελευταίος με εντολή του Καραϊσκάκη ενίσχυσε με 350 στρατιώτες την ελληνική φρουρά της Ακρόπολης μετά το θάνατο του Γκούρα. Στο μεταξύ ο **Γεώργιος Καραϊσκάκης** με ορμητήριο το ελληνικό στρατόπεδο της Ελευσίνας έβαλε σ' εφαρμογή το σχέδιό του: σύμφωνα μ' αυτό δε θα έπρεπε να χτυπηθεί ο **Κιουταχής** στον κάμπο, αλλά θα έπρεπε να αποκλειστούν οι διαβάσεις προς την Αττική, για να μην μπορεί να ανεφοδιάζεται. Θέτοντας σ' εφαρμογή το σχέδιό του αυτό, έστειλε τον Κωλέττη στις αποθήκες των Τούρκων στην Αταλάντη, ενώ ο ίδιος έφτασε στη Δομπραίνα.
- **Μάχη της Αράχοβας** (24 Νοεμβρίου 1826). Ο Κουταχής νίκησε τον Κωλέττη, γυρνώντας όμως έπαθε φοβερή καταστροφή στην Αράχοβα από τα στρατεύματα του Καραϊσκάκη. Ήτσι σώθηκε η Επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα χάρη στον Καραϊσκάκη, γιατί οι Τούρκοι αποκλείστηκαν στην Αττική και οι πολιορκούμενοι στην Ακρόπολη ενισχύθηκαν από ένα τμήμα τακτικού στρατού, που κατόρθωσε να διασπάσει τον τουρκικό κλοιό και να μπει μέσα με επικεφαλής το Γάλλο φιλέλληνα **Φαθιέρο**.

(Σχολική Θεματική Παιδεία, τόμ. 9, εκδ. Μαλλιάρης, Θεσ/νίκη 1980)

Παραθέματα

Υποταγή της Στερεάς Ελλάδας Πολιορκία της Ακρόπολης

Μετά την κατάληψη του Μεσολογγίου η Επανάσταση στη Δυτική Στερεά περιορίστηκε στον κλεφτοπόλεμο. Μόνο στην Ανατολική Στερεά υπήρχε ακόμα οργανωμένη Επανάσταση υπό τον Γκούρα.

Γι' αυτό ο Κιουταχής, αφού εγκατέστησε φρουρές σε διάφορες πόλεις και διαβάσεις, βάδισε προς την Ανατολική Στερεά, για να καταπνίξει κι εκεί την Επανάσταση.

Ο Γκούρας αντί να εμποδίσει την προέλασή του προς την Αττική, προτίμησε να κλειστεί στην Ακρόπολη των Αθηνών, όπου και τα τείχη της ήταν ισχυρά και αρκετά εφόδια είχε εκεί συγκεντρώσει.

Ο Κιουταχής προχώρησε σχεδόν χωρίς εμπόδια, κατέλαβε όλη την Αττική, την Αθήνα και πολιόρκησε την Ακρόπολη.

Ο Λαγουμιτζής

Επειδή ο Κιουταχής δεν μπορούσε να καταλάβει με επίθεση την Ακρόπολη, σοφίστηκε ν' ανοίξει υπόνομους (λαγούμια) κάτω από αυτήν και να την ανατινάξει με μπαρούτι στον αέρα μ' όλα τα μνημεία της. Χρησιμοποίησε τους καλύτερους Τούρκους λαγουμιτζήδες, για να ανοίξουν τους υπονόμους. Όλους όμως αυτούς τους αχρήστευε ο περίφημος λαγουμιτζής Κώστας Χορμοβίτης, που είχε κάνει θαύματα πρωτύτερα στο Μεσολόγγι. Με την τέχνη του να ανοίγει και να ανατινάξει υπονόμους βοήθησε σημαντικά στην άμυνα της Ακρόπολης των Αθηνών και στη διάσωση του Ιερού Βράχου από την τουρκική καταστροφική μανία. Τόση ήταν η ικανότητα του λαγουμιτζή Κώστα Χορμοβίτη, ώστε ο Κουταχής ομολόγησε:

«Αν τον είχα εδικό μου, θα του έδινα τόσο χρυσάφι, όσο βάρος ζυγίζει το κορμί του».

(Δημήτρη Φωτιάδη, «Καραϊσκάκης»)

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης αρχιστράτητος της Στερεάς Ελλάδας

Μπροστά στη δύσκολη κατάσταση που δημιουργήθηκε, η κυβέρνηση του Κουντουριώτη αναγκάστηκε να παραιτηθεί. Η νέα κυβέρνηση με πρόεδρο τον **Ανδρέα Ζαΐμη** έδειξε μεγάλη δραστηριότητα. Διόρισε αρχιστράτηγο της Στερεάς το Γεώργιο Καραϊσκάκη.

Ο Καραϊσκάκης καταγόταν από τη Σκουληκαριά της Άρτας. Ήταν μικρόσωμος, αδύνατος και ασθενικός, αλλά λεοντόκαρδος. Υπηρέτησε στην αυλή του Αλή πασά. Άλλοτε πολεμούσε ως αρματολός και άλλοτε ως κλέφτης. Όταν κηρύχτηκε η Επανάσταση, πήρε μεν μέρος, αλλά δεν παρουσίασε στην αρχή μεγάλη δράση. Αργότερα όμως ανέπτυξε πολύ μεγάλη δραστηριότητα και γι' αυτό ο Ζαΐμης, αν και ήταν προσωπικός εχθρός του, τον διόρισε αρχιστράτηγο, χάριν του συμφέροντος της Πατρίδας.

Ο θάνατος του Καραϊσκάκη. Μετά τη νίκη του στο Κερατσίνι ήρθαν να τον συναντήσουν οι δύο Άγγλοι αρχηγοί του στρατού και του στόλου, ο Κόχραν και ο Τζωρτζ. Έγινε συμβούλιο στο οποίο ο Καραϊσκάκης πρότεινε να καθυστερήσουν λίγο την επίθεση. Αντίθετα, οι δύο Άγγλοι επέμειναν να γίνει αμέσως. Τελικά, συμφώνησε ο Καραϊσκάκης και η επίθεση ορίστηκε ν' αρχίσει από το Φάληρο στις 23 Απριλίου του 1827. Ο Καραϊσκάκης πήγε εκεί και άρχισε αμέσως τις προετοιμασίες.

Στις 22 Απριλίου είχε διοθεί αυστηρότατη διαταγή να μην πυροβολήσει κανείς. Μερικοί όμως θερμόαιμοι Κρητικοί και Υδραιοί άρχισαν να πυροβολούν προς τα εχθρικά χαρακώματα. Οι Τούρκοι απάντησαν με ντουφεκιές και έτσι άρχισε η μάχη. Ο Καραϊσκάκης ήταν την ώρα αυτή με υψηλό πυρετό. Μόλις άκουσε τους πυροβολισμούς, βγήκε από τη σκηνή του και είδε τους Τούρκους να καταδιώκουν τους Έλληνες. Ανέβηκε στο άλογό του και όρμησε εναντίον τους. Όπως ήταν ζαλισμένος από τον πυρετό, προχώρησε μέχρι τα εχθρικά χαρακώματα. Μια τούρκικη σφαίρα τον βρήκε στην κοιλιά και τον τραυμάτισε θανάσιμα.

Οι σύντροφοί του τον πήραν καταματωμένο και τον μετέφεραν στο πλοίο του Τζωρτζ. Κατάλαβε ότι θα πέθαινε και ζήτησε να εξομιλογηθεί και να μεταλάβει.

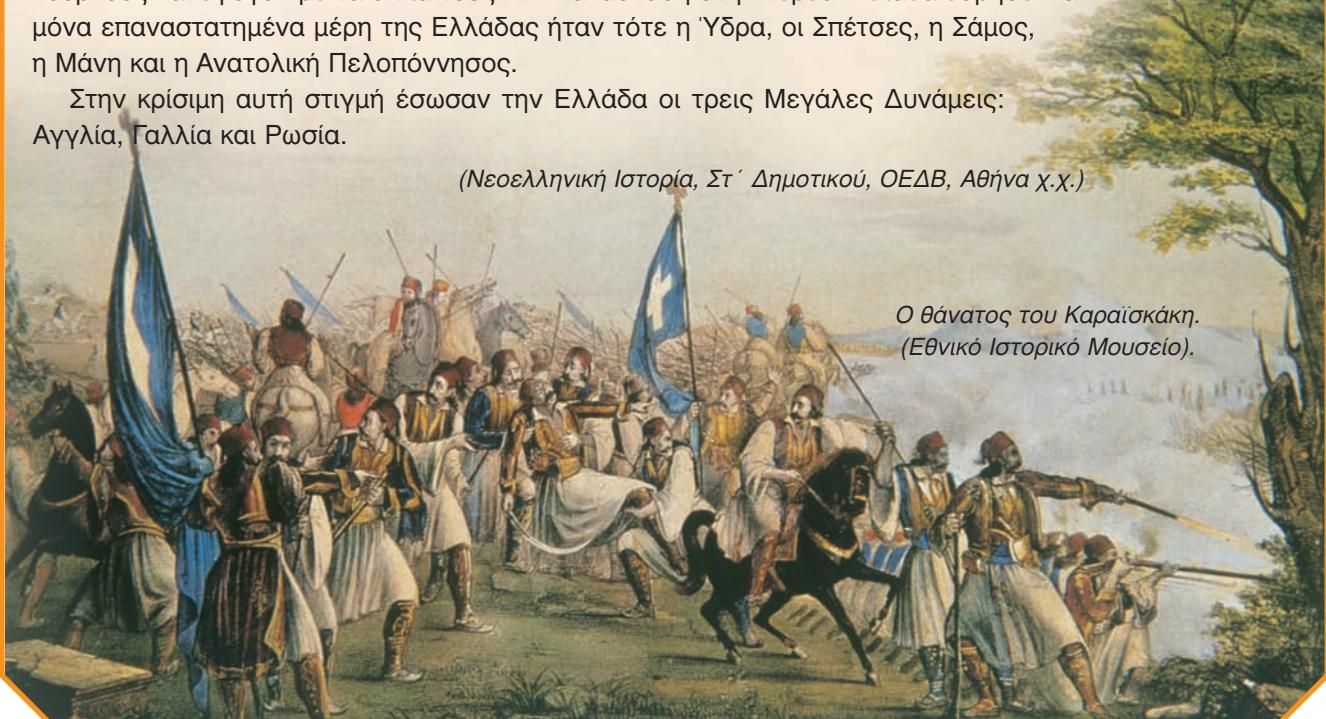
Η καταστροφή στο Φάληρο. Η επίθεση των Ελλήνων έγινε την άλλη μέρα, 24 Απριλίου 1827. Έγινε όμως χωρίς σχέδιο και συνεννόηση, χωρίς έναν αρχηγό επικεφαλής. Ο Κιουταχής αντιλήφθηκε την αταξία αυτή, όρμησε εναντίον των Ελλήνων με όλο το στρατό του και τους προξένησε μεγάλη καταστροφή. Οι περισσότεροι Έλληνες μαχητές σκοτώθηκαν και οι υπόλοιποι διασκορπίστηκαν. Πολλοί σπουδαίοι οπλαρχηγοί χάθηκαν, όπως ο Νοταράς, ο Βέικος, ο Δράκος, ο Γεώργιος Τζαβέλας κ.ά.

Μετά την καταστροφή αυτή οι πολιορκούμενοι της Ακρόπολης συνθηκολόγησαν με τους Τούρκους και έφυγαν με τα όπλα τους. Η Επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα έσβησε. Τα μόνα επαναστατημένα μέρη της Ελλάδας ήταν τότε η Υδρα, οι Σπέτσες, η Σάμος, η Μάνη και η Ανατολική Πελοπόννησος.

Στην κρίσιμη αυτή στιγμή έσωσαν την Ελλάδα οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις: Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία.

(Νεοελληνική Ιστορία, Στ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα χ.χ.)

Ο θάνατος του Καραϊσκάκη.
(Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ

Κιουταχής και Καραϊσκάκης

Ο Κιουταχής υπολόγιζε πολύ τον Καραϊσκάκη. Δύο λιοντάρια πολεμούσαν. Ποιο θα νικήσει τ' άλλο; Οι Τούρκοι άλλον καπετάνιο δε φοβούνταν εξόν από τον Καραϊσκάκη.

Οι δυο τους συναντήθηκαν μια μέρα τυχαία πάνω στο καράβι του Γάλλου ναυάρχου Δεριγνύ. Έγινε τότε μεταξύ τους ο εξής διάλογος.

ΚΙΟΥΤΑΧΗΣ: Δεν έλπιζα να πάρεις τόσον κόσμο στο λαιμό σου. Έλεγα πως θά ρθεις να με προσκυνήσεις.

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ: Εγώ να σε προσκυνήσω; Βαλής^{*} της Ρούμελης εσύ, βαλής της Ρούμελης κι εγώ!

ΚΙΟΥΤΑΧΗΣ: Σου δίνω όλα τα βιλαέτια από τον Έγριππο ως την Άρτα.

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ: Γιατί, πασά μου, θέλετε το άδικό μας και δε μας αφήνετε να ζήσουμε κι εμείς κατά πώς επιθυμούμε στον τόπο που γεννηθήκαμε;

ΚΙΟΥΤΑΧΗΣ: Πάντα με το σπαθί μας τον είχαμε αυτό τον τόπο και με το σπαθί μας τον ξαναπαίρνουμε!

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ: Μαζί σας οι Ρωμιοί ψωμί να ματαφάνε δε γίνεται!

[Δ. Φωτιάδη, *Η Επανάσταση του '21 (διασκευή)
Στα νεοτέρα χρόνια, Στ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1997]*

* Βαλής: στρατιωτικός διοικητής

Συμπληρωματικά στοιχεία

Το τέλος της Επανάστασης

Μετά την αναχώρηση του Ιμβραήμ από την Πελοπόννησο παραδόθηκαν στους Έλληνες και τα τελευταία φρούρια, που κρατούσαν ακόμα οι Τούρκοι. Ήτσι η Πελοπόννησος, έπειτα από δουλεία 4 αιώνων και έπειτα από 8 ετών συνεχείς αγώνες απελευθερώθηκε ολόκληρη.

Κατόπιν ο κυβερνήτης Καποδίστριας έστρεψε την προσοχή του στην απελευθέρωση της Στερεάς Ελλάδας. Για το σκοπό αυτό ο Άγγλος στρατηγός Τζωρτζ πέρασε με στρατό στη Δυτική Ελλάδα, ενώ ο Υψηλάντης πέρασε στην Ανατολική Στερεά.

Ο **Τζωρτζ** έπειτα από πολλές και σκληρές μάχες και με τη βοήθεια και του ελληνικού στόλου κατόρθωσε να ελευθερώσει ολόκληρη τη Δυτική Στερεά και το ένδοξο Μεσολόγγι.

Ο **Υψηλάντης**, αφού ελευθέρωσε τα Σάλωνα (Άμφισσα) και τη Θήβα, έπιασε τα στενά της **Πέτρας** (κοντά στη Λιβαδειά), από όπου θα περνούσαν οι Τούρκοι, για να πάνε στη Θράκη να βοηθήσουν τον τουρκικό στρατό, που πολεμούσε εναντίον του ρωσικού στρατού.

Εκεί, στις **12 Σεπτεμβρίου 1829**, ο Υψηλάντης με 2.500 άνδρες επιτέθηκε κατά του τουρκικού στρατού, που είχε δύναμη 7.000 ανδρών, και τον νίκησε. Μετά τη μάχη αυτή οι Τούρκοι της Στερεάς Ελλάδας συμφώνησαν με τους Έλληνες και έφυγαν με τα όπλα τους, αφού προηγουμένως αντάλλαξαν τους αιχμαλώτους. Ήτσι ελευθερώθηκε και η Στερεά Ελλάδα.

Η **μάχη της Πέτρας** υπήρξε η τελευταία μάχη της Ελληνικής Επανάστασης. Με τη μάχη αυτή ο Δημήτριος Υψηλάντης έδωσε τέλος στον Αγώνα, που είχε αρχίσει πριν από οχτώμισι χρόνια στη Μολδοβλαχία ο άτυχος αδερφός του Αλέξανδρος Υψηλάντης.

(Ελληνική Ιστορία των Νεότερων Χρόνων, Στ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985)

Τα πολεμικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης κατά χρονολογική σειρά

- **1821:** Η κήρυξη της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Ύψωση της επαναστατικής σημαίας στην Πάτρα, η μάχη της Αλαμάνας, η κήρυξη της επανάστασης στη Χαλκιδική, η μάχη της Γραβιάς, οι μάχες στο Βαλτέτσι και στα Δολιανά. Ανατίναξη της πρώτης τουρκικής φρεγάτας στην Ερεσό της Λέσβου, η μάχη στο Δραγατσάνι, η μάχη στο Σκουλένι, η ανατίναξη του μοναστηριού του Σέκκου, η μάχη των Βασιλικών, η άλωση της Τρίπολης.
- **1822:** Η κήρυξη της Επανάστασης στη Δυτική Μακεδονία, η καταστροφή της Χίου, η άλωση και καταστροφή της Νάουσας, η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας στη Χίο από τον Κανάρη, η κατάληψη της Ακρόπολης Αθηνών από το Δημήτριο Υψηλάντη, η μάχη στο Πέτα, η μάχη στα Δερβενάκια και Αγινόρι, η πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου.
- **1823:** Η μάχη στο Καρπενήσι – ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη.
- **1824:** Η κατάληψη της Κρήτης από τους Αιγύπτιους, η καταστροφή της Κάσου, η καταστροφή των Ψαρών, η νίκη του Σαχτούρη με σωτηρία της Σάμου, η ναυμαχία του Γέροντα.
- **1825:** Η απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο, η πολιορκία της Πύλου, η μάχη στο Κρεμμύδι, η έναρξη της δεύτερης πολιορκίας του Μεσολογγίου, η μάχη στους Μύλους, η μάχη στο Μανιάκι, η ναυμαχία της Μεθώνης, η ναυμαχία του Καφηρέα.
- **1826:** Η έξοδος του Μεσολογγίου, η κατάληψη των Αθηνών και η έναρξη της πολιορκίας της Ακρόπολης από τον Κιουταχή, οι μάχες της Αττικής, η μάχη της Αράχοβας.
- **1827:** Η μάχη στο Δίστομο, οι μάχες στον Πειραιά, ο θάνατος του Καραϊσκάκη, η καταστροφή στο Φάληρο, η ναυμαχία στο Ναβαρίνο.
- **1828:** Η απόβαση του Μαιζών στην Πελοπόννησο, η ανακατάληψη μέρους της Στερεάς Ελλάδας.
- **1829:** Η ανακατάληψη της Στερεάς Ελλάδας, η μάχη της Πέτρας στη Βοιωτία, που λήγει με νίκη του Δημήτριου Υψηλάντη. Η μάχη αυτή είναι η τελευταία της Επανάστασης.

Συμπληρωματική εργασία

Αρίθμησε κατά χρονολογική σειρά τα παρακάτω ιστορικά γεγονότα:

- Η καταστροφή του Δράμαλη στα Δερβενάκια.
- Η έξοδος του Μεσολογγίου.
- Η κήρυξη της Επανάστασης στην Ελλάδα.
- Η άλωση της Τρίπολης.
- Η τελευταία μάχη της Επανάστασης στην Πέτρα της Βοιωτίας.
- Η ναυμαχία του Ναβαρίνου.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 258)

6. Η πολιτική οργάνωση του Αγώνα

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 48)

Παρατηρώ το χάρτη, συμβουλεύομαι το χρονολόγιο και αναφέρω τον τόπο και το χρόνο διεξαγωγής των Εθνοσυνελεύσεων του Αγώνα. [3.24]

- **Α' Εθνοσυνέλευση:** Επίδαυρος 1821
- **Β' Εθνοσυνέλευση:** Άστρος 1823
- **Γ' Εθνοσυνέλευση:** Τροιζήνα 1827
- **Δ' Εθνοσυνέλευση:** Άργος 1829.

Όπως βλέπουμε όλες οι εθνοσυνελεύσεις έγιναν στην Πελοπόννησο.

Η Α' Εθνοσυνέλευση

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 49)

1. Ποιες περιοχές εκπροσωπούνται στην Α' Εθνοσυνέλευση και με πόσους παραστάτες η κάθε μία; [3.25]

Στην Α' Εθνοσυνέλευση εκπροσωπούνται οι περιοχές:

- α) Πελοπόννησος με 10 παραστάτες (αντιπροσώπους)
- β) Ανατολική Στερεά Ελλάδα με 27 παραστάτες
- γ) Δυτική Στερεά Ελλάδα με 9 παραστάτες
- δ) Νησιά με 14 παραστάτες

2. Με ποιον τρόπο παίρνονται οι αποφάσεις στην Α' Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων, σύμφωνα με τον καλλιτέχνη; [3.26]

Σύμφωνα με τον καλλιτέχνη οι αποφάσεις στην Α' Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων παίρνονται με ανάταση (σήκωμα του χεριού). Εγκρίνεται η απόφαση που συγκεντρώνει την προτίμηση των περισσότερων αντιπροσώπων.

3. Τι διακηρύσσουν οι Έλληνες με το Α' Σύνταγμα του Αγώνα; [3.27]

Οι Έλληνες με το Α' Σύνταγμα του Αγώνα διακηρύσσουν την πολιτική ύπαρξη και ανεξαρτησία του ελληνικού Έθνους. Αυτό σημαίνει ότι παύουν πια οι Έλληνες να είναι δούλοι. Αποτελούν ένα ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος.

4. Ποιες Εθνοσυνελεύσεις πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια του Αγώνα;

Στη διάρκεια του Αγώνα πραγματοποιούνται 4 Εθνοσυνελεύσεις, όπως αναλυτικά αναφέρονται στην προηγούμενη σελίδα.

5. Ποιοι λόγοι οδηγούν στη σύγκληση των Εθνοσυνελεύσεων του Αγώνα;

Οι Εθνοσυνελεύσεις συγκαλούνται, για να συζητηθούν σοβαρά θέματα και να ληφθούν αποφάσεις, όπως είναι η ψήφιση του Α' Συντάγματος, η συγκρότηση μιας κεντρικής εξουσίας για τη διεύθυνση του Αγώνα και την οργάνωση των πολεμικών επιχειρήσεων στις επαναστατημένες περιοχές.

Παραθέματα

Η Ελληνική σημαία

Στις 13 Μαρτίου του 1822, η προσωρινή Συνέλευση της Ελλάδας όρισε στην Επίδαιρο τον τύπο της Ελληνικής σημαίας. Σύμφωνα μ' αυτόν η εθνική μας σημαία αποτελείται από εννέα, παράλληλες λωρίδες, 5 γαλάζιες και 4 λευκές. Η πρώτη και η τελευταία λωρίδα είναι γαλάζιες και οι ενδιάμεσες λευκές και γαλάζιες εναλλάξ. Λέγεται, ότι ορίσθηκαν εννέα, γιατί τόσες είναι και οι συλλαβές των λέξεων «Ε-ΛΕΥ-ΘΕ-ΡΙ-Α Ή ΘΑ-ΝΑ-ΤΟΣ». Μέσα σε γαλάζιο τετράγωνο, στο πάνω μέρος αριστερά, υπάρχει λευκός σταυρός.

Πώς όμως και γιατί καθιερώθηκαν τα χρώματα της σημαίας μας, το γαλάζιο και το λευκό;

Πολλοί πιστεύουν πως το γαλανόλευκο συνδυάζει τα χρώματα του ελληνικού ουρανού και της θάλασσας και το λευκό το χιόνι των βουνών μας. Άλλοι πάλι το θρύλο του γαλανόλευκου, τον αποδίδουν στη γαλάζια νησιώτικη βράκα και στη λευκή φουστανέλα της ξηράς. Ο θρύλος αυτός, μάλιστα, συνδέεται με το πάρσιμο της Τριπολιτσάς.

Οι στρατιωτικές σημαίες είναι:

- α) Του ναυτικού (όμοια με την εθνική σημαία).
- β) Του στρατού Ξηράς (γαλάζιο φόντο με έναν μεγάλο λευκό σταυρό στο κέντρο και επάνω την εικόνα του Αγίου Γεωργίου).
- γ) Της αεροπορίας (όμοια με του στρατού Ξηράς αλλά, έχει επάνω την εικόνα του Άρχαγγελου Μιχαήλ).

Μία μαρτυρία για τη Συνέλευση στην Τροιζήνα

Η Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας έγινε σ' έναν κήπο, για να μπορέσουν να χωρέσουν όλοι οι παραστάτες (βουλευτές) του Έθνους. Για καθίσματα των βουλευτών χρησιμοποιήθηκαν δοκάρια και ένα σκαμνί για κάθισμα του προέδρου. Μπροστά από τον πρόεδρο τοποθετήθηκε ένα χονδροκομμένο τραπέζι και δίπλα του ήταν δύο γραμματείς, ο ένας καθισμένος σταυροπόδι στο έδαφος, για να γράφει, και ο άλλος όρθιος, δίπλα στον πρόεδρο, για να διαβάζει τα πρακτικά, τις αναφορές και τα επίσημα έγγραφα.

Ήταν εκεί ο Κολοκοτρώνης ανεβασμένος σε ένα χοντρό κλαδί κάποιου δένδρου και η Μαντώ Μαυρογένους. Οι συζητήσεις γίνονταν με μεγάλη αταξία και δύσκολα το κουδούνι του προέδρου μπορούσε να επιβάλει την τάξη. Οι πληρεξούσιοι, παρ' όλα αυτά, κατόρθωσαν να συνεννοηθούν και να πάρουν σπουδαίες αποφάσεις. Μία από τις αποφάσεις της Εθνοσυνέλευσης αυτής ήταν η αναγόρευση του Ιωάννη Καποδίστρια ως Κυβερνήτη της Ελλάδας και η ψήφιση του Συντάγματος.

[N. Δραγούμη, «Ιστορικά αναμνήσεις» (διασκευή)]

7. Οι μορφές του 1821

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 50)

Συζητώ για τη συμβολή του Θ. Κολοκοτρώνη και του Α. Μαυροκορδάτου στην Ελληνική Επανάσταση. [3.28] & [3.29]

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης υπήρξε ο μεγάλος πολέμαρχος, ο αρχιστράτηγος και αρχιτέκτονας της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, ο νους και η καρδιά του μεγάλου Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Στους στιβαρούς ώμους του σήκωσε το μεγαλύτερο βάρος του. Αν δεν υπήρχε ο Κολοκοτρώνης, η Επανάσταση θα είχε σβήσει πολλές φορές και η Ελευθερία της Ελλάδας θα ήταν ένα άπιαστο όνειρο. Ο λαός τον λάτρευε και μόνο οι πολιτικοί του αντίπαλοι καταφέρονταν εναντίον του. Οι δολοπλοκίες και το μίσος τους έφτασε στο σημείο να τον κλείσουν φυλακή. Όμως, όταν η Επανάσταση βρέθηκε σε κρίσιμο σημείο και πήγαινε να σβήσει, αναγκάστηκαν με την πίεση του λαού να τον βγάλουν από τη φυλακή. Και τότε εκείνος μεγαλόψυχος και ανεξίκακος, όπως ήταν, πήρε πάλι στα στιβαρά χέρια του τη συνέχιση του Αγώνα. Υπήρξε τεράστια η συμβολή του στην Ελληνική Επανάσταση. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι οι Έλληνες χρωστούν την ελευθερία τους στον μεγάλο ήρωα Θεόδωρο Κολοκοτρώνη.

Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Φαναριώτης στην καταγωγή και σπουδασμένος στην Ευρώπη, συνέβαλε στην πολιτική οργάνωση της Επαναστατημένης Ελλάδας. Συμμετείχε σε όλες τις Εθνοσυνελεύσεις και συνέβαλε στη Σύνταξη του Α' Ελληνικού Συντάγματος.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
Σπουδαίος πολιτικός και διπλωμάτης

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ
Ο αθάνατος ήρωας του '21, ο Μεγάλος Γέρος του Μοριά, ο νους και η καρδιά της Επανάστασης του 1821

ΑΛΛΕΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ '21

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Ο αδελφός του μεγάλου αγωνιστή,
αρχηγού και πρωτεργάτη της Ελληνικής Επανάστασης
του 1821 στη Μολδοβλαχία, Αλέξανδρου Υψηλάντη.
Ηρθε στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 1821 ως πληρεξούσιός του
και αγωνίστηκε με θάρρος και σύνεση
στο Μεγάλο Αγώνα της Ανεξαρτησίας.
Εκλεισε την Επανάσταση με την τελευταία μάχη
που έδωσε στην Πέτρα της Βοιωτίας.
(Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ ή ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ
Φλογερός πατριώτης και μπουρλοτιέρης των ψυχών
που θυσίασε ακόμα και τη ζωή του,
πολεμώντας ηρωικά τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι.
(Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

Ο γενναίος και ευγενέστερος ήρωας του '21, που έπεσε ηρωικά
στο Καρπενήσι, μαχόμενος εναντίον των Τούρκων.
Ο θάνατός του συγκίνησε Έλληνες και ξένους καλλιτέχνες
και ποιητές. (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

ΑΛΛΕΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ '21

ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ

Ο Μεγάλος και γενναίος αγωνιστής του '21,
ο σεμνός και αφιλοχρήματος ήρωας,
επονομαζόμενος «Τουρκοφάγος».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

Ο γενναίος αγωνιστής, το λιοντάρι της Ρούμελης,
ο αρχιστράτηγος της Στερεάς Ελλάδας.
(Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Ο Άγιος της Ελληνικής Επανάστασης.
Πρωταθλητής του Αγώνα
της Ανεξαρτησίας και της δημιουργίας
δημοκρατικού ελληνικού κράτους.
Τα «Απομνημονεύματά» του
αποτελούν έξοχο μνημείο
της λαϊκής μας πεζογραφίας.
(Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ

Ο θαλασσόλυκος και ναύαρχος της Επανάστασης.
Γεμάτος πίστη στο Θεό και στο δίκαιο
του απελευθερωτικού Αγώνα των Ελλήνων,
έτρεχε παντού με τα καράβια του, προσφέροντας
βοήθεια στους αγωνιζόμενους επαναστάτες.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

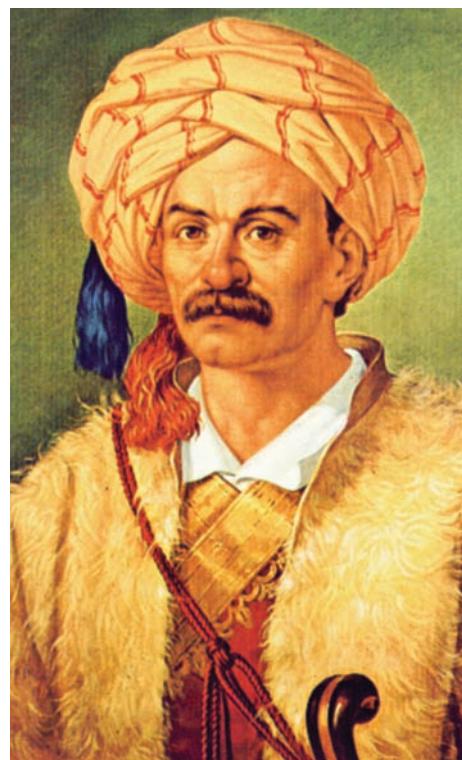
Ο γενναίος πυρπολητής, ο ηρωικός μπουρλοτιέρης
της Επανάστασης, ο οποίος υπήρξε ο φόβος
και ο τρόμος των Τούρκων στους θαλασσινούς Αγώνες.
Ευτύχησε να γίνει 4 φορές Πρωθυπουργός.
(Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ

Ο ελληνολάτρης Άγγλος ποιητής,
που ήρθε στο Μεσολόγγι και αγω-
νίστηκε για την Ελευθερία της
Ελλάδας. Διέθεσε για το σκοπό
αυτό όλη την περιουσία του και
στο τέλος και αυτή τη ζωή του.
Αρρώστησε και πέθανε
στο Μεσολόγγι.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΦΑΒΙΕΡΟΣ

Ο Γάλλος φιλέλληνας
που αγωνίστηκε ηρωικά
δίπλα στους Έλληνες αγωνιστές
στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας.
Τη νύχτα της 29ης προς την 30ή
Νοεμβρίου, περνώντας μέσα από
τον πολιορκητικό κλοιό των
Τούρκων κατόρθωσε να μπει στην
πολιορκημένη Ακρόπολη και να
εφοδιάσει τη φρουρά με πυρίτιδα.
(Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Μαντώ Μαυρογένους και Δόμνα Βισβίζη

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 51)

1. Με ποιους τρόπους η Μαντώ Μαυρογέννους και η Δόμνα Βισβίζη συμμετέχουν στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας; [3.30-3.33]

Η Μαντώ Μαυρογένους συμμετέχει ενεργά στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Ξεσηκώνει την ιδιαίτερη πατρίδα της, τη Μήλο, και παίρνει μέρος στην Επανάσταση. Επίσης, με δικά της έξοδα εξοπλίζει πλοία και συμμετέχει η ίδια στις πολεμικές επιχειρήσεις στην Εύβοια, το Πήλιο και τη Φθιώτιδα. Απευθύνεται με επιστολές της σε κυρίες της υψηλής κοινωνίας στην Αγγλία και στη Γαλλία και ζητά την οικονομική τους βοήθεια για τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας.

Η Βισβίζη συμμετέχει και αυτή ενεργά στην Επανάσταση. Διαθέτει όλη την ατομική της περιουσία για τον Αγώνα. Εξοπλίζει και συντηρεί ένα πλοίο της και λαβαίνει και η ίδια μέρος σε πολεμικές επιχειρήσεις.

2. Αναγνωρίζεται το έργο τους; [3.30] & [3.32]

Μετά την απελευθέρωση το ελληνικό κράτος αναγνώρισε το έργο τους, αλλά όχι στο ύψος της προσφοράς τους. Ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας Ιωάννης Καποδίστριας έδωσε στη Μαντώ Μαυρογέννους το αξίωμα του αντιστράτηγου, που για πρώτη φορά δόθηκε σε γυναίκα στην Ελλάδα, και στη Δόμνα Βισβίζη χορήγησε μια μικρή σύνταξη. Όμως, αν κρίνουμε από το αποτέλεσμα ότι η Μαντώ Μαυρογέννους πέθανε πάμπτωχη στην Πάρο, φαίνεται ότι το επίσημο κράτος την άφησε αβοήθητη και ξεχασμένη. Άλλα αυτό που δεν έκανε το κράτος, το έκανε ο λαός. Τις τιμούσε, τις θαύμαζε και τις ευγνωμονούσε, όσο ζούσαν, για την εθνική προσφορά τους.

3. Ποια είναι η συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση;

Η συμβολή των γυναικών της Ελλάδας στην Επανάσταση υπήρξε σημαντική. Έδειξαν δείγματα ύψιστης φιλοπατρίας και ηρωισμού. Οι γυναίκες του Σουλίου στο Ζάλογγο, οι γυναίκες στη Νάουσα, στη Χίο, στα Ψαρά έγιναν θυσία στο βωμό της Ελευθερίας.

Κοντά σ' αυτές εκτός από τον ηρωισμό και τη γενναιότητα, που επέδειξαν, πολλές διέθεσαν και όλη την περι-

ΛΑΣΚΑΡΙΝΑ ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ

Η Μεγάλη καπετάνισσα των Σπετσών, η μεγάλη ηρωίδα του '21, που διέθεσε όλο το βιος της στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας στον οποίο έλαβε μέρος και η ίδια.

Εδώ φαίνεται όρθια πάνω στο καράβι της να διευθύνει την επιχείρηση κατά των Τούρκων στην πολιορκία του Ναυπλίου.
(Μουσείο Μπενάκη).

ουσία τους για τις ανάγκες του Αγώνα, όπως η Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, η Μαντώ Μαυρογένους, η Δόμνα Βισβίζη κ.ά. Τέλος, πολλές, όπως η Μαντώ Μαυρογένους προσπάθησαν με τα γράμματά τους σε κυρίες της υψηλής κοινωνίας της Αγγλίας και της Γαλλίας να τις πείσουν να υποστηρίξουν οικονομικά τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας.

Γενικά, όλες οι γυναίκες της Ελλάδας επώνυμες και ανώνυμες στάθηκαν κοντά στους άνδρες και βοήθησαν και στήριξαν τον Αγώνα για την Ελευθερία.

4. Ποιοι και με ποιον τρόπο συμβάλλουν στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας;

'Ολοι οι Έλληνες, γενικά, συμβάλλουν στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας. 'Ολοι, επώνυμοι και ανώνυμοι κάνουν το χρέος τους προς την πατρίδα.

Κλέφτες και αρματολοί, πρόκριτοι, αρχιερείς, ιερείς, έμποροι, ναυτικοί, τεχνίτες, γεωργοί, μορφωμένοι και αγράμματοι, νέοι και γέροντες, ξεσηκώνονται όλοι, για να διώξουν τον τύραννο και ν' αποκτήσουν την Ελευθερία τους που τέσσερις αιώνες έχουν στερηθεί.

MANTΩ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ

Η φλογερή πατριώτισσα, η μεγάλη επαναστάτρια της Μήλου, που έδωσε πνοή στην Επανάσταση και αγωνίστηκε ηρωικά για την επιτυχία της.

Παράθεμα

Για την πατρίδα όλα χαλάλι

Η Μπουμπουλίνα μετά το θάνατο του άνδρα της, κινδύνευσε να της πάρουν οι Τούρκοι την περιουσία της. Για να τη γλιτώσει, ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί επισκέφτηκε τον Πατριάρχη, ο οποίος τη μύησε στη Φιλική Εταιρεία και ύστερα την έστειλε να πάει να παρακαλέσει, εκ μέρους του, τη μητέρα του σουλτάνου να μεσιτέψει στο γιο της και να γλιτώσει το βιος της.

Πηγαίνοντας στη συνάντηση αυτή, είδε στο δρόμο της μια εκκλησία. Μπήκε μέσα και προσκύνησε. Γονάτισε κάτω από την εικόνα της Παναγίας και την παρακάλεσε να τη βοηθήσει να γλιτώσει το βιος της και να το δώσει όλο για την πατρίδα. Και όταν με την εντολή του σουλτάνου δεν της πείραξαν οι Τούρκοι την περιουσία της, τη διέθεσε όλη για τις ανάγκες του Αγώνα. Πρόσφερε τρία δικά της καράβια και ανέλαβε να συντηρεί με δικά της έξοδα ένα επαναστατικό σώμα.

Τα όπλα της Μπουμπουλίνας

8. Οι εμφύλιες συγκρούσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 52)

Γιατί, σύμφωνα με τον ποιητή, η Διχόνοια κρατάει σκήπτρο; [3.34]

Η εξουσία είναι επιθυμητή απ' όλους και όλοι την επιζητούν για τον εαυτό τους, θέλοντας ν' αποκτήσουν δόξα και πλούτη. Δεν μπορούν όμως να την έχουν όλοι. Δεν μπορούν όλοι να γίνουν κυβερνήτες, πρωθυπουργοί ή υπουργοί. Αυτό πρέπει να το καταλάβουν όλοι, να δείξουν κατανόηση και να μη φτάνουν στα άκρα, να μη φιλονικούν μεταξύ τους και να προκαλούν συγκρούσεις. Χρειάζεται να παραμερίσουν τις ατομικές φιλοδοξίες τους, γιατί τα μεγάλα έργα δε γίνονται με διχόνοιες, αλλά με ομόνοια, αγάπη και συνεργασία.

Ταραχές στα Βέρβαινα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 53)

1. Διηγούμαι τα επεισόδια σύμφωνα με τις μαρτυρίες. [3.35-3.38]

Ο Δημήτριος Υψηλάντης, αδελφός του Αλέξανδρου Υψηλάντη, αρχηγού της Ελληνικής Επανάστασης, έρχεται στην Πελοπόννησο ως εκπρόσωπός του, για να αναλάβει την αρχηγία του Αγώνα. Στα Βέρβαινα του γίνεται αποθεωτική υποδοχή εκ μέρους 10.000 στρατού και λαού. Οι πρόκριτοι, όμως, βλέποντας την αγάπη αυτή του λαού και του στρατού, δυσανασχετούν, γιατί νομίζουν ότι θα χάσουν τα προνόμια τους και θα φύγει από τα χέρια τους η εξουσία. Γι' αυτό αρχίζουν ν' αντιδρούν και να βάζουν εμπόδια στο έργο του Υψηλάντη. Εκείνος βλέποντας τη συμπεριφορά τους αυτή, δυσαρεστείται και φεύγει από τα Βέρβαινα, για να πάει στην Καλαμάτα. Ο λαός τότε ξεσηκώνεται και στρέφεται κατά των προκρίτων, απειλώντας τους με θάνατο. Ο Κολοκοτρώνης επεμβαίνει και ηρεμεί τα πνεύματα. Ο Υψηλάντης γυρίζει πίσω και αναλαμβάνει κανονικά τα καθήκοντά του.

2. Ποιες ομάδες συγκρούονται στα Βέρβαινα; [3.36-3.38]

Στα Βέρβαινα συγκρούετηκε ο λαός της Πελοποννήσου με τους προκρίτους.

3. Ποιοι είναι οι λόγοι των εμφύλιων συγκρούσεων κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης;

Οι λόγοι των εμφύλιων συγκρούσεων κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης είναι η φιλοδοξία των διαφόρων προσώπων και ομάδων. Κύριοι συντελεστές στις συγκρούσεις αυτές είναι από το ένα μέρος οι στρατιωτικοί και από το άλλο οι πολιτικοί. Καθεμιά μερίδα πιστεύει ότι αυτή δικαιούται να πάρει στα χέρια της την εξουσία. Οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου, οι πρόκριτοι των νησιών, οι στρατιωτικοί αρχηγοί και οι Φαναριώτες διεκδικούν την εξουσία και φτάνουν σε συγκρούσεις μεταξύ τους. Αυτό έβλαψε πολύ τον Αγώνα και λίγο έλειψε να σβήσει η Επανάσταση εξαιτίας των εμφύλιων συγκρούσεων που ακολούθησαν.

4. Ποιες είναι οι επιπτώσεις των εμφύλιων συγκρούσεων στον Αγώνα των Ελλήνων;

Οι επιπτώσεις των εμφύλιων συγκρούσεων είναι σοβαρές σε βάρος του Αγώνα των Ελλήνων. Εξαιτίας αυτών κινδυνεύει να σβήσει η Επανάσταση. Οι επαναστάτες αντί να πολεμούν τους Τούρκους, πολεμούν μεταξύ τους. Προκαλούνται, έτσι, πολλές υλικές ζημιές, σκοτώνονται πολλοί και δυσφημίζεται ο Αγώνας της Ανεξαρτησίας στο εξωτερικό. Ενδεικτικοί είναι οι στίχοι του εθνικού μας ποιητή Διονύσιου Σολωμού:

*Μην ειπούν στο στοχασμό τους
Τα ξένα έθνη αληθινά:
Εάν μισούνται ανάμεσό τους,
Δεν τους πρέπει ελευθεριά.*

*Πόσον λείπει, στοχασθήτε,
Πόσο ακόμα να παρθή
Πάντα η νίκη αν ενωθείτε,
Πάντα εσάς θ' ακολουθεί.*

Παραθέματα

Διχόνοια

Εις τον πρώτο χρόνο της Επαναστάσεως είχαμε μεγάλη ομόνοια και όλοι ετρέχαμε σύμφωνοι. Ο ένας επήγεν εις τον πόλεμο, ο αδελφός του έφερνε ξύλα, η γυναίκα του εζύμωνε, το παιδί του εκουβαλούσε ψωμί και μπαρουτόβιολα εις το στρατόπεδον· και εάν αυτή η ομόνοια εβαστούσε ακόμη δύο χρόνους, ηθέλαμε κυριεύσει και την Θεσσαλία και την Μακεδονία και ίσως εφθάναμε και έως την Κωνσταντινούπολη. Τόσον τρομάζαμε τους Τούρκους, οπού άκουγαν Έλληνα και έφευγαν χίλια μίλια μακρά. Εκατόν Έλληνες έβαζαν πέντε χιλιάδες Τούρκους εμπρός και ένα καράβι μιαν αρμάδα. Άλλα δεν εβάσταξεν. Ήλθαν μερικοί και ηθέλησαν να γένουν μπαρμπέρηδες εις του κασίδη το κεφάλι. Μας πονούσε το μπαρμπέρισμά τους. Μα τι να κάνομε; Είχαμε και αυτουνών την ανάγκη. Από τότε ήρχισεν η διχόνοια και εχάθη η πρώτη προθυμία και ομόνοια.

[Ο λόγος του Κολοκοτρώνη στην Πνύκα (απόσπασμα)]

Τα κόμματα

Στη Β' Εθνοσυνέλευση στο Άστρος υπήρχαν δύο κόμματα, το κόμμα των προκρίτων με 150 πληρεξούσιους (βουλευτές – παραστάτες του Έθνους) και το κόμμα των στρατιωτικών με 42 πληρεξούσιους και με αρχηγό τον Κολοκοτρώνη. Στη συνέλευση αυτή οι αντιθέσεις μεταξύ των προκρίτων και των στρατιωτικών ήταν τόσο έντονες, ώστε δεν τους επέτρεψαν να συνεδριάσουν στο ίδιο μέρος και να πάρουν μαζί τις αποφάσεις.

(Θ. Κολοκοτρώνης, «Απομνημονεύματα»)

9. Οι σχέσεις με την Ευρώπη: Ο Φιλελληνισμός

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 54)

Πώς παρουσιάζει την Ελλάδα ο καλλιτέχνης; [3.39]

Ο Γάλλος ζωγράφος Ντελακρουά παρουσιάζει την Ελλάδα σαν μια νέα γυναίκα η οποία φωτίζεται και βγαίνει από το σκοτάδι της σκλαβιάς που κάλυπτε το Μεσολόγγι.

Φαίνεται σοβαρή και σκεπτική για το μέλλον της Επανάστασης μετά την πτώση του Μεσολογγίου.

Οι Φιλέλληνες και ο Αγώνας της Ανεξαρτησίας

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 55)

1. Με ποια επιχειρήματα υποστηρίζει ο Π. Σέλλεϋ τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας των Ελλήνων; [3.4]

Ο Άγγλος ποιητής Π. Σέλλεϋ υποστηρίζει τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας των Ελλήνων με το βασικό επιχείρημα ότι όλοι οι πολιτισμένοι λαοί οφείλουν να ανταποδώσουν στην Ελλάδα αυτά που της χρωστούν. Και της χρωστούν τα πάντα: ο πολιτισμός τους, οι νόμοι τους, η φιλολογία τους, η τέχνη και η θρησκεία τους, έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα. Γι' αυτό οφείλουν να βλέπουν τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας των Ελλήνων ως δικό τους αγώνα, γιατί όλοι οι λαοί πρέπει να αισθάνονται ως Έλληνες.

2. Τι αποκαλύπτει η πηγή για τη συμμετοχή των γυναικών στο φιλελληνικό κίνημα; [3.41]

Η πηγή αποκαλύπτει ότι οι γυναίκες στην Ευρώπη έβλεπαν με συμπάθεια τον Αγώνα των Ελλήνων για την Ελευθερία τους και συμμετείχαν ενεργά στους εράνους που γίνονταν, για να συγκεντρωθούν χρήματα για τις ανάγκες της Επανάστασης.

3. Ποιες μορφές παίρνει η συμπαράσταση των Ευρωπαίων στην Ελληνική Επανάσταση; [3.40-3.43]

Οι Ευρωπαίοι εκδηλώνουν τη συμπαράστασή τους με πολλούς τρόπους. Διοργα-

Η Ελλάδα, βγαίνοντας από το σκοτάδι της σκλαβιάς μέσα από τα ερείπια του Μεσολογγίου. (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

νώνουν διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις με θέματα από τα γεγονότα της Επανάστασης, για να κάνουν γνωστό τον ελληνικό Αγώνα και να προκαλέσουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον στο κοινό.

Διενεργούν εράνους για τη συγκέντρωση χρημάτων για τις ανάγκες του Αγώνα, ο τύπος και τα περιοδικά βλέπουν με συμπάθεια την Ελληνική Επανάσταση, γράφουν άρθρα και κάνουν επαινετικά σχόλια για τους αγωνιζόμενους Έλληνες.

Καλλιτέχνες και λογοτέχνες προσπαθούν με τα έργα τους να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη υπέρ της Ελλάδας.

Τέλος, πολλοί Ευρωπαίοι έρχονται οι ίδιοι στην Ελλάδα και πολεμούν δίπλα στους Έλληνες για την απελευθέρωσή τους.

4. Με ποιο τρόπο οι Ευρωπαίοι προβάλλουν τον Αγώνα των Ελλήνων;

Οι Ευρωπαίοι προβάλλουν τον Αγώνα των Ελλήνων με ειδήσεις, άρθρα και ευνοϊκά σχόλια στον τύπο, με καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και δημιουργίες, με διαφημίσεις πάνω σε διάφορα είδη καθημερινής χρήσης κ.λπ.

5. Ποια είναι η συμβολή του φιλελληνικού κινήματος στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας;

Η συμβολή του φιλελληνικού κινήματος στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας είναι μεγάλη. Οι φιλέλληνες βοηθούν υλικά και ηθικά τους αγωνιζόμενους Έλληνες. Κάνουν γνωστό στους Ευρωπαίους πολίτες τον ελληνικό Αγώνα με τις διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούν και έτσι προκαλούν τη συμπάθειά τους και εκδηλώνουν έμπρακτα τη βοήθειά τους με την αποστολή χρημάτων και όπλων και την προσωπική συμμετοχή τους στον Αγώνα, όπως κάνει ο Λόρδος Βύρων, ο Φαβιέρος, ο Σανταρόζα κ.ά.

Παραθέματα

Ο Φιλελληνισμός

Ενώ οι Μεγάλες Δυνάμεις με την πολιτική τους αντιμετώπιζαν την Ελληνική Επανάσταση με βάση τα συμφέροντά τους, οι ευρωπαϊκοί λαοί είδαν με συμπάθεια και θαυμασμό τον απελευθερωτικό Αγώνα των Ελλήνων. Έτσι αναπτύχθηκε σιγά σιγά ένα ρεύμα συμπάθειας, θαυμασμού και αγάπης μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών για τους Έλληνες, που ονομάστηκε **φιλελληνισμός**.

Ομάδα

Ευρωπαίων
αξιωματικών
και φιλελλήνων,
ντυμένων
με τη στολή
των
χωρών τους,
που
έσπευσαν
σε
βοήθεια
της Ελλάδας
το 1822.
(Αθήνα,
Εθνικό
Ιστορικό
Μουσείο).

Ο φιλελληνισμός αυτός εκδηλώθηκε με διάφορους τρόπους. Εκδηλώθηκε με πίεση των φιλελλήνων στις κυβερνήσεις τους να βοηθήσουν τους Έλληνες και με τη διενέργεια εράνων για την οικονομική ενίσχυση του Αγώνα. Ακόμα, εκδηλώθηκε με άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά, με έργα ζωγραφικής (Ντελακρουά) και λογοτεχνίας (Ουγκώ) με τα οποία οι **φιλέλληνες** πρόβαλαν τον ελληνικό Αγώνα και προκαλούσαν τη συγκίνηση και τη συμπάθεια των συμπατριωτών τους. Πολλοί φιλέλληνες από την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ήρθαν εθελοντικά στην Ελλάδα και πολέμησαν στο πλευρό των επαναστατών. Ξεχωριστή θέση ανάμεσα σ' αυτούς κατέχει ο Άγγλος **Λόρδος Βύρων**, σπουδαίος ποιητής, που ενίσχυσε θηικά και υλικά την Επανάσταση και θυσίασε γι' αυτήν και τη ζωή του ακόμη στο Μεσολόγγι, όπου είχε έρθει ν' αγωνιστεί.

Φιλέλληνες

Στη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης ξένοι περιηγητές και λογοτέχνες, όπως ο Λόρδος Βύρων, ο Πουκεβίλ, ο Μάγιερ και ο Χάου, ήλθαν στην Ελλάδα και αγωνίστηκαν στο πλευρό των Ελλήνων.

Ο Γάλλος αξιωματικός Ρεϊμπό περιέγραψε τα αισθήματά του με τα παρακάτω λόγια: «... δοκίμαζα μια μυστική ανατριχίλα χαράς με την ιδέα πως σε λίγες μέρες θα πατούσα ίσως στα ερείπια της Σπάρτης και το έδαφος όπου πέθανε ο Λεωνίδας. Αθήνα! Αθήνα! Μητέρα των τεχνών! Αφήσαμε την πατρίδα μας, για να πολεμήσουμε με το σπαθί για τον πιο ευγενικό σκοπό».

Και ο ίδιος ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Μονρός στις 4 Δεκεμβρίου 1822 δήλωσε: «Είναι αδύνατον να βλέπει κανείς τις ταλαιπωρίες που περνάει η Ελλάδα, χωρίς να συγκινηθεί βαθύτατα. Το όνομα της Ελλάδας γεμίζει το νου και την καρδιά με τα ευγενέστερα αισθήματα».

Ο Βύρων λίγες μέρες μετά την άφιξή του στο Μεσολόγγι, όπου και άφησε την τελευταία του πνοή, γράφει το ποίημα:

«Αν θρηνείς χαμένα νιάτα,
γιατί θέλεις πλειο να ζεις;
της τιμής εδώ είναι ο τάφος!
Τρέξε αυτού να σκοτωθείς».

(Απ. Βακαλόπουλου, «Ελληνική Επανάσταση»)

Ο Λόρδος Βύρων γίνεται δεκτός με ενθουσιασμό στο Μεσολόγγι.

10. Η ἐκβαση του Αγώνα

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 56)

Συμβουλεύομαι το χρονολόγιο και το χάρτη [3.44] και αναφέρω με ποιους τρόπους επεμβαίνουν οι Μεγάλες Δυνάμεις.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις ανέλαβαν, αρχικά, να μεσολαβήσουν στο σουλτάνο να παραχωρήσει αυτονομία στους Έλληνες και να ιδρυθεί ένα αυτόνομο ελληνικό κράτος. Επειδή όμως ο σουλτάνος απέρριψε την πρότασή τους, αποφάσισαν να επιβάλλουν το σχέδιό τους με τη δύναμη των όπλων. Για το λόγο αυτό στέλνουν το στόλο τους στα παράλια της Πελοποννήσου, για να αντιμετωπίσει τον τουρκικό στόλο.

Η ναυμαχία του Ναβαρίνου (8.10.1827)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 57)

1. Ποιους λόγους προβάλλουν οι Μεγάλες Δυνάμεις για να παρέμβουν στον πόλεμο ανάμεσα στους Έλληνες και τους Οθωμανούς; [3.45]

Οι Μεγάλες Δυνάμεις, για να παρέμβουν στον πόλεμο ανάμεσα στους Έλληνες και τους Οθωμανούς, επικαλούνται την ανάγκη ειρήνης στην Ανατολή, την προστασία της θρησκείας, δηλαδή των Ελλήνων χριστιανών από τις διώξεις των μωαμεθανών Τούρκων. Ακόμα, το καλό της ανθρωπότητας, που τα δικαιώματά της περιορίζονται και βλάπτονται από τους Τούρκους κατακτητές και το συμφέρον όλων να υπάρξει κλίμα ησυχίας στην Ευρώπη.

2. Παρατηρώ το έργο τέχνης και σχολιάζω τον τρόπο απεικόνισης της ναυμαχίας. [3.46]

Η απεικόνιση της ναυμαχίας αποδίδεται με τρόπο ρεαλιστικό. Φαίνεται παραστατικότατα η εξέλιξη της τρομερής ναυμαχίας. Καπνοί σκεπάζουν τον ουρανό πάνω από τον κόλπο του Ναβαρίνου, καράβια μισοβουλιαγμένα και κατεστραμμένα έχουν γεμίσει τη θάλασσα, ναύτες μέσα στις βάρκες φαίνονται να κωπηλατούν, προσπαθώντας να απομακρυνθούν από την κόλαση της ναυμαχίας.

3. Ποιες Δυνάμεις αποτελούν το συμμαχικό στόλο και σε ποια αναλογία; [3.47]

Το συμμαχικό στόλο τον αποτελούν οι δυνάμεις της Αγγλίας με 12 πλοία (ποσοστό 45%), της Γαλλίας με 7 (ποσοστό 25%) και της Ρωσίας με 8 (ποσοστό 30). Διαθέτουν και οι τρεις μαζί 27 πλοία με 1.298 πυροβόλα και 17.500 πληρώματα.

4. Ποιος είναι ο απόηχος της ναυμαχίας του Ναβαρίνου στην Ευρώπη; [3.48]

Οι Ευρωπαίοι αισθάνθηκαν ανακούφιση από το αποτέλεσμα της ναυμαχίας του Ναβαρίνου, που χάρισε τη νίκη στο στόλο των Μεγάλων Δυνάμεων και έφερε την ολοκληρωτική καταστροφή του Τουρκοαγιουπτιακού. Η Ελευθερία βλέπουν να έρχεται στην Ελλάδα και να δικαιώνονται οι σκληροί αγώνες και οι θυσίες των Ελλήνων.

5. Ποια είναι η τελική έκβαση του Αγώνα;

Έγινε από σκληρούς αγώνες οκτώ χρόνων, ποταμούς αίματος και θυσίες αμέτρητες ο Αγώνας για την Ανεξαρτησία της Ελλάδας φτάνει στο τέλος του. Η δημιουργία ενός ανεξάρτητου ελληνικού κρά-

τους, έστω και περιορισμένης έκτασης, αρχικά, είναι πια πραγματικότητα. Το πρωτόκολλο του Λονδίνου που ακολούθησε το 1830 αναγνωρίζει και επίσημα τη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

6. Ποια είναι η συμβολή των Μεγάλων Δυνάμεων στην τελική έκβαση του Αγώνα;

Τελικά, οι Μεγάλες Δυνάμεις πιεζόμενες από την κοινή γνώμη των λαών τους, αλλά και θέλοντας να εξυπηρετήσει καθεμιά για λογαριασμό της τα συμφέροντά της στην περιοχή της Ελλάδας, συνέβαλαν με τη διπλωματική στάση τους, αρχικά, και με τη δυναμική στρατιωτική παρέμβασή τους έπειτα, στην ευνοϊκή έκβαση του Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Από την επαύριο της ναυμαχίας του Ναβαρίνου άρχισε να χαράζει στον ορίζοντα η Ελευθερία της Ελλάδας. Με την υπογραφή έπειτα του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου αναγνωρίστηκε και επίσημα η δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Η επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων

Μετά την πτώση του Μεσολογγίου και της Ακρόπολης, η Επανάσταση κινδύνευε να καταπνιγεί. Διατηρείτο μόνο στην ανατολική άκρη της Πελοποννήσου και στα νησιά Ύδρα και Σπέτσες.

Ο Κιουταχής κυριαρχούσε στη Στερεά Ελλάδα και ο Ιμπραήμ σ' όλη σχεδόν την Πελοπόννησο. Η Τουρκία έγινε αδιάλλακτη και αρνιόταν να συζητήσει τις προτάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας) για τη λύση του ελληνικού ζητήματος.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις, για δικούς της λόγους η καθεμία, αποφάσισαν να επέμβουν και να επιλύσουν το ελληνικό πρόβλημα είτε με τη διπλωματική οδό ή, εν ανάγκη, και με τη χρήση των όπλων.

Για το λόγο αυτό υπέγραψαν την Ιουλιανή **Συνθήκη του Λονδίνου (Ιούλιος 1827)**, με την οποία η Ελλάδα και η Τουρκία καλούνταν να πάψουν τις εχθροπραξίες και να αρχίσουν συζητήσεις, για να κλείσουν ειρήνη. Η συνθήκη αυτή είχε και ένα άρθρο που προέβλεπε τον εξαναγκασμό σε ειρήνευση της χώρας που θα αγνοούσε τους όρους των Μεγάλων Δυνάμεων. Η Τουρκία απέρριψε τη συνθήκη και τότε οι στόλοι των τριών Μεγάλων Δυνάμεων, της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας με αρχηγούς τους ναυάρχους **Κόρδιγκτον**, **Δεριγνύ** και **Χεϋδεν** κατέπλευσαν στην Πύλο, για να εφαρμόσουν την κοινή απόφαση των χωρών τους. Ο Ιμπραήμ, όμως, όχι μόνο δε συμμορφώθηκε με την απόφασή τους, αλλά και διέταξε το στόλο του, που βρισκόταν στον κόλπο του **Ναβαρίνου**, να βυθίσει τη βάρκα που μετέφερε αξιωματικό των συμμάχων με μήνυμα για διαπραγματεύσεις. Οι σύμμαχοι τότε ανταπέδωσαν τα πυρά, η συμπλοκή γενικεύτηκε και μέσα σε λίγες ώρες ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος έπαθε πανωλεθρία.

Η ναυμαχία του **Ναβαρίνου (Οκτώβριος 1827)** οδήγησε, τελικά, στην απελευθέρωση της Ελλάδας.

Όμως, και μετά τη ναυμαχία του Ναβαρίνου η Τουρκία όχι μόνο παρέμεινε ανυποχώρητη, αλλά ζήτησε και αποζημίωση από τις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, για την καταστροφή που έπαθε ο στόλος της. Η προκλητική αυτή στάση της επιτάχυνε τις διπλωματικές και πολιτικές εξελίξεις που οδήγησαν στην ανεξαρτησία της Ελλάδας.

Η ναυμαχία του Ναβαρίνου

11. Συνθήκες ζωής κατά τη διάρκεια του Αγώνα

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 58)

Πότε συμβαίνουν όσα απεικονίζει ο ζωγράφος στο έργο του; [3.49]

Μετά τη λήξη της Επανάστασης και την απελευθέρωση της Αθήνας, που είχαν καταλάβει οι Τούρκοι από το 1826, όσοι κάτοικοι της είχαν αναγκαστεί να την εγκαταλείψουν, επέστρεψαν στα σπίτια τους. Πολλοί τα βρήκαν κατεστραμμένα, όπως η οικογένεια που εμφανίζεται στην εικόνα, η οποία βλέπει θλιμμένη τα ερείπια του σπιτιού της.

Η Ερμούπολη

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 59)

1. Παρατηρώ τις πηγές [3.50] & [3.51], εντοπίζω και αναφέρω τους οικισμούς.

Οι οικισμοί εντοπίζονται στην Άνω Σύρο. Στην πρώτη (3.50) ο οικισμός φαίνεται στην κορυφή ενός λόφου, λίγο μακριά από τη θάλασσα. Στη δεύτερη εικόνα φαίνεται ένας δευτερος και μεγαλύτερος οικισμός κοντά στη θάλασσα. Είναι ο οικισμός της Ερμούπολης στη Σύρο και στο βάθος ο προηγούμενος οικισμός της Άνω Σύρου.

2. Πού οφείλει η Ερμούπολη την ονομασία της; [3.52]

Επειδή οι περισσότεροι πρόσφυγες που ήρθαν στη Σύρο ασχολήθηκαν με το εμπόριο, θεώρησαν καλό να ονομάσουν τη νέα τους πόλη, που δημιούργησαν εκεί, Ερμούπολη, προς τιμήν του αρχαίου θεού Ερμή, ο οποίος ήταν ο προστάτης του εμπορίου.

3. Ποιες συνθήκες οδηγούν στη δημιουργία του νέου οικισμού; [3.52]

Λόγοι ασφάλειας οδήγησαν πολλούς κατοίκους των κατεστραμμένων από τους Τούρκους νησιών, της Χίου, των Ψαρών, της Κάσου, αλλά και άλλων περιοχών που είχαν καταστραφεί από τους Τούρκους να γίνουν πρόσφυγες, να καταφύγουν στη Σύρο και να στεγαστούν εκεί. Εξαιτίας της μεγάλης αυτής μετακίνησης πληθυσμών, η Σύρος αναπτύχθηκε πολύ, εμπορικά, και ο πληθυσμός της αυξήθηκε σημαντικά.

4. Από ποιους δημιουργείται ο οικισμός της Ερμούπολης; [3.52]

Ο οικισμός της Ερμούπολης δημιουργείται από τους πρόσφυγες της Χίου, των Ψαρών, της Κάσου, της Σμύρνης και των περιοχών της Πελοποννήσου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας, που είχαν υποστεί καταστροφές από τους Τούρκους, είχαν μείνει άστεγοι και στερούνταν πόρους ζωής.

5. Πώς δημιουργείται ο οικισμός της Ερμούπολης;

Ο οικισμός της Ερμούπολης δημιουργείται από τους πρόσφυγες που ήρθαν στη Σύρο από τα διάφορα μέρη της Ελλάδας, τα οποία είχαν υποστεί καταστροφές από τους Τούρκους. Σκοπός τους ήταν να σώσουν τη ζωή τους και να στεγάσουν τις οικογένειές τους.

6. Ποιες αλλαγές προκαλούν οι πολεμικές επιχειρήσεις στην καθημερινή ζωή των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της Επανάστασης;

Οι πολεμικές επιχειρήσεις προκαλούν πολλές αλλαγές στην καθημερινή ζωή των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της Επανάστασης. Έτσι, ενώ προηγουμένως ασχολούνταν με τα ειρηνικά τους έργα, τη γεωργία, την κτηνοτροφία κτλ. για να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα για τη ζωή τους, τώρα είναι αναγκασμένοι να πολεμούν, για να σώσουν τη ζωή τους και της οικογένειάς τους από τη μανία των Τούρκων. Συχνά αντιμετωπίζουν υλικές καταστροφές στα σπίτια και τις περιουσίες τους. Ο φόβος πλανάται παντού, γιατί οι Τούρκοι φέρονται σκληρά στους κατοίκους των επαναστατημένων περιοχών. Χιλιάδες βρίσκουν το θάνατο από το σπαθί τους. Πολλοί αναγκάζονται να γίνουν πρόσφυγες και να φύγουν από τον τόπο τους, για να σωθούν.

Συμπληρωματική εργασία

Αντιστοίχισε αυτά που ταιριάζουν:

Οι Τούρκοι δυσκολεύονται να καταπνίξουν μόνοι τους την Επανάσταση.	•	• Αποφασίζεται η έξοδος ως μόνη λύση.
Ο Κολοκοτρώνης δεν μπορεί να αντιμετωπίσει κατά μέτωπο τον οργανωμένο στρατό του Ιμπραήμ.	•	• Καταστρέφεται ο στόλος του στο Ναβαρίνο.
Στο πολιορκημένο Μεσολόγγι δεν μπορεί να φτάσει από πουθενά βοήθεια.	•	• Ζητούν τη βοήθεια των Αιγυπτίων.
Οι Έλληνες παθαίνουν φοβερή καταστροφή στο Φάληρο.	•	• Καταφεύγει στην τακτική του κλεφτοπόλεμου.
Ο Ιμπραήμ δε συμμορφώνεται με τις υποδείξεις των Μεγάλων Δυνάμεων.	•	• Άγγλος ποιητής Π. Σέλλεϋ.
«Όλοι οι λαοί πρέπει να αισθάνονται Έλληνες».	•	• Πολλοί από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ πρόβαλαν τους αγώνες των Ελλήνων για την Ελευθερία.
Η έξοδος του Μεσολογγίου δυνάμωσε το φιλελληνισμό.	•	• Η Ακρόπολη των Αθηνών παραδίδεται στους Τούρκους.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 259)

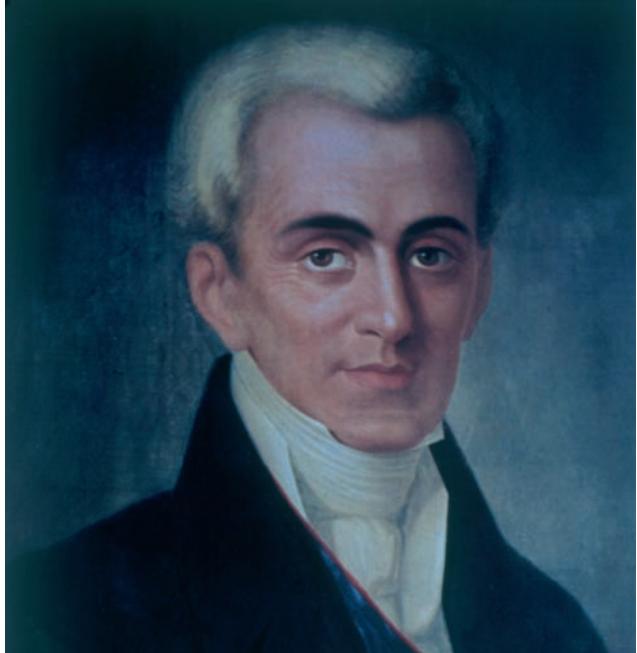
12. Η διακυβέρνηση Καποδίστρια

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 60)

Ποια είναι η μεγαλύτερη τιμή σύμφωνα με τον I. Καποδίστρια; [3.53]

Η μεγαλύτερη τιμή για κάθε ανθρώπο, σύμφωνα με τον Ι. Καποδίστρια, είναι να μείνει στη μνήμη των ανθρώπων, δηλαδή να τον θυμούνται μετά το θάνατό του. Αυτό σημαίνει ότι ο καθένας πρέπει να ζει έντιμα και ν' αφήνει πίσω του σπουδαία έργα. Τη σκέψη του αυτή την έκανε ο ίδιος πράξη στη ζωή του. Έζησε έντιμα και με το έργο του έβαλε τα θεμέλια του νέου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Ήταν άφησε άσβηστο τ' όνομά του στην ιστορία.

Ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας
Ιωάννης Καποδίστριας,
μεγάλος πολιτικός και διπλωμάτης

Το Ναύπλιο, η πρώτη πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 61)

1. Παρατηρώ την πόλη του Ναυπλίου και περιγράφω την τοποθεσία. [3.54]

Το Ναύπλιο, όπως φαίνεται στην εικόνα, είναι την εποχή αυτή μια όμορφη παραθαλάσσια πόλη, γεμάτη κίνηση και ζωή. Διαθέτει οχυρό κάστρο πάνω στο λόφο Παλαμήδι που είναι πίσω της.

2. Πότε και πώς ορίζεται το Ναύπλιο ως πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους; [3.55]

Στην Γ' Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων, που έγινε στην Τροιζήνα, το Μάιο του 1827, αποφασίστηκε με ψήφισμα να γίνει έδρα της Κυβέρνησης και της Βουλής η πόλη του Ναυπλίου.

3. Αιτιολογώ την παρουσία του κτιρίου της πρώτης Βουλής των Ελλήνων στην πόλη του Ναυπλίου. [3.56]

Για τις συνεδριάσεις της Βουλής, η οποία με ψήφισμα της Γ' Εθνοσυνέλευσης ορίζεται να λειτουργεί στο Ναύπλιο, χρειάζεται ένα κτίριο. Και κατάλληλο για το σκοπό αυτό κρίνεται το «μεγάλο τζαμί» των Τούρκων που υπάρχει εκεί. Η επιλογή του για το σκοπό αυτό έχει και συμβολικό χαρακτήρα. Το θρησκευτικό κέντρο των Τούρκων γίνεται πολιτικό κέντρο των Ελλήνων.

4. Ποιες λειτουργίες του πολιτεύματος συγκεντρώνονται στο Ναύπλιο;

Όλες οι ανώτερες και ανώτατες λειτουργίες του πολιτεύματος συγκεντρώνονται στο Ναύπλιο, το οποίο αποτελεί την έδρα της κυβέρνησης και της Βουλής. Η Κυβέρνηση με τα στελέχη της ασκεί τη διακυβέρνηση της χώρας και η Βουλή ψηφίζει τους νόμους για τη λειτουργία του κράτους.

5. Ποιο είναι το έργο της διακυβέρνησης του I. Καποδίστρια;

Το έργο της διακυβέρνησης του I. Καποδίστρια είναι τεράστιο.

Όταν ο Καποδίστριας ανέλαβε την εξουσία, δεν υπήρχε ουσιαστικά κράτος. Παντού υπήρχε χάος, αναρχία, φτώχεια και αγριότητα. Οι στρατιώτες του Ιμπραήμ κατείχαν ακόμα σχεδόν όλη την Πελοπόννησο και η Στερεά Ελλάδα, εκτός από την Ελευσίνα και τα Μέγαρα, ήταν στα χέρια των Τούρκων. Παντού βασίλευε ανοργανωσιά. Δεν υπήρχαν υπουργεία, δημόσιες υπηρεσίες, οργανωμένος στρατός, εκπαίδευση, δικαστήρια. Και το κυριότερο δεν ήταν ακόμη ξεκαθαρισμένο, αν οι Μεγάλες Δυνάμεις επιδίωκαν να δημιουργηθεί αυτόνομο ή ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Ο Καποδίστριας έπρεπε να δημιουργήσει κράτος σχεδόν από το μηδέν.

Σε λιγότερο από τέσσερα χρόνια ο Καποδίστριας κατόρθωσε να επιτελέσει σημαντικότατο έργο σ' όλους τους τομείς. Πήρε αποτελεσματικά μέτρα για την οργάνωση της διοίκησης, την ανόρθωση της οικονομίας, την αναδιοργάνωση των στρατιωτικών δυνάμεων, την εκπαίδευση και τη δικαιοσύνη.

Ίδρυσε σχολεία και δικαστήρια και στήριξε το εμπόριο και τη ναυτιλία. Γενικά, έβαλε τις βάσεις για τη δημιουργία ενός σύγχρονου κράτους.

Κατόρθωσε να απαλλάξει την Πελοπόννησο από τα αιγυπτιακά στρατεύματα και να απελευθερώσει, με τη νίκη στη μάχη της Πέτρας στη Βοιωτία, τη Στερεά Ελλάδα.

Με τις έξοχες διπλωματικές ενέργειές του κατόρθωσε να αναγνωριστεί από τις Μεγάλες Δυνάμεις η ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους και να οριστούν τα βόρεια σύνορά του με τη γραμμή από τον Παγασητικό έως τον Αιγαίο κόλπο.

Παραθέματα

Η προσωπικότητα του Καποδίστρια

«Ο Καποδίστριας (1776-1831) καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια της Κέρκυρας, όπου πήρε την πρώτη μόρφωση. Στη συνέχεια σπούδασε ιατρική, φιλολογία και φιλοσοφία στην Πάδουα της Ιταλίας. Έγινε οπαδός του Ελληνικού Διαφωτισμού και μάλιστα ίδρυσε στη Βιέννη (1915) τη «Φιλόμουσο Εταιρεία». Μετά την κατάλυση της Επτανησιακής πολιτείας από τους Γάλλους δέχτηκε πρόσκληση του τσάρου για ανάληψη υπηρεσίας στο ρωσικό υπουργείο εξωτερικών και δεν άργησε να γίνει ο ίδιος υπουργός των εξωτερικών της Ρωσίας. Έτσι, διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στις ευρωπαϊκές υποθέσεις και γρήγορα αναδείχτηκε σε διπλωμάτη καριέρας. Εκλέχτηκε κυβερνήτης της Ελλάδας με την Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας και κατέβηκε στην Ελλάδα στις αρχές Ιανουαρίου του 1828. Βρήκε τότε μια χαώδη «κατάσταση». Όμως, με τη μεθοδικότητά του, την εργατικότητα, την αγάπη του προς την πατρίδα και τις μεγάλες του ικανότητες κατάφερε να ανορθώσει το νεοσύστατο ελληνικό κράτος και να το βάλει στο δρόμο της προόδου».

Η άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα

Όταν ο Καποδίστριας (8 Ιανουαρίου του 1828) έφτασε στο Ναύπλιο, ο λαός τον υποδέχτηκε ως λυτρωτή. Το ίδιο συνέβηκε και στην Αίγινα (11 Ιανουαρίου). Εκεί όμως η υποδοχή είχε και την τραγική της πλευρά. Να, τι αφηγείται ο ίδιος ο Καποδίστριας: «... Είδα πολλά στη ζωή μου, αλλά παρόμοιο θέαμα μ' αυτό που είδα στην Αίγινα δεν έχω ξαναδεί και εύχομαι ούτε κανείς άλλος να το ιδεί. «Ζήτω ο Κυβερνήτης, ο σωτήρας μας, ο ελευθερωτής μας», φώναζαν γυναίκες αναμαλλιασμένες, άνδρες με λαβωματιές του πολέμου, ορφανά γυμνά, που έμεναν σε σπηλιές. Δεν ήταν φωνές χαράς αλλά θρήνος. Η γη βρεχόταν από δάκρυα· το ίδιο και οι μυρτιές και οι δάφνες που είχαν στρώσει στο δρόμο, για να περάσω. Ανατρίχιαζα· τα γόνατά μου έτρεμαν· η φωνή του λαού μου έσχιζε την καρδιά. Μαυροφορεμένες γυναίκες και γέροντες μου ζητούσαν να αναστήσω τους πεθαμένους δικούς τους, μανάδες μού έδειχναν τα πεινασμένα μωρά στην αγκαλιά τους και μου ζητούσαν να τα βοηθήσω να ζήσουν. Τίποτα δεν τους είχε απομείνει, έλεγαν, μόνο εκείνοι κι εγώ...».

[Γ. Τερτσέτη, «Απόλογα για τον Καποδίστρια» (διασκευή)]

Η κατάσταση της Ελλάδας όταν ήρθε ο Καποδίστριας

Οι υπουργοί, ενημερώνοντας τον Καποδίστρια μετά την άφιξή του, μεταξύ άλλων τού ανέφεραν:

Ο υπουργός των Εσωτερικών: Το κράτος δεν είναι άλλο παρά η Αίγινα, ο Πόρος, η Σαλαμίνα, η Ελευσίνα και τα Μέγαρα.

Ο υπουργός των Οικονομικών: Όχι μόνο χρήματα δεν έχουμε στο ταμείο, αλλά ούτε και υπήρχε ποτέ ταμείο.

Ο υπουργός των Στρατιωτικών: Δεν έχουμε στρατό ούτε πολεμοφόδια.

Ο υπουργός των Εξωτερικών: Το μόνο έγγραφο, που κατόρθωσα να διασώσω στα αρχεία του υπουργείου, είναι η επιστολή των τριών ναυάρχων για τη ναυμαχία του Ναβαρίνου.

Ο Καποδίστριας σε μια περιοδεία

Ο Καποδίστριας συνήθιζε να κάνει συχνά περιοδείες, για να είναι κοντά στο λαό και στα προβλήματά του. Σε μια από αυτές τον συνόδευε και ο Κολοκοτρώνης. Προπορεύοταν ένας ταχυδρόμος καβάλα σ' ένα παρήφανο άλογο, ντυμένος με τη χρυσοστόλιστη στολή, που φορούσαν οι υπάλληλοι του κράτους. Ο Κυβερνήτης πιο πίσω, απλός, με φτωχικά ρούχα ντυμένος, καθόταν πάνω σ' ένα άλογο, που έμοιαζε περισσότερο με το γαϊδουράκι που μετέφερε τον Ιησού στα Ιεροσόλυμα. Οι άνθρωποι άκουγαν ότι έρχεται ο κυβερνήτης και έτρεχαν να τον υποδεχτούν· όχι ζητώκραυγάζοντας· με δάκρυα στα μάτια έκαναν το σταυρό τους, έκαιγαν λιβάνι και ευλογούσαν το Θεό που τους έσωσε από τη σκλαβιά. Ο λαός όμως αντί τον κυβερνήτη, χαιρετούσε τον ταχυδρόμο που πήγαινε μπροστά.

Ο Κολοκοτρώνης, βλέποντας αυτήν την εικόνα, πλησίασε τον Καποδίστρια και του είπε:

- Εξοχότατε, πρέπει ο κόσμος να γνωρίσει τον Κυβερνήτη του.
- Και τι θέλεις να κάμω; Ρώτησε με απορία ο Καποδίστριας.
- Να φορέσει η εξοχότητά σου την επίσημη στολή, απάντησε ο Κολοκοτρώνης.

Ο Καποδίστριας ξεπέζεψε πιο κάτω και φόρεσε την επίσημη στολή του. Ήταν κι αυτή το ίδιο απλή και φτωχική...

[Ν. Δραγούμη, «Ιστορικά Αναμνήσεις» (διασκευή)]

Ο Δημήτριος Υψηλάντης κλείνει νικηφόρα την Επανάσταση

Η τελευταία μάχη της Επανάστασης δόθηκε στην **Πέτρα** της Βοιωτίας στις **12 Σεπτεμβρίου 1829** με αρχηγό το **Δημήτριο Υψηλάντη**, αδελφό του Αλέξανδρου Υψηλάντη, που είχε αρχίσει την Επανάσταση στη Μολδοβλαχία το Φεβρουάριο του 1821. Οι Τούρκοι νικήθηκαν και αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν και να παραδώσουν τη Λιβαδειά και όλη τη Στερεά Ελλάδα και να φύγουν. Χάρη στην αποφασιστική αυτή νίκη η Στερεά Ελλάδα συμπεριλήφθηκε στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος.

Οι απόψεις του Καποδίστρια για το σύστημα διακυβέρνησης

Ο Καποδίστριας θεωρούσε το συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης της χώρας ως το πιο κατάλληλο την εποχή εκείνη. Γ' αυτό διέλυσε την Εθνοσυνέλευση και συγκέντρωσε όλες σχεδόν τις εξουσίες στα χέρια του. Αυτό όμως δυσαρέστησε τους παλιούς κοινοτικούς άρχοντες, τους **κοτσαμπάσηδες**, οι οποίοι έβλεπαν να χάνουν τη δύναμή τους, και πολλούς φιλόδοξους που δεν πήραν θέση στην κυβέρνηση. Ήταν, δημιουργήθηκε μία έντονη αντιπολιτευτική δραστηριότητα, που οδήγησε σε φανερή εξέγερση της Μάνης και της Υδρας, σε ανταρσία στο ναυτικό και τελικά στη δολοφονία του στις **27 Σεπτεμβρίου 1831**.

Με τον τραγικό θάνατο του Καποδίστρια, η Ελλάδα έχασε έναν εξαίρετο πολιτικό και έναν έξοχο διπλωμάτη. Διακόπηκε το έργο της ανασυγκρότησης του κράτους και η χώρα οδηγήθηκε σε νέες εμφύλιες διαμάχες και περιπέτειες.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ

Πώς οι Έλληνες έμαθαν να τρώνε τις πατάτες

Λένε πως άμα το πρώτο φορτίο πατάτες ξεφορτώθηκε στο Ναύπλιο, ο κόσμος τις είδε με δυσπιστία κι ούτε από περιέργεια δε βρέθηκε κανένας να πάρει, για να δοκιμάσει. Ο Καποδίστριας τότε κατέψυγε σ' ένα τέχνασμα. Έβαλε φρουρούς γύρω από το σωρό τις πατάτες και τους είπε να κάνουν πως δε βλέπουν, αν επιχειρούσε κανείς να κλέψει από το σωρό. Το τέχνασμα έπιασε, γιατί ο κόσμος πίστεψε ότι, για να φυλάγουν τις πατάτες, σήμαινε ότι είναι πολύτιμο πράγμα. Ο ένας μετά τον άλλο λοιπόν μπήκαν στον πειρασμό να «ξεγελάσουν» τους φρουρούς κι έτσι ο σωρός δεν άργησε να εξαφανιστεί.

(Λαϊκή παράδοση, Ιστορία στα Νεότερα Χρόνια, Στ΄ Δημοτικού, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2004)

13. Η εκπαίδευση

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 62)

Παρατηρώ την πηγή [3.57] και αναφέρω τα σχολεία που συστεγάζονται στο σχολικό κτίριο.

Στο σχολικό κτίριο της εικόνας συστεγάζονται δύο σχολεία, το ελληνικό σχολείο (της δεύτερης βαθμίδας) και το αλληλοδιδακτικό σχολείο (της πρώτης βαθμίδας), των Μεγάρων της Αττικής. Το αλληλοδιδακτικό σχολείο είναι πολύ μεγαλύτερο από το ελληνικό, πράγμα που σημαίνει ότι αυτό είχε πολύ περισσότερους μαθητές.

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση στα χρόνια του Ι. Καποδίστρια

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 63)

1. Ποιο είναι το ενδιαφέρον του Ι. Καποδίστρια για τη στοιχειώδη (πρωτοβάθμια) εκπαίδευση και πώς εκδηλώνεται; [3.58] & [3.59]

Το ενδιαφέρον του Ι. Καποδίστρια για τη στοιχειώδη εκπαίδευση (την πρωτοβάθμια) είναι πολύ μεγάλο. Τη θεωρεί βάση για την αναγέννηση της Ελλάδας. Αν δε φωτιστούν τα πνεύματα, δεν μπορούν να δουλέψουν αποδοτικά τα χέρια. Γι' αυτό πρώτη προτεραιότητα του κράτους θεώρησε την ίδρυση αλληλοδιδακτικών σχολείων, δηλαδή σχολείων στα οποία τα μεγαλύτερα παιδιά, που είχαν περισσότερες γνώσεις, δίδασκαν μαζί με το δάσκαλο τα μικρότερα παιδιά, γραφή, ανάγνωση και αριθμητική. Αυτό γινόταν, γιατί δεν υπήρχαν πολλοί δάσκαλοι και αυτοί που υπήρχαν χρειάζονταν βοηθούς, για να μπορούν να διδάσκουν περισσότερα παιδιά.

2. Συγκρίνω τον αριθμό των μαθητών και των μαθητριών σε αλληλοδιδακτικά σχολεία κατά το 1829. [3.60]

Όπως βλέπω στον πίνακα, ο αριθμός των μαθητριών στα αλληλοδιδακτικά σχολεία σ' όλη την Ελλάδα, σε σχέση με τον αριθμό των μαθητών, είναι πολύ μικρός. Λιγότερος από το 1/5. Σε μια δεύτερη σύγκριση σε σχέση με τον αριθμό τους στην Ήπειρωτική Ελλάδα και στα νησιά του Αιγαίου, διαπιστώνω ότι αναλογικά είναι μεγαλύτερος στα νησιά.

3. Ποιοι βοηθούν στην ίδρυση και τη λειτουργία αλληλοδιδακτικών σχολείων για τα κορίτσια; [3.61] & [3.62]

Στην ίδρυση και λειτουργία αλληλοδιδακτικών σχολείων για τα κορίτσια βοήθησαν ιδιώτες (όπως η Σοφία ντε Μαρμπουά), οι δήμοι (όπως ο Δήμος Ερμουπόλεως) και το κράτος.

4. Για ποιους λόγους ιδρύονται χωριστά αλληλοδιδακτικά σχολεία για τα κορίτσια; [3.62]

Οι λόγοι που ιδρύονται χωριστά αλληλοδιδακτικά σχολεία για τα κορίτσια είναι, για να αφιερώνεται περισσότερος διδακτικός χρόνος στην πρακτική διδασκαλία εργόχειρων.

5. Ποια είναι η κατάσταση της εκπαίδευσης στα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης;

Η κατάσταση της εκπαίδευσης στα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης δεν ήταν ικανοποιητική. Οι πολεμικές συγκρούσεις εμπόδιζαν την ομαλή λειτουργία των σχολείων.

6. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό έργο του I. Καποδίστρια;

Το εκπαιδευτικό έργο του I. Καποδίστρια είναι σημαντικό. Ίδρυσε πολλά αλληλοδιδακτικά σχολεία για τη βασική εκπαίδευση και ελληνικά για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σε λίγο διάστημα 6.000 παιδιά διδάσκονταν γραφή, ανάγνωση και αριθμητική. Ίδρυσε, επίσης, ένα πρότυπο σχολείο για την εκπαίδευση των δασκάλων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των αλληλοδιδακτικών σχολείων και ένα δεύτερο ανώτερο σχολείο, το Κεντρικό, για την εκπαίδευση των δασκάλων των Ελληνικών Σχολείων (της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης).

Παράθεμα

Ένας δάσκαλος δεκατεσσάρων χρονών

Στα χρόνια του Καποδίστρια, επειδή υπήρχε έλλειψη δασκάλων, σε πολλά σχολεία διδακτικό έργο αναλάμβαναν και οι καλοί μαθητές, οι πρωτόσχολοι, όπως τους έλεγαν. Για ένα διάστημα ως πρωτόσχολος δίδαξε και ο πατέρας του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Μονεμβασιά, όπου είχε καταφύγει με τους γονείς του. Το γεγονός είναι γνωστό από αναφορά του επιθεωρητή σχολείων της Πελοποννήσου (1830):

«Στη Μονεμβασιά υπάρχει ένα αλληλοδιδακτικό σχολείο μέσα στο κάστρο, που στεγάζεται στο κτίριο μιας εκκλησίας και μπορεί να χωρέσει 250 μαθητές. Ο δάσκαλος όμως που το ίδρυσε έφυγε και οι πρόκριτοι έβαλαν ένα παιδί να διδάσκει του υποσχέθηκαν 60 γρόσια. Το παιδί αυτό, που ονομάζεται Κυριακός Χατζηπέτρου Βενιζέλος κατάγεται από την Κρήτη και είναι φτωχός. Είναι έξυπνο και έχει γνώσεις περισσότερες από όσες έχουν κάποιοι δάσκαλοι. Κάνει μάθημα σε 26 παιδιά και δείχνει ενδιαφέρον και μεγάλη επιμέλεια. Με τα προτερήματα αυτά και το καλό του ήθος, αν το βοηθήσει η Κυβέρνηση και μορφωθεί, μπορεί να γίνει λαμπρός δάσκαλος. Διδάσκει πολλούς μήνες και έχει λάβει ως μισθό μόνο 150 γρόσια από το διοικητή Λακωνίας από ελεημοσύνη».

[Δ. Βαγιακάκου, Κυριακός Χατζηπέτρου Βενιζέλος (διασκευή)]

14. Οι τελικές ρυθμίσεις του ελληνικού ζητήματος

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 64)

Παρατηρώ την πηγή και αναφέρω ποιο είναι το θέμα που απασχολεί τους εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων. [3.63]

Το θέμα που απασχολεί τους εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων, κατά την πηγή [3.63], είναι ο καθορισμός των συνόρων του νέου ελληνικού κράτους. Ύστερα από έντονες διπλωματικές ενέργειες αυτά καθορίζονται στο ύψος του Αμβρακικού και του Παγασητικού κόλπου.

Διαμόρφωση των συνόρων του πρώτου ελληνικού κράτους

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 65)

1. Ποιες είναι οι αντιρρήσεις του I. Καποδίστρια στη ρύθμιση των ελληνικών συνόρων; [3.64]

Ο Καποδίστριας έχει αντιρρήσεις για τη ρύθμιση των ελληνικών συνόρων. Όπως τα καθορίζουν οι Μεγάλες Δυνάμεις, μένουν εκτός αυτών πολλές περιοχές που κατοικούνται από Έλληνες, και που έλαβαν μέρος στην Επανάσταση και αγωνίστηκαν για την Ελευθερία της Ελλάδας. Άρα, είναι δίκαιο το παράπονό τους. Η ζωή τους κάτω από τη σκλαβιά των Τούρκων θα γίνει δυσκολότερη και αν αποφασίσουν πολλοί να φύγουν και να έρθουν να εγκατασταθούν εντός των συνόρων της ελεύθερης Ελλάδας, το κράτος δε θα μπορεί να περιθάλψει τόσες χιλιάδες πρόσφυγες.

2. Παρατηρώ το χάρτη και αναφέρω τις περιοχές που διεκδικεί ο I. Καποδίστριας. [3.65]

Ο I. Καποδίστριας διεκδικεί την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα, τη Θεσσαλία, μεγάλο τμήμα της Ηπείρου, το νότιο τμήμα της Μακεδονίας, τα νησιά του Αργοσαρωνικού, την Εύβοια, τις Σποράδες, τις Κυκλαδες, τη Σάμο, την Ικαρία και την Κρήτη.

3. Ποιες περιοχές απ' αυτές που διεκδικεί ο I. Καποδίστριας δεν περιλαμβάνονται στο πρώτο ελληνικό κράτος; [3.65] & [3.66]

Στο πρώτο ελληνικό κράτος από τις περιοχές που διεκδικεί ο Καποδίστριας δεν περιλαμβάνονται η Θεσσαλία, το νότιο τμήμα της Μακεδονίας, το τμήμα της Ηπείρου, η Σάμος, η Ικαρία και η Κρήτη.

4. Ποιες περιοχές περιλαμβάνονται στα σύνορα του ελληνικού κράτους το 1832;

Στα σύνορα του ελληνικού κράτους το 1832 περιλαμβάνονται η Πελοπόννησος, η Στερεά Ελλάδα, η Εύβοια, τα νησιά του Αργοσαρωνικού, οι Κυκλαδες και οι Σποράδες.

5. Ποιες είναι οι τελικές ρυθμίσεις του ελληνικού ζητήματος;

Οι τελικές ρυθμίσεις του ελληνικού ζητήματος είναι οι εξής:

- α) Τα σύνορα του ελληνικού κράτους ορίζονται από τον Αμβρακικό μέχρι τον Παγασητικό κόλπο.
- β) Επιλέγεται ως βασιλιάς της Ελλάδας ο Όθωνας (γιος του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου).
- γ) Δεν παραχωρείται Σύνταγμα στην Ελλάδα και το κράτος κυβερνάται μοναρχικά από το βασιλιά.
- δ) Οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις γίνονται οι ίδιες εγγυήτριες για τη διατήρηση της ανεξαρτησίας του νέου ελληνικού κράτους.

Συμπληρωματικές εργασίες

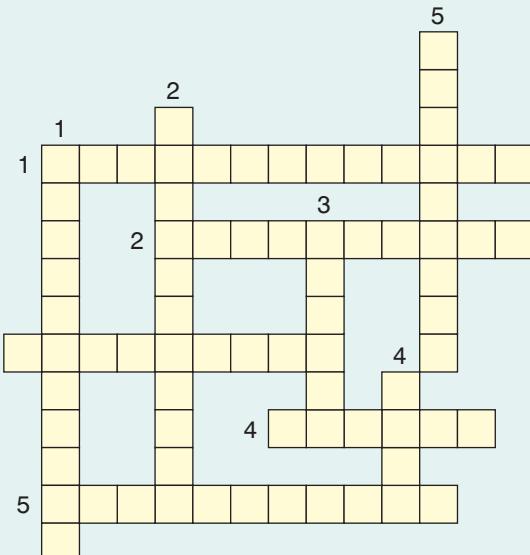
1. Προσπάθησε να λύσεις το παρακάτω σταυρόλεξο: (3η Ενότητα, Κεφάλαια 4-6)

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Η συγκρότηση των αντιπροσώπων του Έθνους σε σώμα.
2. Τοποθεσία ήπτας του Ιερού λόχου του Υψηλάντη.
3. Οι κάτοικοι του έκαναν ηρωική Έξοδο τον Απρίλιο του 1826.
4. Το μέρος όπου έγινε η Β' Εθνοσυνέλευση.
5. Σκοτώθηκε στο Φάληρο.

ΚΑΘΕΤΑ

1. Το ένα από τα δύο όργανα της Κεντρικής Διοίκησης, όπως καθορίστηκαν στην Α' Εθνοσυνέλευση.
2. Εκεί κήρυξε την Επανάσταση ο Αλέξανδρος Υψηλάντης.
3. ... Πάγος, το κέντρο εξουσίας στην Ανατολική Στερεά.
4. Υπέρτατη..., η ομάδα που αποτελούσε τη μυστική ηγεσία της Φιλικής Εταιρείας.
5. Προσπάθησε να καταλάβει την Ακρόπολη.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 258)

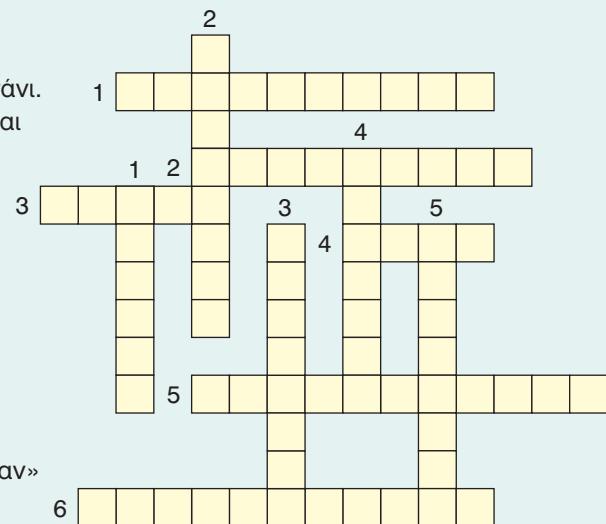
2. Κάνε το ίδιο κι εδώ: (3η Ενότητα, Κεφάλαια 7-8)

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Το μικρό όνομα του Μαυροκορδάτου.
2. Σουλιώτης ήρωας της Ελληνικής Επανάστασης.
3. Το μικρό όνομα της Βισβίζη.
4. Τη γνώρισε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στο Δραγατοάνι.
5. Είχε συμμετοχή σε μάχες στο Πήλιο, στην Εύβοια και τη Φθιώτιδα.
6. Σπουδαίος οπλαρχηγός της Επανάστασης, αντιστράτηγος των στρατευμάτων της Ρούμελης.

ΚΑΘΕΤΑ

1. Είχε Αρχιστράτηγό του το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη.
2. Παλαιών Πατρών ..., επίσκοπος Καλαβρύτων, σημαντική πολιτική και στρατιωτική μορφή της Επανάστασης.
3. Πολέμησε τους Τούρκους στη θάλασσα.
4. Το κρατάει η Διχόνια στον «Ύμνο εις την ελευθερίαν» του Σολωμού.
5. Εκεί γεννήθηκε η Μαντώ Μαυρογένους.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 258)

4 ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 67)

1. Ποια σημερινά βαλκανικά κράτη δεν εμφανίζονται στο χάρτη; [4.1]

Εκτός από την Ελλάδα κανένα άλλο βαλκανικό κράτος δεν εμφανίζεται στο χάρτη. Σήμερα στη θέση της απέραντης οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπάρχουν τα βαλκανικά κράτη: Αλβανία, Π.Γ.Δ.Μ. (Σκόπια), Βουλγαρία, Σερβία, Βοσνία, Ερζεγοβίνη, Κροατία, Σλοβενία, Ρουμανία.

2. Ποια είναι τα κυριότερα ζητήματα που αντιμετωπίζει το ελληνικό κράτος το 19ο αιώνα;

Τα σπουδαιότερα ζητήματα που αντιμετωπίζει το ελληνικό κράτος κατά το 19ο αιώνα είναι:

- α) η συγκρότηση και η οργάνωση του κράτους
 - β) η καταπολέμηση της αναρχίας και των πολιτικών παθών
 - γ) ο εκδημοκρατισμός της χώρας
 - δ) η εδαφική επέκταση με την απελευθέρωση και των άλλων περιοχών
 - ε) η αστικοποίηση
- στ) ο εκσυγχρονισμός του κράτους σε όλους τους τομείς (διοίκηση, εκπαίδευση, δικαιοσύνη)

Συμπληρωματικά στοιχεία

Οι προσδοκίες των Ελλήνων από το νέο κράτος

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια οι «προστάτριες δυνάμεις» εκλέξανε βασιλιά της Ελλάδας τον δεκαεφτάχρονο **Όθωνα**, γιο του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου.

Ο Όθωνας έφτασε στο Ναύπλιο το **Γενάρη του 1833** και έγινε δεκτός με ενθουσιασμό από τον ελληνικό λαό.

Ο Όθωνας ήταν ανήλικος και ως την ενηλικώσή του (1835), την εξουσία άσκησαν ως αντιβασιλείς οι **Άρμανσπεργκ**, **Μάουερ** και **Έυντεκ**. Οι αντιβασιλείς πήραν δραστικά μέτρα για τη συγκρότηση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

Διαίρεσαν το κράτος, για να διοικείται καλύτερα, σε δέκα νομούς και τους νομούς σε σαράντα δύο επαρχίες. Σε κάθε επαρχία δημιούργησαν δήμους που περιλάμβαναν πολλά χωριά, με πρωτεύουσα το μεγαλύτερο από αυτά.

Οργάνωσαν τακτικό στρατό με ιππικό και πυροβολικό και χρησιμοποίησαν ως στελέχη Βαυαρούς αξιωματικούς, αγνοώντας τους στρατιωτικούς ηγέτες της Επανάστασης.

Την εποχή της αντιβασιλείας η Εκκλησία της Ελλάδας, για να μην επεμβαίνουν οι Τούρκοι στη διοίκησή της, χωρίστηκε διοικητικά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και έγινε αυτοκέφαλη.

Οι Βαυαροί αντιβασιλείς, και αργότερα ο Όθωνας, κυβέρνησαν απολυταρχικά, παραμέρισαν τους πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες της Επανάστασης και συμπεριφέρθηκαν, γενικά, με τρόπο που ήταν ξένος προς την ελληνική νοοτροπία και τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα. Παράλληλα, η πολιτική κατάστασης δεν ήταν ομαλή. Οι «προστάτριες δυνάμεις» υποκινούσαν συνωμοσίες, επηρέαζαν τα κόμματα και δημιουργούσαν συνθήκες ανωμαλίας.

Θύμα της ανωμαλίας αυτής υπήρξε ο **Κολοκοτρώνης**, που καταδικάστηκε σε θάνατο. Ευτυχώς, όμως, που δεν εκτελέστηκε η ποινή του.

Τα μέτρα αυτά δεν ανταποκρίνονταν στις προσδοκίες του ελληνικού λαού και προκάλεσαν την έντονη δυσαρέσκειά του. Η δυσαρέσκεια αυτή οδήγησε, τελικά, σε επανάσταση με σκοπό να εξαναγκαστεί ο Όθωνας να παραχωρήσει σύνταγμα. Στις 3 Σεπτεμβρίου 1843 οι Έλληνες με επικεφαλής το συνταγματάρχη **Καλλέργη** και το στρατηγό **Μακρυγιάννη** κύκλωσαν το παλάτι και σχημάτισαν νέα επαναστατική κυβέρνηση.

Ο Όθωνας, κάτω από την επαναστατική κίνηση στρατού και λαού, υποχρεώθηκε να παραχωρήσει σύνταγμα το Μάρτιο του επόμενου χρόνου. Το πολίτευμα από απόλυτη μοναρχία έγινε συνταγματική μοναρχία, χωρίς όμως να αλλάξει ουσιαστικά ο τρόπος διακυβέρνησης της χώρας.

Ο Όθωνας ήταν ένθερμος υποστηρικτής της **Μεγάλης Ιδέας**, της απελευθέρωσης δηλαδή όλων των αλύτρωτων ελληνικών εδαφών. Οι προσπάθειές του όμως απέτυχαν λόγω της απειρίας του και των κακών Βαυαρών συμβούλων του, που αγνόησαν και περιφρόνησαν τους Έλληνες αγωνιστές και κυβερνούσαν, όπως αυτοί ήθελαν, χωρίς να δίνουν λόγο σε κανέναν. Έτσι, ο λαός απογοητεύτηκε, επαναστάτησε και πάλι εναντίον του και τον υποχρέωσε να εγκαταλείψει την Ελλάδα και να επιστρέψει στη Βαυαρία (1862).

Ο βασιλιάς Όθωνας με τη βασίλισσα Αμαλία, βαθιά λυπημένη, είναι έτοιμοι να επιβιβαστούν στο αγγλικό πολεμικό «Σκύλος», για να φύγουν από την Ελλάδα, ύστερα από την επανάσταση του λαού, εναντίον τους.

1. Το πολίτευμα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 68)

1. Ποιο κείμενο δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυθερνήσεως; [4.2]

Δημοσιεύεται το κείμενο του νέου ελληνικού Συντάγματος του 1844:

2. Ποιος είναι ο τίτλος που αποδίδεται στον Όθωνα; [4.2]

Ο τίτλος που αποδίδεται στον Όθωνα είναι: «Ἐλέω Θεοῦ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος».

Ο λαός, οι πρόκριτοι
και οι οπλαρχηγοί
υποδέχονται με ενθουσιασμό¹
το νεαρό βασιλιά Όθωνα,
καθώς προχωρεί προς
το κέντρο του Ναυπλίου.
(Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

I. Πολιτικές διεκδικήσεις 1843-1862

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 69)

1. Σε ποιο πολιτικό γεγονός αναφέρεται η πηγή; [4.3]

Στο κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου του 1843 κατά το οποίο ξεσηκώθηκε ο λαός και ο στρατός και ζήτησαν από το βασιλιά Όθωνα να τους παραχωρήσει Σύνταγμα, με βάση το οποίο θα διοικείτο και θα λειτουργούσε το κράτος. Οι εξεγερθέντες συγκεντρώθηκαν έξω από το παλάτι που έμενε ο βασιλιάς (τη σημερινή ελληνική Βουλή) και άρχισαν τις διαμαρτυρίες.

2. Ποιες ομάδες πληθυσμού απεικονίζονται; [4.3]

Κατά πλειονότητα οι ομάδες που απεικονίζονται είναι στρατιωτικοί, πεζικό, ιππικό και πυροβολικό αλλά και πλήθος λαού των Αθηνών. Στο κέντρο διακρίνεται και ένας κληρικός που διαμαρτύρεται έντονα. Από την εικόνα αυτή διαπιστώνεται ότι ήταν γενική η δυσφορία κατά του βασιλιά Όθωνα και των συνεργατών του Βαυαρών, που κυβερνούσαν την Ελλάδα, όπως αυτοί ήθελαν, χωρίς να δίνουν λόγο σε κανέναν.

Ο συνταγματάρχης Δημήτριος Καλλέργης, επικεφαλής του κινήματος της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, υποβάλλει ἐφίππος στο βασιλιά Όθωνα και στη βασιλίσσα Αμαλία το αίτημα των επαναστατών για παραχώρηση Συντάγματος.

Ο Δημήτριος Καλλέργης, στρατιωτικός και πολιτικός, πρωταγωνιστής της Επανάστασης του 1843. (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

3. Σε ποια πολιτικά γεγονότα αναφέρεται η πηγή; [4.4]

Το κείμενο του έκτακτου παραρτήματος της εφημερίδας της εποχής «Φως» αναφέρεται στην κατάργηση της βασιλείας του Όθωνα και της αντιβασιλείας της Αμαλίας, η οποία κατέληξε στην έξωση τους από την Ελλάδα.

4. Βρίσκω άλλους όρους για το «στέμμα». [4.5]

Το «στέμμα» αποδίδεται και με τις λέξεις «παλάτι», «ανάκτορα», «αυλή», «κορόνα» κτλ.

5. Ποια είναι τα πολιτικά κόμματα της εποχής; [4.5]

Τα πολιτικά κόμματα της εποχής είναι το «αγγλικό», το «γαλλικό» και το «ρωσικό».

6. Ποιες είναι οι Μεγάλες Δυνάμεις; [4.5]

Οι Μεγάλες Δυνάμεις είναι η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Η άσκηση της εξουσίας από τον Όθωνα

«Ο Όθωνας και όταν ενηλικώθηκε και ανέλαβε προσωπικά την εξουσία, εξακολούθησε να κυβερνά απολυταρχικά και να διορίζει Βαυαρούς πρωθυπουργούς. Αυτό προκάλεσε δυσαρέσκειες στους Έλληνες και τελικά οδήγησε σε επανάσταση του λαού και του στρατού στις 3 Σεπτεμβρίου του 1843. Ο Όθωνας αναγκάστηκε να υποσχεθεί Σύνταγμα και να καλέσει εθνική συνέλευση.»

Το πρώτο όμως Σύνταγμα, που ψηφίστηκε το Μάρτιο του 1844, δεν ήταν δημοκρατικό. Το πολίτευμα άλλαξε σε συνταγματική μοναρχία: ο βασιλιάς κράτησε την εκτελεστική εξουσία, ενώ τη νομοθετική μοιράστηκαν η Γερουσία και η Βουλή. Ο κοινοβουλευτισμός στην Ελλάδα συνάντησε δυσκολίες. Δεν υπήρχε παράδοση, οι εκλογές κρατούσαν πολλές μέρες και επικρατούσαν μίση και πάθη ανάμεσα στα τρία κόμματα, το γαλλόφιλο, το αγγλόφιλο και το ρωσόφιλο, που διατηρήθηκαν ως τα μέσα του 19ου αιώνα».

Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1866* Το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου

Κορυφαία στιγμή της Μεγάλης Κρητικής Επανάστασης του 1866 ήταν το **ολοκαύτωμα** της ιερής Μονής του **Αρκαδίου** κοντά στο Ρέθυμνο, το οποίο είχε γίνει κέντρο αντιστάσεως και καταφύγιο για 730, γυναικόπαιδα. Οι 250 αγωνιστές που το υπεράσπιζαν αγωνίστηκαν γενναία και όταν χάθηκε κάθε ελπίδα σωτηρίας, ο Κωνσταντίνος Γιαμπουδάκης έβαλε φωτιά στην πυριτιδαποθήκη και ανατινάχτηκαν στον αέρα όλα τα γυναικόπαιδα που ήταν μέσα και μαζί 2.000 Τούρκοι.

Η ηρωική αυτή πράξη των Κρητικών αγωνιστών της Ελευθερίας στο Αρκάδι συγκλόνισε όλο τον ελληνικό πληθυσμό, αλλά και τους ευρωπαϊκούς λαούς και ξαναζωντάνεψε το ρεύμα του φιλελληνισμού στην Ευρώπη και την Αμερική. Ευρωπαϊκές προσωπικότητες, όπως ο **Γαριθάλδι** και ο **Ουγκό** ύμνησαν τους Κρητικούς αγωνιστές και ο **Χάου** ενίσχυσε με τις ενέργειές του και τον ερχομό του στην Ελλάδα το φιλελληνικό ρεύμα στην Αμερική.

Οι φλόγες που υψώθηκαν από το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου φώτισαν τον παγκόσμιο ορίζοντα και έδειξαν για μια ακόμα φορά στην παγκόσμια κοινή γνώμη ότι:

«Του Κρητικού ο τράχηλος ζυγό δεν υποφέρει.
Ξέρει να ζήσει με τιμή και να πεθάνει ξέρει!»

Έτσι, το Αρκάδι έγινε μετά το Κούγκι και το Μεσολόγγι, ο τρίτος μεγάλος φάρος της Ελληνικής Ελευθερίας.

Όσο θα υπάρχουν Έλληνες θα στρέφουν με περισσή ευλάβεια και ιερή συγκίνηση τα βλέμματά τους στους ιερούς και μαρτυρικούς αυτούς τόπους, που καθαγιάστηκαν με το αίμα των μαρτύρων της Ελευθερίας μας.

H Ιερή Μονή Αρκαδίου,
καταφύγιο των επαναστατών

Εσύ, δεν είσαι ένα κοινό
σαν τ' άλλα, Μοναστήρι!
Είσαι της Δόξας ο πυρός
κι Ηρώων κοιμητήρι.

* Μια άλλη, ακόμα, σημαντική παράλειψη του σχολικού βιβλίου, με το οποίο επιχειρείται η συρρίκνωση της Ιστορίας μας. Αν για κάτι μπορούμε να υπερηφανεύομαστε εμείς οι Έλληνες, είναι η ένδοξη Ιστορία μας και η γνώση της είναι αναγκαία. Όμως, σημαντικά ιστορικά γεγονότα της, που αποτελούν λαμπρούς φωτεινούς φάρους στη διαδρομή της Ιστορίας μας και των αγώνων για την Ελευθερία μας, παραλείπονται. Έτσι στερούνται τα Ελληνόπουλα την αληθινή γνώση της Ιστορίας μας και τα διδάγματα που βγαίνουν μέσα από τις χρυσές σελίδες της.

Ο γενναίος Κωνσταντίνος Γιαμπουδάκης

II. Το κίνημα στο Γουδί

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 70)

1. Ποια συγκέντρωση εικονίζεται; [4.6]

Το συλλαλητήριο που έγινε στις 14 Σεπτεμβρίου του 1909 για την υποστήριξη των αιτημάτων του Στρατιωτικού Συνδέσμου. Το κίνημα αυτό έγινε ένα μήνα αργότερα από τότε που έγινε το κίνημα στο Γουδί.

2. Παρατηρώ τις αλλαγές στη σύνθεση των συγκεντρωμένων, σε σχέση με την πηγή. [4.3]

Στην πηγή [4.3] η πλειονότητα των συγκεντρωμένων είναι στρατιωτικοί, ενώ στην πηγή [4.6] η πλειονότητα είναι πολίτες. Ακόμα, στην πρώτη εικόνα [4.3] η ενδυμασία των εμφανιζόμενων είναι η παραδοσιακή φουστανέλα, ενώ στην εικόνα [4.6] είναι σύγχρονη ευρωπαϊκή. Αυτό σημαίνει εξευρωπαϊσμό των Ελλήνων μέσα στα 66 χρόνια που μεσολάβησαν. Τέλος, στην εικόνα [4.3] δε φαίνονται να παραβρίσκονται γυναίκες σε αντίθεση με την εικόνα [4.6] στην οποία είναι παρούσες, κρατώντας ομπρέλες.

3. Ποια είναι τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου; [4.7]

Τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου είναι τα εξής:

- α) Ο διάδοχος του θρόνου (Κωνσταντίνος) και οι βασιλόπαιδες (Γεώργιος και Νικόλαος) να απομακρυνθούν από τη διοίκηση του στρατού και του στόλου.
- β) Η χώρα να διοικείται με έντιμο τρόπο.
- γ) Η δικαιοσύνη να απονέμεται με ισότητα και αμερόληπτα.
- δ) Η εκπαίδευση να εξυπηρετεί τις στρατιωτικές ανάγκες της χώρας και να είναι χρήσιμη για την πρακτική της καθημερινής ζωής.
- ε) Να υπάρχει ασφάλεια για τη ζωή, την τιμή και την περιουσία των πολιτών.

στ) Να βελτιωθούν τα οικονομικά της χώρας.

4. Με ποιον τρόπο απεικονίζει ο δημιουργός το πολιτικό γεγονός στο οποίο αναφέρεται η πηγή; [4.8]

Ο δημιουργός της εικόνας απεικονίζει το πολιτικό γεγονός, εμφανίζοντας την Ελλάδα με τη μορφή μιας νέας γυναικάς που ξαναγεννιέται με τη συμπαράσταση του λαού και του στρατού. Φαίνεται να ποδοπατά το τέρας της κομματικής συναλλαγής, που τόσα κακά έχει προξενήσει στην Ελλάδα.

5. Ποιες ομάδες πληθυσμού συμμετέχουν σ' αυτό το γεγονός, σύμφωνα με την πηγή; [4.8]

Στην αναγέννηση της Ελλάδας συμμετέχουν στρατιωτικοί, στρατιώτες, αξιωματικοί και πολίτες κάθε ηλικίας και κοινωνικής τάξης.

6. Πώς εξελίσσεται το πολίτευμα στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού αιώνα;

Το πολίτευμα της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού είναι, αρχικά, απόλυτη μοναρχία. Αργότερα, με το Σύνταγμα του 1844 γίνεται συνταγματική μοναρχία, για να γίνει στη συνέχεια, στην περίοδο του βασιλιά Γεωργίου Α', βασιλευόμενη δημοκρατία, με την καθιέρωση της «αρχής της δεδηλωμένης». Σύμφωνα με αυτή ο βασιλιάς είναι υποχρεωμένος να αναθέτει το σχηματισμό της νέας κυβέρνησης στο κόμμα εκείνο που συγκεντρώνει στη Βουλή τις περισσότερες έδρες.

7. Ποια είναι τα κινήματα που χαρακτηρίζουν την πολιτική ζωή του ελληνικού κράτους την ίδια περίοδο;

Τα κινήματα που χαρακτηρίζουν την πολιτική ζωή του ελληνικού κράτους κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και την αρχή του 20ού είναι τα εξής:

- α) Το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου του 1843 με το οποίο οι Έλληνες απαίτησαν από το βασιλιά Όθωνα να τους παραχωρήσει Σύνταγμα, δηλαδή βασικούς νόμους της λειτουργίας του κράτους.
- β) Το κίνημα του 1862 με αίτημα να φύγει από το θρόνο ο βασιλιάς Όθωνας, ο οποίος κυβερνούσε ως απόλυτος μονάρχης. Είχε παραμερίσει τους στρατιωτικούς και τους πολιτικούς ηγέτες και συμπεριφερόταν με τρόπο που ήταν αντίθετος με τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα των Ελλήνων. Μετά την πραγματοποίηση της έξωσής του, αντικαταστάθηκε από το βασιλιά Γεώργιο Α'.
- γ) Το κίνημα στο Γουδí το 1909 που οργανώθηκε από το Στρατιωτικό Σύνδεσμο με σκοπό την καλύτερη λειτουργία του κράτους και το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να παραιτηθεί η κυβέρνηση και να κληθεί από την Κρήτη, ο νέος πολιτικός Ελευθέριος Βενιζέλος, να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας. Ο Βενιζέλος, ως Πρωθυπουργός λίγο αργότερα, ανασυγκρότησε την Ελλάδα, την έκανε στρατιωτικά ισχυρή και κατόρθωσε να τη διπλασιάσει σε έκταση με τους νικηφόρους βαλκανικούς πολέμους και τις ορθές διπλωματικές ενέργειές του.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

Ο Μεγάλος πολιτικός, ο άξιος Εθνικός Ηγέτης και ο Δημιουργός της νέας Ελλάδας.

2. Το εθνικό ζήτημα

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 71)

Ποια είναι τα στάδια της εθνικής επέκτασης κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα; [4.9]

Μετά το τέλος της Επανάστασης το ελεύθερο ελληνικό κράτος, το 1832, περιελάμβανε την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα μέχρι το Σπερχειό ποταμό, την Εύβοια, τα νησιά του Αργοσαρωνικού, τις Κυκλαδες και τις Σποράδες. Το 1864 προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα τα Επτάνησα, τα οποία της παραχωρήθηκαν ως δώρο από την Αγγλία με την ευκαιρία της άφιξης στην Ελλάδα του νέου βασιλιά της Γεωργίου του Α'. Το 1881 προσαρτήθηκε η Θεσσαλία μ' ένα μικρό τμήμα της νότιας Ηπείρου, στην περιοχή της Άρτας.

Ο βασιλιάς Γεώργιος Α' και η βασίλισσα Όλγα σε νεαρή ηλικία.

I. Εθνικά σύνορα και Αλυτρωτισμός

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 72)

1. Βρίσκω το δημιουργό της πηγής. [4.10]

Δημιουργός της πηγής [4.10] είναι ο θερμός πατριώτης Ίων Δραγούμης, ανώτερος διπλωματικός υπάλληλος στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας την περίοδο αυτή, ο οποίος συμμετέχει ενεργά στο Μακεδονικό Αγώνα.

2. Εντοπίζω το χρόνο της δημιουργίας της πηγής. [4.10]

Ο χρόνος δημιουργίας της πηγής [4.10] είναι το 1908, τότε που έληξε ο Μακεδονικός Αγώνας.

Ο Ιων Δραγούμης,
ο Μεγάλος οραματιστής της νέας Ελλάδας.
(Φωτ. Ιστορικά θέματα, τεύχος 9 του 2002).

3. Υπογραμμίζω τα στοιχεία που μαρτυρούν την εθνικότητα του δημιουργού της πηγής. [4.10]

Για να μιλάει για την ελληνικότητα της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης και να εφιστά την προσοχή μας, για να μη χαθούν και καταληφθούν οι περιοχές αυτές από τους γειτονικούς λαούς, Αλβανούς, Βουλγάρους και Σέρβους, αποδεικνύει ότι είναι Έλληνας και μάλιστα πολύ καλός πατριώτης. Άλλα και το όνομά του φανερώνει ότι είναι Έλληνας.

4. Βρίσκω στο χάρτη [4.9] τις περιοχές στις οποίες αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής. [4.10]

Ο δημιουργός της πηγής αναφέρεται στις αλύτρωτες περιοχές της Ελλάδας, οι οποίες είναι η Ήπειρος, η Μακεδονία και η Θράκη.

5. Σε ποιες κατηγορίες Έλλήνων απευθύνεται ο δημιουργός της πηγής; [4.10]

Ο δημιουργός της πηγής απευθύνεται σε όλους τους Έλληνες και σ' αυτούς που ζουν στην ελεύθερη Ελλάδα, αλλά και σ' αυτούς που εξακολουθούν να ζουν σε περιοχές που είναι ακόμα σκλαβωμένες στους Τούρκους.

6. Συσχετίζω το περιεχόμενο της μαρτυρίας με την ταυτότητα του δημιουργού της. [4.10]

Υπάρχει απόλυτη σχέση μεταξύ του περιεχομένου της μαρτυρίας και της ταυτότητας του δημιουργού της. Ως ανώτερος διπλωματικός υπάλληλος ο δημιουργός της δεν μπορούσε παρά να ευθυγραμμιστεί με τους στόχους του Υπουργείου των Εξωτερικών, που δεν ήταν άλλοι από το να ενσωματώθουν, το γρηγορότερο, όλες οι αλύτρωτες ελληνικές περιοχές στον εθνικό κορμό.

7. Ποιοι είναι οι πληθυσμοί που κατοικούν στη Θεσσαλία και πώς ορίζονται; [4.11]

Οι πληθυσμοί που κατοικούν στη Θεσσαλία, την εποχή της προσάρτησής της στην Ελλάδα, είναι ως προς το θρήσκευμά τους κατά μεγάλη πλειονότητα χριστιανοί, δηλαδή Έλληνες, και ακολουθούν μουσουλμάνοι και λίγοι Εβραίοι.

8. Ποια είναι η πηγή αυτών των πληροφοριών; [4.11]

Πηγή των πληροφοριών της [4.11] είναι οι επίσημες στατιστικές του ελληνικού κράτους.

9. Τι μαρτυρεί ο αριθμός των σχολείων και των μαθητών/-τριών; [4.12], [4.13]

Τόσο ο αριθμός των σχολείων όσο και των μαθητών/-τριών μαρτυρούν ότι στις περιοχές αυτές (βιλαέτια Θεσσαλονίκης και Μοναστηρίου) κατοικούν Έλληνες κατά ένα πάρα πολύ μεγάλο ποσοστό σε σύγκριση με τις άλλες εθνότητες (Βουλγάρους, Ρουμάνους και Σέρβους).

10. Οι περιοχές που είναι κοντά στα ελληνικά σύνορα του 1864 & του 1881 [4.9] κατοικούνται μόνο από ελληνικούς πληθυσμούς; [4.10], [4.11], [4.12], [4.13]

'Όχι, εκτός από τους Έλληνες από τους οποίους κατοικούνται κατά ένα πάρα πολύ μεγάλο ποσοστό, οι περιοχές αυτές κατοικούνται και από άλλους λαούς, Βουλγάρους, Σέρβους, Ρουμάνους, Αλβανούς και Τούρκους.

II. Ο Μακεδονικός Αγώνας 1904-1908

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 73)

1. Ποιοι διεκδικούν τη Μακεδονία, σύμφωνα με την πηγή; [4.14]

Τη Μακεδονία, σύμφωνα με την πηγή [4.14], τη διεκδικούν οι Βούλγαροι.

2. Ποια είναι η κύρια φάση του Μακεδονικού Αγώνα και πόσο διαρκεί; [4.15]

Η κύρια φάση του Μακεδονικού Αγώνα είναι η τελική, η οποία κράτησε τέσσερα χρόνια, από το 1904 έως το 1908.

3. Πώς συμμετέχουν οι Κρήτες στο Μακεδονικό Αγώνα; [4.17]

Οι Κρήτες συμμετέχουν ενεργά στο Μακεδονικό Αγώνα. Οπλαρχηγοί αλλά και Κρήτες αξιωματικοί που υπηρετούν στον ελληνικό στρατό πηγαίνουν οι ίδιοι στη Μακεδονία. Εντάσσονται στα σώματα των Μακεδονομάχων και αγωνίζονται γενναία, για να την απελευθερώσουν από τους Τούρκους και, παράλληλα, να εμποδίσουν τις προσπάθειες των Βουλγάρων να την προσαρτήσουν στο κράτος τους. Ακόμα, επιδίωξή τους είναι να σταματήσουν τις επιδρομές των Βουλγάρων κομιταζήδων που κάθε τόσο κάνουν εισβολή στις βόρειες περιοχές της, προκαλώντας μεγάλο αριθμό θυμάτων και τεράστιες υλικές καταστροφές.

Ηγετική μορφή των Κρητών Μακεδονομάχων είναι ο ανθυπολοχαγός Γεώργιος Κατεχάκης. Μετά το θάνατο του Παύλου Μελά ανέλαβε, ουσιαστικά, την αρχηγία όλων των ενόπλων σωμάτων στη δυτική Μακεδονία.

4. Ποια είναι η συμβολή του Π. Μελά στο Μακεδονικό Αγώνα; [4.16]

Η συμβολή του Παύλου Μελά στο Μακεδονικό Αγώνα είναι σημαντικότατη. Ολόκληρος ο Μακεδονικός Αγώνας στηρίχτηκε στα δυναμικά χέρια του και φάνηκε άξιος της αποστολής του. Οργάνωσε κατά τον καλύτερο τρόπο αντάρτικες ομάδες και πολέμησε ο ίδιος σε πολλές μάχες. Αν δεν τον έβρισκε νωρίς ο θάνατος, τα αποτελέσματα του Μακεδονικού Αγώνα θα έρχονταν νωρίτερα και θα ήταν ευνοϊκότερα για τη Μακεδονία. Άλλα και ο θάνατός του συγκίνησε πολλούς και τους έκανε να λάβουν ενεργό μέρος στο Μακεδονικό Αγώνα.

5. Ποιοι απεικονίζονται; [4.18]

Εικονίζεται ένα σώμα Μακεδονομάχων υπό τον Κρητικό αξιωματικό Κώστα Μαζαράκη (καπετάν Ακρίτα), που δρα στην περιοχή του Βερμίου.

6. Περιγράφω την εμφάνισή τους. [4.18]

Οι στρατιώτες φορούν φουστανέλες και πηλήκια και είναι όλοι τους οπλισμένοι.

7. Πώς εξελίσσεται η εδαφική ολοκλήρωση του ελληνικού κράτους κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα;

Αρχικά, το νεοσύστατο ελληνικό κράτος είχε περιορισμένα σύνορα. Περιλάμβανε την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα, την

Ο Παύλος Μελάς, ο πρωτεργάτης και εμψυχωτής του Μακεδονικού Αγώνα, που τον επισφράγισε με τη θυσία του.
(Αρχείο Ιστορίας Στρατού).

Εύβοια, τα νησιά του Αργοσαρωνικού, τις Σποράδες και τις Κυκλαδες. Το 1864 το κράτος περιλάμβανε και τα Επτάνησα και το 1881 περιλάμβανε, ακόμα, τη Θεσσαλία και ένα μικρό τμήμα της Ηπείρου (περιοχή Άρτας). Όμως, μεγάλα τμήματα του ελληνικού εδάφους εξακολουθούν να κατέχονται από την Τουρκία. Είναι οι λεγόμενες αλύτρως ελληνικές περιοχές.

8. Από ποιους παράγοντες καθορίζεται;

Οι παράγοντες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην προσπάθεια της Ελλάδας να ελευθερώσει τις αλύτρωτες περιοχές της και να τις εντάξει στον εθνικό κορμό είναι οι εξής:

- α) Οι περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες του νέου μικρού κράτους της.
- β) Η κακή στρατιωτική οργάνωση.
- γ) Οι εσωτερικές πολιτικές διαμάχες.
- δ) Οι διεκδικήσεις των περιοχών αυτών και από τους γειτονικούς βαλκανικούς λαούς (Βουλγάρους, Αλβανούς).
- ε) Τα σχέδια και οι επιδιώξεις των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή, που καθεμιά ήθελε για δικό της όφελος να την έχει στη σφαίρα της επιρροής της.

Άγνωστος Μακεδονομάχος.
(Αρχείο Ιστορίας Στρατού).

Συμπληρωματικά στοιχεία

Μακεδονικός αγώνας

Σφαγές σ' ολόκληρα χωριά, καταδιώξεις, ομηρίες, φυλακίσεις, φόβοι και τρόμοι και θρήνοι, είναι πινελιές πάνω στο φρικτό πίνακα της τελευταίας βουλγαρικής κατοχής στις βόριες επαρχίες μας...

— Τις σημαίες μας, παιδιά μου, μέσα στα ντουβάρια τις είχαμε χτίσει τότενες και τις ματαβγάλαμε μόνο σα λευτερωθήκαμε, πρόσθεσε αναστενάζοντας η γιαγιά.

— Τις σημαίες μας λες, μάνα. Ξέχασες, μαθές, τη φυλακή και τον ξυλοδαρμό που τράβηξα, γιατί τόλμησα να φορέσω μπλέ αλατζαδένια ποδιά στο μανάβικο; Πού να ξεμύτιζε τότε μπλε ή γαλάζιο ύφασμα! Το λιγότερο, που χες να πάθεις, ήταν να σου το πάρουν ή να σε βάλουν να το βάψεις πράσινο.

— Είναι βλέπεις το εθνικό χρώμα τους, είπε ο πατέρας.

— Τι να πρωτοθυμηθείς; συνέχισε η μητέρα. Αφού, παιδιά μου, ούτε τα χωράφια μας δεν ορίζαμε. Η γη μας κάρπιζε, εμείς ιδρωκοπούσαμε να σπέρνουμε, να οργώνουμε, να σκαλίζουμε και να ποτίζουμε, μα αφεντικό ήταν ο Βούλγαρος! Αυτός γευόταν τον ιδρώτα μας, αυτός φόρτωνε στους αραμπάδες τα δικά μας γεννήματα κι αγρύπνιαγε νύχτα μέρα μην και τον γελάσουμε. Πόσες βολές, όταν το βράδυ γυρίζαμε αποσταμένοι, κρύβαμε μέσα στο άδειο κανάτι του νερού πότε λίγο αραποσίτι, πότε λίγα φασόλια! Κι αυτά με μεγάλο κίντυνο. Ξέρεις τι θα πει να σε βλέπουν για κλέφτη στο δικό σου βιος;

Μ' αυτά δεν τελειώνουν. Άλλο ήθελα να σας πω απόψε. Τέτοια μέρα σα σήμερα, πάντα ο νους μου τρέχει σε κείνα τα χρόνια. Δεν ήταν μόνο η σκληράδα τους, που μας έκανε να τρέμουμε σαν τα φύλλα των δέντρων. Ήταν που θέλαν να μας κάνουν Βουλγάρους. Να ξεχάσουμε την ιστορία μας, τη γενιά μας. Να ξεχάσουμε τη γλώσσα την ελληνική. Τούτο ήταν το πιο βαρύ. Στα σχολεία έβαζαν Βουλγάρους δασκάλους και τα παιδιά μάθαιναν βουλγάρικα.

(Θεανώ, «Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ», 1957, σελ. 107)

Ο αγώνας για να παραμείνει ελληνική η Μακεδονία

Η Μακεδονία ουδέποτε έπαισε από το 1821 να αγωνίζεται και να επιδιώκει την ελευθερία της και την ένωσή της με την Ελλάδα.

Με τη βοήθεια εθελοντών από την ελεύθερη Ελλάδα και με επικεφαλής οπλαρχηγούς από τη Μακεδονία, εγκατεστημένους στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, οργανώθηκαν από τους Έλληνες της Μακεδονίας δύο επαναστατικά κινήματα, το 1854 και το 1878.

Στο δεύτερο μάλιστα κίνημα οι επαναστάτες κήρυξαν την ένωσή της με την Ελλάδα. Αντιμετώπισαν όμως ισχυρές εχθρικές δυνάμεις και αναγκάστηκαν να καταφύγουν στον ελεύθερο ελληνικό χώρο. Όμως, το επαναστατικό αυτό κίνημα έδωσε τη δυνατότητα στην ελληνική κυβέρνηση να πείσει στο συνέδριο του Βερολίνου (1878) τις Μεγάλες Δυνάμεις να μην παραχωρήσουν τη Μακεδονία στη Βουλγαρία.

Οι Βούλγαροι, ιδιαίτερα από το 1897, ενέτειναν τις προσπάθειές τους να προσαρτήσουν στο κράτος τους τη Μακεδονία. Οργάνωσαν και έστειλαν στη Μακεδονία ανταρτικές ομάδες (κομιταζήδες) και πράκτορες τους, που με την απειλή των όπλων ή την προπαγάνδα, πίεζαν τους κατοίκους, τους ιερείς και τους δασκάλους να δηλώσουν ότι ανήκαν στην ανεξάρτητη βουλγαρική Εκκλησία.

Τη δράση των κομιταζήδων στη Μακεδονία αντιμετώπισαν οι Έλληνες αποτελεσματικά με την αποστολή ανταρτικών ομάδων και την ενίσχυση της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης των κατοίκων της.

Το 1904 η ελληνική κυβέρνηση οργάνωσε συστηματικότερα το **Μακεδονικό Αγώνα (1904-1908)**. Με επικεφαλής αξιωματικούς του ελληνικού στρατού οργανώθηκαν ανταρτικές ομάδες που μπήκαν στη Μακεδονία, για να ενθαρρύνουν και να προστατεύσουν τον ελληνικό πληθυσμό από τις βουλγαρικές επιδρομές. Οι αξιωματικοί **Παύλος Μελάς** (με το ψευδώνυμο Μίκης Ζέζας), **Κ. Μαζαράκης**, **Τέλος Αγαπηνός (Άγρας)** και οπλαρχηγοί απ' όλες τις ελληνικές περιοχές, και κυρίως από την Κρήτη, μαζί με πολλούς ντόπιους Έλληνες πρωταγωνίστησαν στο Μακεδονικό Αγώνα. Όλοι αυτοί αποτέλεσαν τους **Μακεδονομάχους**. Ένθερμος υποστηρικτής των ανταρτικών ελληνικών ομάδων στη Δυτική Μακεδονία υπήρξε ο μητροπολίτης Καστοριάς **Γερμανός Καραβαγγέλης**, ο πρόξενος Θεσσαλονίκης **Λάμπρος Κορομηλάς** και ο υποπρόξενος της Ελλάδας στο Μοναστήρι Ίων Δραγούμης.

Παράλληλα με τη δράση των ελληνικών ανταρτικών ομάδων, βοήθησαν να διασωθεί η ελληνικότητα της Μακεδονίας και οι ελληνικές κοινότητες, οι πολιτιστικοί σύλλογοι, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οι δάσκαλοι, τα μοναστήρια, οι αρχιερείς και ο κατώτερος ιερός κλήρος.

Χάρη στο Μακεδονικό Αγώνα και στους Μακεδονομάχους ναυάγησε η προσπάθεια των Βουλγάρων να αλλοιώσουν την εθνική συνείδηση των κατοίκων της Μακεδονίας, την οποία λίγο αργότερα, στους βαλκανικούς πολέμους του 1812-1913, την ελευθέρωσε ο ελληνικός στρατός και την έκανε τμήμα του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Η Μακεδονία βγαίνει από τον τάφο της με το Μακεδονικό αγώνα.

3. Οι σχέσεις της Ελλάδας με τους άλλους

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 74)

1. Αναφέρω το θέμα που απασχολεί τους συνέδρους. [4.19]

Το θέμα που απασχολεί τους συνέδρους είναι η διαμόρφωση των συνόρων της οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο χώρο των Βαλκανίων μετά την ήττα της στο ρωσοτουρκικό πόλεμο.

2. Ποιες χώρες εκπροσωπούνται στο Συνέδριο; [4.19]

Στο συνέδριο εκπροσωπούνται η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία, η Γαλλία, η Αγγλία, η Ιταλία, η Ρωσία και η οθωμανική Αυτοκρατορία.

I. Οι ρυθμίσεις του Ανατολικού Ζητήματος

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 75)

1. Παρατηρώ το χάρτη και σημειώνω τα βαλκανικά κράτη που δημιουργούνται με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου. [4.20]

Με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου δημιουργούνται τα κράτη: Ρουμανία, Βουλγαρία, Σερβία και Μαυροβούνιο.

2. Συζητώ τις επιπτώσεις των ρυθμίσεων της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου για τον ελληνικό αλυτρωτισμό. [4.20]

Οι επιπτώσεις των ρυθμίσεων της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου ήταν δυσμενείς για την Ελλάδα. Το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας το πήρε η Βουλγαρία, παρόλο που στην περιοχή αυτή οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν Έλληνες. Έτσι, ο ελληνικός αλυτρωτισμός δεν πέτυχε το στόχο του, που ήταν η απελευθέρωση όλων των ελληνικών εδαφών και η ένταξή τους στην Ελλάδα. Αν δεν ανατρεπόταν η Συνθήκη αυτή, κινδύνευαν οι κάτοικοι όλης σχεδόν της Μακεδονίας να γίνουν διά της βίας Βούλγαροι.

3. Ποιες αλλαγές παρατηρώ στο χάρτη των Βαλκανίων σύμφωνα με τις ρυθμίσεις της Συνθήκης του Βερολίνου; [4.20], [4.21]

Με τη Συνθήκη του Βερολίνου η Ρωσία προσάρτησε στα εδάφη της τη Βεσσαραβία, η έκταση της Βουλγαρίας περιορίστηκε σημαντικά αφενός προς όφελος της Σερβίας και αφετέρου με τη δημιουργία ενός νέου κράτους, της Ανατολικής Ρωμυλίας, με εδάφη που αποσπάστηκαν από αυτήν. Η Σερβία εκτός από τα εδάφη της Βουλγαρίας που πήρε, προσάρτησε ένα μέρος και από τα εδάφη της οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τέλος, η Ελλάδα προσάρτησε τη Θεσσαλία.

4. Οι αλλαγές αυτές είναι θετικές ή αρνητικές για τις ελληνικές διεκδικήσεις; [4.21]

Οι αλλαγές που προήλθαν από τη Συνθήκη του Βερολίνου σε σχέση με εκείνες της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου είναι ευνοϊκές για την Ελλάδα. Διευρύνονται τα σύνορά της με την προσάρτηση της Θεσσαλίας και η Μακεδονία περιέρχεται και πάλι στην οθωμανική Αυτοκρατορία, αφαιρούμενη από τη Βουλγαρία, που ήταν ένας επικίνδυνος διεκδικητής της. Έτσι αποφεύγεται ο κίνδυνος να εκβουλγαριστεί και οι ελπίδες να ξαναγίνει ελληνική αυξάνονται, γιατί οι οθωμανική Αυτοκρατορία είναι ο μεγάλος ασθενής που γρήγορα πρόκειται να εκπνεύσει, προς όφελος της Ελλάδας στην περιοχή.

II. Το Ανατολικό Ζήτημα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 76)

1. Πώς απεικονίζεται το Ανατολικό Ζήτημα, σύμφωνα με το σκίτσογράφο; [4.22]

Το Ανατολικό Ζήτημα, σύμφωνα με το σκίτσογράφο, απεικονίζεται με ένα μπερδεμένο κουβάρι που προσπαθούν να ξεμπερδέψουν η Ρωσία, κυρίως, η Αγγλία και η Αυστρία. Με το σκίτσο αυτό ο σκίτσογράφος ήθελε να παρουσιάσει το Ανατολικό Ζήτημα, ως ένα μπερδεμένο πρόβλημα που δύσκολα θα μπορούσε να λυθεί.

2. Ποιες είναι οι Δυνάμεις που μπλέκονται στο κουβάρι; [4.22]

Οι Δυνάμεις που μπλέκονται στο κουβάρι είναι η Ρωσία, η Αγγλία και η Αυστρία. Περισσότερη εμπλοκή φαίνεται να έχει η Ρωσία.

3. Ποιες είναι οι χώρες που γελοιογραφούνται; [4.23]

Οι χώρες που γελοιογραφούνται είναι η Ελλάδα, η Τουρκία και η Ευρώπη, δηλαδή οι Μεγάλες Δυνάμεις της.

4. Πώς παρουσιάζεται η Ελλάδα; [4.23]

Η Ελλάδα παρουσιάζεται σαν ένα μωρό που κοιμάται στην κούνια του.

5. Ποιος την απειλεί και ποιος την προστατεύει; [4.23]

Την Ελλάδα την απειλεί η Τουρκία που ζητάει από την Ευρώπη την άδεια να την κατασπαράξει. Όμως η Ευρώπη, δηλαδή οι Μεγάλες Δυνάμεις, αρνούνται να της δώσουν την άδεια αυτή, παίζοντας το ρόλο του προστάτη της Ελλάδας.

6. Ποιοι παράγοντες καθορίζουν τη σχέση της Ελλάδας με τον υπόλοιπο κόσμο.

Οι παράγοντες που καθορίζουν τη σχέση της Ελλάδας με τον υπόλοιπο κόσμο είναι, κυρίως, η πραγματοποίηση των εθνικών πόθων. Ένα μεγάλο μέρος της, η Μακεδονία, η Ήπειρος, η Θράκη και πολλά νησιά της, εξακολουθούν να μένουν αλύτρωτα. Η Ελλάδα με τη διπλωματική οδό προσπαθεί να επιτύχει τους στόχους της. Όμως, συναντά αντιδράσεις από τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα στη Βαλκανική. Η Βουλγαρία, η Σερβία και η οθωμανική Αυτοκρατορία αγωνίζεται καθένας για τα δικά του συμφέροντα. Άλλα και οι Μεγάλες Δυνάμεις παίζουν κι αυτές το παιχνίδι τους στους ανταγωνισμούς αυτούς, επιδιώκοντας να έχει η καθεμιά το μεγαλύτερο όφελος για λογαριασμό της.

7. Ποιοι εμπλέκονται στη λύση του Ανατολικού Ζητήματος;

Στη λύση του Ανατολικού Ζητήματος εμπλέκονται εκτός από την οθωμανική Αυτοκρατορία και οι βαλκανικοί λαοί, Βούλγαροι, Σέρβοι και Ρουμάνοι, καθώς και οι Μεγάλες Δυνάμεις, η Ρωσία, η Αγγλία, η Γαλλία, η Αυστρία, η Ιταλία και η Γερμανία.

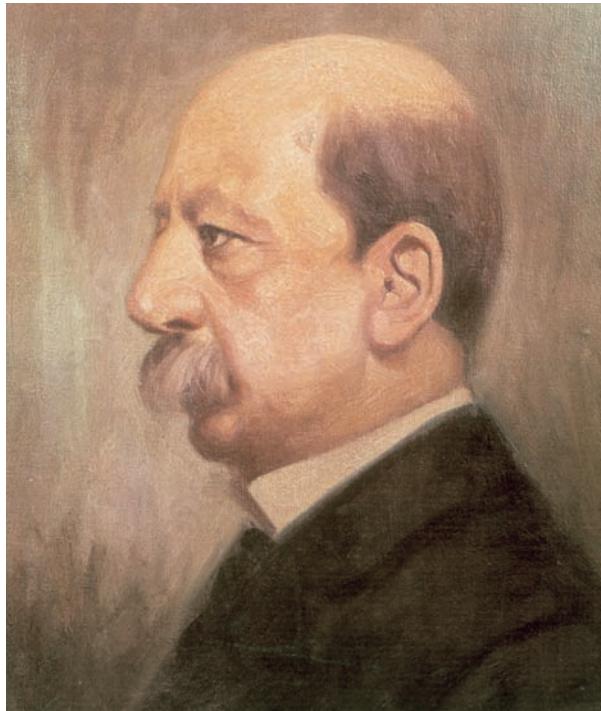
4. Οικονομία και εκσυγχρονιστικά έργα

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 77)

Ποια είναι η συμβολή του Χ. Τρικούπη στον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους; [4.24]

Ο Χαρίλαος Τρικούπης υπήρξε σπουδαίος Έλληνας πολιτικός του 19ου αιώνα. Η συμβολή του στον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους υπήρξε σημαντική. Φρόντισε για την κατασκευή σύγχρονου οδικού δικτύου και την κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου. Επίσης, άρχισε το έργο της διάνοιξης της διώρυγας της Κορίνθου το 1882, η οποία ολοκληρώθηκε το 1893. Ακόμα, εξασφάλισε να χορηγηθούν δάνεια από ξένες Τράπεζες, για να μπορούν να χρηματοδοτούνται τα νέα αναπτυξιακά έργα που άρχισαν να εκτελούνται.

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.

Κορυφαία μορφή στην πολιτική ιστορία της νεότερης Ελλάδας, ο οποίος πρόσφερε πολλά για τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας.
(Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

I. Η διώρυγα της Κορίνθου

(σελίδα 78)

1. Εντοπίζω τα λιμάνια που αναφέρονται στον πίνακα [4.26] και στο χάρτη [4.27].

Τα λιμάνια που εντοπίζω στον πίνακα και στο χάρτη είναι το Μπρίντεζι της Ιταλίας, η Κέρκυρα, η Πάτρα και ο Πειραιάς.

2. Τα στοιχεία της πηγής [4.25] συμφωνούν με τις πηγές [4.26], [4.27];

Συγκρίνοντας τα στοιχεία της πηγής [4.25] με εκείνα των πηγών [4.26, 4.27], διαπιστώνουμε ότι τα στοιχεία της πηγής [4.25] εμφανίζουν υπερβολική την απόσταση Μπρίντεζι-Πειραιά. Την παρουσιάζουν διπλάσια, περίπου, ενώ στην πραγματικότητα είναι 1/3 (464 ναυτικά μίλια η παλιά και 333 η νέα).

3. Ποιο θέμα εμπνέει το ζωγράφο; [4.29]

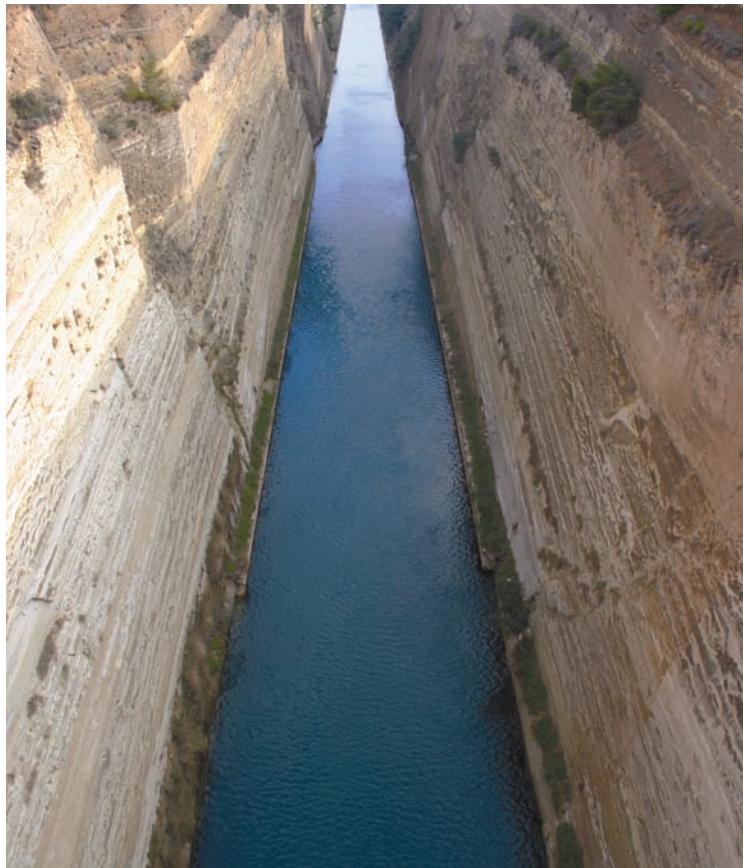
Το θέμα που εμπνέει το ζωγράφο είναι τα εγκαίνια της διάνοιξης της διώρυγας της Κορίνθου.

4. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα της διάνοιξης της διώρυγας της Κορίνθου, σύμφωνα με τη πηγή; [4.28]

Τα πλεονεκτήματα της διάνοιξης της διώρυγας της Κορίνθου είναι πολλά. Αυτά σε γενικές γραμμές είναι τα εξής:

- α) Ανοίγεται μια νέα θαλάσσια οδός.
- β) Συντομεύεται κατά πολύ η απόσταση μεταξύ των ελληνικών λιμανιών Πάτρας, Κέρκυρας κ.ά.

- γ) Εξοικονομούνται εκτός από το χρόνο και χρήματα λόγω λιγότερης κατανάλωσης των καυσίμων.
- δ) Επιτυγχάνεται μεγαλύτερη ασφάλεια των ταξιδιών, αποφεύγοντας τα πλοία το πέρασμά τους από το επικινδυνό ακρωτήριο Μαλέα, που πάντα είναι εκεί φουρτουνιασμένη η θάλασσα. Αντίθετα, ο Κορινθιακός κόλπος είναι ήρεμος και η διάπλευσή του δεν περικλείει κανέναν κίνδυνο.
- ε) Μειώνονται τα ασφάλιστρα των πλοίων λόγω μειωμένου κινδύνου στα ταξίδια τους μεταξύ Ελλάδας, Ιταλίας κτλ.

Η διώρυγα της Κορίνθου

II. Η οικονομία

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 79)

1. Ποια είναι τα κύρια προϊόντα εισαγωγής και εξαγωγής του ελληνικού κράτους κατά το 1858; [4.30]

Τα κύρια προϊόντα εισαγωγής είναι: υφάσματα βαμβακερά, υφάσματα μάλλινα, υφάσματα λινά, ζώα, δέρματα ακατέργαστα, δημητριακά, ζάχαρη, σίδηρος κατεργασμένος και ακατέργαστος κτλ.

Τα κύρια προϊόντα εξαγωγής είναι: σταφίδα, δέρματα, κουκούλια, σύκα, βελανίδια, λάδι, ελιές, κρασί κτλ.

2. Παρατηρώ το σύνολο της αξίας των εισαγωγών και των εξαγωγών. Ποια είναι τα συμπεράσματά μου; [4.30]

Η αξία των εισαγόμενων προϊόντων (αξία 40.000.000 δρχ.) είναι πολύ πιο μεγάλη από εκείνη των εξαγόμενων (αξία 25.000.000 δρχ.). Αυτό ήταν ένα μεγάλο πρόβλημα στην οικονομία της Ελλάδας, γιατί έπρεπε να πληρώνει 15.000.000 δρχ. περισσότερα από αυτά που εισέπραττε. Ήταν αναγκασμένη να καταφεύγει σε εξωτερικό δανεισμό, για να καλύπτει τις ανάγκες κατασκευής των έργων και τις δαπάνες λειτουργίας του κράτους.

3. Επαληθεύω το έλλειμμα; [4.32]

Αθροίζοντας τα έσοδα και τα έξοδα, βλέπω ότι τα έξοδα είναι πολύ περισσότερα από τα έσοδα. Ήτσι τα έτη 1879-1892 τα έσοδα του ελληνικού κράτους είναι 992,9 εκατομμύρια δρχ. ενώ τα έξοδα είναι 1.464 εκατ. δρχ. Υπάρχει δηλαδή έλλειμμα 471,1 εκατ. δρχ.

4. Σε ποια χρονική περίοδο παρατηρείται μεγαλύτερη αύξηση του ελλείμματος; Αιτιολογώ.

Η μεγαλύτερη αύξηση του ελλείμματος παρατηρείται κατά την περίοδο 1879-1892, λόγω της κατασκευής πολλών δημόσιων έργων, της πολεμικής προετοιμασίας για τις εθνικές διεκδικήσεις και τον αυξημένο δανεισμό.

5. Ποιος ζυγίζει και τι στη γελοιογραφία; [4.31]

Εκείνος που φαίνεται να ζυγίζει είναι ο Πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης. Ζυγίζει τα έξοδα και τα έσοδα του κράτους.

6. Τι προσπαθεί να πετύχει; [4.31]

Ο Τρικούπης προσπαθεί να παρουσιάσει περισσότερα τα έσοδα του κράτους από τα έξοδα, πιέζοντας προς τα κάτω το σάκο των εσόδων, για να γίνουν αυτά βαρύτερα από το σάκο των εξόδων και έτσι η ζυγαριά να γέρνει προς το μέρος τους.

7. Τι είναι το «όγδοον θαύμα»; [4.31]

Το όγδοο θαύμα είναι να γίνουν περισσότερα τα έσοδα του κράτους από τα έξοδά του.

8. Ποιες ενέργειες του ελληνικού κράτους βοηθούν στην οικονομική συγκρότηση της χώρας;

Γίνεται γεωργική μεταρρύθμιση για ενίσχυση των γεωργών και αύξηση της γεωργικής παραγωγής και της εξαγωγής γεωργικών προϊόντων. Προς την κατεύθυνση αυτή γίνονται και πολλά εγγειοβελτιωτικά έργα. Για την ανάπτυξη της βιομηχανίας ιδρύονται οι πρώτες τσιμεντοβιομηχανίες και μεταλλουργικές βιομηχανίες και εκτελούνται πολλά έργα υποδομής, όπως διάνοιξη νέων δρόμων, κατασκευή γεφυρών και λιμανιών, κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου κτλ.

9. Ποια είναι η σημασία των εκσυγχρονιστικών έργων;

Η σημασία των εκσυγχρονιστικών έργων είναι μεγάλη για την Ελλάδα. Με αυτά όχι μόνο βελτιώνεται η ποιότητα ζωής των Ελλήνων, έχοντας στη διάθεσή τους για τις μετακινήσεις τους ένα αναπτυγμένο οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, αλλά γίνεται ευκολότερα και γρηγορότερα και η μεταφορά των προϊόντων από τον τόπο παραγωγής στον τόπο κατανάλωσης. Με τη δημιουργία λιμανιών προωθούνται τα προϊόντα στο εξωτερικό. Με όλα αυτά ενισχύεται η οικονομία των πολιτών αλλά και ολόκληρη η εθνική οικονομία.

Τέλος, με τα διάφορα εγγειοβελτιωτικά έργα αποξηραίνονται πολλές ελώδεις περιοχές και λίμνες και παραδίδονται στη γεωργική εκμετάλλευση.

5. Κοινωνία και κράτος

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 80)

Μελετώ τον πίνακα και ανακοινώνω τα στοιχεία του. [4.33]

Μελετώντας τα στοιχεία του πίνακα [4.33], διαπιστώνω ότι το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού της χώρας, το 1879, ασχολείται με τη γεωργία. Ακολουθεί ο τομέας του εμπορίου, η οικιακή υπηρεσία (υπηρέτριες), οι ελεύθεροι επαγγελματίες, ο στρατός και το ναυτικό, τα διάφορα επαγγέλματα και οι δημόσιες υπηρεσίες.

I. Η παιδική εργασία

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 81)

1. Ποια είναι η ηλικία και το φύλο των εικονιζόμενων; [4.34]

Οι περισσότεροι εργαζόμενοι είναι ενήλικες. Υπάρχουν, επίσης, και πολλά παιδιά. Όλοι αυτοί ανήκουν στο ανδρικό φύλο.

Μικρός μικρός στα βάσανα για το ψωμί!

2. Ποια είναι η εργασία τους; [4.34]

Οι περισσότεροι εργαζόμενοι, και κυρίως τα παιδιά, είναι λούστροι.

3. Εργάζονται παράνομα ή νόμιμα; [4.34]

Όλοι όσοι εργάζονται ως λούστροι, κρατούν στα χέρια τους την άδεια εργασίας τους, που σημαίνει ότι εργάζονται νόμιμα.

4. Επιτρέπεται σήμερα η παιδική εργασία;

Μέχρι το 14ο έτος της ηλικίας τους, τουλάχιστον, τα παιδιά οφείλουν να φοιτούν στο γυμνάσιο.

Από το 15ο έτος συμπληρωμένο μπορούν να εργάζονται. Βέβαια, μερικοί γονείς καταστρατηγούν το νόμο και βάζουν τα παιδιά τους να εργάζονται και πριν συμπληρώσουν το 15ο έτος της ηλικίας τους.

5. Με ποιο τρόπο, σύμφωνα με την πηγή, οδηγούνται τα παιδιά στην εργασία; [4.35]

Κάποιοι επιτήδειοι πήγαιναν στα χωριά, έπαιρναν πολλά παιδιά, με τη συγκατάθεση και των γονέων τους, και τα έφερναν στην Αθήνα, όπου αυτοί γίνονταν αφεντικά τους και τα έβαζαν να δουλεύουν ως λούστροι, έναντι ενός πολύ μικρού ποσού, που έφτανε μόλις τις 80 δραχμές (23,50 ευρώ), για έναν ολόκληρο χρόνο, δηλαδή, περίπου, 2 ευρώ το μήνα! Πρόκειται περί αστείου ποσού, το οποίο δείχνει το μέγεθος της εκμετάλλευσης των παιδιών. Τις εισπράξεις της καθεμιάς ημέρας τις έπαιρνε το αφεντικό τους.

6. Για ποια εργασία προορίζονται και σε ποια πόλη; [4.35]

Προορίζονται για την εργασία του λούστρου στην Αθήνα.

7. Ποια είναι η αμοιβή τους; [4.35]

Η αμοιβή τους ήταν 80 δραχμές το χρόνο. Εκτός από τη μικρή αυτή αμοιβή τους, τους εξασφάλιζαν στέγη και τροφή. Τις εισπράξεις κάθε ημέρας τις έπαιρναν τ' αφεντικά τους.

8. Ποιες είναι οι συνθήκες εργασίας αγοριών και κοριτσιών; [4.36]

Οι συνθήκες εργασίας τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών, τα οποία εργάζονται στα σπίτια, είναι πολύ δύσκολες και σκληρές. Οι ώρες εργασίας τους ξεπερνούν τις δέκα την ημέρα και οι αμοιβές τους είναι πάρα πολύ μικρές.

9. Σε ποιες αντιλήψεις της εποχής στηρίζεται η εκμετάλλευση των παιδιών; [4.37]

Στις αντιλήψεις ότι τα παιδιά δεν πρέπει μόνο να παίζουν, αλλά και να εργάζονται και να κερδίζουν μόνα τους το ψωμί τους και να μη ζουν σε βάρος των γονέων τους.

10. Υπάρχουν σήμερα αυτές οι αντιλήψεις;

Σήμερα δεν υπάρχουν αυτές οι αντιλήψεις. Οι γονείς κάνουν ό,τι μπορούν, για να βοηθήσουν τα παιδιά τους να πηγαίνουν στο σχολείο, δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο και να σπουδάσουν στο πανεπιστήμιο. Δεν τα βάζουν να εργάζονται. Βέβαια, μερικές φτωχές αγροτικές οικογένειες, κυρίως, δε στέλνουν τα παιδιά τους να σπουδάσουν, αλλά τα απασχολούν στις γεωργικές τους εργασίες.

II. Η εκπαίδευση

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 82)

1. Ποιες είναι, σύμφωνα με την πηγή, οι κοινωνικές τάξεις και ποια είναι η εκπαίδευση που δικαιούνται; [4.38]

Σύμφωνα με την πηγή δύο είναι οι κοινωνικές τάξεις της εποχής:

- α) Η **κατώτερη**, την οποία αποτελούν οι γεωργοί, οι κτηνοτρόφοι, οι οικοδόμοι, οι εργάτες κ.ά. και ασχολούνται με χειρονακτικές εργασίες.
- β) Η **ανώτερη**, την οποία αποτελούν οι βιομήχανοι, οι έμποροι και οι κτηματίες. Για την πρώτη τάξη επικρατεί η αντίληψη ότι της αρκεί η εκπαίδευση που της παρέχει το δημοτικό σχολείο, ενώ για την ανώτερη χρειάζεται η εκπαίδευση που τις παρέχει το ελληνικό σχολείο, δηλαδή ένα σχολείο ανάλογο με το σημερινό γυμνάσιο, το οποίο μπορεί να οδηγήσει μετά και στην ανώτερη εκπαίδευση, το πανεπιστήμιο.

2. Ποια αντίληψη για την εκπαίδευση προβάλλεται στην πηγή; [4.38]

Σύμφωνα με την πηγή [4.38] επικρατεί η αντίληψη ότι για την κατώτερη τάξη των πολιτών αρκεί η εκπαίδευση που παρέχει το δημοτικό σχολείο, ενώ για την ανώτερη εκείνη που παρέχει το ελληνικό σχολείο, δηλαδή η σημερινή μέση εκπαίδευση που δίδεται στο γυμνάσιο, η οποία οδηγεί και στην ανώτερη εκπαίδευση, που είναι το πανεπιστήμιο.

3. Έχει αλλάξει η αντίληψη αυτή στις μέρες μας ή όχι;

Ναι, η αντίληψη αυτή έχει αλλάξει ριζικά στις μέρες μας. Πρόσβαση στη γνώση και στις σπουδές έχουν όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη των γονέων τους. Και το παιδί του φτωχού γεωργού, του κτηνοτρόφου ή του εργάτη μπορεί να φοιτά μαζί με το παιδί του βιομήχανου, στο λύκειο

και στις διάφορες ανώτερες και ανώτατες σχολές. Κριτήριο για τις σπουδές είναι η επίδοση στα μαθήματα και όχι η κοινωνική τάξη των γονέων του.

4. Παρατηρώ τις φωτογραφίες και εντοπίζω ομοιότητες και διαφορές. [4.39], [4.40]

Στην πρώτη φωτογραφία εικονίζονται μαθήτριες μέσα στην τάξη σε ώρα μαθήματος χειροτεχνικών εργασιών. Στη δεύτερη εικονίζονται μαθητές μαζί με τους δασκάλους τους σε μια αναμνηστική φωτογραφία έξω από το σχολείο.

'Όλες οι μαθήτριες είναι ντυμένες ομοιόμορφα, ενώ οι μαθητές φοράνε διάφορα ρούχα.

Οι μαθήτριες είναι πολύ λιγότερες σε σύγκριση με τους μαθητές.

5. Παρατηρώ το ραβδόγραμμα και σημειώνω τη διαφορά του αναλφαβητισμού στα δύο φύλα. [4.41]

Στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του ελληνικού κράτους βλέπουμε στο ραβδόγραμμα ότι το ποσοστό αναλφαβητισμού είναι πολύ μεγάλο και στα δύο φύλα. Μεγαλύτερο είναι το ποσοστό στις γυναίκες, που αγγίζει το 100%.

Τα επόμενα χρόνια (1879) το ποσοστό του αναλφαβητισμού ελαττώνεται σημαντικά, αλλά εξακολουθεί και πάλι να είναι υψηλό. Η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων μειώνεται. Ενώ στην πρώτη περίοδο ήταν 8,05%, στη δεύτερη είναι 23,76%.

6. Ποιες είναι οι κοινωνικές αντιλήψεις για τα παιδιά στην Ελλάδα κατά το 19ο αιώνα;

Οι κοινωνικές αντιλήψεις για τα παιδιά στην Ελλάδα κατά το 19ο αιώνα είναι ότι τα παιδιά δεν πρέπει να ασχολούνται μόνο με το παιχνίδι, αλλά και να εργάζονται, για να κερδίζουν μόνα τους το ψωμί τους. Γι' αυτό από μικρά τα έβαζαν να εργάζονται.

7. Ποια είναι η ευθύνη του κράτους για την παιδική εργασία και τον αναλφαβητισμό;

Η ευθύνη του κράτους για την παιδική εργασία είναι μεγάλη. Δεν απαγόρευε στα παιδιά να εργάζονται από ηλικία κάτω των 15 χρόνων, όπως θα έπρεπε.

Εξαιτίας της απασχόλησης των παιδών με την εργασία, αυτά δεν πήγαιναν στο σχολείο (δημοτικό και ελληνικό) και έτσι έμεναν αγράμματα (αναλφάβητα). Γι' αυτό για το μεγάλο αναλφαβητισμό των Ελλήνων το 19ο αιώνα την ευθύνη τη φέρει, κατά μέγα μέρος, το κράτος.

6. Η καθημερινή ζωή

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 83)

Συνδέω τις οπτικές πηγές με την πόλη ή την ύπαιθρο. [4.42] & [4.43]

Στην πρώτη εικόνα βλέπουμε έναν κεντρικό δρόμο της Αθήνας, την οδό Ερμού. Φαίνονται αριστερά - δεξιά μεγάλα κτίρια και άνθρωποι να περπατούν στο πεζοδρόμιο. Στην άκρη φαίνεται ένα κάρο, βασικό μεταφορικό μέσο για τη μεταφορά των προϊόντων στην αγορά.

Στη δεύτερη εικόνα βλέπουμε μια αγροτική οικογένεια την ώρα που ασχολείται με τη συγκομιδή του σταριού.

Κι εδώ ένα κάρο μεταφέρει δεμάτια με στάχια (ή άχυρα).

Στις κάτω εικόνες φαίνονται τα διάφορα μέσα μεταφοράς της εποχής εκείνης, γαϊδουράκι, κάρο, ατμοκίνητο καράβι, τρένο, Ι.Χ. αυτοκίνητο, τραμ.

I. Τα αθηναϊκά καφενεία κατά το 19ο αιώνα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 84)

1. Τι ειρωνεύεται ο Γ. Σουρής; [4.45]

Ειρωνεύεται τη συνήθεια των Ελλήνων της εποχής να συγκεντρώνονται στο καφενείο «Ωραία Ελλάς» και ν' αρχίζουν εκεί ατέλειωτες πολιτικές συζητήσεις, σχολιάζοντας, κυρίως, τις συζητήσεις που γίνονται στη Βουλή. Καθημερινοί θαμώνες του καφενείου ήταν αγωνιστές του '21, πολίτες διαφόρων κοινωνικών τάξεων και ξένοι διπλωμάτες.

2. Μελετώ την πηγή [4.41] και περιγράφω το περιβάλλον του καφενείου.

Το περιβάλλον του καφενείου αποτελείται από φουστανελοφόρους αγωνιστές του '21, από πολιτεύτες και λόγιους, από ξένους διπλωμάτες αλλά και από απλούς πολίτες.

3. Τα στοιχεία της οπτικής πηγής [4.46] συμφωνούν με όσα αναφέρονται στη γραπτή πηγή [4.44];

Ναι, συμφωνούν τα στοιχεία των δύο πηγών.
(Δες και την απάντηση στην ερώτηση 1 παραπάνω).

4. Εντοπίζω τις ομοιότητες και τις διαφορές του καφενείου των Αγωνιστών σε σχέση με το καφενείο η «Ωραία Ελλάς». [4.44], [4.46], [4.47]

Τα δύο καφενεία «Ωραία Ελλάς» και «Καφενείο των Αγωνιστών», έχουν ως θαμώνες τους, τους ίδιους περίπου ανθρώπους, αγωνιστές του '21, πολιτεύτες, λόγιους, απλούς πολίτες.

Η διαφορά τους είναι ότι στο μεν καφενείο «Ωραία Ελλάς» συχνάζουν και ξένοι διπλωμάτες, ενώ στο «Καφενείο των αγωνιστών» μόνο αγωνιστές, κυρίως, από την ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά.

Ακόμα, διαφέρουν στο ότι οι συζητήσεις, κυρίως οι πολιτικές, στο καφενείο «Ωραία Ελλάς» γίνονται σε έντονο τόνο και είναι, συνήθως, θυελλώδεις, ενώ στο «Καφενείο των Αγωνιστών» οι συζητήσεις γίνονται σε ήπιο τόνο και αφορούν κατά το πλείστον το εθνικό μέλλον της Ελλάδας.

II. Ο οίκος

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 85)

1. Ποια είναι η άποψη που, σύμφωνα με την πηγή, κυριαρχεί για τις γυναίκες;

Για τις γυναίκες επικρατεί η άποψη ότι είναι οι οικοδέσποινες του σπιτιού, οι βασίλισσες σ' αυτό. Όμως, απόλυτος αρχηγός του σπιτιού είναι ο άνδρας. Σ' αυτόν δεν επεκτείνεται η βασιλεία της γυναίκας.

2. Ποιο είναι το βασίλειο τους; [4.48]

Το βασίλειο των γυναικών είναι το σπίτι.

3. Πώς ανατρέπεται η άποψη αυτή; [4.48]

Η άποψη ότι η γυναίκα είναι η βασίλισσα του σπιτιού ανατρέπεται, από το γεγονός ότι τελικά ο άνδρας είναι ο αρχηγός του σπιτιού. Σ' αυτόν είναι υποταγμένη η γυναίκα, δεν έχει δική της γνώμη και θέληση.

Ο άνδρας είναι ο αφέντης του σπιτιού. Αυτός εκπροσωπεί παντού και πάντοτε την οικογένεια και διαχειρίζεται τα οικονομικά του σπιτιού.

4. Ποιο είναι το «σήμερα» και ποιο το «τότε» της Δ. Δέλτα; [4.49]

Το «τότε» της Πηνελόπης Δέλτα είναι η περίοδος 1874-1890. Το «σήμερα» είναι η δεκαετία του 1930.

5. Ποια είναι, κατά την Π. Δέλτα, η θέση των γυναικών στο τέλος του 19ου αιώνα; [4.49]

Η θέση των γυναικών στην Ελλάδα κατά το τέλος του 19ου αιώνα ήταν σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Στερούνται προσωπικής γνώμης. Καμιά απόφαση δεν μπορούν να πάρουν μόνες τους στο σπίτι. Όλα εξαρτώνται από τη θέληση του άνδρα. Αυτός αποφασίζει για όλα. Είναι ο απόλυτος αφέντης του σπιτιού. Ακόμα και οι συναναστροφές και οι έξοδοι των παντρεμένων γυναικών καθορίζονται από τους άνδρες τους.

6. Ποιες είναι, από το 1890 έως το 1930, οι αλλαγές που εννοούνται στο κείμενο της Π. Δέλτα; [4.49]

Από το 1890 έως το 1930 έχουν γίνει πολλές αλλαγές στη θέση των γυναικών. Κερδίζουν την προσωπική τους ελευθερία και τις μετακινήσεις και παύουν να εξαρτώνται απόλυτα από τον άνδρα, ο οποίος χάνει, έτσι, την ιδιότητα του απόλυτου αφέντη στο σπίτι.

7. Περιγράφω τις ασχολίες των γυναικών. Επισημαίνω ομοιότητες και διαφορές. [4.50] & [4.51]

Στην πρώτη εικόνα εμφανίζονται δύο γυναίκες καθισμένες στο σαλόνι ενός αστικού σπιτιού. Η μία διαβάζει και η άλλη πλέκει.

Στη δεύτερη εικόνα φαίνεται μια αγροτική οικογένεια στην αυλή του σπιτιού της. Φροντίζει μία κατσίκα και, βέβαια, και τα παιδιά που κάθονται πιο πέρα.

Η οικογένεια έχει κάνει τη συγκομιδή των φύλλων του καπνού και τα έχει κρεμάσει στον ήλιο να ξεραθούν.

8. Ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες που προσδιορίζουν την καθημερινή ζωή των Ελλήνων κατά το 19ο αιώνα;

Οι κύριοι παράγοντες που προσδιορίζουν την καθημερινή ζωή των Ελλήνων κατά το 19ο αιώνα είναι:

- α) Οι παραδοσιακές ασχολίες των κατοίκων, που είναι κυρίως οι γεωργικές και οι κτηνοτροφικές και αφετέρου οι παραδοσιακές συνήθειες γάμοι, βαφτίσια, γιορτές, πανηγύρια κτλ.
- β) Οι αλλαγές στην οικονομία, οι οποίες σημειώθηκαν με την ανάπτυξη της βιομηχανίας, του εμπορίου και της ναυτιλίας έκαναν πολλούς Έλληνες να έρθουν και να εγκατασταθούν στις πόλεις και εκεί σιγά-σιγά να μαθαίνουν και να ακολουθούν τις συνήθειες που έρχονται από την Ευρώπη ως προς τον τρόπο ντυσίματος, κοινωνικών σχέσεων και συμπεριφοράς στην καθημερινή τους ζωή.

9. Από ποιο χώρο αποκλείονται οι γυναίκες κατά το 19ο αιώνα;

Οι γυναίκες την εποχή αυτή αποκλείονται από τη δημόσια ζωή και κυρίως, από την πολιτική. Δεν έχουν δικαίωμα ψήφου και έτσι δε συμμετέχουν στα κοινά. Επίσης, αποκλείονται από την ανώτερη δημόσια εκπαίδευση. Τα δικαιώματά τους στην εργασία είναι περιορισμένα και γενικά, στην ιδιωτική και στην οικογενειακή τους ζωή έχουν πολλούς περιορισμούς, εκ μέρους των ανδρών.

7. Καλλιτεχνική και πνευματική ζωή

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 86)

Ποια κτίρια εικονίζονται και πού βρίσκονται; [4.52]

Εικονίζονται τα κτίρια, η Ακαδημία των Αθηνών (δεξιά), η Εθνική Βιβλιοθήκη (αριστερά) και το Πανεπιστήμιο Αθηνών (στο κέντρο).

Όλα αυτά βρίσκονται στην Αθήνα στην οδό Πανεπιστημίου (σήμερα Ελευθερίου Βενιζέλου).

I. Η Αρχαιολογία

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 87)

1. Ποιες αρχαιότητες ενδιαφέρουν περισσότερο τους αρχαιολόγους κατά το 19ο αιώνα; [4.53] & [4.54]

Τους αρχαιολόγους, κατά τον 19ο αιώνα, τους ενδιαφέρουν περισσότερο οι αρχαιότητες όλων των περιόδων της αρχαίας ελληνικής ιστορίας.

2. Συζητώ και για άλλα μνημεία με τα οποία ασχολείται η Αρχαιολογία.

Η Αρχαιολογία ασχολείται όχι μόνο με τα μνημεία της αρχαίας και της κλασικής Ελλάδας, αλλά και με παλαιότερα, όπως της εποχής του κυκλαδικού, του μινωικού και του μυκηναϊκού πολιτισμού, καθώς και με τα μνημεία των ελληνιστικών χρόνων, του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού, του Βυζαντίου και της τουρκοκρατίας.

3. Ποιοι ασχολούνται με τη μελέτη και την προστασία των αρχαιοτήτων; [4.55]

Με τη μελέτη και την προστασία των ελληνικών αρχαιοτήτων ασχολούνται η Αρχαιολογική Υπηρεσία, η Αρχαιολογική Εταιρεία, η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, το Πανεπιστήμιο Αθηνών και τα κατά τόπους μουσεία.

4. Ποια εργασία περιγράφεται στην πηγή [4.56];

Περιγράφεται η εργασία ανεύρεσης ενός αρχαίου αγάλματος κατά τη διάρκεια μιας ανασκαφής.

5. Εντοπίζω το αρχαιολογικό εύρημα και το περιγράφω. [4.56]

Πρόκειται για ένα ωραίο μαρμάρινο άγαλμα μιας γυναικάς ψηλής, κατσουφιασμένης και φοβερής. Τα μαλλιά της είναι φουντωτά κι ελεύθερα και της λείπει το αριστερό χέρι.

Ο ώμος της είναι ανασηκωμένος. Αυτό δείχνει ότι κρατούσε κάτι στο χέρι της και το πρόσφερε σε κάποιον.

Το δεξί της χέρι στηρίζεται πάνω σ' ένα σπαθί στο οποίο λείπει η λεπίδα.

Ο Ηνίοχος στο μουσείο των Δελφών

II. Το Θέατρο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 88)

1. Ποια έργα παίζονται στο «Θέατρο του Λαού»; [4.57]

Στο θέατρο του λαού παίζονται η πατριωτική παντομίμα «*H ανατίναξη της Μονής του Αρκαδίου*», «*Οι περιπέτειες της παπαρούνας*» και «*Τα σπουδαία ανδραγαθήματα του Μάρκου Μπότσαρη*».

2. Περιγράφω το «Θέατρο του Λαού». [4.57]

Το θέατρο του λαού είναι υπαίθριο, ανοικτό και περιφραγμένο γύρω γύρω με σανίδες. Οι ηθοποιοί παίζουν σ' ένα μικρό σπιτάκι που μοιάζει με όρθιο κουτί. Μια μικρή ορχήστρα παίζει μελωδίες εθνικού περιεχομένου.

3. Ποια είδη θεάτρου αναφέρονται στις πηγές; [4.57] & [4.59]

Τα είδη θεάτρου που αναφέρονται στην πηγή [4.57] είναι το κοσμικό και το λαϊκό θέατρο. Στην πηγή [4.59] αναφέρεται ως τρίτο είδος θεάτρου το μουσικό θέατρο.

4. Συζητώ για το κοινό που παρακολουθεί θεατρικές παραστάσεις κατά το 19ο αιώνα. [4.57]

Οι θεατές, οι οποίοι προέρχονται από τα λαϊκά αλλά και από τα ανώτερα στρώματα, παρακολουθούν με προσοχή τις θεατρικές παραστάσεις και συχνά ξεσπούν σε χειροκροτήματα, ιδίως όταν παίζονται έργα εθνικού περιεχομένου.

Ειδικά το μουσικό θέατρο, από ευρωπαϊκούς θιάσους, το παρακολουθεί κοινό από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα.

5. Ποιες πληροφορίες αντλώ από το πρόγραμμα της θεατρικής παράστασης; [4.58]

Από το πρόγραμμα της θεατρικής παράστασης αντλώ τις πληροφορίες ότι η παράσταση γίνεται στο Βασιλικό Θέατρο Αθηνών. Η συγκεκριμένη παράσταση γίνεται το Σάββατο 24 Νοεμβρίου το 1901, με ώρα έναρξης την 9η μ.μ. Το έργο που παίζεται αποτελείται από τρία μέρη, «*τη Μαρία Δοξαπατρή*», «*το θάνατο του Περικλή*» και το «*ζητείται υπηρέτης*».

Το κάθε μέρος συνοδεύεται από ορχήστρα. Η τιμή των εισιτηρίων είναι 5 και 4 δραχμές και η πώλησή τους γίνεται από τις 9 π.μ. στο ταμείο του θεάτρου. Οι κυρίες πρέπει να μη φορούν καπέλα εντός του θεάτρου και το κάπνισμα επιτρέπεται μόνο στο κυλικείο.

6. Ποια είναι τα κύρια ζητήματα που απασχολούν την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή κατά το 19ο αιώνα;

Τα κύρια ζητήματα που απασχολούν την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή της Ελλάδας κατά το 19ο αιώνα, είναι η απελευθέρωση των αλύτρωτων ελληνικών περιοχών και το εθνικό μέλλον της Ελλάδας. Ακόμα, οι σχέσεις των Νεοελλήνων με τους αρχαίους και κοντινούς προγόνους μας και το γλωσσικό ζήτημα, δηλαδή, ποια από τις δύο γλώσσες του νέου ελληνικού κράτους, η καθαρεύουσα ή η δημοτική, θα αναγνωριστεί ως επίσημη γλώσσα του.

7. Ποια είναι η πνευματική και η καλλιτεχνική ζωή κατά το 19ο αιώνα;

Κατά το 19ο αιώνα παρατηρείται στην Ελλάδα μια έντονη πνευματική και καλλιτεχνική ζωή. Οργανώνεται η εκπαίδευση, ιδρύονται πολλά σχολεία και πολιτιστικοί σύλλογοι, οι οποίοι αναλαμβάνουν τη στήριξη της λειτουργίας των σχολείων. Κυκλοφορούν πολλές εφημερίδες και περιοδικά, προκηρύσσονται φιλολογικοί και ποιητικοί διαγωνισμοί, γίνονται εκθέσεις καλλιτεχνικών έργων από σπουδαίους γλύπτες και ζωγράφους και γράφονται σπουδαία λογοτεχνικά έργα στον πεζό και στον ποιητικό λόγο.

Συμπληρωματικές εργασίες

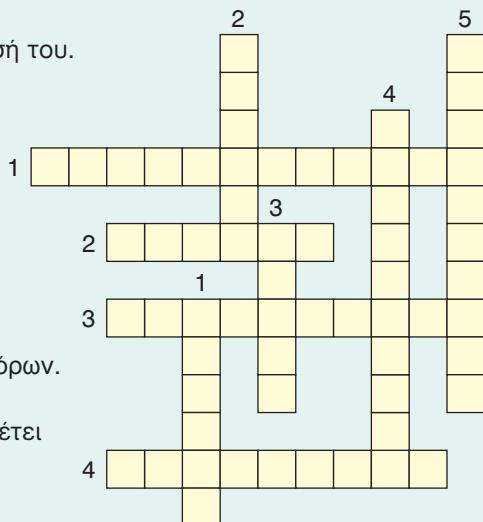
1. Προσπάθησε να λύσεις το παρακάτω σταυρόλεξο: (4η Ενότητα, Κεφάλαια 1-3)

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

- Κυβέρνησαν στη θέση του βασιλιά Όθωνα μέχρι την ενηλικώσή του.
- Ανατολικό ..., η επίλυση των θεμάτων που είχαν σχέση με τα εδάφη της οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
- Εθνική ..., η ενσωμάτωση των ελληνικών πληθυσμών μέσα στην επικράτεια του ελληνικού κράτους.
- Διπλωματικός υπάλληλος του υπουργείου Εξωτερικών, με σημαντική συμβολή στο Μακεδονικό Αγώνα.

ΚΑΘΕΤΑ

- Ο πρώτος βασιλάς της ελεύθερης Ελλάδας.
- ... ιδέα, η εθνική κίνηση για την επέκταση των ελληνικών συνόρων.
- Η σημαντικότερη μορφή του Μακεδονικού Αγώνα.
- Η αρχή της αναφέρεται στην υποχρέωση του βασιλιά να αναθέτει το σχηματισμό κυβέρνησης στο κόμμα που διαθέτει τις περισσότερες έδρες στη Βουλή.
- Η ένταξη εδαφών στα σύνορα ενός κράτους.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 259)

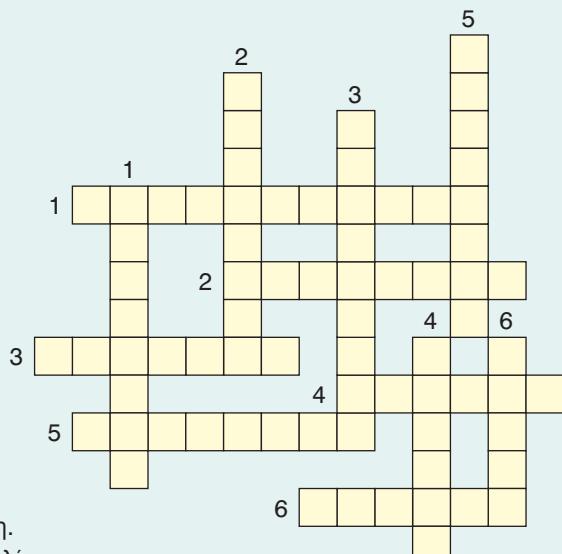
2. Κάνε το ίδιο κι εδώ: (4η Ενότητα, Κεφάλαια 3-7)

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

- Το μοίρασμα της γης σε ακτήμονες και καλλιεργητές.
- Το μικρό όνομα του Τρικούπη.
- Μεγάλος ποιητής μας του 19ου αιώνα.
- Ο πρώτος βασιλιάς της ελεύθερης Ελλάδας.
- Η πόλη που η διώρυγά της διανοίχτηκε στα χρόνια διακυβέρνησης του Τρικούπη.
- Το Ανατολικό ... αποτελεί ένα μπερδεμένο πρόβλημα.

ΚΑΘΕΤΑ

- Το μικρό όνομα του ζωγράφου Γύζη.
- Το πολίτευμα της Ελλάδας μετά την απελευθέρωση.
- Συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό στην πτώχευση της ελληνικής οικονομίας.
- Το μικρό όνομα του Παλαμά.
- Γεώργιος ..., λογοτέχνης του 19ου αιώνα από τη Θράκη.
- Μεγάλο λιμάνι σύνδεσης της Πελοποννήσου με την Ιταλία.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 259)

5 ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 90)

1. Αναφέρω την επέκταση των συνόρων του ελληνικού κράτους κατά τον 20ό αιώνα. [5.1]

Τον 20ό αιώνα, μετά τη λήξη των βαλκανικών πολέμων, τα ελληνικά σύνορα επεκτάθηκαν στη Δυτική και Ανατολική Μακεδονία, την Ήπειρο, την Κρήτη, τα νησιά του βόρειου και του ανατολικού Αιγαίου (πλην της Ίμβρου, της Τενέδου και των Δωδεκανήσων) και αργότερα, το 1920, περιελήφθηκαν τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος και η Θράκη εκτός από την περιοχή της Κωνσταντινούπολης.

Αργότερα, με τη Συνθήκη της Λωζάνης η Ελλάδα έχασε τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο και την Ανατολική Θράκη.

Τέλος, το 1948 στα ελληνικά σύνορα συμπεριελήφτηκαν και τα Δωδεκάνησα.

2. Ποιες είναι οι σημαντικές αλλαγές στην Ελλάδα και στην Ευρώπη στη διάρκεια του 20ού αιώνα;

Οι σημαντικότερες αλλαγές που γίνονται στην Ευρώπη και είχαν επίπτωση και στην Ελλάδα στη διάρκεια του 20ού αιώνα, οφείλονται στα μεγάλα γεγονότα που μεσολάβησαν κατά τη διάρκεια του Α' και Β' Παγκόσμιου πολέμου, οι Βαλκανικοί πόλεμοι, η Μικρασιατική εκστρατεία και η καταστροφή, που ακολούθησε, και τέλος η στρατιωτική δικτατορία 1967-1974.

1. Ο εκσυγχρονισμός του κράτους

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 91)

Ποιος είναι ο ρόλος του Ε. Βενιζέλου στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους; [5.2]

Ο ρόλος του Ελευθερίου Βενιζέλου στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους ήταν σημαντικότατος. Με τους επιδέξιους χειρισμούς του οργανώθηκε το κράτος, ο στρατός και το ναυτικό, καθώς και οι δημόσιες υπηρεσίες του. Έγιναν σύγχρονοι φιλεργατικοί νόμοι. Η οικονομία και η δικαιοσύνη μπήκαν σε σωστές βάσεις. Αντιμετωπίστηκαν τα φαινόμενα της διαφθοράς στη δημόσια ζωή, αναπτύχθηκε η εθνική οικονομία και καθιερώθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση στο δημοτικό σχολείο.

I. Εργατική νομοθεσία

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 92)

1. Ποια θέματα ρυθμίζουν οι εργατικοί νόμοι της περιόδου; [5.3]

Οι εργατικοί νόμοι της περιόδου αυτής ρυθμίζουν τις σχέσεις εργοδοτών και εργαζόμενων, όπως το ωράριο, τις συνθήκες εργασίας, την εργασία των γυναικών και των ανηλίκων.

Επιτρέπουν την ίδρυση εργατικών σωματείων και συλλόγων, για τη διεκδίκηση και προάσπιση των δικαιωμάτων των εργαζόμενων.

Ακόμα, καθιερώνεται η Κυριακή ως ημέρα αργίας για όλους τους εργαζόμενους.

2. Σε ποιον από τους εργατικούς νόμους αναφέρεται η πηγή; [5.3] & [5.4]

Αναφέρεται στον εργατικό νόμο του 1909, ο οποίος καθορίζει όλα τα σχετικά με την αργία της Κυριακής και των άλλων εορτών (καταβολή ημερομισθίου και μισθού) σ' όλους τους εργαζόμενους.

3. Παρατηρώ την πηγή και συζητώ για το εργατικό προσωπικό. [5.5]

Στην εικόνα φαίνεται ένα μικρό εργαστήριο υφαντουργίας, μάλλον οικοτεχνίας. Σ' αυτό εργάζονται τα μέλη της οικογένειας (πατέρας, μητέρα, παιδιά) και κάποια άλλα άτομα, πιθανόν συγγενικά τους. Εξαιτίας της σχέσης αυτής των εργαζόμενων οι συνθήκες δεν είναι σκληρές.

Αντίθετα, οι συνθήκες των εργαζόμενων στα μεγάλα εργοστάσια, πριν την ψήφιση των εργατικών νόμων του Βενιζέλου, ήταν πολύ σκληρές και άθλιες. Δεν ετηρείτο το 8/ωρο εργασίας και οι αμοιβές ήταν πολύ χαμηλές. Ακόμα, έβαζαν να εργάζονται και παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών.

4. Ποιοι εργατικοί νόμοι δεν εφαρμόζονται, σύμφωνα με την πηγή; [5.6] & [5.3] & [5.4]

Δεν εφαρμόζονται πολλοί από τους εργατικούς νόμους που ψηφίστηκαν, όπως αυτοί που αφορούν το ωράριο εργασίας των γυναικών και των παιδιών.

Επίσης, δεν εφαρμόζεται απ' όλους τους εργοδότες η κυριακάτικη αργία και στους χώρους εργασίας δεν τηρούνται οι κανόνες υγιεινής για τους εργαζόμενους.

II. Το αγροτικό ζήτημα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 93)

1. Περιγράφω τη ζωή των κολίγων, στις αρχές του 20ού αιώνα, στη Θεσσαλία. [5.7-5.10]

Οι κολίγοι ήταν οι φτωχοί αγρότες που καλλιεργούσαν τα κτήματα των τσιφλικάδων. Από τα εισοδήματα που έβγαζαν το 1/3 το έδιναν στους τσιφλικάδες. Στερούνταν δικό τους σπίτι κι έμεναν σε πρόχειρα παραπήγματα, που τους έδιναν οι τσιφλικάδες. Σ' αυτά αποθήκευαν και τις ζωοτροφές και πολλές φορές το χειμώνα έβαζαν μέσα σ' αυτά, τη νύχτα, και τα κατοικίδια ζώα τους. Δούλευαν από το πρωί μέχρι το βράδυ κι αν κάποιος διαμαρτυρόταν γι' αυτό, τον τιμωρούσαν πολύ σκληρά.

Γενικά, οι συνθήκες της ζωής τους ήταν σκληρές και απάνθρωπες. Ζούσαν μια ζωή μίζερη και δυστυχισμένη. Το μόνο που δεν τους έλειπε ήταν η εξαντλητική εργασία.

2. Ποια είναι τα προβλήματα των κολίγων; [5.7-5.10]

Τα προβλήματα των κολίγων είναι πολλά και μεγάλα. Ζουν σαν σκλάβοι. Στερούνται ένα κομμάτι γης, δεν έχουν δικό τους σπίτι, ζουν μέσα στη φτώχεια και στη μιζέρια. Οι συνθήκες ζωής στα σπίτια τους είναι άθλιες. Δεν έχουν καμιά ευκολία και ζουν κάτω από το φόβο του τσιφλικά και του επιστάτη τους, οι οποίοι με το παραμικρό τούς τιμωρούν σκληρά. Δουλεύουν εξαντλητικά απ' το πρωί έως το βράδυ και δεν έχουν νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

3. Ποια μέτρα λαμβάνονται για τον εκσυγχρονισμό του κράτους;

Οργανώνονται οι δημόσιες υπηρεσίες, ανασυγκροτείται ο στρατός και ο στόλος για τη θωράκιση της χώρας από εξωτερικούς εχθρούς. Εξυγιαίνεται η δικαιοσύνη και ψηφίζονται φιλεργατικοί νόμοι. Καθιερώνεται η υποχρεωτική εκπαίδευση για την πνευματική άνοδο του λαού.

4. Ποιες είναι οι συνθήκες ζωής των αγροτών και των εργατών στις αρχές του 20ού αιώνα;

Οι συνθήκες ζωής των αγροτών και των εργατών στις αρχές του 20ού αιώνα δεν είναι καθόλου ευχάριστες. Δουλεύουν από το πρωί έως το βράδυ χωρίς καθορισμένο ωράριο εργασίας, με πολύ μικρές αμοιβές. Δεν έχουν ασφάλεια ούτε ιατρική και νοσοκομειακή περίθαλψη. Τα αφεντικά τους, τους εκμεταλλεύονται. Δεν έχουν δική τους γη, ούτε δικό τους σπίτι. Μόνο μετά την ψήφιση των φιλεργατικών νόμων του Βενιζέλου τα πράγματα αρχίζουν να διορθώνονται και οι αγρότες και οι εργάτες ν' αποκτούν κι αυτοί μια μοίρα στον ήλιο, και να ζουν με ανθρώπινες συνθήκες.

Ο λαοφιλής Πρωθυπουργός
Ελευθέριος Βενιζέλος,
που βοήθησε τους αγρότες
και τους εργάτες
στην κατάκτηση πολλών
δικαιωμάτων τους
με μια σειρά
φιλεργατικών νόμων.

2. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 94)

Πώς εικονίζει ο λαϊκός ζωγράφος τα βαλκανικά κράτη και την οθωμανική Αυτοκρατορία κατά τη διάρκεια του Α' Βαλκανικού πολέμου; [5.11]

Ο λαϊκός ζωγράφος εικονίζει την οθωμανική Αυτοκρατορία ως ένα φοβερό δράκο που έχει πέσει κάτω από τα δυνατά χτυπήματα που του δίνουν τα τέσσαρα συμμαχικά κράτη.

Βαλκανικοί πόλεμοι 1912-1913.
(Ελληνική λαϊκή εικονογραφία).

I. Τα νέα σύνορα του ελληνικού κράτους

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 95)

1. Παρατηρώ το χάρτη και αναφέρω την έκταση της οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Βαλκανική χερσόνησο, πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους. [5.12]

Η έκταση της οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους, καλύπτει στη Βαλκανική χερσόνησο τη Θράκη, τη Μακεδονία, την Αλβανία και την Ήπειρο.

2. Ποιες είναι οι συνέπειες των Βαλκανικών πολέμων για την οθωμανική Αυτοκρατορία; [5.13]

Οι συνέπειες των Βαλκανικών πολέμων είναι δυσμενείς για την οθωμανική Αυτοκρατορία. Έχασε όλα τα εδάφη που κατείχε στην Ευρώπη εκτός από την Ανατολική Θράκη και τα νησιά Ιμβρο και Τένεδο.

3. Ποια εδάφη κερδίζει η Ελλάδα, με τις ρυθμίσεις της Συνθήκης του Βουκουρεστίου; [5.13]

Με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου η Ελλάδα κερδίζει τη Μακεδονία, τη Νότια Ήπειρο και την Κρήτη. Λίγους μήνες μετά οι Μεγάλες Δυνάμεις παραχωρούν στην Ελλάδα τα νησιά του βόρειου και του ανατολικού Αιγαίου εκτός από την Ιμβρο και την Τένεδο.

4. Ποια είναι η εδαφική και πληθυσμιακή αύξηση της Ελλάδας το 1913; [5.14]

Η Ελλάδα το 1913 μετά το τέλος των Βαλκανικών πολέμων διπλασίασε, περίπου, την εδαφική της έκταση και τον πληθυσμό της.

II. Θεσσαλονίκη (1912-1913)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 96)

1. Σε ποιο γεγονός αναφέρεται η επιστολή; [5.16]

Η επιστολή αναφέρεται στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους, που κατόρθωσε ο ελληνικός στρατός.

2. Σε ποιο γεγονός αναφέρεται η εικόνα; [5.16]

Η εικόνα αναφέρεται στην παράδοση της Θεσσαλονίκης από τον έως τότε Τούρκο Διοικητή, τον Χασάν Ταχσίν, στο διάδοχο Κωνσταντίνο, αρχηγό του ελληνικού στρατού, στις 28 Οκτωβρίου του 1912.

3. Ποια είναι η μεγαλύτερη πληθυσμιακή ομάδα στη Θεσσαλονίκη το 1913; [5.17]

Η μεγαλύτερη πληθυσμιακή ομάδα στη Θεσσαλονίκη το 1913 είναι οι Εβραίοι. Ακολουθούν οι μουσουλμάνοι και ο Έλληνες.

4. Αιτιολογώ την παρουσία των οθωμανικών μνημείων στη σημερινή Θεσσαλονίκη. [5.17-5.19]

Οι Τούρκοι κατείχαν τη Θεσσαλονίκη επί 5, περίπου αιώνες, από τον 15ο έως τις αρχές του 20ού. Επόμενο είναι στη διάρκεια όλων αυτών των χρόνων να κατασκευάστηκαν από αυτούς πολλά μνημεία, κυρίως τζαμιά, τα οποία εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι σήμερα. Οι Έλληνες τα διατήρησαν μέχρι σήμερα, θέλοντας να δείξουν το σεβασμό τους στην ιστορία και στα μνημεία άλλων λαών. Τα μνημεία αυτά δείχνουν την ιστορική διαδρομή της πόλης της Θεσσαλονίκης και σήμερα χρησιμοποιούνται ως πολιτιστικοί χώροι.

26-10-1912 η Θεσσαλονίκη ελευθερώνεται από τον ελληνικό στρατό.
(Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

Η παράδοση της Θεσσαλονίκης στις 28-10-1912 από τον Τούρκο Διοικητή στο διάδοχο Κωνσταντίνο, αρχηγό του ελληνικού στρατού.
(Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

5. Ποια είναι τα αποτελέσματα των Βαλκανικών πολέμων;

Τα αποτελέσματα των Βαλκανικών πολέμων σε ό,τι αφορά την Ελλάδα είναι πολύ σημαντικά. Η εδαφική της έκταση και ο πληθυσμός της διπλασιάζονται. Οι περισσότερες αλύτρωτες ελληνικές περιοχές ελευθερώνονται και ενσωματώνονται στον εθνικό κορμό της Ελλάδας. Οι Έλληνες με τους νικηφόρους αγώνες τους στους Βαλκανικούς πολέμους νιώθουν υπερήφανοι, ξεχνούν τα πολιτικά πάθη και νιώθουν αισιόδοξοι για το μέλλον.

Το όνομα της Ελλάδας, ακούγεται, με σεβασμό στις ξένες χώρες που ως τότε ένιωθαν περιφρόνηση γι' αυτήν. Η Βουλγαρία έχασε την Ανατολική Μακεδονία που είχε καταλάβει στον πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο και η Τουρκία αποσύρθηκε απ' όλες τις κτήσεις της στην Ευρώπη. Το μόνο μέρος που της έμεινε είναι η Ανατολική Θράκη. Το μοναδικό δυσάρεστο αποτέλεσμα των Βαλκανικών πολέμων είναι ότι ιδρύθηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις ένα νέο κράτος στα βορειοανατολικά σύνορά μας, η Αλβανία, στην οποία παραχώρησαν τη Βόρειο Ήπειρο μας.

6. Ποια είναι τα οφέλη της Ελλάδας από τη συμμετοχή της στους Βαλκανικούς πολέμους.

Τα οφέλη της Ελλάδας είναι πολλά από τη συμμετοχή της στους Βαλκανικούς πολέμους. Η έκταση και ο πληθυσμός διπλασιάζονται και περιέρχονται σ' αυτήν οι πλούσιες σε αγροτικά προϊόντα περιοχές, Μακεδονία, Θράκη, Κρήτη. Έτσι, η Ελλάδα μεγαλώνει και τονώνεται η εθνική της οικονομία. Ακόμα, οι νικηφόροι αγώνες της την περίοδο αυτή, της εξασφαλίζουν δόξα και τιμή. Το όνομά της γίνεται σεβαστό στους άλλους λαούς και οι κάτοικοι της ομονοούν, αποκτούν εθνική ομοψυχία και νιώθουν αισιόδοξοι για το εθνικό μέλλον. (Δες και την απάντηση στην προηγούμενη ερώτηση).

Συμπληρωματικά στοιχεία

Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913)

Πρόκειται για πολέμους των βαλκανικών λαών (Μαυροβούνιο, Σερβία, Βουλγαρία, Ελλάδα, Ρουμανία) κατά της Τουρκίας.

• Αίτια Βαλκανικών πολέμων:

- α) η πολιτική των Νεότουρκων για προσπάθεια εκτουρκισμού των χριστιανικών υπηκόων τους
- β) οι πόθοι των αλύτρωτων βαλκανικών λαών για απελευθέρωσή τους από τους Τούρκους
- γ) η συμμαχία των βαλκανικών κρατών
- δ) η ήττα της Τουρκίας από τους Ιταλούς στον πόλεμο του 1912-1913.

• Περίοδοι Βαλκανικών πολέμων: Έγιναν σε δύο περιόδους κι έτσι έχουμε:

- α) τον πρώτο Βαλκανικό πόλεμο, στον οποίο τα βαλκανικά κράτη Μαυροβούνιο, Σερβία, Βουλγαρία και Ελλάδα πολέμησαν εναντίον της Τουρκίας: (Σεπτ. 1912-Ιούνιος 1913)
- β) το δεύτερο Βαλκανικό πόλεμο, κατά τον οποίο (17 Ιουνίου-28 Ιουλίου 1913) η Ελλάδα, η Σερβία, η Ρουμανία και η Τουρκία πολέμησαν κατά της Βουλγαρίας.

• Αιτία του πρώτου Βαλκανικού πολέμου ήταν η απαίτηση των βαλκανικών κρατών για παροχή από τους Τούρκους αυτονομίας στους υπόδουλους ομοεθνείς τους. Άρχισε το Σεπτέμβριο του 1912 και γενικεύτηκε στις αρχές του Οκτωβρίου. Τα ευρωπαϊκά κράτη δήλωσαν ότι δε θα επιτρέψουν καμιά μεταβολή στα Βαλκάνια, επειδή δεν είχαν εμπιστοσύνη στις δυνάμεις των Βαλάνων, αν και ο συνασπισμός της Εντάντε επιθυμούσε μια επιτυχία κατά της Τουρκίας που είχε προσεγγίσει τη Γερμανία.

Τα πολεμικά γεγονότα εξελίχτηκαν γρήγορα και προς όφελος των συμμάχων σ' όλα τα μέτωπα:

- Οι Έλληνες με μια μεγάλη στρατιά (στρατιά της Θεσσαλίας) και αρχιστράτηγο το διάδοχο Κωνσταντίνο νίκησαν στην Ελασσόνα, στα στενά του Σαρανταπόρου τους Τούρκους και απελευθέρωσαν τη Δυτική Μακεδονία. Στη συνέχεια κινήθηκαν στον άξονα Κοζάνης-Βέροιας, νίκησαν και πάλι τους Τούρκους στα Γιαννιτσά και μπήκαν στη Θεσσαλονίκη (26-10-1912) λίγο πριν από τους Βούλγαρους, οι οποίοι είχαν σκοπό να εισέλθουν στη Θεσσαλονίκη, να διώξουν τους Τούρκους και να την κρατήσουν δική τους. Όμως, τα σχέδιά τους ανετράπηκαν χάρη στην έγκαιρη είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη

ύστερα από επίμονες διαταγές του Βενιζέλου προς τον Κωνσταντίνο. Μια άλλη στρατιά (η στρατιά της Ήπειρου) βάδισε προς την Ήπειρο, κατέλαβε την Πρέβεζα και απέκλεισε τα Γιάννενα (οχυρό Μπιζάνι). Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης ο όγκος του στρατού στράφηκε στη Φλώρινα και στη συνέχεια απελευθέρωσε τη Β. Ήπειρο. Ύστερα από μικρή ανακωχή (συνέδριο του Λονδίνου) ο ελληνικός στρατός απελευθέρωσε και τα Γιάννενα (21-2-1913). Παράλληλα, ο ελληνικός στρατός, μοναδικός των συμμάχων, με ναύαρχο τον Π. Κουντουριώτη απελευθέρωσε τα νησιά του Αιγαίου και απέκλεισε τον τουρκικό στα στενά του Ελλήσποντου μετά τη περίφημη ναυμαχία της Λήμνου (3-12-1912).

- Οι Βούλγαροι μπήκαν στη Θράκη και κατέλαβαν την Αδριανούπολη και τις Σαράντα Εκκλησίες, ενώ με μια άλλη στρατιά κατέλαβαν τη Δράμα και την Καβάλα. Οι Σέρβοι κατέλαβαν το Μοναστήρι και το Δυρράχιο. Οι Μαυροβούνιοι έφτασαν στην Αδριατική Θάλασσα και πολιόρκησαν τα Σκόδρα.

Ο πόλεμος έκλεισε με τη **Συνθήκη του Λονδίνου** (Μάιος 1913): Οι Τούρκοι παραχώρησαν όλα τα κατεχόμενα εδάφη εκτός από την Αλβανία. Εξάλλου, για την Αλβανία, τα νησιά του Αιγαίου και το Άγιο Όρος θα αποφάσιζαν οι Μεγάλες δυνάμεις.

- Για το δεύτερο Βαλκανικό πόλεμο αιτία στάθηκε η απαίτηση της Βουλγαρίας για περισσότερα εδάφη (Μοναστήρι, Θεσσαλονίκη). Εναντίον της πολέμησαν στην αρχή η Σερβία και η Ελλάδα με βάση την υπογραφή μυστικής συνθήκης για αμοιβαία βοήθεια και κατόπιν οι Ρουμάνοι και οι Τούρκοι. Οι Βούλγαροι επιτέθηκαν στις 17 Ιουνίου 1913 στα ελληνοσερβικά σύνορα στη Γευγελή κι έτσι άρχισε ο πόλεμος. Οι Έλληνες νίκησαν τους Βούλγαρους στο Κιλκίς-Λαχανά και κυρίευσαν την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, φτάνοντας στα σημερινά βουλγαρικά σύνορα. Οι Ρουμάνοι με επίθεσή τους έφτασαν έξω από τη Σόφια, ενώ οι Τούρκοι πήραν την Ανατολική Θράκη. Τέλος, οι Σέρβοι νίκησαν σε αλλεπάλληλες μάχες. Μπροστά σε αυτή την κατάσταση η Βουλγαρία ζήτησε ειρήνη και υπογράφηκε η **συνθήκη του Βουκουρεστίου**.

Με τη συνθήκη αυτή οι Έλληνες πήραν την Ανατολική Μακεδονία, οι Βούλγαροι τη Δυτική Θράκη, οι Ρουμάνοι τη Δοβρούσα και οι Τούρκοι την Ανατολική Θράκη. Οι Μεγάλες Δυνάμεις παραχώρησαν στην Ελλάδα τα νησιά του Αιγαίου, εκτός από την Ίμβρο και την Τένεδο. Όμως, με την επιμονή της Αυστρίας, ιδρύθηκε το αλβανικό κράτος σε περιοχή της Σερβίας και της Βόρειας Ήπειρου. Οι Έλληνες Βορειοηπειρώτες αντέδρασαν, αλλά οι Μεγάλοι αδιαφόρησαν και τους παραχώρησαν μόνο ελευθερία στη λατρεία, τη γλώσσα και την εκπαίδευση.

Γενικά, τα αποτελέσματα των Βαλκανικών πολέμων ήταν σημαντικά για την Ελλάδα.

Ο ελληνικός στρατός ξέπλυνε την ντροπή του 1897. Η Ελλάδα διπλασίασε την έκτασή της. Το Αιγαίο έγινε ελληνική θάλασσα. Η Κρήτη ενσωματώθηκε στην Ελλάδα και η Μεγάλη Ιδέα σχεδόν έγινε πραγματικότητα. Ο ελληνισμός έγινε μια αρκετά μεγάλη δύναμη στα Βαλκάνια. Με ενέργειες των Μεγάλων Δυνάμεων έμειναν όμως έξω από την Ελλάδα τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος, καθώς και η Βόρεια Ήπειρος.

(Σχολική Θεματική Παιδεία, τομ. 9, Εκδ. Μαλλιάρης, Θεσ/νίκη 1980)

Ο Εσσάτ πασάς παραδίδει τα Ιωάννινα στο νικητή Κωνσταντίνο την 21 Φεβρουαρίου 1913. (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

3. Ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 97)

Παρατηρώ το χάρτη και αναφέρω τα αντίπαλα στρατόπεδα του Α' Παγκόσμιου πολέμου. [5.20]

Δύο είναι τα αντίπαλα στρατόπεδα στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, της Αντάντ και των Κεντρικών Δυνάμεων.

Στο πρώτο στρατόπεδο συμμετέχουν τα κράτη: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Ρουμανία, Σερβία, το Βέλγιο και αργότερα οι Η.Π.Α. και η Ελλάδα.

Στο δεύτερο στρατόπεδο συμμετέχουν η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία, η Ιταλία (αρχικά), η Βουλγαρία και η Τουρκία.

I. Οι καταστροφές του πολέμου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 98)

1. Παρατηρώ τις πηγές και συζητώ για τις συνθήκες στο μέτωπο του πολέμου. [5.20 & 5.22]

Οι συνθήκες που επικρατούν στο μέτωπο του πολέμου είναι σκληρές και απάνθρωπες. Χιλιάδες είναι οι νεκροί και οι τραυματίες στα πεδία των μαχών. Εκτός από τα μέχρι τότε χρησιμοποιούμενα όπλα, χρησιμοποιούνται τώρα και πολεμικά αεροπλάνα, άρματα μάχης και, το χειρότερο, χημικά αέρια, τα οποία προκαλούν τύφλωση και ασφυξία στους αντίπαλους στρατιώτες αλλά και στους άοπλους των εμπόλεμων περιοχών. Γι' αυτό οι κάτοικοι των περιοχών έχουν ολημερίς και ολονυχτίς κρεμασμένη στο στήθος τους μια μάσκα, για να προφυλάσσονται από τα ασφυξιογόνα. Ο φόβος, η απελπισία και η πείνα τούς συνοδεύουν καθημερινά. Βλέπουν τα σπίτια τους να γκρεμίζονται και οι περιουσίες τους να χάνονται. Γενικά, κοντά στους στρατιώτες και ο άμαχος πληθυσμός στην εμπόλεμη ζώνη υποφέρει και δοκιμάζεται σκληρά.

2. Συζητώ για τις συνέπειες των πολεμικών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου πολέμου. [5.21-5.24]

Οι συνέπειες των πολεμικών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου πολέμου είναι τραγικές. Εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους ή έμειναν ανάπτηροι για όλη τους τη ζωή. Υπολογίζεται ότι από τις συμμαχικές δυνάμεις της Αντάντ οι ανθρώπινες απώλειες έφτασαν στα 5.142.631 άτομα και από τις Κεντρικές δυνάμεις στα 3.386.200.

3. Ποιες είναι οι συνθήκες ζωής του άμαχου πληθυσμού κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου πολέμου; [5.23]

Οι συνθήκες ζωής του άμαχου πληθυσμού κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου πολέμου είναι φοβερές. Ζουν κάτω από ένα συνεχή τρόμο. Φοβούνται όχι μόνο για τη δική τους ζωή αλλά και για τη ζωή των συγγενών τους, που μετέχουν στις πολεμικές επιχειρήσεις. Συχνά έχουν έλλειψη τροφίμων και υποφέρουν από πείνα. Για να σωθούν από τους βομβαρδισμούς, καταφεύγουν σε πρόχειρα καταφύγια και φορούν μέρα νύχτα αντιασφυξιογόνες μάσκες, για να προφυλαχτούν από τα δηλητηριώδη αέρια που σκορπίζουν οι εχθροί. Με πόνο ψυχής βλέπουν να καταστρέφονται τα σπίτια και οι περιουσίες τους και να χάνονται ή να τραυματίζονται οι γονείς, τ' αδέλφια και τα παιδιά τους.

II. Οι ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις στο Συνέδριο της Ειρήνης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 99)

1. Συζητώ για τη σημασία της συμμετοχής του Έλληνα Πρωθυπουργού στο Συνέδριο της Ειρήνης. [5.25]

Η σημασία της συμμετοχής του Έλληνα Πρωθυπουργού, Ελευθέριου Βενιζέλου, στο Συνέδριο της Ειρήνης στο Παρίσι το 1919, ήταν σημαντικότατη. Με το κύρος που διέθετε, τη διπλωματική ικανότητα, την ευστροφία, τη ρητορική του δεινότητα, και τη συμπάθεια, που είχε αποκτήσει από τους ηγέτες της Αντάντ, υποστήριξε με τον καλύτερο τρόπο τις θέσεις της Ελλάδας ως προς τις εδαφικές διεκδικήσεις της. Ήτσι, κατάφερε να επιτύχει ευνοϊκά αποτελέσματα στον καθορισμό των νέων ελληνικών συνόρων.

2. Εντοπίζω στο χάρτη [5.26] τις περιοχές, τις οποίες ο Ε. Βενιζέλος αναφέρει στην επιστολή του. [5.27]

Ο Βενιζέλος στο απόσπασμα της επιστολής του μιλά για τη Βόρειο Ήπειρο, τη Θράκη, τη Μικρά Ασία και τα νησιά του Αιγαίου. Όλα αυτά τα εντοπίζω στο χάρτη. Είναι αυτά που έχουν ανοιχτό καφέ-ροζ.

3. Ποια είναι τα αίτια του Α' Παγκόσμιου πολέμου;

Η κυριότερη αιτία που προκάλεσε τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ήταν οι εθνικές διεκδικήσεις και ο οικονομικός ανταγωνισμός ανάμεσα στις μεγάλες βιομηχανικές Δυνάμεις της Ευρώπης και ιδιαίτερα της Αγγλίας και της Γερμανίας. Οι χώρες αυτές δεν μπορούσαν να πωλήσουν τα βιομηχανικά τους προϊόντα στο εσωτερικό τους και γι' αυτό αναζητούσαν νέες αγορές για την απορρόφησή τους. Η Γερμανία κατέχεται από διάθεση επεκτατισμού και διείσδυσής της στην Αφρική και την Ασία. Οι ενέργειες της αυτές προκαλούν την αντίδραση της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας.

Αφορμή για την έκρηξη του πολέμου έδωσε η δολοφονία από Σέρβο φοιτητή τον Ιούνιο του 1914 στο Σεράγεβο του διαδόχου του αυστριακού θρόνου Φερδινάνδου. Η Αυστρία θεώρησε υπεύθυνη την κυβέρνηση της Σερβίας και της κήρυξε τον πόλεμο στις **28 Ιουλίου 1914**. Σε λίγες μέρες ο πόλεμος γεννιεύτηκε. Οι χώρες που πήραν μέρος σ' αυτόν συγκρότησαν δύο αντίπαλα στρατόπεδα και αντιπαρατάχθηκαν στο ανατολικό και στο δυτικό μέτωπο.

4. Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο;

Η Ελλάδα εισήλθε αργοπορημένα στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο. Ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος προέβλεπε νίκη της Αντάντ και ήθελε η Ελλάδα να πολεμήσει στο πλευρό της, γιατί πίστευε ότι έτσι θα εξυπηρετούνταν καλύτερα τα συμφέροντα των αλύτρωτων Ελλήνων που οι περισσότεροι ζούσαν σε εδάφη της Τουρκίας. Αντίθετα, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος πίστευε σε νίκη της Γερμανίας και επέμενε να μείνει η Ελλάδα ουδέτερη.

Η διαφωνία αυτή οδήγησε το λαό σε διχασμό. Τελικά, η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ το 1917 και ο βασιλιάς Κωνσταντίνος αναγκάστηκε να παραιτηθεί και να φύγει από τη χώρα. Ο ελληνικός στρατός πήρε μέρος στο βαλκανικό μέτωπο και το **Μάιο του 1918** σύντριψε τους Βουλγάρους στο **Σκρα**, δυτικά του ποταμού Αξιού.

Στη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου πολέμου ξέσπασε η ρωσική επανάσταση (1917), που ανέτρεψε το καθεστώς του τσάρου και δημιούργησε το πρώτο σοσιαλιστικό κράτος.

Ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος, που προκάλεσε οκτώ εκατομμύρια νεκρούς, είκοσι εκατομμύρια τραυματίες και ανυπολόγιστες καταστροφές, έληξε το Νοέμβριο του **1918** με νίκη της Αντάντ.

Με τη λήξη του πολέμου, η Ελλάδα πήρε από τη Βουλγαρία τη Δυτική Θράκη. Αργότερα, το **1920** με τη συνθήκη των **Σεβρών**, πήρε και από την Τουρκία την **Ανατολική Θράκη** (εκτός από την περιοχή της Κωνσταντινούπολης), τα νησιά **Ίμθρο** και **Τένεδο** και την περιοχή της **Σμύρνης**.

4. Μικρασία: εκστρατεία και καταστροφή

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 100)

Σημειώνω τη θέση της Σμύρνης και του Σαγγάριου ποταμού, στο χάρτη των κινήσεων του ελληνικού στρατού στη Μικρασία. [5.28]

[Αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου. Κύκλωσε τη Σμύρνη (είναι στο βάθος του κόλπου και ο Σαγγάριος πάνω και δεξιά από τη Σμύρνη προς το μέρος της Άγκυρας)].

Η προκυμαία
της Σμύρνης
γύρω στο 1900.

I. Ο ελληνικός στρατός στη Σμύρνη

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 101)

1. Ποιο γεγονός γιορτάζουν οι Έλληνες; [5.29] & [5.30]

Οι Έλληνες της Σμύρνης γιορτάζουν την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη στις 2 Μαΐου του 1919. Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος επικεφαλής του κλήρου και του λαού ευλογεί τους Έλληνες στρατιώτες, τους οποίους τους υποδέχονται ως ελευθερωτές με μεγάλο ενθουσιασμό. Το όνειρο τόσων αιώνων γίνεται πραγματικότητα. Η Μικρά Ασία γίνεται και πάλι ελληνική ύστερα από πολλούς αιώνες σκλαβιάς. Οι Μικρασιάτες Έλληνες ζουν αξέχαστες στιγμές ελευθερίας.

2. Σε ποιους απευθύνεται ο Ε. Βενιζέλος; [5.31]

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος με το διάγγελμά του απευθύνεται στον ελληνικό πληθυσμό της Σμύρνης και του προαναγγέλλει την ένωσή της με την Ελλάδα.

3. Γιατί τους αποκαλεί ομογενείς; [5.31]

Τους αποκαλεί ομογενείς, γιατί τους θεωρεί ότι ανήκουν στο ίδιο γένος με τους στρατιώτες, είναι, δηλαδή, και αυτοί Έλληνες.

4. Αναφέρω τις αντιδράσεις των Ελλήνων με την αποβίβαση του Ελληνικού στρατού στο λιμάνι της Σμύρνης. [5.32]

Οι Έλληνες κάτοικοι της Σμύρνης υποδέχτηκαν με ρίγη ενθουσιασμού τους Έλληνες στρατιώτες που αποβιβάστηκαν στο λιμάνι της Σμύρνης. Τους είδαν ως ελευθερωτές τους, που ήρθαν να τους απαλλάξουν από την τουρκική σκλαβιά τόσων αιώνων. Ήτρεζαν κοντά τους, τους ζητωκραύγαζαν, τους έσφιγγαν το χέρι, τους παρείχαν κάθε διευκόλυνση και τους φίλευαν με ό,τι καλό είχαν, για να τους δειξουνταν τα φιλικά τους αισθήματα.

Ελληνικό πυροβολικό στη Μικρά Ασία σε πορεία προς την περιοχή των επιχειρήσεων. (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

5. Συγκρίνω τις αντιδράσεις αυτές με τις σκέψεις του Κεμάλ. [5.32] & [5.33]

Οι αντιδράσεις των Ελλήνων κατοίκων της Σμύρνης από την είσοδο των ελληνικών στρατευμάτων στην πόλη είναι, σε σύγκριση με εκείνες των Τούρκων κατοίκων της, εντελώς αντίθετες. Ενώ οι Έλληνες κάτοικοι δέχτηκαν τους Έλληνες στρατιώτες ως ελευθερωτές, οι Τούρκοι τούς είδαν ως κατακτητές και εξεδήλωσαν εχθρική και επιθετική συμπεριφορά απέναντί τους, με στόχο να ανακαταλάβουν τη Σμύρνη, που ήταν γι' αυτούς ένα πολύ σημαντικό λιμάνι. Για το λόγο αυτό χτύπησαν από το αρχηγείο της τουρκικής χωροφυλακής, από τις φυλακές και από την τουρκική συνοικία της πόλης, τη φάλαγγα των Ελλήνων ευζώνων, την ώρα που έμπαινε στην πλατεία του διοικητηρίου.

Τη στάση αυτή των Τούρκων ο Κεμάλ τη θεωρεί καθήκον τους έναντι της ιστορίας τους. Δυστυχώς πιάστηκε αδιάβαστος, γιατί αγνοούσε, ή ήθελε να αγνοεί, ότι τα μέρη αυτά από την αρχαιότητα ήταν ελληνικά και όχι τουρκικά.

II. Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 102)

1. Παρατηρώ τις πηγές και σημειώνω όσες πληροφορίες σχετίζονται με την ελληνική παρουσία στη Μικρά Ασία. [5.34-5.38]

Η ελληνική παρουσία στη Μ. Ασία είναι πολύ έντονη. Από την αρχαιότητα η Σμύρνη, η Μαγνησία, η Φώκαια, η Πέργαμος και αργότερα, κατά τη βυζαντινή περίοδο, η Νικομήδεια, η Νίκαια, η Τραπεζούντα, η Σαμψούντα, η Προύσα, η Καλλίπολη, η Λάμψακα, η Φιλαδέλφεια, το Ικόνιο ήταν πόλεις ελληνικές με μεγάλη πρόοδο στο εμπόριο, στις τέχνες και στα γράμματα.

Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός με τους Ίωνες και τους Αιολείς και αργότερα ο βυζαντινός έφτασε σε μεγάλη ακμή. Ο ποντιακός ελληνικός πληθυσμός εξακολούθησε να παρουσιάζει σπουδαία έργα και μετά την υποταγή του στους Τούρκους.

Διατήρησε την ελληνικότητά του και μετά τη βάρβαρη γενοκτονία σε βάρος του από τους Τούρκους. Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας είχαν έντονη την εθνική τους ταυτότητα. Ποτέ δεν ξέχασαν την καταγωγή τους. Ζούσαν και σκέφτονταν ελληνικά. Διατήρησαν τη γλώσσα τους, τη θρησκεία τους, τα ήθη και τα έθιμα τους. Ποτέ δε σταμάτησαν τα ελληνικά τραγούδια και τους ελληνικούς χορούς. Διάβαζαν τις ελληνικές εφημερίδες και τα περιοδικά και ενημερώνονταν για ό,τι συνέβαινε στην Ελλάδα.

2. Ποια τύχη επιφυλάσσουν οι Σύμμαχοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;

Οι σύμμαχοι επιφυλάσσουν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία τη θέση που της άξιζε. Τη διαλύουν και στη θέση της ιδρύουν ένα περιορισμένης έκτασης τουρκικό κράτος, στο εσωτερικό της Μ. Ασίας.

3. Με ποιες προσδοκίες η Ελλάδα εκστρατεύει στη Μικρά Ασία και ποια είναι η έκθαση της εκστρατείας;

Η Ελλάδα εκστρατεύει στη Μικρά Ασία με την προσδοκία να εξασφαλίσει την κατοχή της Σμύρνης και της γύρω περιοχής της, όπως της είχαν αναθέσει οι σύμμαχοί της στην Αντάντ, νικώντας τα στρατεύματα του Μουσταφά Κεμάλ.

Δυστυχώς, παρά τις αρχικές νίκες του ελληνικού στρατού, η εκστρατεία απέτυχε, τελικά, με το θλιβερό αποτέλεσμα να χαθεί η Σμύρνη και να ξεριζωθούν χιλιάδες Έλληνες της Μ. Ασίας και να καταφύγουν ως πρόσφυγες στην Ελλάδα.

Στο θλιβερό αποτέλεσμα της αποτυχίας της εκστρατείας της Ελλάδας στη Μ. Ασία συνετέλεσε και το γεγονός της βοήθειας της Τουρκίας που της πρόσφεραν οι άλλοτε σύμμαχοί μας στα λόγια, η Γαλλία, η Ιταλία και η Ρωσία, επειδή δεν ήθελαν να μεγαλώσει η Ελλάδα.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Η γενοκτονία των Ποντίων

Ένα μεγάλο έγκλημα στην ιστορία των λαών είναι η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου από τους Τούρκους του Μουσταφά Κεμάλ την περίοδο 1919-1922, η οποία στοίχισε τη ζωή 350.000 Ποντίων. Κατά εκατοντάδες απηγχονίστηκαν Έλληνες κληρικοί και πρόκριτοι του Πόντου, ενώ χιλιάδες νέοι εξορίστηκαν και οδηγήθηκαν στο θάνατο από την πείνα, τις ταλαιπωρίες και τις κακουχίες στις οποίες τους υπόβαλαν. Τους αγγάρευαν να δουλεύουν εξαντλητικά και νηστικοί στην κατασκευή δρόμων και άλλων έργων του τουρκικού κράτους.

Κατά χιλιάδες πέθαιναν οι δυστυχείς Πόντιοι χριστιανοί από ασθένειες, πυρετό, τύφο και χολέρα. Και όσοι γλίτωσαν από αυτά πέθαναν από την πείνα.

Η ζωή των Ποντίων ήταν σωστό μαρτύριο. Κάθε τόσο γίνονταν μεγάλες σφαγές, πυρπολήσεις ολόκληρων χωριών, λεηλασίες, βιασμοί, εκτοπισμοί, απαγχονισμοί, δολοφονίες και εξορίες χιλιάδων αθώων γυναικόπαιδων στα βάθη της Τουρκίας. Πολλοί, για να γλιτώσουν τη μανία των Τούρκων, κατέφυγαν τότε στη Ρωσία και την Ελλάδα και άλλοι ανέβηκαν στα βουνά. Σιγά σιγά σχηματίστηκαν εκεί ανταρτικές ομάδες που έφταναν να αριθμούν 7.000 άτομα. Στόχος τους ήταν να προστατεύσουν τον άμαχο πληθυσμό, που οι θυσίες του και οι απώλειές του ήταν τρομακτικές.

Οι πράξεις βίας και βαρβαρότητας των Τούρκων στις περιοχές του Πόντου δεν έχουν προηγούμενο στην ιστορία. Οι ιεροί ναοί τους βεβηλώθηκαν, πολλοί μετατράπηκαν σε στάβλους και αχυρώνες ή καταστράφηκαν.

Πολλοί Έλληνες Πόντιοι εξαναγκάστηκαν να αλλαξιοπιστήσουν, «αντί πινακίου φακής», για να μην πεθάνουν από την πείνα.

Η συστηματικότερη εξόντωση των Ελλήνων του Πόντου έγινε το 1919, όταν ο Μουσταφά Κεμάλ οργάνωσε την τοπική τουρκική χωροφυλακή από σκληρούς και βίαιους λήσταρχους, τους τσέτες. Οι δυστυχείς Πόντιοι έγιναν ο στόχος τους, για να εκπαιδεύονται στη σκοποβολή! Ήξι χιλιάδες Έλληνες κάτοικοι της Πάφρας, μεταξύ αυτών γέροντες, παιδιά και γυναίκες οδηγήθηκαν από τους τσέτες στο εσωτερικό των εκκλησιών της πόλης. Εκεί οι γυναίκες, αφού πρώτα βιάστηκαν, θανατώθηκαν. Η πόλη έχασε το 90% των παιδιών της, τα οποία άρπαξαν οι βάρβαροι τσέτες.

Στο Δήμο Αλή-Τσαμ 2.500 άτομα αποκλείστηκαν σε τρία κτίρια από τους τσέτες και στη συνέχεια έβαλαν φωτιά και τα έκαψαν ζωντανά, ικανοποιώντας, έτσι, τα βάρβαρα ένστικτά τους.

Όσοι Πόντιοι επέζησαν από την τρομερή γενοκτονία, αναγκάστηκαν το 1922, με την αναγκαστική ανταλλαγή των πληθυσμών, να δεχτούν την τραγική έξοδό τους από την αγαπημένη τους πατρίδα. Ξεριζωμένοι από την πατρική τους γη, ζήτησαν ως πρόσφυγες καταφύγιο στην αγκαλιά της μητέρας Ελλά-

δας, φέρνοντας μαζί τους τα ήθη και τα έθιμά τους και την πανάρχαια ιωνική ντοπιολαλία τους, όπως φαίνεται στο παρακάτω τραγούδι τους:

«*Ἐρθα πουλί μ' σον μαχαλά σ'
έρθα ση γειτονιά σ'
μα πουθεν' κι ακούω τ' όνομα σ'
να κούζνε τη λαλιά σ'*».

Η 19η Μαΐου ορίστηκε ως ημέρα μνήμης της γενοκτονίας των 350.000 Ελλήνων του Πόντου, για να μας διδεται η ευκαιρία να αποτίουμε φόρο τιμής στη μνήμη των δύσμοιρων ακριτών του ελληνισμού.

Παραθέματα

Η Παναγία Σουμελά, ιερό σύμβολο των Ποντίων

Η μονή της Παναγίας Σουμελά, ξακουστή από πολύ παλιά, βρίσκεται στην περιοχή της Τραπεζούντας του Πόντου. Είναι χτισμένη σε βράχο του βουνού Μελά απ' όπου πήρε και το όνομά της (εις του Μελά – στου Μελά – Σουμελά). Κτίστηκε τον 4ο ή κατ' άλλες μαρτυρίες τον 9ο ή 10ο αιώνα. Η παράδοση λέει ότι το μοναστήρι κτίστηκε από δύο Αθηναίους καλόγερους, που οδηγημένοι από την ίδια την Παναγία, έψαχναν να βρουν στα βουνά του Πόντου τη θαυματουργή εικόνα –έργο του ευαγγελιστή Λουκά– της Παναγίας της Αθηνιώτισσας.

Η μονή της Παναγίας Σουμελά, που σέβονταν ακόμα και οι Τούρκοι, προστάτευσε τους χριστιανούς από τους διωγμούς των Τούρκων και βοήθησε στην καλλιέργεια των γραμμάτων και στη διαφύλαξη της χριστιανικής παράδοσης.

Η μονή καταστράφηκε από τους Τούρκους το 1922, οπότε και χάθηκαν πολλά από τα ιερά κειμήλια της. Η εικόνα της Παναγίας βρέθηκε αργότερα, μεταφέρθηκε στην Ελλάδα και τοποθετήθηκε στο νέο μοναστήρι της Παναγίας Σουμελά, που χτίστηκε στο όρος Βέρμιο στη Δυτική Μακεδονία, όπου στη γύρω περιοχή εγκαταστάθηκαν πολλοί Πόντιοι.

Κάθε χρόνο εκατοντάδες Πόντιοι απ' όλη την Ελλάδα συγκεντρώνονται εκεί την ημέρα της γιορτής της, στις 15 Αυγούστου, ευλαβικοί προσκυνητές στη μνήμη της. Μέσα τους ξυπνούν μνήμες αλησμόνητες από την πατρική τους γη και τις χαμένες πατρίδες.

(«Στα Νεότερα χρόνια», *Iστορία ΣΤ*', ΟΕΔΒ, 2004)

Ο αλύτρωτος ελληνισμός

Και μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο οι Έλληνες της Ανατολικής Θράκης, της Ανατολικής Ρωμυλίας, των παραλίων του Ευξείνου Πόντου και της Μικράς Ασίας εξακολουθούσαν να είναι αλύτρωτοι.

Οι Έλληνες του Πόντου, οι Πόντιοι, με κέντρο την Τραπεζούντα οργάνωσαν δικό τους τρόπο ζωής. Καλλιέργησαν τα γράμματα, έμειναν πιστοί στις εθνικές παραδόσεις και διατήρησαν τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα, τη γλώσσα και τη θρησκεία τους κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες.

Από τα αρχαία χρόνια στη Μικρά Ασία άνθισε ένας ακμαίος ελληνισμός. Στα παράλια της Ιωνίας γεννήθηκε ο μεγαλύτερος Έλληνας ποιητής, ο Όμηρος, και αναπτύχθηκε η επιστήμη και η προσωριατική φιλοσοφική σκέψη. Νέα ακμή γνώρισε ο Μικρασιατικός ελληνισμός στα Αλεξανδρινά και τα Βυζαντινά χρόνια.

Με την κατάκτηση της Μικράς Ασίας από τους Τούρκους, πολλοί Έλληνες εγκατέλειψαν τις πατρογονικές τους εστίες και αρκετοί εξισλαμίστηκαν με την απειλή του θανάτου. Όσοι παρέμειναν, οργάνωσαν τη ζωή τους με κέντρο την Εκκλησία και την κοινότητά τους και κατόρθωσαν να διατηρήσουν τη γλώσσα, τα έθιμα τους και τον πολιτισμό τους με την ίδρυση και λειτουργία σχολείων. Τα πιο ονομαστά ήταν τα σχολεία της **Σμύρνης**, των **Κυδωνιών** και της **Τραπεζούντας**.

Οι Έλληνες Μικρασιάτες πήραν το εμπόριο στα χέρια τους και ανέβηκαν σε υψηλά αξιώματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ένας ακμαίος ελληνισμός

Έξω από τα σύνορα του ελληνικού κράτους έζησε ως το 1922 ένας ακμαίος ελληνισμός. Ο ελληνισμός της Θράκης, του Εύξεινου Πόντου και της **Μ. Ασίας**. Διακρίθηκε στις **Τέχνες** και τα **γράμματα** και βοήθησε πολύ με το **εμπόριο**, τη **δραστηριότητά** του και την **εργατικότητά** του στην οικονομική ανάπτυξη των περιοχών όπου έζησε. Απέδιδε πολύ μεγάλη σημασία στη **μόρφωση** και γι' αυτό ίδρυσε και λειτούργησε αξιόλογα σχολεία που τον βοήθησαν στην πνευματική του καλλιέργεια και στη διατήρηση της **ελληνικότητάς** του, δηλ. της γλώσσας του, της θρησκείας του, των παραδόσεων και των πατροπαράδοτων εθίμων του. Ιδιαίτερα αξιόλογες ήταν η **Μεγάλη του Γένους Σχολή** στην Κωνσταντινούπολη, η **Ευαγγελική Σχολή** της Σμύρνης, η **Ακαδημία** στις Κυδωνίες και η **Μαράσλειος Σχολή** στη Φιλιππούπολη.

Ένα παιδί 12 χρόνων από τη Σμύρνη παίρνει το δρόμο της προσφυγιάς

«Ένα μεσημέρι έγινε μεγάλη φασαρία και κακό, μαθεύτηκε ότι οι Τούρκοι έβαλαν φωτιά στη συνοικία της Αρμενίας.

Είχα ένα προαίσθημα. Μια κατάθλιψη μου βάραινε την ψυχή και δεν μπορούσα να το εξηγήσω. Δεν αργήσαμε να δούμε τους πρώτους καπνούς της φωτιάς.

Δεν θυμούμαι αν την ίδια μέρα ή έπειτα από μερικές μέρες ο κόσμος άρχισε να φεύγει από τη Σμύρνη, γιατί η φωτιά όλο μεγάλωνε...

Όλος αυτός ο κόσμος, ο χιλιάδες κόσμος, προχωρούσε προς το Κορδελιό, γιατί διαδίδονταν πως στο Κορδελιό αράζουν διάφορα βαπτοράκια και σώνουν τον κόσμο. Κατά το απογευματάκι φτάσαμε στο Μπαργιακλί, που κι αυτό είχε εκκενωθεί από τους κατοίκους του. Οι δρόμοι και η πλατεία του χωριού με τα πλατάνια ήταν γεμάτα από κόσμο, που κάθισε να ξεποστάσει. Ο πατέρας μου βρήκε ένα ωραίο άδειο σπίτι και πήγαμε εκεί μαζί με άλλους να περάσουμε τη νύχτα. Αφού μας άφησε, βγήκε όχω να ζητιανέψει τρόφιμα· θυμούμαι που μας έφερε σατσόπιτες που του 'δωσαν άλλοι χριστιανοί. Φαίνεται πως κάπου βρήκαν λίγο αλεύρι, κάναν όπως-όπως λίγο ζυμάρι και το ψήσαν απάνω σε λαμαρίνα με κουκουνάρες που πέφταν από τα πεύκα. Νερά είχε τρεχούμενα. 'Οταν έπεσε η νύχτα, ήθελα να πάω κάπου, πριν να κοιμηθούμε. Όλα γύρω πίσσα, σκοτάδι, μέσα κι όξω».

(Απ' το βιβλίο «Η Εξόδος», Έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1980, σ. 7-8).
«Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη», Γ' Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2003)

Οι συνέπειες του Μικρασιατικού πολέμου

Ο Μικρασιατικός πόλεμος υπήρξε καταστροφικός για την Ελλάδα, γιατί:

- νικήθηκε ο ελληνικός στρατός και έσβησε το όνειρο της Μεγάλης Ιδέας,
- ξεριζώθηκε ο πανάρχαιος ελληνισμός της Μικράς Ασίας,
- η Ελλάδα έχασε την Ανατολική Θράκη, την Ίμβρο και την Τένεδο.

Η συφορά της Άττας

[Το κείμενο είναι απόσπασμα από το Δεύτερο Μέρος του μυθιστορήματος «Ακριτική γενιά» (1972), που έχει τον τίτλο «Ο δεύτερος κύκλος της κόλασης». Όπως δείχνει και ο τίτλος, το βιβλίο εξιστορεί τους φοβερούς διωγμούς και τη γενοκτονία που υπέστησαν οι Έλληνες του Πόντου από τους Τούρκους στη β' δεκαετία του 20ού αιώνα και την ηρωική αντίσταση που πρόβαλε ο Ελληνισμός της περιοχής.]

Στο απόσπασμα παρακολουθείτε την πυρπόληση του χωριού Άττα και τις περιπέτειες δύο γυναικών, της Εύχαρης και της Σουσάνας].

'Όλη τούτη τη μέρα, δίπλα από τον κρυψώνα της Εύχαρης, περνούσαν Τούρκοι και Τουρκάλες, περιπατώντας το μονοπάτι, με φορτωμένες τις πλάτες. Μερικοί ήταν από μακρινότερα χωριά. Η Εύχαρη αναγνώρισε δύο τρεις αγροτικούς εργάτες από το Σαρίσου που είχαν δουλέψει τα περασμένα καλοκαίρια στα χωράφια του πεθερού της και αρκετές φορές τούς είχε στρώσει η ίδια το τραπέζι, για να φάνε.

Κατά το απόγεμα είδε να σιμώνουν, λίγα μέτρα πιο εκεί από το λάκκο της, δύο νεαροί Τούρκοι οπλισμένοι. Κυριεύτηκε από τρομερήν αγωνία. Νόμισε πως την είδαν και ήρθαν να την πάρουν! Έπιασε, ασυναίσθητα, το στήθος της, προσπαθώντας να συγκρατήσει τους γρήγορους χτύπους της καρδιάς της.

— Δεν είναι τίποτε, ακούστηκε να λέει ο ένας νεαρός στον άλλον. Πάμε να φύγουμε.

Οι Τούρκοι απομακρύνθηκαν και η καρδιά της Εύχαρης ήρθε στον τόπο της.

Στο μεταξύ, άρχισε να σουρουπώνει. Η λεηλασία και η σφαγή τελείωσε. Το χωριό εξολοθρεύτηκε και ληστεύτηκε ολότελα. Δεν έμειναν παρά τα άδεια και γυμνά σπίτια. Και μόλις έπεσε το πρώτο σκοτάδι, παραδόθηκαν και κείνα στις φλόγες. Λαμπάδιασε μεμιάς, απ' άκρη σ' άκρη η Άττα και ζώστηκε από τη μαυροκόκκινη πύρινη λάβα της φωτιάς. Η ζεστασιά που απλώθηκε ολούθε, ήταν τόσο δυνατή, που έφτασε ως το λόφο και την κρυψώνα της Εύχαρης. Τα νερά των δύο ποταμιών, που αγκάλιαζαν σφιχτά το χωριό, αντιφέγγισαν άγρια από τις κατακόκκινες φλόγες, σα να ήταν οι πύρινοι ποταμοί της κόλασης.

Με το πλάκωμα της νύχτας και του σκοταδιού η Εύχαρη κυριεύτηκε από ένα δυνατό αίσθημα ερημιάς, αδυναμίας και αγωνίας μαζί. Δεν ήξερε προς τα πού να τραβήξει, για ν' απομακρυνθεί από τον μακάβριο τόπο, να γλιτώσει από την ανυπόφορη μυρουδιά και από τις εφιαλτικές φλόγες που κατατρώγανε το χωριό της. Τέλος, σηκώθηκε και πήρε το δρόμο προς το κοντινότερο ρωμαϊκό χωριό, το Ουσάκ. Προχώρησε αρκετά, όταν ξαφνικά το είδε και κείνο παραδομένο στις φλόγες! Άλλαξε κατεύθυνση και ανηφόρισε ως το ύψωμα Τεβέ Ποϊνού. Φτάνοντας στην κορυφή του, αντίκρισε με τρόμο, μέσα στη σκοτεινή νύχτα, όλα τα ρωμαϊκά χωριά της περιοχής να καίγονται, όπως και η Άττα! Κάθισε κάτω και έκλαψε για κάμποσην ώρα. Ευτυχώς τα χωριά αυτά στάθηκαν πιο τυχερά και πιο προνοητικά, γιατί οι κάτοικοι τους έφυγαν έγκαιρα στο βουνό, για να βρουν προστασία σιμά στους αντάρτες.

Μετά το κλάμα, της ήρθε στα βλέφαρα μια βαριά νύστα, που βρίσκοντάς την εξαντλημένη στο κορμί και την ψυχή, τη δάμασε.

Ξύπνησε τα χαράματα, νιώθοντας μια φοβερή πείνα να της σφάζει τα σπλάχνα. Θυμήθηκε πως είχε να φάει εικοσιτέσσερις ολόκληρες ώρες. Σηκώθηκε όρθια και στάθηκε σαστισμένη για κάμποσην ώρα. Δεν ήξερε πού να πάει. Τα ρωμαϊκά χωριά ένα γύρο ήταν καμένα και έρημα. Το πιο κοντινό που έβλεπε μπροστά της, ήταν το τούρκικο Κουρκενλί. Απελπισμένη και τυραννισμένη από την πείνα, τράβηξε κατά κει, κάνοντας το σταυρό της.

Όταν, έπειτα από κάμποσην ώρα έφτασε στο ακρινό σπίτι του χωριού, συνάντησε μια Τουρκάλα με άσπρη ποδιά και άσπρο τσεμπέρι.

— Τι θέλεις, αδελφή; ρώτησε η χανούμισα, βλέποντας την ξένη να σιμώνει δισταχτικά.

— Αχ, αδελφή, απάντησε η Εύχαρη, δεν ξέρεις τι έπαθα! Είχα συγγενείς στην Άττα. Πήγα να τους δω και βρήκα το χωριό καμένο. Φοβάμαι! Δώσε μου σε παρακαλώ να φορέσω κάτι από τα δικά σας τα ρούχα και κατέβασέ με στη Σαμψούντα.

— Όχι, όχι, αδελφή! Δεν μπορώ να το κάνω αυτό. Οι τσέτες θα με σκοτώσουν, αν σε φυλάξω.

Πάνω εκεί που συζητούσαν οι δύο γυναίκες, τις πλησίασαν δύο παιδιά του χωριού, δέκα ως δώδεκα χρονών το καθένα. Περιεργάστηκαν την ξένη και το μεγαλύτερο ρώτησε τη χανούμισα:

— Τι θέλει αυτή εδώ, ανά;

— Γκιαούρησα είναι, γιαβρούμ, απάντησε η Τουρκάλα.

— Να φύγεις γρήγορα, γάρη^{*}, είπε το άλλο. Να φύγεις, αν θέλεις τη ζωή σου. Εδώ, στο χωριό μας μέσα, είναι στρατός. Αν σε δουν, θα σε σκοτώσουν.

Η Εύχαρη ευχαρίστησε τα παιδιά και έφυγε αμέσως από το Κουρκενλί. Πήρε ένα δρόμο στην τύχη και τον ακολούθησε. Περπάτησε στον ανήφορο ώρες ολόκληρες, νηστική και εξουθενωμένη, δίχως να ξέρει πού πηγαίνει. Το απόγεμα, καθώς ανηφόριζε ένα απότομο μπαΐρι^{*}, στους πρόποδες ενός δάσους, ένιωσε να της κόβονται τα γόνατα. Λύγισε και έπεσε κάτω. Ξάπλωσε στη γη και απόμεινε εκεί ως το σούρουπο.

Μόλις έπιασε να νυχτώνει, σηκώθηκε και συνέχισε την πορεία της. Περπάτησε κάμποσην ώρα, μπήκε στο δάσος και βάδισε με κόπο και επιμονή ανάμεσα στα δέντρα. Είχε προχωρήσει πολύ βαθιά μέσα στο ορμάνι^{*}, όταν άκουσε από μακριά κάτι ανθρώπινες φωνές. Δίχως να σκεφτεί διόλου, τράβηξε ίσια κατά κει. Όταν σίμωσε αρκετά, κρύφτηκε πίσω από ένα δέντρο και αφουγκράστηκε για λίγο να δει ποια γλώσσα μιλούσαν. Με χαρά της διαπίστωσε αμέσως ότι οι κουβέντες τους ήταν ρωμαϊκές. Η καρδιά της πετάρισε από συγκίνηση. Τάχυνε το βήμα της, ώσπου, στο μισοσκόταδο, ξεχώρισε ένα πλήθος γυναικόπαιδα, που κάθονταν δίπλα σε ένα μεγάλο καζάνι και έτρωγαν μέσα από βαθιά πιάτα. Έτρεξε με βιάση κοντά τους και έπεσε ανάμεσά τους λιπόθυμη. Οι Ρωμιοί που την είδαν έτσι, τρόμαξαν και αναπήδησαν όρθιοι. Την περικύκλωσαν και προσπάθησαν να τη συνεφέρουν. Όταν το κατάφεραν, της έδωσαν να πιει νερό και να φάει. Βρισκόταν στο λημέρι του χωριού Κιαντίρ, σιμά στην περιοχή που δρούσε ο αδελφός της καπετάν Γιωρίκας.

Η άλλη γυναίκα που γλίτωσε από τη σφαγή της Άττας, η Σουσάνα η Μουζενίτσα, έπειτα από πολλές περιπλανήσεις στα δάση και τα βουνά, κατέβηκε στη Σαμψούντα και παρουσιάστηκε στο Μητροπολιτικό μέγαρο. Οι υπάλληλοι των γραφείων, βλέποντας την άθλια κατάστασή της, την κατατρομαγμένη όψη και τα ξεσχισμένα ρούχα της, μαζεύτηκαν γύρω της και ρωτούσαν να μάθουν από ποια κόλαση γύρισε. Όταν τους διηγήθηκε τα τραγικά συμβάντα της Άττας, απόμειναν για πολλήν ώρα βουβοί και σαστισμένοι από τη φρίκη. Οι μισοί πρότειναν να την πάνε στα σπίτια τους, να της δώσουν ρούχα ν' αλλάξει και να φάει. Οι άλλοι είπαν πως πρέπει να την αφήσουν όπως είναι και να την πάνε αμέσως με βάρκα στο αμερικάνικο αντιτορπιλικό, που ήταν αγκυροβολημένο στα ανοιχτά του λιμανιού, για να καταγγείλουν την άγρια σφαγή και την καταστροφή του χωριού της.

Επικράτησαν οι δεύτεροι. Νοικιάστηκε μια βάρκα, μπήκε μέσα η Σουσάνα και οδηγήθηκε στο αντιτορπιλικό No 243. Οι Αμερικάνοι ναύτες ανέβασαν τη γυναίκα στο κατάστρωμα και την παρουσίασαν στον ναύαρχο μίστερ Κιγκ. Ο Αμερικάνος την έβαλε να καθίσει σε μια καρέκλα και με ζωηρό ενδιαφέρον τη ρώτησε τι τον ήθελε. Η Σουσάνα, με τη βοήθεια ενός διερμηνέα, άρχισε να περιγράφει με κλάματα και βογκητά την τραγωδία των συγχωριανών της. Παρ' όλη τη σπασμωδικότητα και την αποσπασματικότητα της διήγησής της, τα απίστευτα και ασύλληπτα περιστατικά της σφαγής ανέδωσαν τη φρίκη τους. Ο μίστερ Κιγκ χλόμιασε. Έγινε σαν το κερί.

— Πόσην ώρα απέχει από τη Σαμψούντα το χωριό σου; ρώτησε ταραγμένος.

— Τέσσερις ώρες με τα πόδια.

— Περιποιηθείτε την κυρία, πρόσταξε σε δύο ναύτες του, και δίχως να χάσει λεπτό, σηκώθηκε και παίρνοντας μαζί του τρεις αξιωματικούς, μπήκε σε μια βενζινάκατο. Σε λίγην ώρα διαπεραιώθηκε στη Σαμψούντα. Από κει, αγκάζαρε ένα αυτοκίνητο και τράβηξε ίσια για την Άττα, με όλη την ταχύτητα που διέθετε η μηχανή.

Όταν έφτασε στο χωριό, ήταν πολύ αργά! Όλη η Άττα ήταν σωριασμένη σε μαύρα ερείπια και οι καπνοί σκέπαζαν τις στάχτες και τα καρβουνιασμένα πτώματα των κατοίκων της! Η αποφορά από τις καμένες σάρκες και τα άταφα πτώματα έκανε την παραμονή των Αμερικάνων στο πρώην χωριό, έστω και για μισήν ώρα, αδύνατη και αβάσταχτη. Ένιωθαν πνιγμένοι από τη δυσωδία και συνταραγμένοι από το μακάβριο θέαμα του τόπου, όπου δε σάλευε ούτε ακουγόταν καμιά ανθρώπινη ζωή. Πήραν μερικές φωτογραφίες και γύρισαν γρήγορα στην πόλη με τη φρίκη ζωγραφισμένη στα πρόσωπά τους...

(Χρήστος Σαμουηλίδης, «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», Β' Γυμνασίου, ΟΕΔΒ)

* γάρη (κλιτ. της λ. γαρή): γυναίκα

μπαΐρι: ανηφόρα

ορμάνι: ρουμάνι, δάσος

5. Οι τελικές ρυθμίσεις: τα σύνορα και η ανταλλαγή πληθυσμών

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 103)

Περιγράφω την κατάσταση που επικρατεί στο λιμάνι της Σμύρνης μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.
[5.39]

Η κατάσταση που επικρατεί στο λιμάνι της Σμύρνης μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή είναι τραγική. Οι Έλληνες κάτοικοι της πόλης και της γύρω περιοχής, που έχουν καταφύγει εκεί μετά την κατάρρευση του μετώπου, θεωρώντας την ως πιο ασφαλές μέρος, ζουν δραματικές στιγμές. Μαθαίνοντας ότι έρχονται οι τσέτες, οι σκληροί και βάρβαροι Τούρκοι χωροφύλακες, έτρεχαν να προλάβουν να φύγουν με κάθε μεταφορικό πλωτό μέσο. Προσπαθούσαν απεγνωσμένα να γλιτώσουν τη μανία του τουρκικού όχλου, των τσέτων και του τουρκικού στρατού που κατευθύνονταν γρήγορα προς την πόλη και ήταν έτοιμοι να τους περάσουν όλους από το σπαθί τους. Τα ελληνικά πλοία που είναι αγκυροβολημένα στο λιμάνι δεν επαρκούν, για να μεταφέρουν όλο αυτό το πλήθος. Γίνονται σκηνές αλλοφροσύνης. Εκτυλίσσονται σκηνές πανικού.

Η Σμύρνη πίσω τους καίγεται. Πολλοί μπαίνουν σε βάρκες και μαούνες, που δεν αργούν να βουλιάζουν από το υπερβολικό βάρος τους. Άλλοι πέφτουν στη θάλασσα, για να διαφύγουν κολυμπώντας. Όσοι προσπάθησαν ν' ανέβουν στα ιταλικά και τα γαλλικά πλοία, που ήταν αγκυροβολημένα στο λιμάνι, βρήκαν τραγικό θάνατο. Οι Ιταλοί και οι Γάλλοι ναύτες εκτελώντας διαταγές των προϊσταμένων τους, ως άλλοι γαντοφορεμένοι βάρβαροι, τους ρίχνουν καυτό νερό πάνω από τα πλοία και τους αναγκάζουν να πέσουν στη θάλασσα με αποτέλεσμα να πνιγούν πολλοί. Αυτή ήταν η συμπεριφορά των δήθεν συμμάχων μας. Όχι μόνο δε βοήθησαν τους δυστυχισμένους Έλληνες πρόσφυγες, αλλά τους φέρθηκαν εχθρικά.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μες στην παραζάλη πολλά παιδιά έχασαν τους γονείς τους και τα μέλη πολλών οικογενειών μπερδεύτηκαν μέσα στο πλήθος. Με άλλο ελληνικό καράβι έφυγαν οι μεν και με άλλο οι δε. Έτσι, βρέθηκαν μετά σε άλλο ελληνικό λιμάνι και χάθηκαν. Για πολλά χρόνια οι γονείς και τ' αδέλφια αναζητούνταν μεταξύ τους μέσω του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, και κάποιοι δε βρέθηκαν ποτέ.

Αυτόπτης μάρτυρας, δωδεκάχρονο αγόρι τότε, ανέφερε, ότι για να γλιτώσουν από τους τσέτες που τους κυνηγούσαν, κλείστηκαν τρεις μέρες στο νεκροταφείο της πόλης. Τρύπωσαν μέσα σε άδειους τάφους, ώστου να βρουν τρόπο να φύγουν κάποια νύχτα σκοτεινή, πληρώνοντας πολλά χρήματα σ' ένα γέρο Τούρκο, για να τους οδηγήσει σ' ένα ασφαλές μέρος, για να καταφέρουν να φύγουν.

Το κάψιμο της Σμύρνης και οι τραγικές σκηνές στο λιμάνι της, την ώρα που οι πρόσφυγες προσπαθούν να φύγουν και να σωθούν από τη μανία των Τούρκων. (Λαϊκή εικόνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

I. Οι συνθήκες της εξόδου των Ελλήνων

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 104)

1. Μελετώ τις πηγές και αναφέρω τις συνθήκες εξόδου των Ελλήνων προσφύγων. [5.40-5.42]

Οι συνθήκες εξόδου των Ελλήνων προσφύγων από τη φλεγόμενη Σμύρνη είναι τραγικές. Με τα ελάχιστα πράγματα που μπορούν να πάρουν, στοιβάζονται στα καράβια, φωνάζουν, κλαίνε, αναζητούν τους δικούς τους. Πολλοί λιγοθυμούν, άλλοι δεν αντέχουν την ταλαιπωρία, το συνωστισμό, την πείνα και τα βάσανα που τράβηξαν και πεθαίνουν μες στο καράβι.

Άλλα δεν εγκατέλειψαν μόνο τη Μ. Ασία οι Έλληνες. Αναγκάστηκαν να φύγουν και από την Ανατολική Θράκη, να περάσουν τον Έβρο και να μπουν στην Ελλάδα. Ευτυχώς, αυτούς δεν τους πρόλαβαν οι Τούρκοι, γιατί ειδοποιήθηκαν και έφυγαν έγκαιρα.

2. Σημειώνω το συνολικό αριθμό των Ελλήνων προσφύγων και τους τόπους προέλευσής τους. [5.43]

Ο αριθμός των Ελλήνων προσφύγων και οι τόποι προέλευσής τους είναι:

• Μικρά Ασία	626.954	άτομα
• Θράκη	256.635	»
• Πόντος	182.169	»
• Κωνσταντινούπολη	38.458	»
• Βουλγαρία	49.027	»
• Ρωσία	58.526	»
• Διάφοροι τόποι	10.080	»
Γενικό Σύνολο	1.221.849	άτομα

3. Μελετώ τις πηγές και συζητώ για τις δυσκολίες, τις οποίες αντιμετωπίζουν οι Έλληνες πρόσφυγες. [5.40-5.42] & [5.44]

Οι Έλληνες πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή αντιμετωπίζουν τεράστιες δυσκολίες. Στερούνται στέγης και πολλοί αναγκάζονται να μείνουν σε προσφυγικούς καταυλισμούς, σε πρόχειρες παράγκες και σε αντίσκηνα για χρόνια. Από τις άθλιες συνθήκες που επικρατούν εκεί, έλλειψη θέρμανσης, σωστής διατροφής, απαράδεκτα μέσα καθημερινής υγιεινής, πολλοί προσβάλλονται από αρρώστιες και πεθαίνουν. Δεν έχουν χρήματα, δεν έχουν ρούχα, δεν έχουν εργασία και ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας. Δυστυχώς, το ελληνικό κράτος, φτωχό και αδύναμο, όπως είναι, δεν μπορεί να περιθάλψει ένα τόσο μεγάλο αριθμό προσφύγων που ξεπερνούσε το ένα εκατομμύριο! Αδυνατεί να καλύψει τις αυξημένες ανάγκες τους.

Οι πρώτοι πρόσφυγες από το εσωτερικό της Μικράς Ασίας φτάνουν στη Σμύρνη.
(Ιστορικό ένθετο του περιοδικού «ΕΝΑ», Μάρτιος 1986).

II. Η εγκατάσταση των προσφύγων

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 105)

1. Περιγράφω τις συνθήκες εγκατάστασης των προσφύγων στην Ελλάδα. [5.45-5.47]

Οι συνθήκες εγκατάστασης των προσφύγων στην Ελλάδα είναι τραγικές. Είχαν ν' αντιμετωπίσουν δύο μεγάλα προβλήματα. Το πρόβλημα της στέγης και το πρόβλημα εργασίας, για να εξοικονομούν τα απαραίτητα χρήματα για τη ζωή τους. Το πρόβλημα της στέγης προσπάθησαν να το λύσουν μόνοι τους, φτιάχνοντας μικρές παράγκες με ξύλα, σκεπασμένες με τσίγκους ή πισσόχαρτα. Το πάτωμά τους είναι από χώμα. Άλλοι μένουν σε σκηνές και άλλοι σε χαλάσματα. Το κράτος τούς αφήνει αβοήθητους. Σε κάποιους δίνει ορισμένα κομμάτια γης, αλλά τα περισσότερα είναι άγονα. Δεν έχουν σχολεία για τα παιδιά τους. Μόνοι τους χτίζουν εκκλησίες, για να καταφεύγουν σ' αυτές και να ζητούν τη βοήθεια του Θεού και της Παναγίας και να βρίσκουν εκεί λίγη παρηγοριά σε ώρα απελπισίας. Για να κερδίζουν λίγα χρήματα, κάνουν οποιαδήποτε δουλειά βρουν, από λούστρο ως σκουπιδιάρη.

2. Συζητώ για τις σχέσεις των προσφύγων με τον ντόπιο πληθυσμό. [5.48]

Αρχικά, οι σχέσεις των προσφύγων με τον ντόπιο πληθυσμό των περιοχών, που πήγαν για εγκατάσταση δεν ήταν και πολύ καλές. Πολλοί ντόπιοι τούς δέχτηκαν με κάποια ψυχρότητα και προκατάληψη. Από το άλλο μέρος οι Έλληνες πρόσφυγες δεν ήξεραν καλά την ελληνική γλώσσα και γι' αυτό δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν μαζί τους. Ακόμα, εκείνοι είχαν άλλο τρόπο ζωής, άλλα ήθη και έθιμα και χρειάστηκαν κάποια χρόνια για μια ήπια προσαρμογή τους με τους ντόπιους Έλληνες.

3. Ποιο είναι το θέμα της αγγελίας; [5.49]

Το θέμα της αγγελίας είναι η αναζήτηση του μικρού Παύλου από την οικογένειά του, με την ελπίδα ότι δεν είχε πέσει θύμα της τουρκικής θηριωδίας και ζούσε σε κάποιο μέρος της Ελλάδας.

4. Ποιες είναι οι ρυθμίσεις μετά το τέλος του ελληνοτουρκικού πολέμου;

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λοζάνης, η οποία έγινε το 1923, μετά τη λήξη του ελληνοτουρκικού πολέμου ρυθμίστηκαν οι διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Παραχωρήθηκαν στην Τουρκία η Ανατολική Θράκη και τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος και συμφωνήθηκε να γίνει ανταλλαγή των πληθυσμών. Ήτσι, όσοι Έλληνες κατοικούσαν στη Μικρά Ασία έπρεπε να φύγουν και να έρθουν στην Ελλάδα και αντίστοιχα όσοι Τούρκοι ζούσαν στην Ελλάδα να φύγουν και να πάνε στην Τουρκία. Από την απόφαση αυτή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και αντίστοιχα οι Τούρκοι της Δυτικής Θράκης.

5. Ποιες είναι οι συνέπειες των ρυθμίσεων για τους πληθυσμούς των δυο χωρών;

Η παραχώρηση της Ανατολικής Θράκης στους Τούρκους έχει ως συνέπεια να εγκαταλείψουν τις εστίες τους 250.000 Έλληνες που κατοικούσαν έως τότε εκεί και να προστεθούν και αυτοί στους Έλληνες πρόσφυγες. Ακόμα, όλοι οι Έλληνες της Μ. Ασίας και του Πόντου ξεριζώνονται από τις πατρογονικές τους εστίες και χάνουν τα σπίτια τους και τις περιουσίες τους, οι οποίες βρίσκονται σε περιοχές ιδιαίτερα πλούσιες. Γίνονται πρόσφυγες και έρχονται στην Ελλάδα, όπου ζουν μια σκληρή ζωή, αντιμετωπίζοντας μύριες όσες δυσκολίες και μεγάλα προβλήματα.

Παράλληλα, και οι Τούρκοι που φεύγουν από την Ελλάδα αφήνουν και αυτοί τον τόπο που γεννήθηκαν και τις περιουσίες τους. Συγκριτικά οι συνέπειες των ρυθμίσεων είναι περισσότερο δυσμενείς για τους Έλληνες, λόγω του μεγάλου αριθμού προσφύγων (περισσότεροι από ένα εκατομμύριο).

Τέλος, οι αρνητικές επιπτώσεις δεν αφορούσαν μόνο τους Έλληνες πρόσφυγες, αλλά και τους ντόπιους με την επιβάρυνση τόσο μεγάλου πληθυσμού που έπρεπε να ζήσει μαζί τους και να μοιραστεί τη μοίρα τους. Ακόμα και το ίδιο το κράτος επιβαρύνθηκε στο να πάρει έστω και στοιχειώδη μέτρα περίθαλψης των προσφύγων.

6. Κοινωνία και κράτος στο Μεσοπόλεμο

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 106)

Παρατηρώ το χάρτη και αναφέρω τα κράτη με φασιστικό, ναζιστικό ή δικτατορικό καθεστώς. [5.50]

Παρατηρώντας το χάρτη, βλέπουμε ότι φασιστικό-ναζιστικό καθεστώς έχουν η Γερμανία, η Αυστρία και η Ιταλία. Κράτη με δικτατορικό καθεστώς είναι η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ελλάδα, η Τουρκία, η Αλβανία, η Γιουγκοσλαβία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Λιθουανία, η Λεττονία και η Εσθονία.

I. Η διεκδίκηση της γυναικείας ψήφου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 107)

1. Για ποιος λόγους οι γυναίκες διεκδικούν το δικαίωμα της ψήφου; [5.51]

Οι γυναίκες διεκδικούν το δικαίωμα ψήφου, για να αποκτήσουν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες και να μπορούν να εκλέγουν και να εκλέγονται στη διακυβέρνηση του κράτους και στα διάφορα κοινωνικά πόστα. Ακόμα, να αναγνωριστούν ως ισότιμα μέλη της ελληνικής κοινωνίας και να μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους, να ρυθμίζουν τη ζωή τους, όπως αυτές νομίζουν, και να μην είναι πάντα εξαρτημένες από τους άνδρες.

2. Ποιες μορφές δράσης αναπτύσσουν οι γυναίκες της εποχής, για να προωθήσουν τα αιτήματά τους; [5.52] & [5.53]

Ιδρύουν συλλόγους και οργανώσεις και κάνουν πολλές δημόσιες συγκεντρώσεις, για να ενημερώσουν τις γυναίκες και να τις καλέσουν να συσπειρωθούν, να διεκδικήσουν και να προωθήσουν τα δικαιώματά τους. Παράλληλα, εκδίδουν γυναικεία περιοδικά, για να προβάλλουν τις θέσεις τους.

3. Γνωρίζω τη ζωή και τη δράση μιας προσωπικότητας του ελληνικού γυναικείου κινήματος. [5.54]

Η Αύρα Θεοδωροπούλου γεννιέται το 1880 στην Αδριανούπολη. Είναι μια δυναμική γυναίκα, η οποία αναπτύσσει μεγάλη κοινωνική και εθνική δράση. Προσφέρει τις υπηρεσίες της στους Βαλκανικούς πολέμους και με τους αγώνες της συμβάλλει αποφασιστικά στη διάδοση του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα. Το 1920, ιδρύει το «Σύνδεσμο για τα δικαιώματα της γυναικείας» και ως πρόεδρός του προωθεί την επίλυση πολλών θεμάτων που σχετίζονται με αυτό μέσα από τις στήλες του περιοδικού «Ο αγώνας της γυναικείας», το οποίο εκδίδει τα έτη 1923-1936. Γενικά, η Αύρα Θεοδωροπούλου αφιέρωσε τη ζωή της στην υπηρεσία του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα και των εθνικών αγώνων στη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων. Πέθανε στην Αθήνα το 1963.

II. Το εργατικό κίνημα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 108)

1. Με ποιο τρόπο διεκδικούν οι εργαζόμενοι τα αιτήματά τους κατά το Μεσοπόλεμο; [5.55]

Οι εργαζόμενοι διεκδικούν τα αιτήματά τους κατά το Μεσοπόλεμο (τη χρονική περίοδο από τη λήξη του Α' Παγκόσμιου πολέμου έως την έναρξη του Β' Παγκόσμιου πολέμου) με διαδηλώσεις στους δρόμους και με κλαδικές και γενικές απεργίες, άλλοτε τοπικές και άλλοτε πανελλήνιες. Πολλές φορές συμβαίνουν στη διάρκειά τους αιματηρά επεισόδια σε βάρος των απεργών εκ μέρους της αστυνομίας.

2. Γιορτάζεται σήμερα η εργατική Πρωτομαγιά; Με ποιον τρόπο; [5.56]

Γιορτάζεται και σήμερα η εργατική Πρωτομαγιά με γενική απεργία όλων των εργαζόμενων. Στις πόλεις γίνονται συγκεντρώσεις, ομιλίες και πορείες, τις οποίες οργανώνουν τα σωματεία τους.

3. Ποιες είναι οι συνθήκες εργασίας στο εργοστάσιο Αρδίτη και με ποιον τρόπο αντιδρούν οι εργαζόμενοι και οι εργαζόμενες σ' αυτό; [5.57]

Οι συνθήκες εργασίας στο εργοστάσιο τσιγάρων του Αρδίτη στην Ξάνθη είναι απάνθρωπες. Περισσότερο άθλιες είναι για τις γυναίκες και ειδικά για τα μικρά κορίτσια ηλικίας 10-14 χρόνων, τα οποία εργάζονται όλη τη μέρα με αφοιβή 8-12 δραχμές. Ο εργοστασιάρχης αρνείται να ικανοποιήσει οποιοδήποτε αίτημα των εργαζόμενων, οι οποίοι μη έχοντας άλλο μέσο διαμαρτυρίας, καταφεύγουν στην απεργία.

4. Ποια σκηνή από τη διαδήλωση απεργών στη Θεσσαλονίκη, το 1936, αποτυπώνεται στη φωτογραφία; [5.58]

Αποτυπώνεται μια σκηνή απεργίας διαρκείας των καπνεργατών στη Θεσσαλονίκη στις 29 Απριλίου του 1936. Είναι η στιγμή που η δικτατορική κυβέρνηση του Ιωάννη Μεταξά διέταξε τις αστυνομικές δυνάμεις της πόλης να επέμβουν και να διαλύσουν διά της βίας τους απεργούς. Η αστυνομία πυροβολεί τους διαδηλωτές, οι απεργοί αντεπιτίθενται και ακολουθούν συγκρούσεις μεταξύ έφιππων αστυνομικών και απεργών με θύματα 30 νεκρούς και 300 τραυματίες.

5. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Μεσοπολέμου;

Η περίοδος του Μεσοπολέμου παρουσιάζει, σε γενικές γραμμές, τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Οι οικονομίες των βιομηχανικών κρατών βελτιώνονται, αυξάνεται η παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων, εκδηλώνονται κοινωνικές αναστατώσεις, διεκδικήσεις και απεργιακές κινητοποιήσεις. Πολλά δε ευρωπαϊκά κράτη αποκτούν δικτατορικό καθεστώς. Ειδικά για την Ελλάδα, η περίοδος αυτή είναι κρίσιμη. Προσπαθεί να επουλώσει τις πληγές της από την ατυχή εκστρατεία της στη Μικρά Ασία και την καταστροφή που ακολούθησε. Βρίσκεται σε οικονομικό αδιέξοδο και δυσκολεύεται να αποκαταστήσει το ένα εκατομμύριο Ελλήνων προσφύγων που έχει καταφύγει στην Ελλάδα. Παράλληλα, βρίσκεται σε πολιτικό αδιέξοδο. Υπάρχει πολιτική αστάθεια. Η χώρα άλλοτε έχει βασιλεία, άλλοτε δημοκρατία και τελευταία δικτατορία. Πολλά κινήματα συμβαίνουν στη διάρκεια του Μεσοπολέμου και, γενικά, η κατάσταση είναι ρευστή και ασταθής, πολιτικά, και μεγάλα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα πλήττουν τους εργαζόμενους.

6. Με ποιους τρόπους αγωνίζονται οι άνθρωποι για τα δικαιώματά τους;

Οι άνθρωποι αγωνίζονται για τα δικαιώματά τους με πολλούς και ποικίλους τρόπους.

Δημιουργούν συνδικαλιστικά σωματεία και συλλόγους, κάνουν δημόσιες συγκεντρώσεις και ομιλίες, πραγματοποιούν απεργίες, διαδηλώσεις και συλλαλητήρια διαμαρτυρίας, γράφουν σε περιοδικά και δίνουν συνεντεύξεις στα μέσα μαζικής επικοινωνίας για την προβολή των αιτημάτων τους.

7. Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 109)

Αναφέρω τα αντίπαλα στρατόπεδα του Β' Παγκόσμιου πολέμου. [5.59]

Τα αντίπαλα στρατόπεδα είναι δύο:

- α) Οι Δυνάμεις του Άξονα και
- β) Οι συμμαχικές Δυνάμεις.

Στις Δυνάμεις του Άξονα μετέχουν η Γερμανία, η Αυστρία, η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Φινλανδία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Αλβανία και η Ιαπωνία.

Στις συμμαχικές Δυνάμεις περιλαμβάνονται η Αγγλία, η Γαλλία, η Σοβιετική Ένωση, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ελλάδα, η Γιουγκοσλαβία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Πολωνία, η Τσεχοσλοβακία, η Δανία, η Νορβηγία και οι Η.Π.Α.

I. Η Ελλάδα στον πόλεμο του 1940

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 110)

1. Πώς αναγγέλλεται στον Τύπο της εποχής η έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου; [5.60]

Η έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου αναγγέλλεται με πηχιαίους τίτλους στις ελληνικές εφημερίδες το πρωινό της 28ης Οκτωβρίου και καλούνται όλοι οι Έλληνες να πάρουν τα όπλα και να τρέξουν να κλείσουν το δρόμο στον εχθρό.

2. Συζητώ για τις δυσκολίες, τις οποίες αντιμετωπίζουν οι Έλληνες στρατιώτες, στο μέτωπο του πολέμου. [5.61]

Οι Έλληνες στρατιώτες αντιμετωπίζουν τεράστιες δυσκολίες στο μέτωπο του πολέμου. Είναι αναγκασμένοι να κινούνται μέσα στη νύχτα, για να μη γίνονται στόχος των ιταλικών αεροπλάνων, να βαδίζουν μέρες ολόκληρες μέσα στα χιόνια και σε δύσβατα και λασπωμένα μονοπάτια, να πολεμούν νηστικοί και διψασμένοι, μέσα στο κρύο και την παγωνιά, έχοντας παλιό και λιγοστό οπλισμό. Και σαν να μη φτάνουν όλα αυτά, έχουν και το καθημερινό μαρτύριο από τις ψείρες εξαιτίας της έλλειψης καθαριότητας. Όμως, παρ' όλες αυτές τις δυσκολίες και τα βάσανα, κανένας δε διαμαρτύρεται. Τα κάνουν όλα χαλάλι για την πατρίδα. Όλοι πολεμούν γενναία και νικούν τους Ιταλούς παρόλο που αυτοί διαθέτουν εκατομμύρια στρατού, σύγχρονα όπλα, πολλά άρματα μάχης και αεροπλάνα.

3. Σχολιάζω τον τίτλο της αφίσας. [5.62]

Ο τίτλος αποδίδει την πραγματικότητα. Οι γυναίκες της Πίνδου αποδείχτηκαν πραγματικές ηρωίδες στον πόλεμο του '40. Φορτωμένες στη ράχη τους πυρομαχικά και τρόφιμα και αψηφώντας τον κίνδυνο, ανέβαιναν τα κακοτράχαλα βουνά της Αλβανίας, για να τα μεταφέρουν εκεί που δεν μπορούσαν να φτάσουν τα αυτοκίνητα και τα μουλάρια, ώστε να μπορούν να πολεμούν αδιάκοπα τον εχθρό οι στρατιώτες μας στην πρώτη γραμμή του μετώπου.

4. Πώς απεικονίζει ο γελοιογράφος την εξέλιξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο αλβανικό μέτωπο; [5.63]

Η Ιταλία ξεκίνησε τον πόλεμο της Ελλάδας, θεωρώντας τον πολύ εύκολο γι' αυτήν. Τον θεωρούσε ως ένα στρατιωτικό περίπατο έως την Αθήνα. Όμως διαψεύστηκε. Οι Έλληνες στρατιώτες παρά την αριθμητική υπεροχή του ιταλικού στρατού και τον καλύτερο εξοπλισμό του, κατάφεραν με όπλα τους το θάρρος, τη γενναιότητα και την αγάπη τους για την πατρίδα ν' αγωνιστούν ηρωικά. Έτσι, κατόρθωσαν το ακατόρθωτο: να νικήσουν στον άνισο αγώνα τους με τους Ιταλούς, οι οποίοι βλέποντας τους Έλληνες μαχητές να πλησιάζουν στην Κορυτσά, γύρισαν πίσω, χωρίς να δώσουν καθόλου μάχη. Τη σκηνή αυτή εικονίζει ο Άγγλος γελοιογράφος. Αυτό σημαίνει ότι οι Άγγλοι είχαν γνώση της ελληνικής ανδρείας των μαχητών του πολέμου.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Αρχίζει ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος

Άνοιξη του 1939. Ο ουρανός της Ευρώπης έχει σκοτεινιάσει για καλά και ο έντονος χτύπος της βροντής του πολέμου ακούγεται πια καθαρά και στη μικρή Ελλάδα που ζούσε υπνωτισμένη μέσα στη βαριά άχλη της δικτατορίας του Μεταξά. Ήταν απελπιστικά ξεμοναχιασμένη, χωρίς ουσιαστική συμπαράσταση από κανέναν.

Στις 22 Μαΐου υπογράφεται το Σύμφωνο στρατιωτικής συμμαχίας Γερμανίας και Ιταλίας, του λεγόμενου **Άξονα**. Οι δύο δικτάτορες συμφωνούσαν με αυτό να εξορμήσουν κατά της Ευρώπης και να τη μοιραστούν ανάλογα με τα εδάφη που θα κατακτούσε ο καθένας.

Και στις 22 Αυγούστου, ο Χίτλερ πετυχαίνει την υπογραφή του περιβόητου **Συμφώνου μη επιθέσεως** με τον Στάλιν, που τον απάλλασσε από το ρωσικό εφιάλτη και τον άφηνε ανενόχλητο στις αρπαχτικές του διαθέσεις. Φυσικά, και τη Δύση την είχε αποκοιμίσει από καιρό ο αδίστακτος φύρερ (αρχηγός) της Γερμανίας με το «**Σύμφωνο του Μονάχου**», που υπέγραψε με την Αγγλία, τη Γαλλία και την Ιταλία, για το οποίο ο κοντόφθαλμος και αφελής πρωθυπουργός της Αγγλίας Τσάμπερλαϊν θριαμβολογούσε πως με αυτό εξασφαλίστηκε για πολλά χρόνια η ειρήνη στην Ευρώπη.

Έτσι ο πόλεμος –ληστρική επιδρομή– του Χίτλερ θα χτυπούσε κεραυνοβόλα και θα αχρήστευε τις αιφνιδιασμένες, πολιτικά άτολμες και ανέτοιμες δυτικές δυνάμεις, που δε θα προλάβαιναν να αντιδράσουν. Ανάμεσα στα άλλα τούς είπε:

«...Στην αρχή των εχθροπραξιών θα χρησιμοποιήσω μία πρόφαση. Το αν είναι αληθοφανής ή όχι, λίγο με ενδιαφέρει. Δεν ελέγχεται ποτέ ο νικητής για το αν λέγει ή όχι την αλήθεια. Όταν αρχίζεις έναν πόλεμο κι όταν τον διεξάγεις, δεν είναι το δίκαιο που λογαριάζεται, μα η νίκη. Κλείστε τις καρδιές σας στον οίκτο. Ενεργήστε με σκληρότητα. Ο ισχυρότερος έχει πάντα δίκιο...»

Ήθελε να «ξεπλύνει» την ντροπή, που αισθάνονταν οι ηττημένοι Γερμανοί, και να κυριαρχήσει στον κόσμο. Για το σκοπό αυτό συμμάχησε το 1936 με το φασιστικό καθεστώς του Ιταλού δικτάτορα **Μπενίτο Μουσολίνι** και οι δύο χώρες, η Γερμανία και η Ιταλία, συγκρότησαν το λεγόμενο **Άξονα** Βερολίνου-Ρώμης και άρχισαν να εφαρμόζουν επιθετική πολιτική απέναντι σε άλλες χώρες. Το Σεπτέμβριο του 1939 η Γερμανία επιτέθηκε εναντίον της Πολωνίας. Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος είχε ήδη αρχίσει από τη μέρα εκείνη.

Πρώτες η Αγγλία και η Γαλλία κήρυξαν τον πόλεμο εναντίον του Άξονα. Ο Χίτλερ εισέβαλε το 1941 στη Σοβιετική Ένωση, παραβιάζοντας το σύμφωνο μη επίθεσης, που είχε υπογράψει μαζί της. Η Ιαπωνία, σύμμαχος της Γερμανίας, βομβάρδισε το Δεκέμβριο του ίδιου έτους τον αμερικανικό στόλο στο Περλ Χάρμπορ. Έτσι μπήκαν στον πόλεμο και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και ο πόλεμος έγινε πια παγκόσμιος.

ΑΙΓΑΙΟΝ ΝΗΣΙΣ, ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΤΗΤΟΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΠΛΕΙΣΤΗΡΙΑ, ΒΟΤΑΝΑΡΗ 11
ΤΗΛΕΦ. ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ 52666
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ 52667-ΣΤΡΑΤΑΣΦΟΙ 53554
ΑΟΓΙΣΤΗΝΟΣ 53551-ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΩΝ 53554

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΕΤΟΣ ΕΚΚΙΤΟΝ ΑΙΓΑΙΟΝ ΑΡΙΘ. 3727

ΑΘΗΝΑΙ ΤΡΙΤΗ 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

ΤΙΜΗ ΕΚΚΙΤΟΝ ΦΥΛΑΚΩΝ ΔΡΑΧΜΑΙ ΑΥΤΟ
ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ: ΕΙΣΤΕΡΙΚΟΥ ΔΡΑΧΜΑΙ 12
ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ: ΕΙΣΤΕΡΙΚΟΥ ΔΩΔΑΠΡΙΑ 12
ΑΙ ΕΛΛΑΣΙΝΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΤΡΙΜΗΝΟΙ ΑΝΑΔΟΣΣΕ
ΑΤΤΙΚΑΙΑΙ-ΔΙΑΤΡΙΒΑΙ ΚΑΤΑ ΣΤΥΦΩΝΙΑΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΓΓ. ΒΑΛΑΚΟΣ

**Η ΕΛΛΑΣ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΑΠΟ ΧΘΕΣ ΕΙΣ ΠΟΛΕΜΟΝ ΜΕ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ
ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΣΥΣΣΩΜΟΝ, ΜΝΗΜΟΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΤΟΥ, ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΑΛΞΕΙΣ!**
ΟΙ ΗΡΩΕΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΡΕΤΤΟ, ΑΠΑΤΕΩΝΟΣ ΩΣ ΠΑΝΤΟΤΕ, ΕΠΕΤΕΘΗΣΑΝ ΗΜΙΣΕΙΑΝ ΔΡΑΝ ΕΝΟΡΙΤΕΡΟΝ ΤΗΣ ΕΚΠΝΟΗΣ ΤΟΥ ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΟΥ
Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΟΣ ΚΑΛΕΙΤΑΙ ΑΙ' ΕΜΠΡΕΥΣΜΕΝΟΝ ΔΙΑΓΓΕΛΜΑΤΟΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΝΑ ΠΡΑΞΗ ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΟΥ
Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΑΧΟΜΕΝΟΣ ΗΡΩΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ ΑΜΥΝΕΤΑΙ ΜΕΤ' ΕΠΙΚΟΥ ΘΑΡΡΟΥΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑΙ ΕΠΙΑΡΟΜΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ, ΟΠΟΥ ΕΣΗΜΕΙΩΘΗΣΑΝ ΘΥΜΑΤΑ, ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ, ΤΗΣ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΑΤΟΙΟΥ

ΤΑ ΝΕΑ ΜΕ ΤΟ ΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τα πρωτοσέλιδα των αθηναϊκών εφημερίδων το πρωί της 28ης Οκτωβρίου με τα οποία αναγγέλλουν
την κήρυξη του πολέμου της Ιταλίας εναντίον της Ελλάδας, και άλλα που διαλαλούν
τις περιφανείς νίκες του ελληνικού στρατού.

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ 1940

Η 28η Οκτωβρίου 1940 και το «Όχι»

Το Σεπτέμβριο του 1939 οι Γερμανοί με αρχηγό (φύρερ) τον **Αδόλφο Χίτλερ** κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Πολωνίας. Τη βοήθεια της Πολωνίας ανέλαβαν η Αγγλία και η Γαλλία. Έτσι ξέσπασε η θύελλα ενός νέου πολέμου, που πολύ σύντομα έγινε παγκόσμιος. Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος (**1939-1945**) ήταν ασύγκριτα φρικτότερος από τον πρώτο.

Η Ελλάδα θέλησε να μείνει ουδέτερη. Όμως, την εποχή εκείνη κυβερνούσε την Ιταλία ο δικτάτορας **Μπενίτο Μουσολίνι**, που ονειρευόταν να κατακτήσει τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και να ιδρύσει μια μεγάλη ιταλική αυτοκρατορία. Γι' αυτό τον Απρίλιο του 1939 κυρίεψε την Αλβανία.

Από το 1940, που η Ιταλία μπήκε στον πόλεμο ως σύμμαχος της Γερμανίας, άρχισε τις προκλήσεις και ζητούσε αφορμή να επιτεθεί κατά της Ελλάδας. Τα ιταλικά αεροπλάνα επανειλημμένα παραβίασαν τον ελληνικό εναέριο χώρο και βομβάρδισαν ελληνικά πλοία. Και στις 15 Αυγούστου 1940 ιταλικό υποβρύχιο τορπίλισε στο λιμάνι της Τήνου και βύθισε το πολεμικό μας «Ελλη».

Η ελληνική κυβέρνηση κράτησε και πάλι την ψυχραιμία της, για να μη ρίξει τον ελληνικό λαό στη θύελλα του πολέμου. Ο Μουσολίνι όμως είχε αποφασίσει τον πόλεμο. Και τη νύχτα της 27-28 Οκτωβρίου 1940 ζήτησε από τον Έλληνα Πρωθυπουργό Ιωάννη Μεταξά να επιτρέψει η Ελλάδα στον ιταλικό στρατό να εισέλθει στο εσωτερικό της και να καταλάβει ορισμένα στρατηγικά σημεία της.

Η Ελλάδα αρνήθηκε με το ιστορικό «Όχι» και αμέσως μετά, τα ξημερώματα της **28ης Οκτωβρίου 1940**, η Ιταλία μάς κήρυξε τον πόλεμο.

(Ελληνική ιστορία των νεότερων χρόνων, Στ΄ Δημοτικού ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985)

Παραθέματα

Το πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν το πρωί της 28ης Οκτωβρίου:

Με κόπο μέσα στα χιόνια οι στρατιώτες ανεβάζουν με τα μουλάρια τα πολεμοφόδια στις κορυφές των βουνών.
(Πίνακας Αλεξανδράκη)

«Αἱ ἵταλικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις προσβάλλουν ἀπό τῆς 5.30 π.μ. σήμερον τά ἡμέτερα τμήματα προκαλύψεως τῆς ἐλληνοαλβανικῆς μεθορίου.

Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους»

‘Ωρες πολέμου

Το ρολόι δείχνει λίγο πριν τις έξι, ξημερώματα της 28ης Οκτωβρίου, την ώρα που το πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν του υπουργείου Εθνικής Αμύνης, γνωστοποιεί την κήρυξη του πολέμου στη χώρα μας από τη φασιστική Ιταλία.

Την ίδια στιγμή που «αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις» δίνουν λυσσαλέες μάχες για να εκδιώξουν τους εισβολείς από τα ελληνικά χώματα, κάποιοι άλλοι, πολεμιστές κι αυτοί, δίνουν το δικό τους αγώνα μαζί με τους Έλληνες στρατιώτες, για να κρατήσουν το ηθικό του κόσμου ψηλά, το κουράγιο των Ελλήνων αμείωτο, την πίστη και το φρόνημα ακέραιο. Οι πολεμικοί ανταποκριτές των ελληνικών εφημερίδων της εποχής, δίνουν δύο μάχες ταυτόχρονα: Μία με το όπλο και μία άλλη με την πένα.

Ο «Ε.Τ.» ανατρέχοντας στο αρχείο της «Πρωίας», μιας από τις εφημερίδες, που διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο την περίοδο της Κατοχής, ξεσκόνισε τα φύλλα από τις πρώτες εμπόλεμες ημέρες και μεταφέρει στους αναγνώστες του τις εμπειρίες και τις εντυπώσεις από το μέτωπο, του Θεοφύλακτου Παπακωνσταντίνου, ανταποκριτή τότε της εφημερίδας.

«Όταν μιλούν για τους άνδρες της γραμμής, αισθάνεστε ότι στο βάθος της συνειδήσεώς των, τους ατενίζουν σαν υπεράνθρωπα όντα», σημειώνει ο δημοσιογράφος, κατευθυνόμενος στις 24 Ιανουαρίου του '40 προς τα Παλαιά Σύνορα. Και καταγράφει μία προς μία τις λέξεις, τις κινήσεις, τα ενθουσιώδη συναισθήματα των αμάχων, που συναντά στο δρόμο του.

(Του Βασ. Μπεσκένη)

Το πρωινό της 28ης Οκτωβρίου

Η Ελλάδα ξύπνησε χαρούμενη εκείνο το πρωινό όπως άλλοτε.

Ενώ άλλοτε βασίλευε παντού σιγή και ηρεμία, τώρα χαλούσαν τη γαλήνη της αυγής, κρότοι δυνατοί και τρομεροί. Αργότερα μαθεύτηκαν τα τρομερά νέα: Η Ιταλία μάς κήρυξε πόλεμο.

Κι ευθύς τότε, όλοι οι Έλληνες έτρεξαν με προθυμία να υπερασπίσουν την Πατρίδα. Όλοι άφησαν τα σπίτια τους και κίνησαν για τα σύνορα, για να υποδεχθούν με τα όπλα τους τον επιδρομέα.

Ο γαλανός ελληνικός ουρανός σκοτείνιασε απ' τ' αεροπλάνα τους κι η όμορφη ελληνική φύση ταράχτηκε από τους κρότους και τις φωνές τους. Ωστόσο, ο ελληνικός λαός τ' αψήφησε όλα αυτά και μαζί με τον ηρωικό μας Πρωθυπουργό Ι. Μεταξά βροντοφώνησε στους Ιταλούς τη χαραυγή της 28ης Οκτωβρίου το Ιστορικό «ΟΧΙ». Πού πήγαιναν οι Ιταλοί; Στην Ελλάδα; Δεν ξέρανε πως «του Έλληνα ο τράχηλος ζυγό δεν υποφέρει;» Δεν ξέρανε πως η αθάνατη Ελληνική ψυχή δε ζει στη σκλαβιά; Άλλα τότε πώς τόλμησαν να μας επιτεθούν;

Ο Μουσολίνι φαίνεται δεν τα σκέφτηκε όλα αυτά. Γι' αυτό οδήγησε το στρατό του στην Ελλάδα. Και τότε η Ελληνική φυλή έδειξε τι είναι. Τότε ξανάζησαν οι ηρωικές μορφές του Κανάρη, του Μιαούλη, του Μπότσαρη και του Κολοκοτρώνη. Τότε θαμπώθηκαν όλοι οι λαοί της γης μπροστά στο μέγα θαύμα! Τα 40 εκατομμύρια υποχώρησαν μπροστά σε 7 εκατομμύρια ψυχές. Οι γενναίοι μας, με αρχηγό την Υπέρμαχο Στρατηγό, κατατρόπωσαν τους Ιταλούς στις κορυφές της Πίνδου, ξαναζωντανεύοντας τους Μαραθώνες, τις Θερμοπύλες και τις Σαλαμίνες.

Η Ελληνική ψυχή έκανε το θαύμα της!

Ελληνες φαντάροι στο μέτοπο,

(Από το περιοδικό ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, σειρά Μεγάλες Μάχες, τεύχος 3).

28 Οκτωβρίου 1940

Άκου! Πάνω στην Πίνδο βογκά το τουφεκίδι. Τραντάζεται σύγκορμος ο Γράμμος και ο θεόρατος Σμόλικας από το αδιάκοπο το κανονίδι. Μαύροι καπνοί περιζώνουν της Τρεμπεσίνας τις απάτητες βουνοκορφές. Πολεμούν οι ήρωες! Ήρθαν εκεί τα εκλεκτότερα παλικάρια της Ελλάδας, ν' αγωνιστούν για τα ευγενικότερα ιδανικά: Για την Πίστη, για την Πατρίδα, για το Δίκιο, για την Ελευθερία. Ξεκίνησαν απ' τις πιο απόμακρες πολιτείες κι ανταμώθηκαν εδώ για τον Ιερότερο αγώνα. Εδώ κι ο γραφιάς της Αθήνας και το βουνίσιο τσοπανόπουλο των Αγράφων εδώ κι ο αγρότης του Θεσσαλικού κάμπου και της Κρήτης το αγέρωχο λεβεντόπαιδο. Όλα τ' αγνά Ελληνόπουλα, όλα αντάμα πολεμούν με μια ψυχή και μια καρδιά!

(Μαργαριτάρι της Αυγής)

Όταν οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες

«Ελληνικός Θρίαμβος στο Αργυρόκαστρο», «Οι Ελληνικές Δυνάμεις Κυριεύουν τη Χιμάρα», «Οι Έλληνες Μάχονται σε πολικό Ψύχος κι αναγκάζουν τον εχθρό σε άτακτη υποχώρηση...»

Δεν είναι τίτλοι ελληνικών εφημερίδων της εποχής, είναι οι τίτλοι-αγγελιαφόροι του αξεπέραστου θριάμβου της Ελλάδας στο αλβανικό μέτωπο, όπως «ταξίδεψαν» μέσα από το διεθνή Τύπο, μεταφέροντας τα μηνύματα αυτοθυσίας και ηρωισμού ενός λεοντόκαρδου Έθνους μέχρι τα πέρατα της γης.

Ιδού μερικά δημοσιεύματα ξένων που εξιστόρησαν το ελληνικό κλέος, όπως το περίφημο εκείνο της «Manchester Guardian» στις 19 Απριλίου του '41: «**Μέχρι τώρα λέγαμε πως οι Έλληνες πολεμούν σαν ήρωες. Από τώρα και στο εξής θα λέμε πως οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες.**». «**Οι Στρατοί Αδυνατούν να Φονεύσουν το Ελληνικό Πνεύμα**» έχει τίτλο το διθυραμβικό άρθρο του συντάκτη της αμερικανικής εφημερίδας «Boston Sunday Globe» της 1ης Δεκεμβρίου 1940.

Συμπατριώτης του, αρθρογράφος στην εφημερίδα «Φάρος» του Κάνσας σημειώνει στις 12-5-1941: «**Τα επιτεύγματα των Ελλήνων διέψευσαν όλες τις προβλέψεις των μυστικών μας υπηρεσιών. Ένα μικρό κράτος, ζωσμένο από μεγάλους και ισχυρούς εχθρούς, με ελάχιστες παραγωγικές δυνάμεις, έδωσε τέτοια μάχη που κέρδισε τον έπαινο όλων των άλλων, πολύ πιο προηγμένων χωρών**» και ερωτά: «Πού είναι η βοήθεια που οι Ηνωμένες Πολιτείες υποσχέθηκαν στην Ελλάδα; Ούτε μια αποστολή τροφίμων ή ρούχων δεν έγινε από τις ΗΠΑ, παρά τις υποσχέσεις που δόθηκαν τον περασμένο Οκτώβριο...».

«**Χρωστάμε πολλά στην Ελλάδα, στη βοήθεια που μας προσέφερε με τις δυνάμεις ξηράς και θάλασσας**», αναγνωρίζει ο αρθρογράφος του «Spectator», Χάρολντ Νίκολσον, στις 1-1-42. «**Όμως, χρωστάμε πολύ περισσότερα, γιατί σε μια κρίσιμη ώρα κήρυξε στην ανθρωπότητα την πίστη της στη νίκη του αγώνα μας. Κι αυτό ήταν ένα πνευματικό ευεργέτημα, που κανείς μας δεν πρέπει ποτέ να λησμονήσει**».

Στο ίδιο ύφος, ο Πιερ Μπουρντέν του γαλλικού τμήματος του BBC τονίζει στις 30 Μαΐου του 1942: «**Η Ελλάδα έσωσε τη Μόσχα και τον Καύκασο. Όταν έρθει η ώρα, οποιαδήποτε αγνωμοσύνη δείξουμε απέναντι στην Ελλάδα θα ισοδυναμεί με προδοσία ολόκληρης της Ευρώπης**».

Εξήντα έξι χρόνια μετά τα ωραία λόγια των ξένων, η ώρα ήρθε, αλλά η Ευρώπη θυμάται;

(Ζέφη Κληρονόμου)

Διάβαση πυροβολικού από ποτάμι. (Πίνακας Αλεξανδράκη).

Παρασκευή 22 Νοεμβρίου 1940

Ζήτω! Η θρυλική Κορυτσά απελευθερώθηκε και οι Ιταλοί κυνηγιούνται κατά πόδας. Καθώς έκανα κούνια στο υπόστεγο μαζί μ' άλλα παιδιά, ακούσαμε πως κάποιοι μαλώνουν και τρέξαμε να δούμε. Μα όλοι φώναζαν πως πήραμε την Κορυτσά. Μας έπιασε ακράτητος ενθουσιασμός. Το είχε πει το ραδιόφωνο στα γαλλικά. Στο φαῖ ήρθε και μας το 'πε ο Ζούκης, αφού το είπε πριν στους μεγάλους. Το Μπουζούκι πετούσε απ' τη χαρά του. Οι καμπάνες χτυπούσαν 2-3 ώρες. Χτύπησε και η δική μας. Το βράδυ τα ραδιόφωνα σπάσανε να το λένε.

(Νέα ελληνικά, Β' τάξη 1ου κύκλου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2000)

Η Ελληνική νίκη

Ο ηρωικός στρατός μας, ηλεκτρισμένος από το μεγάλο «όχι», έτρεξε στα ηπειρωτικά βουνά, όπου οι λίγοι φρουροί των συνόρων μας πολεμούσαν με αυταπάρνηση, για να υπερασπιστούν το πάτριο έδαφος.

Χωρίς να φοβηθεί ο στρατός μας το πλήθος του εχθρού, τα μηχανοκίνητα μέσα του, τα τανκς και τα βομβαρδιστικά του, όρμησε με την ξιφολόγχη στα χέρια κατά των Ιταλών. Και μέσα σε λίγες ημέρες το θαύμα έγινε. Οι Ιταλοί πανικόβλητοι και κατασακισμένοι φεύγουν προς τη Β. Ήπειρο.

Οι νίκες η μια μετά την άλλη στεφανώνουν τα ελληνικά όπλα και δίνουν φτερά στους ηρωικούς πολεμιστές μας. Τα κατορθώματά τους στην Πίνδο, στον Καλαμά, στο Μοράβα, στην Κορυτσά, στην Κλεισούρα και στις άλλες θρυλικές μάχες στην Αλβανία θα μένουν σαν υπέρλαμπρα μετέωρα, που θα φωτίζουν τους λαούς στο δρόμο προς τη θυσία για την ελευθερία.

Απερίγραπτος υπήρξε ο ενθουσιασμός ολόκληρου του ελληνικού λαού. Όλοι εργάζονταν για την τελική νίκη. Οι άνδρες, οι γυναίκες και τα παιδιά της ηρωικής Ήπειρου βοηθούσαν το στρατό μας, μεταφέροντας πολεμοφόδια και τρόφιμα, όπου δεν μπορούσαν να φτάσουν τα ζώα.

Κατάπληκτος παρακολουθούσε ο κόσμος ολόκληρος τον αγώνα του μικρού Ελληνικού Έθνους. Και ομολογούσαν ότι «**στο εξής δε θα λέμε ότι οι Έλληνες πολεμούν σαν ήρωες, αλλά οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες**».

(Ελληνική ιστορία των νεοτέρων χρόνων, Στ' Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985)

Το φιλότιμο του Έλληνα και η ιταλική αχαριστία

Το απόγευμα της 27ης Οκτωβρίου του 1940 μια ομάδα Ιταλών, με επικεφαλής έναν Ιταλό λοχία, παρουσιάστηκε στο ελληνικό φυλάκιο των ελληνοαλβανικών συνόρων και ζήτησε από τον επικεφαλής υπαξιωματικό να τους δώσουν λίγες κουραμάνες, γιατί, όπως είπε, το δικό τους αυτοκίνητο, που επρόκειτο να τους μεταφέρει τροφές, χάλασε στο δρόμο κι έτσι είχαν μείνει νηστικοί όλη μέρα. Ο Έλληνας υπαξιωματικός χωρίς καμιά κακία και θέλοντας να τους εξυπηρετήσει, τους έδωσε τότε πέντε από τις έξι κουραμάνες που είχαν κι έφυγαν.

Ο σκοπός όμως της επίσκεψης των Ιταλών δεν ήταν να πάρουν ψωμί, αλλά να δουν από κοντά τη θέση του φυλακίου και των φρουρών του.

Έτσι, λίγες ώρες αργότερα στις 5 παρά 20 τα ξημερώματα της 28ης Οκτωβρίου, πριν ακόμα λήξει το τελεσίγραφο της Ιταλίας, η ίδια ομάδα στρατιωτών όρμησε εναντίον των ανυποψίαστων φρουρών του ελληνικού φυλακίου και τους σκότωσαν όλους πλην ενός που κατάφερε να γλιτώσει. Πόσο θλίψη ένιωσε εκείνος, όταν μες στο σκοτάδι διέκρινε τον Ιταλό λοχία στον οποίο είχαν δώσει πριν το ψωμί τους! Έτσι, στο ελληνικό φιλότιμο οι Ιταλοί απάντησαν με αχαριστία.

Στα θουνά της Αλβανίας

Όλος ο κάμπος ήτανέ έρημος κι ο δρόμος, μακρύς μακρύς και κατάλευκος, απλωνότανε μπροστά μας. Προχωρούσαμε με βήμα γρήγορο και αμίλητο. Από 'δώ και πάνω, φαίνεται, ήταν τα τελευταία ελάχιστα χιλιόμετρα δρόμου που εξουσιάζαμε ακόμη εμείς, το ακρότατο όριο των δικών μας συγκοινωνιών, γιατί πιο πέρα ο ίδιος δρόμος χρησίμευε για τους Ιταλούς.

Κείνη την ώρα, μες στην απέραντη σιγή και τη νέκρα, ακούστηκε, πίσ' απ' τις πλάτες μας, η πρώτη κανονιά. Σε μια στιγμή όλο το φεγγαρολουσμένο νεκρό τοπίο, από ανοιχτοφιστική γινόταν άξαφνα κοκκινόμαυρο με τις εκρήξεις, με τις λάμψεις, με τους καπνούς που μας τυλίγανε δεξιά κι αριστερά. Δυο οβίδες είχαν σκάσει πολύ κοντά μας, μες στον κάμπο, δεξιά κι αριστερά του δρόμου, και σε λίγο άλλες δυο πέσανε κάπου εκεί. Μέναμε ακίνητοι, ορθοί, αποσβολωμένοι, αλαλιασμένοι μην ξέροντας όλοι μας τι να κάνουμε, πού να πάμε. «Πέσετε κάτω! πέσετε κάτω! Μην τρέχετε!», φώναξα για μια στιγμή, και πέσαμε όλοι μπρούμπτα, με το μούτρο πάνω στο χώμα. Ο βομβαρδισμός εξακολουθούσε με μια μαθηματική κανονικότητα και πρώτα έβλεπες τη λάμψη απ' τις απέναντι μπούκες των κανονιών κι ύστερα –δεν ξέρεις από πού– άκουγες πάνω, μα ακριβώς πάνω απ' το κεφάλι σου, αυτό το υστερικό σφύριγμα της οβίδας που σκίζει σαν αστραπή τον αέρα ή εκείνο το ακόμη χειρότερο βραχνιασμένο χρου-χρου-χρου, που κάνει σαν χάνει πια τη φόρα της και πρέπει να πέσει κάπου δίπλα σου.

Πέφτανε δίπλα μας, δεξιά, αριστερά, λίγο πιο μπρος, λίγο πιο πίσω. Το μεγάλο μαρτύριο, η μεγάλη αγωνία ήτανε πως στις ελάχιστες στιγμές ησυχίας που μεσολαβούσανε, αναρωτιόσουνα αγωνιωδώς αν πρέπει να μείνεις σ' αυτή τη θέση που βρίσκεσαι ή πρέπει να πας να πέσεις πάρα πέρα. Ναι, ήτανε ένα φοβερό παιγνίδι από πιθανότητες κι από τύχη, που δεν ήξερες να βρεις και να του δώσεις καμιά απάντηση.

Μα σιγά σιγά, όσο ο βομβαρδισμός εξακολουθούσε, όσο έβλεπες πως –περίεργα!– δεν παθαίνεις τίποτα, όσο έβλεπες κι όλους τους άλλους γύρω σου άθικτους, που σε κάθε ανάπτυχαν το κεφάλι και κάτι φώναζαν ο ένας στον άλλον, άρχιζες σιγά σιγά, ναι, να αισιοδοξείς –κι ενώ στην αρχή έλεγες πως κάθε οβίδα προορίζεται για σένα, πως έρχεται ίσια καταπάνω σου, τώρα άρχιζες κάπως να παρακολουθείς ένα θέαμα που σε περιστοιχίζει κι απλώς να φυλάγεσαι σε κάθε σφύριγμα. Δηλαδή η οβίδα κι ο θάνατός σου δεν ήταν πια αλληλένδετα όπως στην αρχή. 'Ολ' αυτά, βέβαια, δεν τα σκεφτόσουνα, όλ' αυτά τα λέω, ίσως, τώρα –μα είμαι βέβαιος πως από ένστικτο έτσι τα 'νιωθες και τότε.

Έγινε για μια στιγμή μια μεγάλη ανάπτυχα. Περιμέναμε, περιμέναμε ακίνητοι αρκετή ώρα –κι επιτέλους σηκωθήκαμε. Είχε σταματήσει ο βομβαρδισμός; Η ώρα θα 'ταν περίπου μία.

Τραβήξαμε όλοι προς το μέρος που 'χαμε αφήσει τα μηχανήματα, μα δεν είχαμε κάνει μερικά μέτρα πάνω στο δρόμο, όταν το πανηγύρι ξανάρχισε.

Πέσαμε όπως όπως ο ένας πάνω στον άλλο μέσα στο πλαΐνο χαντάκι του δρόμου –κι ήταν καιρός, γιατί η οβίδα έσκασε άξαφνα ακριβώς δίπλα μας και μας σκέπασε όλους με πέτρες και με χώματα. Στο χαντάκι που 'χαμε πέσει ήτανε στεκάμενα νερά, λάσπες, βόρβορος. Είχαμε πασαλείψει τα μούτρα μας, τους μανδύες μας –όλη η μια πλευρά μου, όταν ανασηκώθηκα, ήταν μια πηχτή γλοιώδης λάσπη, και τα γάντια ήτανε μούσκεμα απ' αυτό το ακαθόριστο υγρό που βρομούσε φοβερά μόλις έφερνες το χέρι σου κοντά στο πρόσωπό σου.

Φτάσαμε, επιτέλους, στα μηχανήματά μας. Η κατάστασή μας ήτανε πραγματικά φοβερή. Αν τώρα ήτανε έτσι, τι θα γινότανε σαν θα χάραζε και θα προχωρούσε η μέρα; Πώς θα καθόμαστε σ' αυτή τη Σούκα που δε συναντούσες ψυχή ζώσα και κάτω από ένα συνεχή βομβαρδισμό, τελείως ακάλυπτοι κι όλοι μας τελείως άπειροι;

Καθόμαστε αποκαμωμένοι πάνω στα κιβώτια και τα δέματα με τα μάτια μας κολλημένα στο απέναντι θουνό, για να δούμε τη λάμψη και να πέσουμε κάπου έγκαιρα. Ευτυχώς ο Νώντας είχε κι άλλο κονιάκ. Ας είναι ευλογημένος ο άνθρωπος. Ο Ανανίου όλο φώναζε πως κάτι πρέπει να κάνουμε, πως δεν είναι κατάσταση αυτή. Βέβαια, είχε δίκιο. Άλλα τι; Η ώρα ήτανε δύο πια και το φεγγάρι φώτιζε πάλι σαν μέρα όλο αυτό το απονεκρωμένο τοπίο που είχε πάλι άξαφνα ηρεμήσει και που πάνω του βασίλευε μια απόλυτη σιωπή.

(Γιάννης Μπεράτης)

Η αντρειοσύνη είναι γένους θηλυκού

Γυναίκες της Πίνδου, άλλες με πυρομαχικά στην πλάτη και άλλες σπρώχνουν ένα κανόνι για να το ανεβάσουν στο βουνό.

άγρια βουνά; Μόνο αγριοκάτσικα φτάνουν εκεί πάνω!»

«Δένουμε χοντρά σχοινιά γύρω από τη μέση τους», εξήγησε ο αρχικελευστής, «κι οι στρατιώτες που στέκουν στα ψηλότερα τις τραβούν προς τα πάνω... Κι οι γυναίκες, βαριφορτωμένες σκαρφαλώνουν σαν αγρίμια, πότε γαντζωμένες στα βράχια, πότε αρπάζοντας ρίζες για να κρατηθούν, λυγίζοντας κάτω από το βάρος του φορτίου και κινδυνεύοντας κάθε στιγμή να τσακιστούν κάτω στον γκρεμό. Ανεβοκατεβαίνουν ασταμάτητα», συνέχισε, «και πού και πού πετάνε πέτρες στον εχθρό παρακάτω...». Τον ακούω με κομμένη την ανάσα και προσπαθώ να συλλάβω την εικόνα! Μήπως ονειρεύομαι, μήπως δεν άκουσα καλά;

(...) Το χωριό γεμίζει καπνούς σαν να έχει πάρει φωτιά, φούρνοι, τζάκια, στόφες ανάβουν όλες μαζί... Πριν ακόμα χαράξει, γυναίκες και μικρά κορίτσια κι αγόρια, γέροι και γριές με τα γαϊδουράκια τους, κουβαλώντας όλοι φαγώσιμα, κουβέρτες, σκεπάσματα κι από δυο πουκάμισα ο καθένας, ξεκινούν συνοδεία του λοχαγού Σιαπέρα και των ανδρών του (...)

Στο δρόμο για το Βρυσοχώρι συναντούν κι άλλες γυναίκες να δουλεύουν με τον ίδιο ενθουσιασμό. Μερικές ανοίγουν δρόμους, φτυαρίζοντας το χιόνι και κουβαλώντας κανάτια νερό, ετοιμάζουν προμήθειες, βράζουν γάλα, για να το πιουν ζεστό τα «παιδιά», ζυμώνουν και ψήνουν ψωμί, φροντίζουν τους πληγωμένους, πλένουν ρούχα... Τα βλέπω όλα και τα μάτια μου γεμίζουν δάκρυα...

Ακούμε για μια γυναίκα στο δυτικό Ζαγόρι, τη χειροδύναμη Γαρουφαλιά. Είδε έναν άνδρα πληγωμένο, δεμένο στην πλάτη ενός μουλαριού που υπέφερε από τέτοιους πόνους, ώστε βογκούσε κάθε φορά που το ζώο προχωρούσε.

«Μην τραβάτε το μουλάρι, παιδιά», τους φώναξε η γυναίκα. «Λύστε τον και θα τον κουβαλήσω εγώ. Έχω κι εγώ γιο στο μέτωπο, ξέρω τι σημαίνει να είσαι μάνα...». Βγάζει το παναφόρι της, πετά τα παπούτσια και τις κάλτσες της, τον παίρνει τρυφερά στους ώμους της και τον κουβαλά μέσα από το πλατύ ποτάμι...

Μπορεί οι γυναίκες της Ελλάδας να μην ντύθηκαν στο χακί, αλλά έδωσαν κι εκείνες τη δική τους νικηφόρα μάχη. Ολόκληρη στρατιά από ανώνυμες Ελληνίδες, γριές και νέες, που σήκωσαν σε άγουρους ώμους και στις γερασμένες πλάτες τους τα βάρη ενός αξεπέραστου έπους κι απέδειξαν ότι η αντρειοσύνη ενός Έθνους δεν έχει φύλο και ηλικία, μετριέται μόνο «με το πύρωμα της καρδιάς...»

Τα όσα απίστευτα συνέβησαν στις βουνοπλαγιές της Πίνδου, εξιστορεί στις σημειώσεις της η Φρόσω Ιωαννίδου, περιγράφοντας την Ηρωίδα της Πίνδου, «όπως τη γνώρισα, όταν βρέθηκα κοντά της στο Ζαγόρι, από τις 28 Οκτωβρίου μέχρι τις 10 Νοεμβρίου, για να καταλάβετε τι γινόταν και στις άλλες γωνιές της Πίνδου...».

Το Νοέμβριο του 1940 χρειάστηκε να πάω στο Ζαγόρι, γιατί είχε αρρωστήσει η μητέρα μου (...). Οι Ιταλοί είχαν φτάσει στο Βρυσοχώρι κι όλοι ήταν αναστατωμένοι.

Όμως, γυναίκες δεν έβλεπα πουθενά. «Μεταφέρουν κανόνια και πυρομαχικά ψηλά στα Γράμπαλα...», αποκρίθηκε ο αρχικελευστής Σιμιτζής. «Πώς είναι δυνατόν;» είπα έκπληκτη. «Πώς μπορούν γυναίκες κουβαλώντας τέτοια βάρη να σκαρφαλώνουν πάνω σε

Η γερμανική επίθεση

Έξι ολόκληρους μήνες κράτησε ο πόλεμος στην Αλβανία και οι Ιταλοί κινδύνευαν να ριχτούν στη θάλασσα. Ο Χίτλερ τότε, για να σώσει τους συμμάχους του, κήρυξε τον πόλεμο κατά της Ελλάδας.

Στις 6 Απριλίου 1941 πολυάριθμος γερμανικός στρατός, συνοδευόμενος με άρματα μάχης, με άφθονο πολεμικό υλικό και ισχυρότατη αεροπορία, επιτέθηκε κατά της Ελλάδας από τα βουλγαρικά σύνορα, που τα προστάτευαν ελάχιστοι στρατιώτες μας.

Οι φρουροί μας αντιστάθηκαν με τον ίδιο ηρωισμό και κατά του νέου εισβολέα. Οι μηχανοκίνητες όμως γερμανικές φάλαγγες νίκησαν τους Σέρβους και μπήκαν στην Ελλάδα από τη Δοϊράνη και τη Γευγελή. Τα οχυρά μας κυκλώθηκαν και οι γενναίοι υπερασπιστές τους αναγκάστηκαν να σταματήσουν κάθε αντίσταση. Και στις 27 Απριλίου 1941 οι Γερμανοί υποδούλωσαν την Ελλάδα.

Η αντίσταση κατά των Γερμανών συνεχίστηκε στην Κρήτη ως τις 28 Μαΐου, όταν και το ηρωικό αυτό νησί έπεσε στα χέρια του γερμανικού στρατού.

Τότε ένα μέρος του στρατού, του ναυτικού και της αεροπορίας πήγαν στη Μέση Ανατολή και συνέχισαν τον αγώνα στο πλευρό των συμμάχων μας ως την τελική νίκη.

Ο πόλεμος κατά της Ελλάδας και η αντίσταση της Κρήτης απασχόλησαν τους Γερμανούς ως το τέλος Μαΐου 1941. Τούτο είχε σπουδαιότατη σημασία για την έκβαση του πολέμου, γιατί ανάγκασε το Χίτλερ να καθυστερήσει τον πόλεμο κατά της Ρωσίας. Τον άρχισε στις 22 Ιουνίου 1941 κι έτσι δεν πρόλαβε να καταλάβει τη Μόσχα, πριν αρχίσει ο βαρύς ρωσικός χειμώνας.

(Ελληνική ιστορία των νεότερων χρόνων, Στ΄ Δημοτικού ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985)

Η κατάληψη της Αθήνας από τους Γερμανούς

Στις οκτώ το πρωί της Κυριακής, **27 Απριλίου 1941**, Γερμανοί μοτοσικλετιστές και τεθωρακισμένα οχήματα της 2ης Μεραρχίας Πάντσερ με επικεφαλής τον ανθυπολοχαγό Φριτς Ντίρφλιγκ, εισήλθαν από τα Βόρεια προάστια στην Αθήνα. Η πλειοψηφία των κατοίκων της πόλης, συναισθανόμενη την τραγικότητα των στιγμών, συνέχισε να παραμένει κλεισμένη στα σπίτια. Πριν από τις 09.00 οι άνδρες ενός άλλου μηχανοκίνητου αποσπάσματος υπό τη διοίκηση του λοχαγού Γιάκομπι, έφθασαν στα προπύλαια της Ακρόπολης και αμέσως μετά ύψωσαν τη γερμανική σημαία στον Ιερό Βράχο. Λίγο αργότερα το ίδιο απόσπασμα κατέλαβε τις εγκαταστάσεις του ραδιοφωνικού σταθμού της Αθήνας στο Ζάππειο, από όπου μεταδόθηκε ένα μήνυμα για την κατάληψη της πόλης στη γερμανική γλώσσα, απευθυνόμενο προς τον Αδόλφο Χίτλερ.

Καθώς περισσότερες τεθωρακισμένες και μηχανοκίνητες μονάδες του γερμανικού στρατού συνέχιζαν να καταφένουν στην πρωτεύουσα, στις 10.30 πραγματοποιήθηκε σε ένα απλό καφενείο στην περιοχή των Αμπελοκήπων η παράδοση των πόλεων της Αθήνας και του Πειραιά. Μια ολιγομελής ελληνική επιτροπή, την οποία αποτελούσαν ο στρατιωτικός διοικητής Αττικής, υποστράτηγος Καβράκος, ο νομάρχης Αττικοβοιωτίας, Κ. Πεζόπουλος, ο δήμαρχος Αθήνας, Αμβρόσιος Πλυτάς, και ο δήμαρχος Πειραιά, Μ. Μανούσκος, περίμενε εκεί το Γερμανό συνταγματάρχη φον Σέφεν, ο οποίος επρόκειτο να υπηρετήσει κατόπιν ως πρώτος κατοχικός φρούραρχος της πόλης, για τις τελικές διαδικασίες. Ο Καβράκος σε μια σύντομη προσφώνησή του προς τη γερμανική αντιπροσωπεία ανέφερε: «*Αι τοπικά, πολιτικά και στρατιωτικά αρχαί δηλούν προς τον διοικητήν των γερμανικών στρατευμάτων ότι αι πόλεις των Αθηνών και του Πειραιώς και ανοχύρωτοι είναι και ουδεμίαν προτίθενται να αντιτάξουν στρατιωτικήν αντίστασιν εις την Κατοχήν*». Αυτή ήταν η αρχή της «μεγάλης νύκτας», της σκληρής Κατοχής που ακολούθησε.

Οι Γερμανοί επιθυμώντας να επισφραγίσουν, αλλά και να τιμήσουν την κατάληψη, από τα στρατεύματά τους, της ιστορικής πρωτεύουσας της Ελλάδας, πραγματοποίησαν το ίδιο πρωί μια αεροπορική παρέλαση-επίδειξη δύναμης πάνω από την πόλη.

«*Γύρω στις 09:00, αρχικά εμφανίστηκε από την κατεύθυνση του Πειραιά*», γράφει ο Ανδρέας Σταματόπουλος, «*ένα βομβαρδιστικό Dornier 17, το οποίο διέγραψε μεγάλους κύκλους πάνω από την πόλη επί*

20 περίπου λεπτά της ώρας. Αμέσως μετά ένας σχηματισμός από τρία διπλάνα Hs 123, που πέρασε πάνω από την Ακρόπολη, πέταξε πάνω από το κέντρο της πόλης σε ύψος 700 περίπου μέτρων. Πέντε λεπτά αργότερα ακολούθησαν με πορεία από τα νοτιοδυτικά προς τα βορειοανατολικά σχηματισμοί από 25 πολεμικά αεροπλάνα. Τελευταίος, σαν παραφωνία, εμφανίστηκε ένας σχηματισμός από 25 ιταλικά τρικινητήρια βομβαρδιστικά, στα οποία οι Γερμανοί είχαν επιτρέψει να πραγματοποιήσουν διέλευση πάνω από την πόλη. Κατά τη διάρκεια της υπόλοιπης ημέρας παρατήρησα ότι πετούσαν, σποραδικά, χαμηλά πάνω από την Αθήνα μεμονωμένα αεροσκάφη, τα οποία πραγματοποιούσαν στροφές γύρω από τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης, όπου ήδη κυμάτιζε η σημαία με τη σβάστικα (τον αγκυλωτό σταυρό) των κατακτητών...».

Γερμανικό τανκ περνά κάτω από την Ακρόπολη την ημέρα της εισβολής των Γερμανών στην Αθήνα στις 27-4-1941.

Οι γερμανικές δυνάμεις κατέλαβαν αυθημερόν τα δημόσια κτίρια της Αθήνας και του Πειραιά και εγκατέστησαν το στρατηγείο τους στο ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετάννια». Ο δήμαρχος της Αθήνας, Αμβρόσιος Πλυτάς, που συνέχισε κατόπιν εντολής του συνταγματάρχη φον Σέφεν να ασκεί τα καθήκοντά του, σε ραδιοφωνικό του μήνυμα προς τους πολίτες της Αθήνας συνέστησε «απόλυτον πειθαρχίαν εις τας διαταγάς των Αρχών». Ο ίδιος, επίσης, απηύθυνε δηλώσεις προς τους δημοσιογράφους των αθηναϊκών εφημερίδων, με τις οποίες εξέφρασε τις ευχαριστίες του προς τον γερμανικό στρατό, διότι σεβάσθηκε την πόλη των Αθηνών, η οποία έδωσε το φως του πολιτισμού στην ανθρωπότητα...

Την επόμενη ημέρα, 28 Απριλίου, ο στρατάρχης φον Λιστ, διοικητής των γερμανικών δυνάμεων στη νοτιοανατολική Ευρώπη, έφθασε στην Αθήνα, όπως και ο στρατηγός φον Στούμε, ο οποίος διορίστηκε στρατιωτικός διοικητής της περιοχής της πρωτεύουσας.

Ο Κωνσταντίνος Φάρος μάς αφηγείται τις εντυπώσεις του, όταν αντίκρισε για πρώτη φορά τους νεοφερμένους κατακτητές κάτω από το μπαλκόνι του σπιτιού του, στην περιοχή του Σταθμού Λαρίσης: «Ήταν μέσα σ' ένα οκταθέσιο όχημα Mercedes-Benz L 11500A, καθαρισμένο και γυαλισμένο σαν να πήγαινε σε παρέλαση, που ήλθε και σταμάτησε κάτω από το σπίτι μας. Ο οδηγός του και ένας αξιωματικός εμπρός μελετούσαν επί αρκετή ώρα ένα χάρτη, προσπαθώντας προφανώς να προσανατολιστούν μέσα στην πόλη, ενώ υπήρχαν και έξι ακόμα στρατιώτες πίσω, καθισμένοι ανά τρεις, ακίνητοι και ανέκφραστοι σαν μάρμαρο! Οι Γερμανοί, για λόγους εντυπώσεων και επίδειξης στον άμαχο πληθυσμό, εφάρμοσαν την τακτική να κυκλοφορούν μεμονωμένα οχήματα, που ήταν πραγματικά αποτελεσματική. Την ίδια μέθοδο εφάρμοσαν και οι Ιταλοί, όταν έπειτα από μερικές ημέρες, στις αρχές Μαΐου, ήλθαν στην Αθήνα. Αυτοί όμως είχαν μόνο φορτηγά τότε, τύπου FIAT 626 BL 3 t 4x2, στα οποία τοποθετούσαν καθιστούς καμιά εικοσαριά στρατιώτες και τους περιέφεραν στους κεντρικούς δρόμους, για να αντιμετωπίσουν, όμως, την περιφρόνηση των Αθηναίων και την κοροϊδία και τις κραυγές “Αέρα!” από τα παιδιά που έτρεχαν πίσω τους!».

(Στρατιωτική Ιστορία, «1941. Οι Γερμανοί εισέρχονται στην Αθήνα», εκδόσεις ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ, σελ. 21-22)

Η Μάχη της Κρήτης*

Η μάχη της Κρήτης είναι η πιο παράδοξη μάχη του Β' Παγκόσμιου πολέμου. Άρχισε στις **20 Μαΐου του 1941** και τελείωσε, ουσιαστικά, στις 27 Μαΐου, όταν οι Γερμανοί κυριάρχησαν στο νησί ιδιαίτερα στο Νομό Χανίων. Από τις 28 Μαΐου, αρχίζει η προς νότο υποχώρηση των συμμαχικών δυνάμεων και η αποχώρησή τους στην Αίγυπτο, ενώ ο βασιλιάς και η κυβέρνηση του Εμπ. Τουσούδερού αναχώρησαν από την Κρήτη για την Αίγυπτο λίγο νωρίτερα.

Οι απώλειες υπήρξαν τρομακτικές και για τα δύο στρατόπεδα, αλλά ιδιαίτερα για τις επίλεκτες δυνάμεις των Γερμανών αλεξιπτωτιστών. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι οι σύμμαχοι από τις 26 χιλιάδες άνδρες είχαν απώλειες (1.750 νεκρούς, 1.700 τραυματίες και 12.550 αιχμαλώτους), χωρίς να περιλαμβάνονται σ' αυτούς οι απώλειες του ελληνικού στρατού και του άμαχου πληθυσμού της Κρήτης. Οι Γερμανοί είχαν 4.000 νεκρούς, 2.000 πνιγέντες και 11.000 τραυματίες. Σύνολο 17.000 άνδρες.

Εξετάζοντας τις απώλειες αυτές, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η σύγκρουση ήταν σφοδρότατη και πολυαίμακτη. Χωρίς αμφιβολία οι αντίπαλες δυνάμεις πολέμησαν με ηρωισμό και οι μαχητές τίμησαν τις πατρίδες τους. Ιδιαίτερη, όμως, τιμή και δόξα ανήκει στον ανώνυμο βρακοφόρο μαχητή της Κρήτης, που πολέμησε ηρωικά και σχεδόν άοπλος, κατά του καλύτερου τότε στρατού του κόσμου και συμπλήρωσε και καταξίωσε το έπος της Ήπειρου.

Το σύντομο χρονικό της Μάχης έχει ως εξής:

ΤΡΙΤΗ, 20 ΜΑΪΟΥ 1941

Χ α ν ι ά. Από της δης πρωινής ώρας το σύνολο της γερμανικής βομβαρδιστικής αεροπορίας βομβάρδιζε άγρια και ανελέητα της περιοχής του Μάλαμε και της Σούδας. Ο αριθμός των αεροπλάνων ήταν τόσο μεγάλος και πετούσαν σε τόσο κλειστούς σχηματισμούς, ώστε κυριολεκτικά σκίαζαν τον ουρανό της Κρητικής γης.

Όλη η Κρήτη σαν μια θεϊκή Αμαζόνα σηκώθηκε τότε και κτύπησε με το θεόρατο δόρυ της και με την τεράστια ορμή και δύναμη του λαού της τον σιδερόφρακτο εισβολέα. Ο ουρανός έβρεχε αλεξιπτωτιστές, «με τσ' ομπρέλες τους».

Άοπλοι και ανοργάνωτοι, οι γέροι, οι νέοι, οι γυναίκες με λιονταρίσια καρδιά έδιναν το εθνικό παρόν στο πεδίο της μάχης με κάθε μέσο που έβρισκαν και μπορούσαν. Με παλιούς γκράδες, καραμπίνες, μαχαίρια, τσεκούρια, δρεπάνια, στυλιάρια, φτυάρια, λοστούς, ξύλα ακόμη και πέτρες.

Ρέθυμνο. Η πτώση των αλεξιπτωτιστών άρχισε τις απογευματινές ώρες. Οι μισοί, περίπου, αλεξιπτωτιστές σκοτώθηκαν στον αέρα ή κατά την ώρα της προσγείωσής τους.

Ηράκλειο. Προηγήθηκε σφοδρός βομβαρδισμός τις πρωινές ώρες στο αεροδρόμιο, στο λιμάνι και τις νότιες παρυφές της πόλης. Τις απογευματινές ώρες άρχισε η ρίψη των αλεξιπτωτιστών. Βρετανοί και ομάδες πολιτών ρίχνονται στον αγώνα εναντίον των «Ουρανιτών». Οι απώλειες των Γερμανών ήταν τεράστιες, χωρίς να επιτύχουν τους αντικειμενικούς τους στόχους.

ΤΕΤΑΡΤΗ, 21 ΜΑΪΟΥ 1941

Χ α ν ι ά. Οι βομβαρδισμοί και οι συνεχείς προσβολές από τον αέρα εναντίον των τμημάτων γύρω από το αεροδρόμιο του Μάλεμε άρχισαν από τις πρωινές ώρες με τρομακτική σφοδρότητα.

Ρέθυμνο. Συνεχίστηκαν οι τοπικές συγκρούσεις και οι σκληρές αντεπιθέσεις των συμμάχων. Επί μία εβδομάδα οι υπερασπιστές του Ρεθύμνου κρατούσαν τους Γερμανούς σε συνεχή πίεση, παρά τους βομβαρδισμούς της πόλης.

Ηράκλειο. Συνεχίστηκαν ανηλεείς βομβαρδισμοί εναντίον των ελληνοβρετανικών θέσεων άμυνας. Σφοδρές οδομαχίες από ένοπλους πολίτες, που είχαν πάρει τον οπλισμό των Γερμανών, έγιναν εναντίον των αλεξιπτωτιστών που είχαν εισέλθει στην πόλη του Ηρακλείου.

* Για μια, ακόμα, φορά μια ένδοξη σελίδα της νεότερης Ιστορίας μας, η θρυλική Μάχη της Κρήτης, δεν αναφέρεται στο σχολικό βιβλίο. Θεωρείται –ίσως– περιττή και ανάξια λόγου. Αντί γι' αυτήν τα παιδιά καλούνται να μάθουν για «τα καφενεία του 19ου αιώνα στην Ελλάδα»!

ΠΕΜΠΤΗ, 22 ΜΑΪΟΥ 1941

Οι Γερμανοί ανενόχλητοι μετέφεραν από τον αέρα δυνάμεις και μέσα στα αεροδρόμια που εξασφάλισαν. Οι σύμμαχοι αδυνατούσαν να πραγματοποιήσουν αντεπιθέσεις και όπου επιχείρησαν απέτυχαν. Παρ' όλα αυτά η αντίσταση συνεχίστηκε πάνω στο νησί με αμείωτη ένταση και στις 23 και 24 Μαΐου. Στις 25 Μαΐου διεξάγεται η περίφημη μάχη του Γαλατά στα Χανιά, μία από τις πιο άγριες και τις πιο φονικές. Γίνεται επίθεση των Γερμανών εναντίον του χωριού και κατάληψή του. Ακολουθεί άμεση αντεπιθέση από τις συμμαχικές δυνάμεις και ανακατάληψή του. Νέα ενέργεια από τους Γερμανούς. Αγώνας σκληρός μέσα στο χωριό από άνδρες, γυναίκες, γέρους και παιδιά. Παλλαϊκή αντίσταση.

Στις 27 Μαΐου πέφτουν τα Χανιά και η Σούδα. Από τη μέρα αυτή η Μάχη της Κρήτης είχε κριθεί! Οι Γερμανοί κατέλαβαν την Κρήτη, αλλά δεν την κατέκτησαν.

Ο Κρητικός λαός αντιστάθηκε με αυταπάρνηση και ηρωισμό. Ήμεινε απιτόητος, πιστός στην πατροπαράδοτη και προαιώνια κληρονομημένη επιταγή να πολεμά στην ειρήνη και στον πόλεμο.

Η αντίσταση στην Κρήτη άρχισε από την πρώτη ημέρα εισβολής των Γερμανών και συνεχίστηκε μέχρι στην απελευθέρωσή της, παρά τις ομαδικές εκτελέσεις και τις θηριωδίες στον άμαχο πληθυσμό. Όταν ο άνεμος της ελευθερίας έπνευσε στην Κρήτη, στις 10 Μαΐου 1945, το κόστος της θυσίας ήταν 8.580 άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Καμιά πόλη και κανένα χωριό δεν απουσίασε από το προσκλητήριο της θυσίας. Γι' αυτό εύστοχα παρατηρεί ο ποιητής:

«Στα Κρητικά τα χώματα με το βελόνι αν σκάψεις,
αίμα παλικαριού θα βρεις, κόκαλα θα ξεθάψεις».

(Αντιστράτηγος Κακουδάκης Ιωάννης, από το βιβλίο «ΓΙΑ ΤΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ» των Εκδόσεων Σμυρνιωτάκη)

Κρητικός βρακοφόρος αντιμετωπίζει με το παλιό όπλο του τους άρτια εξοπλισμένους Γερμανούς αλεξιπτωτιστές.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Συνοπτικοί πίνακες

ΠΕΣΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΘΕΝΤΕΣ

	Άνδρες	Γυναίκες	Παιδιά
Νομού Χανίων	2.220	480	317
Νομού Ρεθύμνου	1.897	405	403
Νομού Ηρακλείου	2.045	183	129
Νομού Λασιθίου	431	50	20
ΣΥΝΟΛΟ	6.593	1.118	869

ΑΠΕΜΕΙΝΑΝ ΟΡΦΑΝΑ

	Από πατέρα	Από Μητέρα	Τελείως
Νομού Χανίων	3.338	1.098	380
Νομού Ρεθύμνου	3.320	848	528
Νομού Ηρακλείου	3.840	1.772	484
Νομού Λασιθίου	2.017	739	549
ΣΥΝΟΛΟ	12.515	4.457	1.941

Παράθεμα

Η τελευταία προκήρυξη

«26 Μαΐου (η τελευταία προκήρυξη σε ελεύθερο Ελληνικό έδαφος)

Κρήτες,

Ο Αρχηγός των Βρεττανικών και Ελληνικών Στρατιωτικών δυνάμεων Στρατηγός Φράϊμπεργκ με παρακάλεσε να διαβάσω προς τους συμπολίτας μου τον θαυμασμόν των Βρεττανικών Στρατιωτικών, διά την ανδρείαν, τόλμην και ευψυχίαν, την οποίαν επέδειξαν κατά τας κρισίμους ταύτας στιγμάς, τόσον οι Έλληνες στρατιώται, όσον και οι κάτοικοι της Νήσου, πόλεων και χωρίων. Ολόκληρος ο κόσμος κατά τας ημέρας αυτάς, έχει εστραμμένα τα βλέμματά του προς την Κρήτη και τους γενναίους υπερασπιστάς της. Το θέαμα αυτό είναι εξαιρετικά συγκινητικόν. Κρήτες και Έλληνες, η ιστορία μας τριών χιλιάδων χρόνων είναι γραμμένη με αίμα και θυσίες. Ελεύθεροι Έλληνες θα νικήσωμεν!

ΣΤΕΛ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΚΗΣ

Υπουργός Δικαιοσύνης και Δημοσίας Ασφαλείας»

II. Οι καταστροφές του Β' Παγκόσμιου πολέμου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 111)

1. Σε ποιο γεγονός αναφέρεται η φωτογραφία; [5.64]

Σχέδιο των Γερμανών ήταν η εξαφάνιση όλων των Εβραίων από την Ευρώπη, διότι τους θεωρούσαν ανταγωνιστές τους στο εμπόριο. Γι' αυτό σε κάθε χώρα που κατακτούσαν, ερευνούσαν και έβρισκαν τους Εβραίους κατοίκους της και είτε τους σκότωναν εκεί είτε τους συγκέντρωναν και τους έστελναν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία. Εκεί τους υπέβαλαν σε φρικτά βασανιστήρια και όσους άντεχαν σ' αυτά τους έριχναν στα κρεματόρια, σε μεγάλους ηλεκτρικούς φούρνους, όπου τους μετέβαλαν σε σαπούνι.

Η φωτογραφία εδώ παρουσιάζει την προώθηση Πολωνών Εβραίων της Βαρσοβίας σε στρατόπεδα συγκέντρωσης το 1943 με τη συνοδεία πάνοπλων Γερμανών στρατιωτών.

2. Αναφέρω τις ανθρώπινες απώλειες για κάθε χώρα, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου πολέμου. [5.65].

Οι ανθρώπινες απώλειες στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο ήταν τρομακτικές σε στρατιώτες και άμαχο πληθυσμό. Αναλυτικά για κάθε χώρα ήταν οι εξής:

Ανθρώπινες απώλειες στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο		
Χώρες	απώλειες στρατιωτών	απώλειες αμάχων
Σύμμαχοι		
Σοβιετική Ένωση	9.000.000	19.000.000
Πολωνία	124.000	6.000.000
Γιουγκοσλαβία	305.000	1.200.000
Γαλλία	214.000	350.000
Ελλάδα	89.000	325.000
Τσεχοσλοβακία	10.000	215.000
Ολλανδία	–	200.000
Βρετανία	265.000	93.000
Βέλγιο	12.000	76.000
Άξονας		
Γερμανία	3.500.000	780.000
Ουγγαρία	200.000	290.000
Ρουμανία	300.000	200.000
Ιταλία	243.000	153.000
Βουλγαρία	10.000	10.000
Φινλανδία	82.000	2.000

Πηγή: Davies N., *Europe. A History*, Pimlico, Λονδίνο 1997, σ. 1328.

3. Συζητώ για τις συνέπειες των βομβαρδισμών στη ζωή των κατοίκων του Βερολίνου και της Χιροσίμα [5.66] & [5.67]

Οι συνέπειες των βομβαρδισμών στη ζωή των κατοίκων τόσο στο Βερολίνο όσο και στη Χιροσίμα είναι τρομακτικές. Χιλιάδες άνθρωποι σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν, τα περισσότερα σπίτια γκρεμίστηκαν και αμέτρητοι κάτοικοι έμειναν άστεγοι και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη.

Όμως οι κάτοικοι της Χιροσίμα είχαν, ακόμα, πιο φοβερές συνέπειες, διότι το Βερολίνο βομβαρδίστηκε με κοινές βόμβες, ενώ η Χιροσίμα βομβαρδίστηκε από τους Αμερικάνους μ' ένα νέο είδος βόμβας, την ατομική, πάρα πολύ μεγάλης καταστρεπτικής δύναμης, η οποία κατέστρεψε την πόλη και σκότωσε χιλιάδες κατοίκους της. Όσοι επέζησαν έμειναν ανάπτηροι και σημαδεμένοι από τη μόλυνση των αερίων από την έκρηξη της βόμβας και έζησαν, υποφέροντας φρικτά τα υπόλοιπα λίγα χρόνια της ζωής τους, ώσπου πέθαναν. Πολλές γυναίκες γέννησαν μετά, εξαιτίας της μόλυνσης που έπαθαν από τη ραδιενέργεια της βόμβας, παιδιά ανάπτηρα και τερατόμορφα.

4. Ποιες καταστροφές εικονίζονται; [5.66] & [5.67]

Εικονίζονται σπίτια κατεστραμμένα και ερειπωμένα. Στη φωτογραφία του Βερολίνου διακρίνονται κάποιοι άνθρωποι, ενώ στης Χιροσίμας οι δρόμοι είναι εντελώς άδειοι και δε διακρίνεται κανένα ίχνος ζωής, πράγμα που σημαίνει το μέγεθος της ολοκληρωτικής καταστροφής.

5. Ποιες είναι οι αιτίες του Β' Παγκόσμιου πολέμου;

Οι αιτίες του Β' Παγκόσμιου πολέμου ήταν η επιθυμία της Γερμανίας να πάρει εκδίκηση για την ήττα της στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και να ξαναπάρει πίσω από τη Γαλλία τα εδάφη που είχε χάσει, την Αλσατία και τη Λορένη. Ακόμα, η πρόθεση της Γερμανίας να κυριαρχήσει στην Ευρώπη και να διευρύνει τις αγορές της στην Ασία και την Αφρική. Ο δικτάτορας της Χίτλερ κατεχόταν από μια εγωιστική τάση να γίνει κυρίαρχος του κόσμου. Ονειρευόταν μια Παγγερμανία. Σ' αυτό ήρθε ως βοηθός του και ο δικτάτορας της Ιταλίας, ο Μουσολίνι. Βλέποντας τις διαθέσεις αυτές της Γερμανίας και της Ιταλίας και θέλοντας να τις ματαιώσουν, συμμάχησαν οι άλλες μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης, Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Πολωνία, Ρουμανία κτλ. και έτσι άρχισε ο πόλεμος.

6. Ποιες είναι οι συνέπειες του Β' Παγκόσμιου πολέμου;

Οι συνέπειες του Β' Παγκόσμιου πολέμου και από τις δύο πλευρές είναι τρομακτικές:

- Υπολογίζεται ότι έχασαν τη ζωή τους κατά τη διάρκειά του περισσότεροι από 50.000.000 άνθρωποι και άλλα τόσα εκατομμύρια έμειναν ανάπτηροι και ορφανά παιδιά. Εξίσου τεράστιες είναι και οι υλικές καταστροφές. Πόλεις ισοπεδώθηκαν και έγιναν ερείπια, βιομηχανικές μονάδες, λιμάνια, αεροδρόμια, γέφυρες, δρόμοι και σιδηροδρομικές γραμμές καταστράφηκαν και εκατομμύρια άνθρωποι έμειναν άστεγοι και χωρίς εργασία. Η οικονομία όλων των εμπόλεμων χωρών καταστράφηκε. Η ρίψη της ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι της Ιαπωνίας (στις 6 Αυγούστου του 1945) δημιούργησε αμέτρητα θύματα (240.000 νεκροί) και δημιούργησε προβλήματα υγείας σε εκατομμύρια ανθρώπους, όχι μόνο άμεσα, αλλά και για όλη τους τη ζωή και τη ζωή των απογόνων τους. Χιλιάδες παιδιά γεννήθηκαν τερατόμορφα εξαιτίας της μόλυνσης των γονέων τους από τη ραδιενέργεια των ατομικών βομβών που ρίχτηκαν.
- Η Γερμανία διαιρέθηκε από τους νικητές σε δύο κράτη, τη Δυτική και την Ανατολική Γερμανία.
- Ο κόσμος, επίσης, χωρίστηκε σε δύο στρατόπεδα, το δυτικό και το ανατολικό, και οι άνθρωποι έζησαν σχεδόν μισό αιώνα με το καθεστώς του «ψυχρού πολέμου» και την απειλή ενός νέου πολέμου και μάλιστα πυρηνικού.
- Καταστροφικές, τέλος, υπήρξαν οι συνέπειες της ραδιενέργειας στην Ιαπωνία από τη χρησιμοποίηση της ατομικής βόμβας, που έριξε ο αμερικανικός στρατός.

Παράθεμα

Ο επίλογος του Β' Παγκόσμιου πολέμου

«Η συμμετοχή της Αμερικής και της Ρωσίας στο πλευρό των συμμάχων σήμανε την αρχή του τέλους για το γερμανικό στρατό, που μέχρι τότε γνώριζε μόνο νίκες στα μέτωπα της Ευρώπης.

Στον πόλεμο αυτό διαπράχθηκαν φρικαλέα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Φρίκη προκάλεσε η εξόντωση (το ολοκαύτωμα) των Εβραίων στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία και η χρησιμοποίηση από τους Αμερικανούς ατομικών βομβών με τις οποίες καταστράφηκαν ολοκληρωτικά οι Ιαπωνικές πόλεις Χιροσίμα και Ναγκασάκι.

Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος, που προκάλεσε ανυπολόγιστες καταστροφές και εκατομμύρια θύματα, έληξε το 1945 με συντριπτική ήττα των δυνάμεων του Άξονα (Γερμανίας-Ιταλίας-Ιαπωνίας).

Οι φρικαλεότητες και η βιβλική καταστροφή που προκάλεσε ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος γέννησαν την ιδέα ενός Οργανισμού που θα εξασφάλιζε την ειρήνη στον κόσμο. Έτσι το 1945 ιδρύθηκε ο **Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών** (Ο.Η.Ε.), του οποίου η Ελλάδα είναι ιδρυτικό μέλος».

Ο Γερμανός στρατηγός πεζικού Κίντσελ υπογράφει την άνευ όρων παράδοση των γερμανικών χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων, που στάθμευαν στη βόρεια Γερμανία, Ολλανδία και Δανία.

8. Κατοχή, Αντίσταση και Εμφύλιος πόλεμος

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 112)

Παρατηρώ την πηγή και συζητώ για τις επιπτώσεις της Κατοχής στη ζωή των κατοίκων της Αθήνας. [5.68]

Οι επιπτώσεις της Κατοχής στη ζωή των κατοίκων της Αθήνας είναι φοβερές. Οι συνθήκες ζωής είναι άθλιες. Οι κάτοικοι ιδίως των πόλεων, με πρώτη την Αθήνα, μαστίζονται από την πείνα. Οι κατακτητές τούς άρπαξαν όλα τα τρόφιμα που είχαν, για να καλύψουν τις ανάγκες του στρατού τους. Πολλοί πεθαίνουν στα πεζοδρόμια εξαντλημένοι από την ασιτία. Τα κάρα του δήμου δεν προλαβαίνουν να μαζεύουν νεκρούς και να τους πηγαίνουν στα νεκροταφεία. Η πείνα είναι τόσο μεγάλη, ώστε αναγκάζονται να πηγαίνουν και να ψάχνουν στους σκουπιδοτενεκέδες έξω από τα σπίτια και τα στρατόπεδα των Γερμανών μήπως βρουν κάποια αποφάγια ή σάπια λαχανικά ή, ακόμα, και μια στημένη λεμονόκουπα, για να νικήσουν την πείνα τους. Άλλα εκτός από την πείνα καθημερινά ζούσαν με το φόβο, μήπως για το παραμικρό τούς συλλάβουν οι κατακτητές και τους οδηγήσουν στις φυλακές ή τους στείλουν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία. Επίσης, η κυκλοφορία στους δρόμους απαγορεύεται μετά τη δύση του ήλιου. 'Όποιος συλληφθεί να κυκλοφορεί συλλαμβάνεται και φυλακίζεται ή και φονεύεται επιτόπου.

Εθελόντριες μοιράζουν φαγητό σε φτωχά παιδιά στην Αθήνα.
(Από το Αρχείο της Ιστορίας Στρατού)

οι πεινασμένοι Αθηναίοι μοιράζονται
ό, τι σάπιο βρίσκουν στους κάδους.
(Από το Αρχείο της Ιστορίας Στρατού)

Η πείνα αναγκάζει μικρούς και μεγάλους
να ψάχνουν στα σκουπίδια,
για να βρουν κάτι φαγώσιμο, έστω και σάπιο,
στα αποφάγια των κατακτητών.
(Ιστορικό Λεύκωμα, Κατοχή 1943 '44, Μέτρον)

I. Η Εθνική Αντίσταση

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 113)

1. Πώς συμβολίζεται ο κατακτητής, τον οποίο προσπαθούν να απομακρύνουν οι Έλληνες; [5.69]

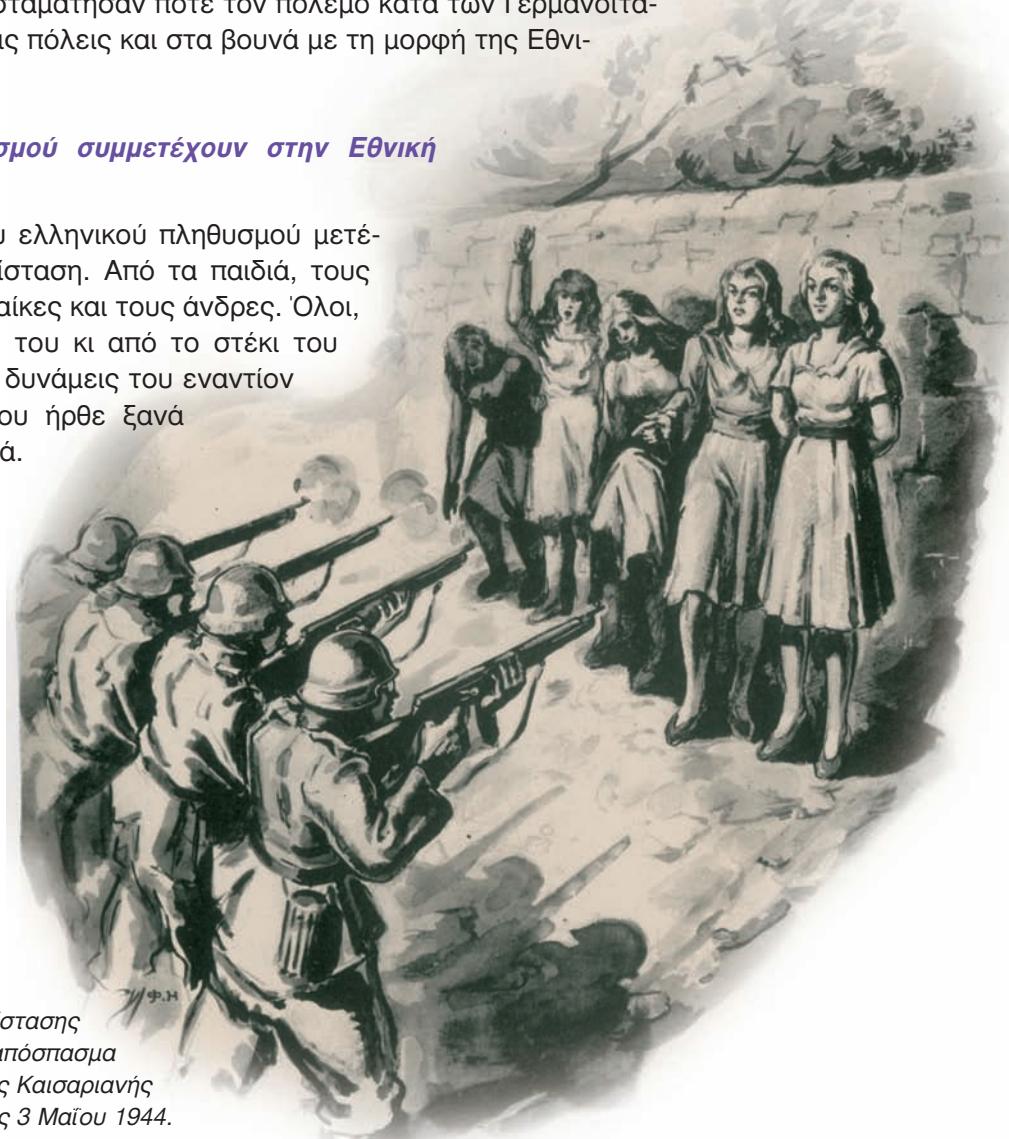
Ο κατακτητής συμβολίζεται μ' έναν τεράστιο αγκυλωτό σταυρό, ο οποίος ήταν το έμβλημα της ναζιστικής Γερμανίας.

2. Ποιες είναι οι μορφές αντίστασης των Ελλήνων εναντίον των κατακτητών; [5.69-5.72]

Πολλές και διάφορες είναι οι μορφές της αντίστασης των Ελλήνων εναντίον των κατακτητών. Κανείς δε μένει με σταυρωμένα χέρια. Οι άθλιες συνθήκες ζωής, που έχουν, τους κάνουν να βρίσκουν τρόπους να βλάπτουν τον κατακτητή. Κάνουν αντιστασιακές οργανώσεις και οργανώνουν ανταρτικές ομάδες, με τις οποίες προκαλούν φθορές στον εχθρό. Κάνουν δολιοφθορές και σαμποτάζ σε αποθήκες πυρομαχικών, σε αεροδρόμια, λιμάνια, σε γερμανικούς καταυλισμούς, σε σιδηροδρομικές γραμμές κτλ. Εκδίδουν επαναστατικές προκηρύξεις και φυλλάδια για την τόνωση του εθνικού φρονήματος. Πολλοί παίρνουν τα όπλα και ανεβαίνουν στο βουνό κι από εκεί κάνουν εξορμήσεις και βλάπτουν τον εχθρό. Οι Έλληνες δε σταμάτησαν ποτέ τον πόλεμο κατά των Γερμανοϊταλών. Τον συνέχισαν στις πόλεις και στα βουνά με τη μορφή της Εθνικής Αντίστασης.

3. Ποιες ομάδες πληθυσμού συμμετέχουν στην Εθνική Αντίσταση; [5.69-5.72]

Όλες οι ομάδες του ελληνικού πληθυσμού μετέχουν στην Εθνική Αντίσταση. Από τα παιδιά, τους νέους και νέες, τις γυναίκες και τους άνδρες. Όλοι, καθένας με τον τρόπο του κι από το στέκι του αγωνίζεται με όλες τις δυνάμεις του εναντίον των κατακτητών, ώσπου ήρθε ξανά στην Ελλάδα η λευτεριά.

Ελληνίδες της Εθνικής Αντίστασης
μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα
στο θυσιαστήριο της Καισαριανής
στις 3 Μαΐου 1944.

Η τριπλή Κατοχή στην Ελλάδα και η Εθνική Αντίσταση

Όταν οι Γερμανοί κατέλαβαν την Ελλάδα, παραχώρησαν στους συμμάχους τους Βουλγάρους τμήματα της Μακεδονίας και τη Θράκη. Την υπόλοιπη Ελλάδα μοιράστηκαν με τους Ιταλούς. Για τη χώρα μας άρχισε η τριπλή κατοχή, που σκόρπισε παντού τη δυστυχία, τις στερήσεις, την πείνα, τις εκτελέσεις και την εξαθλίωση του ελληνικού λαού.

Μέσα από τις τραγικές αυτές συνθήκες γεννήθηκε η Εθνική Αντίσταση. Γρήγορα δημιουργήθηκαν αντιστασιακές οργανώσεις* στην ύπαιθρο, οι οποίες με τον αντάρτικο ένοπλο αγώνα τους εναντίον των κατακτητών απελευθέρωσαν ολόκληρες περιοχές και δημιουργήθηκε μια μικρή «Ελεύθερη Ελλάδα».

Σύντομα δημιουργήθηκαν αντιστασιακές οργανώσεις και στις πόλεις (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πειραιά κ.ά.), οι οποίες αντιμετώπισαν το ζήτημα της επιβίωσης του πληθυσμού και οργάνωσαν την αντίσταση στην πολιτική επιστράτευση που επέβαλε την υποχρεωτική αποστολή Ελλήνων εργατών στη Γερμανία.

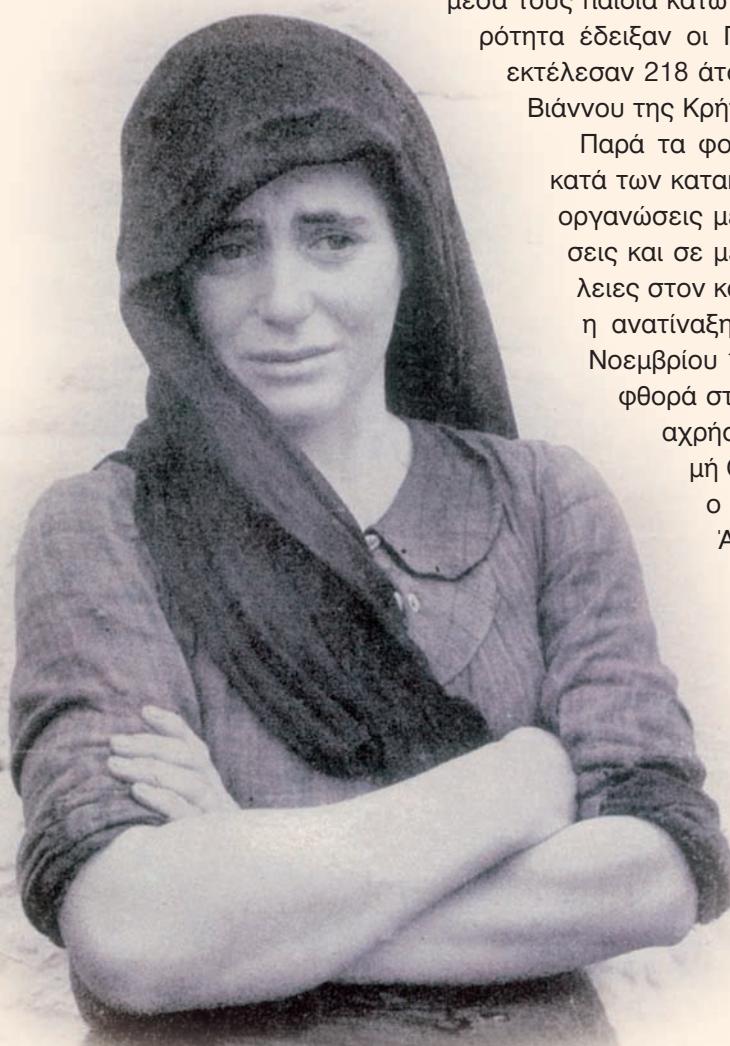
Απέναντι στην αντίσταση του ελληνικού λαού, τα γερμανικά στρατεύματα αντέδρασαν με μανία και κατέψυγαν σε απάνθρωπα αντίποινα. Κατέστρεψαν και έκαψαν χωριά και κωμοπόλεις και προξένησαν χιλιάδες ανθρώπινα θύματα. Στη Δράμα και το Δοξάτο εκτελέστηκαν ομαδικά από τους Βουλγάρους τρεις χιλιάδες άτομα και εκατοντάδες σε άλλα χωριά της Μακεδονίας και της Θράκης (Φθινόπωρο 1941).

Στην Κρήτη κάηκε το χωριό Κάνδανος στο νομό Χανίων και εκτελέστηκαν οι περισσότεροι κάτοικοι της από τους Γερμανούς. Στα Καλάβρυτα της Πελοποννήσου οι Γερμανοί εκτέλεσαν 1.100 άτομα και ανά-

μεσά τους παιδιά κάτω των δεκατεσσάρων χρόνων. Την ίδια σκληρότητα έδειξαν οι Γερμανοί στο Δίστομο της Βοιωτίας, όπου εκτέλεσαν 218 άτομα, στο Κομμένο της Άρτας, στην επαρχία Βιάννου της Κρήτης και αλλού.

Παρά τα φοβερά αυτά αντίποινα, η **Εθνική Αντίσταση** κατά των κατακτητών φούντωνε ολοένα. Οι αντιστασιακές οργανώσεις με τα σαμποτάζ σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις και σε μεταφορικά μέσα προκάλεσαν μεγάλες απώλειες στον κατακτητή. Κορυφαία πράξη αντίστασης ήταν η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου στις 25 Νοεμβρίου 1942, που θεωρείται η σημαντικότερη δολιοφθορά στην κατεχόμενη Ευρώπη. Η καταστροφή της αχρήστευσε επί έξι μήνες τη σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Αθήνας και καθυστέρησε έτσι ο ανεφοδιασμός των στρατευμάτων του Άξονα στην Αφρική.

Η ελληνική αντίσταση συνετέλεσε πολύ στη νίκη των συμμάχων εναντίον του Άξονα. Ανάγκασε τους κατακτητές να διατηρήσουν πολύ στρατό στην Ελλάδα, τη στιγμή που τους ήταν απαραίτητος σε άλλα μέτωπα. Η συμμαχική νίκη οδήγησε και στην απελευθέρωση της Ελλάδας στις 12 Οκτωβρίου 1944.

Γυναίκα του Διστόμου σε απόγνωση μετά την ολοκληρωτική καταστροφή του χωριού και το θάνατο των δικών της.

* Οι σπουδαιότερες αντιστασιακές οργανώσεις ήταν το Ε.Α.Μ. (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο, Σεπτέμβριος 1941), ο Ε.Δ.Ε.Σ. (Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος, Οκτώβριος 1941) και η Ε.Π.Ο.Ν. (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων, Φεβρουάριος 1943).

Η αντίσταση του Έθνους στους ξένους κατακτητές

Τέσσερα περίπου χρόνια ο ελληνικός λαός έμεινε κάτω από το βαρύ πέλμα των βάρβαρων κατακτητών Γερμανών, Ιταλών και Βουλγάρων. Η φοβερή Κατοχή διήρκεσε από τον Απρίλιο του 1941 ως τον Οκτώβριο του 1944.

Ο χειμώνας του 1941 ήταν απαίσιος. Οι Έλληνες πέθαιναν κατά εκατοντάδες στους δρόμους από την πείνα και το κρύο. Όσοι επέζησαν, ήταν σκελετωμένοι από τον υποσιτισμό.

Και υπόδουλος όμως ο ελληνικός λαός συνέχισε την αντίστασή του. Πολλοί, για να αποφύγουν τα δεινά της τυραννίας, διέφυγαν με κίνδυνο της ζωής τους στην Αίγυπτο και συμπλήρωσαν τις εκεί ένοπλες συμμαχικές δυνάμεις. Ήτσι σχηματίστηκαν οι ελληνικές ταξιαρχίες, που δόξασαν τα ελληνικά όπλα με τα ηρωικά **κατορθώματά τους στο Ελ-Αλαμέιν** της Αφρικής, στο **Ρίμινι** της Ιταλίας και σε πολλές συγκρούσεις στη θάλασσα.

Αλλά και στην υποδουλωμένη Ελλάδα σχηματίστηκαν πολλές αντάρτικες ομάδες. Ανέβηκαν στα ελληνικά βουνά και άρχισαν σκληρό αγώνα κατά των κατακτητών. Ακόμα και μέσα στις πόλεις σχηματίστηκαν μυστικές αντιστασιακές οργανώσεις, που με δολιοφθορές έφεραν σε δύσκολη θέση τον κατακτητή.

Οι κατακτητές, για να λυγίσουν το φρόνημα του αδούλωτου λαού μας, μεταχειρίστηκαν κάθε σκληρό και απάνθρωπο μέσο: αρπαγές, καταστροφές, φυλακίσεις, απαγχονισμούς και ομαδικές εκτελέσεις. Οι φοβερές ομαδικές εκτελέσεις στα Καλάβρυτα, στο Δίστομο, στη Σπάρτη, στο Δοξάτο, στην Αθήνα, στη Βιάννο της Κρήτης και σε άλλα μέρη της χώρας θα μαρτυρούν αιώνια τους αγώνες και τις θυσίες των Ελλήνων για τη λευτεριά τους.

Τραγική φιγούρα η μάνα με το λιπόσαρκο παιδί της

Σημείωση: Οι αγώνες και οι θυσίες των Ελλήνων πατριωτών εναντίον των κατακτητών αναγνωρίστηκαν επίσημα από την Πολιτεία το έτος 1982 και ορίστηκε ως ημέρα εορτασμού της Εθνικής Αντίστασης η 25η Νοεμβρίου, ημέρα ανατίναξης της γέφυρας του Γοργοπόταμου.

(Ελληνική ιστορία των Νεότερων Χρόνων, Στ' Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985)

Η απόγνωση, η γύμνια και η φτώχεια συνοδεύουν τα παιδιά στα μαύρα χρόνια της γερμανικής Κατοχής.

Η συμβολή των γυναικών στον πόλεμο και στην Εθνική Αντίσταση

Οι Ελληνίδες προσέφεραν ανεκτίμητες υπηρεσίες στον αγώνα για την ελευθερία. Ατάραχες, αποφασιστικές και με υπερηφάνεια αποχαιρετούσαν τα παιδιά τους ή τους άνδρες τους που πήγαιναν για τον πόλεμο και τα συνόδευαν αδάκρυτες με την ευχή «καλή νίκη». Πολύτιμη ήταν η βοήθεια, που προσέφεραν στα στρατεύμενα παιδιά που μάχονταν στο μέτωπο οι Ηπειρώτισσες, οι οποίες μετέφεραν στον ώμο τους πολεμοφόδια πάνω στα βουνά της Πίνδου. Πολλές, επίσης, ήταν οι γυναίκες σ' όλη την Ελλάδα που έπλεκαν μάλλινες φανέλες, κάλτσες και πουλόβερ, που στέλνονταν στη συνέχεια στους φαντάρους μας, για να ζεσταθούν και να γλιτώσουν από τα κρυοπαγήματα στα πόδια.

Στη διάρκεια της Κατοχής πολλές νέες κοπέλες, από μικρή ακόμα ηλικία, όπως η **Ηρώ Κωνσταντοπούλου**, μαθήτρια γυμνασίου στην Αθήνα, οργανώθηκαν σε αντιστασιακές οργανώσεις και πολέμησαν τον κατακτητή. Δεν ήταν, επίσης, λίγες εκείνες που οδηγήθηκαν στη φυλακή, στα βασανιστήρια και στα εκτελεστικά αποσπάσματα, κραυγάζοντας: «Ζήτω η Ελλάδα».

II. Ο Εμφύλιος πόλεμος

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 114)

1. Πόσες και ποιες κυβερνήσεις έχει η Ελλάδα λίγο πριν το τέλος της γερμανικής Κατοχής; [5.73] & [5.74]

Λίγο πριν το τέλος της γερμανικής Κατοχής η Ελλάδα έχει αρχικά (Μάρτιο 1944) την «Κυβέρνηση του Βουνού», την οποία συγκροτούν αντάρτες του Ε.Α.Μ., και λίγο μετά (Απρίλιο του 1944) την «Εξόριστη Κυβέρνηση», η οποία εδρεύει, αρχικά, στη Μέση Ανατολή και μετά στην Αθήνα με Πρωθυπουργό το Γεώργιο Παπανδρέου.

2. Τι επιδιώκεται με τη δημιουργία της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας; [5.75]

Με την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας επιδιώκεται να συνεργαστούν τα μέλη της «Κυβέρνησης του Βουνού» με τα μέλη της «Εξόριστης Κυβέρνησης», για να εξομαλυνθούν οι σχέσεις τους, να συζητήσουν και να κάνουν κάποιο συμβιβασμό στο θέμα της διακυβέρνησης της χώρας. Έτσι, θα μπορούσαν να αποφύγουν τον εμφύλιο πόλεμο, που φαινόταν να έρχεται, και όλοι οι Έλληνες να ζήσουν μονοιασμένοι και αδελφωμένοι σε μια προσπάθεια να εργαστούν από κοινού να κλείσουν τις πληγές της Κατοχής και ν' αρχίσουν μια ήσυχη και ομαλή ζωή.

3. Σε ποια κατάσταση αναφέρεται η μαρτυρία; [5.76]

Αναφέρεται στην τραγική κατάσταση που είχε δημιουργηθεί στην Ελλάδα εξαιτίας του εμφύλιου πολέμου που άρχισε. Από τη μια μεριά ήταν ο Εθνικός στρατός και από την άλλη οι αντάρτες. Πολεμούσαν μεταξύ τους και πολλές φορές βρέθηκε ο ένας αδελφός να πολεμάει τον άλλο από διαφορετικό στρατόπεδο ο καθένας, όπως αναφέρει η μαρτυρία της Δ. Ράπτη. Ο εμφύλιος πόλεμος είναι η χειρότερη μορφή πολέμου, γιατί πολεμά Έλληνας με Έλληνα, αδελφός εναντίον αδελφού.

4. Ποιες συνθήκες επικρατούν στην Ελλάδα τα χρόνια της Κατοχής;

Στα χρόνια της Κατοχής επικρατούν στην Ελλάδα πολύ δύσκολες συνθήκες. Ο φόβος και ο τρόμος πλανάται παντού. Η Μακεδονία και η Θράκη ζουν υπό τριπλή Κατοχή, γερμανική, ιταλική και βουλγα-

ρική. Η υπόλοιπη Ελλάδα ζει υπό διπλή, γερμανική και ιταλική. Οι κατακτητές, ιδίως οι Γερμανοί, φέρνονται σκληρά στους Έλληνες. Τα περιβόητα τάγματα των Ες-ες φέρνονται ως άλλοι γενίτσαροι. Σ' όλη την Ελλάδα απλώνεται η δυστυχία, οι στερήσεις, η πείνα και η εξαθλίωση του λαού. Για το παραμικρό οι Έλληνες πατριώτες συλλαμβάνονται και άλλοι σκοτώνονται επιτόπου, άλλοι φυλακίζονται, για να εκτελεστούν αργότερα ή να σταλούν ως εργάτες ή ως όμηροι στα φοβερά στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία. Χιλιάδες άνδρες, υποχρεώνονται να εργάζονται σε καταναγκαστικά έργα των κατακτητών, που εκτελούνται εντός της Ελλάδας, όπως είναι η κατασκευή αεροδρομίων, δρόμων κλπ. Από πολλούς παίρνουν τα σπίτια τους, για να κατοικήσουν οι ίδιοι, και τα προϊόντα τους για τις ανάγκες του στρατού τους. Μέσα από τις δυσκολίες αυτές της ζωής γεννήθηκε η Εθνική Αντίσταση.

5. Για ποιο λόγο ο πόλεμος, μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, ονομάζεται Εμφύλιος;

Ο πόλεμος μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας ονομάζεται εμφύλιος, γιατί γίνεται εντός της ίδιας φυλής, δηλαδή μεταξύ των Ελλήνων. Σ' αυτόν πολεμούν Έλληνες με Έλληνες. Είναι η φρικτότερη μορφή πολέμου, διότι ο πόλεμος μεταξύ αλλοφύλων δικαιολογείται, αλλά ο πόλεμος μεταξύ ομοφύλων, όπως είναι ο εμφύλιος, είναι σωστός παραλογισμός. Δεν είναι λογικό ο αδελφός να πολεμά τον αδελφό εξαιτίας άλλης ιδεολογίας, άλλων πολιτικών φρονημάτων.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Ο εμφύλιος πόλεμος

Οι αντιστασιακές οργανώσεις που έδρασαν στη διάρκεια της Κατοχής διαφώνησαν στον τρόπο που θα κυβερνιόταν η χώρα μας μετά την απελευθέρωσή της. Με την ανάμειξη των συμμάχων, και ιδιαίτερα με την ύπουλη υποκίνηση των Άγγλων, οι διαφωνίες αυτές μεταξύ των Ελλήνων μεγάλωσαν και οδήγησαν αμέσως σχεδόν μετά την αποχώρηση των Γερμανών σε ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ τους.

Καθεμιά από τις δύο μεγάλες δυνάμεις Αγγλία και Ρωσία ήθελαν να κρατήσουν υπό την επιρροή τους την Ελλάδα. Έτσι, δίχασαν το λαό σε δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα και προετοίμασαν τον καταστροφικό εμφύλιο πόλεμο.

Λίγο πριν την απελευθέρωση σχηματίστηκε στην Ελλάδα η «**Κυβέρνηση του Βουνού**», που υποστηριζόταν από τις περισσότερες αντιστασιακές οργανώσεις. Η κυβέρνηση αυτή ήρθε σε συνεννόηση με την «**Εξόριστη κυβέρνηση**», που είχε καταφύγει στην Αίγυπτο, μετά την εισβολή των Γερμανών, και σχηματίστηκε μία κυβέρνηση Εθνικής ενότητας.

Δυστυχώς, τα μέλη της κυβέρνησης αυτής δε συμφώνησαν σε ένα κοινό πρόγραμμα. Από λάθη και παραλείψεις που διαπράχθηκαν από όλες τις παρατάξεις και με την ανάμειξη και υποκίνηση της Αγγλίας και της Ρωσίας, ξέσπασαν το Δεκέμβριο του 1944 στην Αθήνα βίαιες συγκρούσεις, τα λεγόμενα «**Δεκεμβριανά**», με πολλούς νεκρούς και τραυματίες και πολλές υλικές καταστροφές.

Η συμφωνία, που υπέγραψαν στη Βάρκιζα οι αντίπαλες παρατάξεις το Φεβρουάριο του 1945, δεν έλυσε τις διαφορές τους και δεν έφερε τη γαλήνη που ποιθούσε ο λαός. Αντίθετα, ξέσπασε ένας φοβερός εμφύλιος πόλεμος, που κράτησε τέσσερα χρόνια, ως το 1949. Ο εμφύλιος αυτός πόλεμος ρήμαξε, κυριολεκτικά, τη χώρα μας. Ερήμωσε την ύπαιθρο και προκάλεσε ανυπολόγιστες καταστροφές και πολλές χιλιάδες θύματα στις πόλεις, στα χωριά μας και στα βουνά, όπου δρούσαν οι ανταρτικές ομάδες. Το χειρότερο όμως ήταν ότι τα μίση, που δηλητηρίαζαν επί πολλά χρόνια μετά τη λήξη του τις σχέσεις των Ελλήνων, δίχασαν το λαό, διέσπασαν την εθνική ενότητα και διατάραξαν την ομοψυχία του.

Ο εμφύλιος αυτός πόλεμος ήταν άδικος και παράλογος. Μπορούσε να μην είχε γίνει.

'Οπως δήλωσε πρόσφατα ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Στεφανόπουλος: «ήμασταν όλοι ανόητοι, όσοι πελεμήσαμε σ' εκείνο τον αγώνα του φανατισμού»

Στη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου χιλιάδες Ελληνόπουλα τα πήραν οι αντάρτες και τα οδήγησαν στη Βουλγαρία. Αυτό ήταν ένα δεύτερο φρικτό «παιδομάζωμα».

Η δοκιμασία του Έθνους κατά την περίοδο 1944-1949 και η σημασία της εθνικής ενότητας

Ο ελληνικός λαός κάτω από την τριπλή ξενική Κατοχή (ιταλική-γερμανική-βουλγαρική) πέρασε, πολλές συμφορές. Μα δε λύγισε. Διατήρησε αδούλωτο το φρόνημά του, οργάνωσε την Εθνική Αντίσταση, πολέμησε με κάθε τρόπο τον κατακτητή και βοήθησε στον πόλεμο τους συμμάχους μας (Αγγλούς, Αμερικανούς και Ρώσους).

Η εθνική όμως αντίσταση δεν έμεινε δυστυχώς ενωμένη. Άρχισαν προστριβές με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί διαμάχη ανάμεσα στις παρατάξεις της. Τη διαμάχη αυτή υποθάλψανε και οι σύμμαχοί μας, που καθένας τους ενδιαφερόταν να εξασφαλίσει για λογαριασμό του την επιρροή του στην Ελλάδα μετά τη λήξη του πολέμου. Έτσι, η απελευθέρωση της Ελλάδας (Οκτώβριος 1944) βρήκε το λαό χωρισμένο, σε μια στιγμή που περισσότερο από κάθε άλλη φορά χρειαζόταν ομόνοια και ενότητα, για να επανορθώσει τις καταστροφές της χώρας και αδερφωμένος να συνεχίσει το ειρηνικό του έργο. Η διάρεση αυτή του λαού οδήγησε στο φοβερό εμφύλιο πόλεμο του **1944-45** και **1946-49**. Στον εμφύλιο αυτό πόλεμο η Ελλάδα δοκιμάστηκε σκληρά. Άφθονο αδελφικό αίμα πότισε τα ελληνικά χώματα, ανυπολόγιστες ζημιές προξενήθηκαν στην οικονομία της χώρας και υποδαυλίστηκαν τα μίση και τα πολιτικά πάθη.

Επειδή όμως αποκτήσαμε πικρή πείρα για τα καταστρεπτικά αποτελέσματα των εμφυλίων πολέμων, έχουμε όλοι οι Έλληνες υποχρέωση, να ξεχάσουμε τις διαφορές, που μας διαιρούν ως λαό, και ενωμένοι να περιφρουρήσουμε την ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της πατρίδας μας, γιατί οι κίνδυνοι δεν εξέλιπαν.

Έτσι, ενωμένοι και με όλες μας τις δυνάμεις να δουλέψουμε για την πρόοδο της χώρας μας και να πάρουμε ως λαός τη θέση που μας ανήκει ανάμεσα στους πιο προοδευτικούς λαούς. Κάθε γενιά πρέπει να παραδίνει στη νέα, την πατρίδα ενωμένη και ευτυχισμένη, που να τη ζηλεύουν οι φίλοι και να τη σέβονται οι εχθροί της. Το συναίσθημά μας πρέπει να είναι: εργασία, ενότητα, παιδεία. Πρέπει να κάνουμε δική μας την επιστήμη και τις τέχνες, που είναι δύο σπουδαίες δυνάμεις για την πρόοδο του ανθρώπου.

Αδελφωμένοι και ενωμένοι με τους λαούς που αγαπούν την ειρήνη, τη συνεννόηση και τη συνεργασία να προχωρήσουμε **προς τα εμπρός** για ένα καλύτερο μέλλον δικό μας και της ανθρωπότητας.

Η πολύχρονη και ένδοξη ιστορία μας μας επιβάλλει μεγάλες υποχρεώσεις! Το λαμπρό παρελθόν μας μας υποχρεώνει για ένα λαμπρό παρόν και λαμπρότερο μέλλον. Η επιτυχία όμως προϋποθέτει ομόνοια και ενότητα όλου του λαού μας και εσωτερική γαλήνη. Έτσι το Έθνος μας, απερίσπαστο από εσωτερικές ανωμαλίες, θα μπορέσει να βαδίσει το δρόμο της προόδου και των πεπρωμένων της φυλής μας.

(Ελληνική Ιστορία των Νεότερων Χρόνων, Στ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985)

Η Ελλάδα μετά τον εμφύλιο πόλεμο

Ο εμφύλιος πόλεμος επηρέασε αρνητικά τη μεταπολεμική πορεία της Ελλάδας. Μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου (1945), οι άλλες χώρες προχώρησαν με ομοιψυχία και χωρίς εμπόδια στην ανασυγκρότησή τους, ενώ, αντίθετα, η ανασυγκρότηση της Ελλάδας καθυστέρησε.

Οι μεταπολεμικές ελληνικές κυβερνήσεις έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη των μεγάλων πόλεων. Έτσι, η ύπαιθρος άρχισε να μαραζώνει, γιατί οι κάτοικοί της την εγκατέλειψαν και μετακινήθηκαν προς τις πόλεις ή μετανάστευσαν σε χώρες του εξωτερικού (Αυστραλία, Ευρώπη, Αμερική, Καναδά, Ασία), για να βρουν δουλειά και να βελτιώσουν τις συνθήκες της ζωής τους.

Η Ελλάδα άρχισε να αναπτύσσεται οικονομικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 με τα δάνεια που πήρε από το εξωτερικό, την οικονομική βοήθεια από τις Η.Π.Α. και το συνάλλαγμα που έστελναν οι ναυτικοί και οι μετανάστες στους συγγενείς τους. Δύο σημαντικοί Πρωθυπουργοί, ο Κ. Καραμανλής και ο Γ. Παπανδρέου συνετέλεσαν πολύ στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας στις δεκαετίες του '50 και του '60. Παρ' όλα αυτά η φτώχεια και η ανεργία εξακολούθησαν να μαστίζουν μεγάλο μέρος του λαού, ο οποίος δεν μπορούσε να ξεπεράσει, ακόμα, τις διαφορές που του είχε προκαλέσει ο εμφύλιος. Συχνά ξεσπούσαν διαδηλώσεις και απεργίες με αιτήματα για καλύτερες συνθήκες ζωής, κοινωνική δικαιοσύνη, ισότητα και δημοκρατία. Η λαϊκή αυτή δυσαρέσκεια είχε ως συνέπεια την πολιτική αστάθεια. Πολλές φορές η μια κυβέρνηση διαδεχόταν την άλλη.

9. Τα μεταπολεμικά χρόνια

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 115)

Συνδέω την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος με την προσπάθεια ανασυγκρότησης της Ελλάδας στα μεταπολεμικά χρόνια. [5.77]

Η ΔΕΗ αποφάσισε το 1950 να κατασκευάσει έργα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος για όλη την Ελλάδα, που έως τότε μόνο λίγα μέρη της είχαν ηλεκτροδοτηθεί από κάποιες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το έργο αυτό ήταν πολύ σημαντικό, γιατί οδηγούσε στην ανασυγκρότηση της Ελλάδας, που τόσες πολλές ανάγκες είχε. Και φαίνεται πως ο σχεδιασμός και η εκτέλεση των έργων πέτυχε, αφού σε διάστημα λίγων χρόνων (18) η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος στην Ελλάδα ενδεκαπλασιάστηκε. Ήτσι μπόρεσε και προόδευσε η βιομηχανία και βελτιώθηκαν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων.

I. Η αστυφιλία στα μεταπολεμικά χρόνια

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 116)

1. Σε ποιο φαινόμενο της μεταπολεμικής Ελλάδας αναφέρεται ο γελοιογράφος; [5.78]

Αναφέρεται στο φαινόμενο της αστυφιλίας, δηλαδή στην τάση των κατοίκων των αγροτικών περιοχών να μετακινηθούν όλοι προς τις πόλεις και ιδίως στην Αθήνα, για να εργαστούν ως εργάτες στην οικοδομή ή στα εργοστάσια ή ως ιδιωτικοί υπάλληλοι, ακόμα και ως θυρωροί στις πολυκατοικίες και σε άλλα παρασιτικά επαγγέλματα (κουλουράδες, λούστροι, λαχειοπώλες κλπ.). Πουλούν τα κτήματά τους, αφήνουν τα χωριά τους και παίρνουν τα μπογαλάκια τους και ίσια για την Αθήνα, μας λέει με το σκίτσο του ο γελοιογράφος Κυρ, την ώρα που τα πουλιά την εγκαταλείπουν, λόγω των δύσκολων συνθηκών ζωής, και φεύγουν για την επαρχία.

2. Για ποιους λόγους πολλοί κάτοικοι της επαρχίας κατευθύνονται στην Αθήνα, σύμφωνα με τις πηγές; [5.79] & [5.80]

Πολλοί κάτοικοι της επαρχίας κατευθύνονται στην Αθήνα, για να βρουν δουλειά, αλλά και για να ζήσουν μια καλύτερη ζωή, να έχουν περίθαλψη, κοινωνική ασφάλιση, να ψυχαγωγούνται και να μπορούν να σπουδάσουν τα παιδιά τους.

Δυστυχώς, η αστυφιλία έγινε αφορμή να εγκαταλειφθεί η επαρχία, να ερημώσει η ύπαιθρος και να μείνουν ακαλλιέργητα τα χωράφια και τα δέντρα, με αποτέλεσμα να μειωθεί η γεωργική παραγωγή. Ακόμα, αύξησε τα προβλήματα στέγης και απασχόλησης στα αστικά κέντρα. Πολλοί, για ν' αποκτήσουν στέγη, έκτιζαν όπου έβρισκαν. Ήτσι δημιουργήθηκαν δορυφόροι πόλεις γύρω από την Αθήνα, χωρίς σχέδιο και χωρίς ρυμοτομία. Δεν έμειναν χώροι πράσινου ούτε χώροι για πλατείες, πάρκα, σχολεία, γήπεδα κτλ.

3. Περιγράφω την Αθήνα στα μεταπολεμικά χρόνια, σύμφωνα με τις πηγές. [5.81] & [5.82]

Η Αθήνα είχε υποστεί πολλές καταστροφές από τους βομβαρδισμούς των Γερμανών. Γι' αυτό στα μεταπολεμικά χρόνια άρχισε μια έντονη οικοδομική δραστηριότητα. Σε λίγα χρόνια γέμισε πολυκατοικίες. Τοποθετήθηκαν τα πρώτα περίπτερα και κατασκευάστηκαν τα πρώτα σιντριβάνια για τον εξωραιϊσμό της. Η πλατεία Ομόνοιας ήταν το κεντρικότερο σημείο της. Εκεί και στα γύρω καφενεία γίνονταν όλες οι συναντήσεις των Επαρχιωτών.

Η κίνηση στους δρόμους ήταν ελάχιστη. Υπήρχαν πολύ λίγα Ι.Χ. αυτοκίνητα και λεωφορεία. Ελάχιστοι ήταν και οι πεζοί που κυκλοφορούσαν στους δρόμους.

II. Η μετανάστευση στη Γερμανία

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 117)

1. Για ποιους λόγους μεταναστεύουν οι Έλληνες στη Γερμανία κατά τη μεταπολεμική περίοδο, σύμφωνα με την πηγή; [5.84]

Οι Έλληνες μεταναστεύουν στη Γερμανία για καλύτερη τύχη. Έψαχναν για κάτι καλύτερο από την Ελλάδα. Ζητούσαν μόνιμη δουλειά, καλύτερο μισθό απ' ό,τι στην Ελλάδα και κοινωνική ασφάλιση και, γενικά, μια καλύτερη ζωή. Και όλα αυτά τους τα πρόσφερε η Γερμανία. Πολλοί μετανάστευαν οικογενειακώς και δούλευαν στα εργοστάσια οι άνδρες και οι γυναίκες, για να κερδίζουν περισσότερα χρήματα.

2. Μελετώ τις πηγές και αναφέρω τις ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες μεταναστεύουν. [5.83-5.86]

Οι ομάδες του πληθυσμού οι οποίες μεταναστεύουν στη Γερμανία είναι, κυρίως, εργάτες από τις πόλεις που δεν έχουν μόνιμη δουλειά ή έχουν πολύ χαμηλές αποδοχές και γεωργοί από την επαρχία που έχουν μικρό εισόδημα. Γενικά, όλοι όσοι μετανάστευαν στη Γερμανία ανήκαν στα κατώτερα, οικονομικά, στρώματα της ελληνικής κοινωνίας.

3. Περιγράφω τις συνθήκες ζωής των Ελλήνων μεταναστών τη Γερμανία. [5.85] & [5.86]

Οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία δεν είναι ρόδινες. Οι Έλληνες μετανάστες αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες. Δεν ξέρουν τη γλώσσα και δυσκολεύονται να συνεννοηθούν με τους Γερμανούς που εργάζονται μαζί τους. Δουλεύουν σε μια και δυο δουλειές επί πολλές ώρες την ημέρα, για να εξοικονομούν περισσότερα χρήματα. Ακόμα, για να έχουν λιγότερα έξοδα, μοιράζονται δύο και τρεις μαζί το ίδιο δωμάτιο. Έτσι, καταφέρνουν να εξοικονομούν και να αποταμιεύουν περισσότερα χρήματα και να μπορούν να βοηθούν περισσότερο τις οικογένειές τους στην Ελλάδα.

Γενικά, πάντα η ξενιτιά δεν είναι ευχάριστη και ας κερδίζονται σ' αυτήν περισσότερα χρήματα.

Συμπληρωματική εργασία

Βάλε μέσα στο τετραγωνάκι, που είναι μπροστά, ένα Σ για όσες προτάσεις θεωρείς σωστές και ένα Λ για όσες θεωρείς λάθος:

Το σημερινό πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Δημοκρατία.

Ο εμφύλιος πόλεμος ξέσπασε το 1940.

Την «Κυβέρνηση του Βουνού» την υποστήριζαν οι αντιστασιακές οργανώσεις.

Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος τέλειωσε το 1945.

Ο Χίτλερ ήθελε να κυριαρχήσει στο κόσμο η Γερμανία.

Στα μεταπολεμικά χρόνια μειώθηκε η αστυφιλία.

Η Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο πολέμησε στο πλευρό της Αντάντ.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 259)

10. Η στρατιωτική δικτατορία

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 118)

Με ποιον τρόπο επιβάλλεται η δικτατορία στην Ελλάδα την 21η Απριλίου 1967; [5.87]

Οι ηγέτες της χούντας (οι συνταγματάρχες Παπαδόπουλος, Παττακός και Μακαρέζος) με το πρόσχημα ότι κινδυνεύει η χώρα από τους κομμουνιστές κατεβάζουν στην Αθήνα τη νύχτα της 21η Απριλίου 1967 ορισμένες ομάδες του στρατού, πιστές στις προσταγές τους, μαζί και άρματα μάχης και καταλαμβάνουν με τη βία και τη δύναμη των όπλων τα υπουργεία, τη Βουλή και το ραδιοφωνικό σταθμό, απ' όπου αρχίζουν να εκπέμπουν τα ανακοινωθέντα τους, την κήρυξη του στρατιωτικού νόμου και την κατάργηση των άρθρων του Συντάγματος, που αναφέρονται στα δικαιώματα του πολίτη, όπως είναι οι δημόσιες και ιδιωτικές συγκεντρώσεις, η ελεύθερη έκφραση των ιδεών κτλ. Ισχύει παντού ο στρατιωτικός νόμος. Παράλληλα, συλλαμβάνουν όλους τους πολιτικούς αρχηγούς και πολλούς δυναμικούς βουλευτές και τους θέτουν υπό κράτηση. Πολλοί πολίτες, αριστερής, κυρίως, ιδεολογίας κλείνονται στη φυλακή, άλλοι εξορίζονται στα ξερονήσια του Αιγαίου, τη Γυάρο και τη Μακρόνησο και άλλοι εκτοπίζονται στην επαρχία, όπου βρίσκονται υπό συνεχή παρακολούθηση της αστυνομίας.

I. Η ζωή στα χρόνια της δικτατορίας

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 119)

1. Σε ποιες απαγορεύσεις, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, αναφέρονται οι πηγές; [5.88]

Αναφέρονται στις δημόσιες και ιδιωτικές συγκεντρώσεις των πολιτών, διότι το δικτατορικό καθεστώς φοβάται τη δύναμη του λαού. Επίσης, θέλει να καταπνίξει κάθε φιλελεύθερη φωνή και προοδευτική ιδέα. Γι' αυτό επιβάλλει λογοκρισία στον Τύπο, την τηλεόραση και το ραδιόφωνο, καθώς και σε έργα μουσικής συνθετών, που τους θεωρεί αντίθετους με το καθεστώς, επειδή ανήκουν σε άλλους πολιτικούς χώρους, όπως είναι του Μίκη Θεοδωράκη που ανήκει στην αριστερά.

2. Πώς παρουσιάζει ο γελοιογράφος την ελευθεροτυπία, στα χρόνια της δικτατορίας; [5.90]

Ο γελοιογράφος συμβολίζει τον Τύπο στα χρόνια της δικτατορίας μ' ένα πουλί κλεισμένο σ' ένα κλουβί, το οποίο δεν μπορεί να βγει και να πετάξει ελεύθερο. Το δικτατορικό καθεστώς έχει επιβάλει αυστηρή λογοκρισία σε όλα τα έντυπα. Ακόμα και στο θέατρο λογοκρίνει τα λόγια των ηθοποιών, για να μην πουν λέξη εναντίον του. Κάποιος (ίσως ο λαός), ανοίγει το κλουβί, για να πετάξει και να μείνει ελεύθερο.

3. Περιγράφω τη ζωή των Ελλήνων στα χρόνια της δικτατορίας, σύμφωνα με την πηγή. [5.91]

Η ζωή των Ελλήνων στα χρόνια της δικτατορίας είναι δύσκολη και άχαρη για τους περισσότερους Έλληνες. Καθημερινά γίνονται διώξεις. Οι προδότες καταγγέλλουν κάθε ύποπτη κίνηση των δημοκρατικών πολιτών. Όλοι, κατά την κρίση των Αρχών της δικτατορίας, που θεωρούνται ύποπτοι για να επηρεάσουν και να ξεσηκώσουν το λαό εναντίον της, συλλαμβάνονται, φυλακίζονται, βασανίζονται και εξορίζονται, για να πνίξουν κάθε φιλελεύθερη ιδέα και σκέψη για εξέγερση. Πολλοί, για ν' αποφύγουν τις διώξεις φεύγουν στο εξωτερικό. Άλλα κι εκεί οι Έλληνες μετανάστες ανησυχούν για την τύχη των δικών τους στην Ελλάδα και πολλοί αποφεύγουν να έρθουν μήπως συλληφθούν. Στη Γερμανία, όπου βρίσκονταν πολλοί Έλληνες, λειτουργούν ραδιοφωνικό σταθμό, για την ενημέρωση των μεταναστών για τι συνέβαινε στην Ελλάδα.

4. Πώς παριστάνει ο δημιουργός της αφίσας την Ελλάδα (GRECE), κατά τη διάρκεια της δικτατορίας; [5.92]

Την παρουσιάζει πολύ παραστατικά ως αλυσοδεμένη, σαν να ήταν στα κάτεργα κάποιας φυλακής. Τη δείχνει να σέρνει μια βαριά μπάλα, ώστε να μην μπορεί να κινηθεί προς τα εμπρός, στην ελευθερία και την πρόοδο.

II. Η εξέγερση των φοιτητών και των φοιτητριών

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 120)

1. Ποια είναι τα συνθήματα των φοιτητών και των φοιτητριών κατά την εξέγερση του Πολυτεχνείου, το Νοέμβριο του 1973; [5.93] & [5.94]

Τα κυριότερα συνθήματα των φοιτητών και των φοιτητριών ήταν:

- «ΨΩΜΙ, ΠΑΙΔΕΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ»
- «ΕΞΟΥΣΙΑ ΣΤΟ ΛΑΟ»
- «ΟΧΙ ΣΤΗ ΧΟΥΝΤΑ»
- «Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΘΑ ΝΙΚΗΣΕΙ»
- «ΑΔΕΛΦΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ, ΜΗ ΧΤΥΠΗΣΕΤΕ» κ.ά.

2. Τι επιδιώκουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες με τη λειτουργία του παράνομου ραδιοφωνικού σταθμού; [5.95]

Με τη λειτουργία του παράνομου ραδιοφωνικού σταθμού που στήνουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες μέσα στο Πολυτεχνείο, επιδιώκουν να ξεσηκώσουν όλο τον ελληνικό λαό, να τον πείσουν να έρθει κοντά τους και να υποστηρίξει τον αγώνα τους για την ανατροπή της χούντας και την αποκατάσταση της δημοκρατίας.

Η νίκη με τη συμπαράσταση όλων των Ελλήνων δε θα αργήσει να έρθει. Ο στρατός οφείλει να συνεργαστεί μαζί τους και να μη στρέψει τα όπλα εναντίον τους.

3. Με ποιο τρόπο αντιδρά η στρατιωτική δικτατορία στην εξέγερση των φοιτητών και των φοιτητριών; [5.96]

Η στρατιωτική δικτατορία αντιδρά με βίαιο τρόπο στην εξέγερση των φοιτητών και των φοιτητριών.

Στέλνει εναντίον τους το στρατό και την αστυνομία και μ' ένα τανκ γκρεμίζει την κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου, εισβάλει μέσα και σταματά την εξέγερση των φοιτητών. Αρκετοί φοιτητές σκοτώνονται (περίπου 20), πολλοί τραυματίζονται και άλλοι συλλαμβάνονται, περνούν από στρατοδικείο και κλείνονται στις φυλακές, όπου τους περιμένουν κακοποιήσεις και βασανιστήρια.

4. Με ποιους τρόπους προσπαθεί να κυριαρχήσει το δικτατορικό καθεστώς;

Το δικτατορικό καθεστώς προσπαθεί να κυριαρχήσει με τον εκφοβισμό, τις φυλακίσεις, τη βία, την τρομοκρατία, τις εξορίες και την αυστηρή λογοκρισία, που επιβάλλει, για να μένει ανενημέρωτος ο λαός. Ακόμα, απαγορεύουν τις δημόσιες συγκεντρώσεις και την κυκλοφορία κάθε έντυπου και δίσκου μουσικής, που μπορούσε να περιέχει αιχμές κατά του καθεστώτος τους. Όσοι παραβαίνουν τις απαγορεύσεις, που είχαν ορίσει ή στρέφονται εναντίον τους καταδικάζονται από τα έκτακτα στρατοδικεία σε πολυετείς φυλακίσεις, ακολουθούμενες από απάνθρωπα βασανιστήρια, για να τους εξοντώσουν.

5. Ποια είναι η σημασία της εξέγερσης του Πολυτεχνείου, το 1973;

Η σημασία της εξέγερσης του Πολυτεχνείου είναι μεγάλη. Με αυτή οι φοιτητές κλόνισαν το δικτατορικό καθεστώς και έδειξαν ότι όταν υπάρχει ισχυρή θέληση, συνεργασία και ομοψυχία, πολλά μπορούν να γίνουν. Χωρίς αγώνες και θυσίες τίποτα μεγάλο και σπουδαίο δεν επιτυγχάνεται στη ζωή. Οι Έλληνες δεν μπορούν να ζήσουν χωρίς τη δημοκρατία. Δεν αντέχουν την εσωτερική σκλαβιά. Ακόμα, με την εξέγερση αυτή ευαισθητοποίησαν τη διεθνή κοινή γνώμη για το δίκαιο του Αγώνα τους και προκάλεσαν τη συμπάθεια πολλών λαών, πράγμα που επέσπευσε στην κατάρρευση του στρατιωτικού καθεστώτος.

Το τανκ μπροστά στην κεντρική είσοδο του Πολυτεχνείου, έτοιμο να την γκρεμίσει.

Λογοτεχνικό κείμενο

ΝΟΕΜΒΡΗΣ ΤΟΥ 1973

...Δέκα εφτά του Νοέμβρη. Χαράματα. Το κακό έγινε. Άλλα τι κακό; Κακό ήταν που 'μαθέ όλη η Οικουμένη πώς πολεμάνε τα παιδιά της Ελλάδας για την απελευθέρωση και την αξιοπρέπεια; Κακό ήταν που 'δωσαν μαθήματα ήθους στους τυράννους όλης της Γης;

Τα τανκς όρμησαν και γκρέμισαν την πόρτα. Πάνω, όμως, σ' εκείνη την γκρεμισμένη πόρτα έδωσε ξανά τον όρκο της η νιότη για ζωή και λευτεριά, τον όρκο του ονείρου που σε λίγο έγινε πραγματικότητα.

Εκείνη την ώρα υπερίσχυσε η ωμή βία του σιδήρου και της φωτιάς, όμως η νέμεση εκδικήθηκε, αφού τη θέση της δικτατορίας την πήρε η Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Καμιά δύναμη δε σταματά την άνοιξη.

Η εξέγερση του Πολυτεχνείου είναι σύμβολο Θυσίας, Δημοκρατίας και Ενότητας. Ο λαός και οι φοιτητές εκείνες τις μέρες έγιναν πρωταγωνιστές της Ιστορίας. Μας έδειξαν πως η αξία τ' ανθρώπου μετριέται με το πόση ελευθερία μπορεί να βαστάξει.

Μας δίδαξαν πως δεν περνάει η βία μπροστά στην ενότητα, στην ομοψυχία και στη Δημοκρατία.

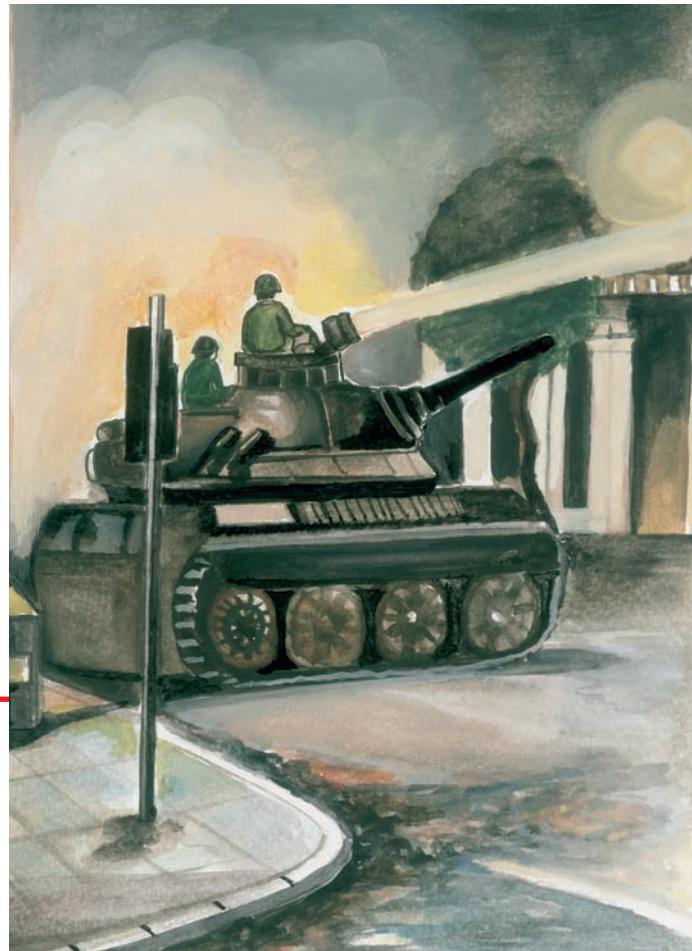
'Ηθελαν να 'ναι λεύτεροι γι' αυτό τους σκότωσαν! Όμως, «χαμένοι τέτοιοι θάνατοι δεν πάνε». Έπεσαν! «Μακρύς ο λάκκος π' άνοιξε και κλει το γίγαντά μου», θα μας πει ο ποιητής.

Τούτοι οι λεβέντες του Πολυτεχνείου μάς δίδαξαν να 'μαστε Έλληνες πολίτες λεύτεροι, περήφανοι, υπεύθυνοι κι ανδρείοι κι όχι δουλόφρονες, δειλοί και μικρόψυχοι. Η Δημοκρατική συνείδηση και το Δημοκρατικό φρόνημα να 'ναι το γνώρισμά μας.

Ας περπατάμε με τα μάτια της ψυχής μας ανοικτά. Η ζωή τραβάει την ανηφόρα. Ποτέ δε θα τολμήσει κανείς πια να σταματήσει το περπάτημά μας. Αυτό το χώμα είναι ολονών μας, δεν ανήκει σε μια κάστα «εκλεκτών» κι ο ήλιος ανατέλλει για όλους.

Υποκλινόμαστε μπροστά σ' αυτούς που στάθηκαν αγέρωχοι μπροστά στα τανκς και στη βία την ωμή και με σημαία το θάρρος και την αφοβία τους εναντιώθηκαν σ' εκείνους που οδηγούσαν την πατρίδα στον γκρεμό.

Γιορτάζοντας σήμερα τη γιορτή του Πολυτεχνείου, τη γιορτή της Νιότης, που 'ναι ύμνος και δοξολογία για τους δημιουργούς της και διδαχή για μας, ας αναφωνήσουμε μαζί με τον ποιητή. «Τέτοιους βγάζει το Έθνος μας!»

(Διονύσιος Μπερερής)

Ανατροπή και αποκατάσταση της δημοκρατίας

Τον Ιούλιο του 1965, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος εξανάγκασε σε παραίτηση το νόμιμο Πρωθυπουργό της Ελλάδας **Γ. Παπανδρέου**. Ο Γ. Παπανδρέου ήταν αρχηγός του κόμματος της Ενώσεως Κέντρου, η οποία πριν από ενάμιση περίπου χρόνο είχε κερδίσει τις εκλογές με συντριπτική πλειοψηφία (53%).

Ακολούθησε έντονη λαϊκή δυσαρέσκεια και πολιτική κρίση, που κράτησε δύο χρόνια. Οι διαδοχικές κυβερνήσεις, που διόριζε ο βασιλιάς, δεν έπαιρναν ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή, ενώ καθολικό σχεδόν ήταν το αίτημα να τεθεί τέρμα στην πολιτική αστάθεια με τη διενέργεια εκλογών. Τα κόμματα συμφώνησαν να γίνουν νέες εκλογές το Μάιο του 1967.

Οι εκλογές όμως αυτές δεν έγιναν, γιατί στις 21 Απριλίου 1967 μία ομάδα αξιωματικών, γνωστή ως **χούντα** των συνταγματαρχών, με αρχηγό το Γεώργιο Παπαδόπουλο, ανέτρεψε με πραξικόπημα τη δημοκρατία και επέβαλε στη χώρα δικτατορία.

Κατάργησε τη Βουλή, απαγόρευσε τη λειτουργία των κομμάτων, ανέστειλε την ισχύ των άρθρων του Συντάγματος που αναφέρονταν στις βασικές δημοκρατικές ελευθερίες του λαού, επέβαλε λογοκρισία στον Τύπο, στην τηλεόραση και στο ραδιόφωνο, βασάνισε και εξόρισε ή έκλεισε στη φυλακή πολιτικούς αρχηγούς, βουλευτές και πολίτες που τους θεωρούσε επικίνδυνους για το καθεστώς και δίκασε στα έκτακτα στρατοδικεία σε πολυετή φυλάκιση όλους, όσοι αντιδρούσαν στο καθεστώς ή θεωρούνταν ύποπτοι.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, που στην αρχή φάνηκε ότι αποδεχόταν τη δικτατορία, επιχείρησε το Δεκέμβριο του 1967 να αντιδράσει, προκαλώντας κάποιο κίνημα, αλλά απέτυχε και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα και να φύγει στο εξωτερικό.

Με τον καιρό η δικτατορία γινόταν σκληρότερη, αλλά και η δυσαρέσκεια και η αντίδραση του λαού εντονότερες. Δημιουργήθηκαν κατά του καθεστώτος αντιστασιακές οργανώσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό, όπου πολλοί Έλληνες είχαν καταφύγει. Οι φοιτητές κατέλαβαν τη Νομική σχολή της Αθήνας και ύστερα από σοβαρά επεισόδια διαλύθηκαν.

Η κατάληψη του Πολυτεχνείου από τους φοιτητές το Νοέμβριο του 1973 στην Αθήνα και των πανεπιστημιακών κτιρίων στη Θεσσαλονίκη και την Πάτρα υπήρξε η κορυφαία πράξη αντίστασης κατά της δικτατορίας. Οι δικτάτορες χτύπησαν με το στρατό τους φοιτητές στο Πολυτεχνείο και προκάλεσαν νεκρούς και τραυματίες.

Δεν άντεξαν, όμως, στην κατακραυγή και στις πιέσεις των ξένων κυβερνήσεων και ύστερα και από την αποτυχία του πραξικοπήματος, που οργάνωσαν στην Κύπρο σε βάρος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, αναγκάστηκαν τον Ιούλιο του 1974 να παραδώσουν στους πολιτικούς την εξουσία. Γύρισε τότε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής από το Παρίσι, όπου βρισκόταν, και ανέλαβε την πρωθυπουργία της νέας κυβέρνησης Εθνικής ενότητας. Ήτσι, αποκαταστάθηκε στην Ελλάδα η δημοκρατία.

11. Το κυπριακό ζήτημα

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 121)

Παρατηρώ το χάρτη και αναφέρω τα μέρη στα οποία διχοτομείται η Κύπρος, μετά το 1974. [5.97]

Μετά το 1974 και την εισβολή του Αττίλα στην Κύπρο, το νησί διχοτομείται. Όλο το βόρειο τμήμα της από την Αμμόχωστο και τη Λευκωσία ως το ακρωτήριο του Αγίου Ανδρέα περιέρχεται στο ψευδοκράτος των Τουρκοκυπρίων.

I. Ο Απελευθερωτικός Αγώνας των Ελληνοκυπρίων (1955-1959)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 122)

1. Ποιος είναι ο στόχος του Αγώνα των Ελληνοκυπρίων, σύμφωνα με την προκήρυξη της Ε.Ο.Κ.Α.; [5.98]

Ο στόχος του Αγώνα των Ελληνοκυπρίων είναι η αποτίναξη του αγγλικού ζυγού, την οποία περιμένουν να έρθει με τη βοήθεια του Θεού, με τη συμπαράσταση όλου του ελληνισμού και τέλος, με τη δική τους προσπάθεια και τις δικές τους θυσίες.

2. Με ποιο τρόπο συμμετέχουν οι νέοι της Κύπρου στον Απελευθερωτικό Αγώνα; [5.99]

Οι νέοι και οι νέες της Κύπρου συμμετέχουν ενεργά στον Απελευθερωτικό Αγώνα, που έχει αρχίσει η ΕΟΚΑ. Μαθητές και μαθήτριες των Γυμνασίων και των άλλων Σχολών Μέσης Παιδείας, πραγματοποιούν συχνά μεγάλες διαδηλώσεις στους δρόμους της Λευκωσίας και των άλλων μεγάλων πόλεων της Κύπρου. Φωνάζουν συνθήματα κατά των Άγγλων και ζητούν από τους δυνάστες την ελευθερία τους. Κάθε φορά γίνονται πολλές συλλήψεις από τις αγγλικές στρατιωτικές και αστυνομικές δυνάμεις, αλλά αυτό δεν τους τρομάζει. Είναι αποφασισμένοι να συνεχίσουν τον Αγώνα μέχρι τη δικαίωσή τους.

3. Πώς αντιμετωπίζουν οι Αγγλικές Αρχές τους Ελληνοκύπριους αγωνιστές; [5.100]

Οι Αγγλικές Αρχές αντιμετωπίζουν με σκληρότητα τους Ελληνοκύπριους αγωνιστές. Πολλούς συλλαμβάνουν, τους οδηγούν στις φυλακές και τους υποβάλλουν σε φρικτά βασανιστήρια. Δύο τολμηροί νέοι, ο Καραολής και ο Δημητρίου, οδηγούνται στην αγχόνη, επειδή ήθελαν να είναι ελεύθεροι! Αυτό ήταν το έγκλημά τους. Όμως, αντιμετωπίζουν με θάρρος το θάνατό τους και δε μετανιώνουν που θυσιάζονται για τη λευτεριά της αγαπημένης τους Κύπρου.

Με τις καταδίκες σε πολυετείς φυλακίσεις, τα βασανιστήρια και τις εκτελέσεις οι Άγγλοι προσπαθούν να κάμψουν το αγωνιστικό φρόνημα των Ελληνοκυπρίων. Όμως, ματαιοπονούν. Ο απελευθερωτικός Αγώνας τους συνεχίζεται αμείωτος.

4. Ποια είναι η κατάληξη του Αγώνα των Ελληνοκυπρίων; [5.101]

Οι Άγγλοι αναγκάζονται, τελικά (το 1959), ύστερα από τον πεντάχρονο σκληρό αγώνα των Ελληνοκυπρίων να παραχωρήσουν ανεξαρτησία στην Κύπρο και να ιδρυθεί έτσι μια ανεξάρτητη κυπριακή Δημοκρατία με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και Αντιπρόεδρο τον Τουρκοκύπριο Κιουτσούκ Φαζίλ.

II. Το πραξικόπημα και η εισβολή το 1974

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 123)

1. Σε ποιο γεγονός αναφέρονται οι πηγές; [5.102] & [5.103]

Αναφέρονται στο πραξικόπημα της χούντας των Αθηνών, που είχε σκοπό να δολοφονηθεί ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στη θέση του είχαν τοποθετήσει έναν αχυράνθρωπο της αρεσκείας τους, το Νίκο Σαμψών. Όμως, το σχέδιό τους απέτυχε και ο Μακάριος σώθηκε και επανήλθε στα καθήκοντά του.

2. Ποιοι συμμετέχουν σ' αυτό το γεγονός; [5.102] & [5.103]

Συμμετοχή στο πραξικόπημα της απόπειρας δολοφονίας του Μακαρίου έχουν η χούντα της Αθήνας, οι Έλληνες αξιωματικοί της Εθνοφρουράς της Κύπρου, που ανέλαβαν να εκτελέσουν την εντολή της, και από την άλλη πλευρά ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και η προσωπική του φρουρά.

3. Τι ακολουθεί το πραξικόπημα εναντίον του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας; [5.104]

Ακολουθεί η εισβολή στην Κύπρο των τουρκικών δυνάμεων με την ονομασία «Αττίλας 1» και η διχοτόμησή της. Ο Μακάριος γλιτώνει και επανέρχεται στα καθήκοντά του. Ενωμένος όλος ο ελληνικός λαός και οι Ελληνοκύπριοι καταδικάζουν τόσο το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου όσο και την τουρκική εισβολή στην Κύπρο.

4. Ποια αποτελέσματα έχει το πραξικόπημα του δικτατορικού καθεστώτος της Ελλάδας στην Κύπρο, το 1974; [5.203] & [5.104]

Το πραξικόπημα του δικτατορικού καθεστώτος της Ελλάδας έχει ολέθρια αποτελέσματα για την Κύπρο. Μπορεί να σώθηκε ο Μακάριος, αλλά έδωσε την ευκαιρία στην Τουρκία, με την ιδιότητά της ως εγγυήτριας δύναμης, και με το πρόσχημα ότι θέλει να προστατεύσει την τουρκική μειονότητα της Κύπρου, να εισβάλει στο νησί και να καταλάβει όλο το βόρειο τμήμα του, το οποίο βρίσκεται στην κυριαρχία της μέχρι σήμερα. Οι 200.000 Ελληνοκύπριοι που κατοικούσαν στις περιοχές αυτές αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και τις περιουσίες τους και να καταφύγουν ως πρόσφυγες στο ίδιο τους το νησί στο νότιο τμήμα του. Εκεί αντιμετώπισαν πρόβλημα στέγης και επιβίωσης.

Η Λευκωσία χωρίζεται με συρματόπλεγμα στα δύο. Το ένα τμήμα της παίρνουν οι Ελληνοκύπριοι και το άλλο οι Τουρκοκύπριοι. Η κυκλοφορία των Ελληνοκυπρίων απαγορεύεται στον τουρκικό τομέα της. Το ίδιο ισχύει και σ' όλα τα κατεχόμενα από τους Τουρκοκυπρίους μέρη του νησιού. Πέρα της λεγόμενης **πράσινης** διαχωριστικής γραμμής οι Ελληνοκύπριοι δεν έχουν δικαιώμα να προχωρήσουν. Έτσι η χούντα έκανε ένα ακόμα, εθνικό έγκλημα. Διχοτόμησε την Κύπρο και έδωσε ένα μεγάλο μέρος της στους Τουρκοκύπριους, δυσανάλογο με τον πληθυσμό τους. Μια οδυνηρή, τέλος, συνέπεια της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, είναι οι εκατοντάδες αγνοούμενοι, μέχρι σήμερα.

5. Ποιες συνέπειες έχει για τους Ελληνοκυπρίους κατοίκους η εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων στο βόρειο τμήμα του νησιού; [5.105]

Οι συνέπειες είναι όλες αυτές που καταγράφονται στην προηγούμενη απάντηση.

6. Ποιο είναι το κυπριακό ζήτημα;

Το κυπριακό ζήτημα είναι ένα πρόβλημα που επί πολλές δεκαετίες παραμένει ουσιαστικά άλυτο. Φάνηκε προ στιγμής ότι λύθηκε με τις Συνθήκες της Ζυρίχης και του Λονδίνου το 1959. Όμως, με την εισβολή των Τούρκων το 1974, τη διχοτόμηση του νησιού και τη δημιουργία δύο κρατών, της Κυπριακής Δημοκρατίας και του ψευδοκράτους των Τουρκοκυπρίων, τα πράγματα περιπλέχτηκαν και πάλι. Η

Κυπριακή Δημοκρατία είναι το νόμιμο κυπριακό κράτος που είναι αναγνωρισμένο από όλα τα κράτη του Ο.Η.Ε., εκτός από την Τουρκία. Το τουρκοκυπριακό κράτος είναι ανεπίσημο και ψευδοκράτος που θέλει να ονομάζεται κράτος. Η κυκλοφορία από το Ελληνοτουρκικό κράτος προς το Τουρκοκυπριακό δεν είναι ελεύθερη. Έτσι η Κύπρος εξακολουθεί να είναι διχοτομημένη και δεν αποτελεί, όπως θα έπρεπε, ένα ενιαίο Κυπριακό κράτος. Η ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 αναμένεται ότι θα λειτουργήσει ως καταλύτης για την επίλυση του Κυπριακού, ενώ θα επιφέρει σημαντικές αλλαγές στη λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης και στον καθημερινό τρόπο ζωής των Κυπρίων.

7. Ποιες είναι οι συνέπειες του πραξικοπήματος και της εισβολής τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο;

(Δες την απάντηση στην παραπάνω ερώτηση 4).

Συμπληρωματικά στοιχεία

Το Κυπριακό, ένα μεγάλο εθνικό θέμα

Η Ελληνική Κύπρος γνώρισε πολλούς κατακτητές. Το 1571 έπεσε στα χέρια των Τούρκων και έμεινε στην κατοχή τους ως το 1878, που την πούλησαν στην Αγγλία. Από τότε η Κύπρος δεν έπαισε να αγωνίζεται για την ένωσή της με την Ελλάδα. Πολέμησε μαζί με την Ελλάδα στο πλευρό των συμμάχων και στους δύο Παγκόσμιους πολέμους με την ελπίδα της ένωσης. Μάλιστα, με το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου, ο ελληνισμός είχε πιστέψει ότι το όνειρο της Κύπρου θα γινόταν πραγματικότητα. Το δημοψήφισμα του 1950 έδειξε πως η συντριπτική πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων (95,7%) επιθυμούσε την ένωση.

Η βρετανική κυβέρνηση δεν αποδέχτηκε τη θέληση του κυπριακού λαού. Έτσι, την 1η Απριλίου 1950, άρχισε ο ένοπλος αγώνας εναντίον των κατακτητών. Ψυχή του αγώνα ήταν η Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών (Ε.Ο.Κ.Α.). Με αρχηγό το συνταγματάρχη Γεώργιο **Γρίθα** (Διγενή) τα παλικάρια της Ε.Ο.Κ.Α. έγραψαν λαμπρές σελίδες ηρωισμού και δόξας.

Οι Άγγλοι αντέδρασαν βίαια. Άρχισαν τους διωγμούς, τις φυλακίσεις και τις θανατικές καταδίκες και εκτελέσεις των Κυπρίων αγωνιστών. Το Μάρτιο του 1956 συνέλαβαν και τον ίδιο τον Αρχιεπίσκοπο **Μακάριο** και τον εξόρισαν επί ένα χρόνο σε ένα νησί των Σεϋχέλλων στον Ειρηνικό Ωκεανό.

Ο ένοπλος αγώνας των Κυπρίων έκανε τους Άγγλους να υποχωρήσουν στο τέλος. Το Φεβρουάριο του 1959 στη διάσκεψη της Ζυρίχης υπέγραψαν την ανεξαρτησία της Κύπρου. Ο Μακάριος επέστρεψε στην Κύπρο (1 Μαρτίου 1959) και στις εκλογές που έγιναν το Δεκέμβριο του 1959 εκλέχτηκε πρώτος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το δικτατορικό καθεστώς της Ελλάδας οργάνωσε τον Ιούλιο του 1974 πραξικόπημα στην Κύπρο με σκοπό να ανατρέψει τον Πρόεδρό της, τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Η Τουρκία εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία και με το πρόσχημα ότι επιδίωκε την προστασία της μειονότητας των Τουρκοκυπρίων, εισέβαλε στο νησί και κατέλαβε το βόρειο τμήμα του. Οι Ελληνοκύπριοι κατέφυγαν για να σωθούν στο ελεύθερο νότιο τμήμα της Κύπρου, εγκαταλείποντας τα σπίτια και τις περιουσίες τους. Πολλοί Ελληνοκύπριοι έχασαν τη ζωή τους, άλλοι αιχμαλωτίστηκαν και πολλοί εξακολουθούν μέχρι σήμερα να είναι αγνοούμενοι. Το στρατιωτικό καθεστώς της χούντας ήταν τελείως ανέτοιμο να αντιμετωπίσει την κατάσταση και κατέρρευσε κάτω από το βάρος της εθνικής τραγωδίας.

Από τότε, παρά τις διπλωματικές προσπάθειες της Κύπρου και της Ελλάδας, το βόρειο τμήμα της εξακολουθεί να βρίσκεται στην κατοχή των Τούρκων. Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επιθυμία της Τουρκίας να εισέλθει σ' αυτή, αφήνει κάποιες ελπίδες επίλυσης του Κυπριακού προβλήματος στο εγγύς μέλλον.

Σύντομη αναδρομή στη σύγχρονη κυπριακή ιστορία

Ο αγώνας του κυπριακού λαού για την ανεξαρτησία του εκδηλώθηκε επανειλημμένα μετά την κατάληψη του νησιού από τους Άγγλους (1878). Τον Ιανουάριο του 1950 έγινε **παγκύπριο δημοψήφισμα** για την έκφραση της θέλησης του λαού, σχετικά με το μέλλον του νησιού, και το 95,7% του πληθυσμού ψήφισε υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα. Η παρελκυστική τακτική της Αγγλίας και τελικά η άρνησή της να ικανοποιήσει το αίτημα των Κυπρίων για ειρηνική ρύθμιση του Κυπριακού ζητήματος, οδήγησε σε εκδηλώσεις και συλλαλητήρια, τα οποία οι Άγγλοι αντιμετώπισαν σκληρά. Σε αλλεπάλληλες συσκέψεις υπό την προεδρία του **αρχιεπισκόπου Μακαρίου** αποφασίστηκε η οργάνωση ένοπλου αγώνα, που άρχισε την 1 Απριλίου 1955. Η **Ε.Ο.Κ.Α.** (Εθνική Οργάνωση Κυπριακού Αγώνα) με στρατιωτικό ηγέτη το συνταγματάρχη Γεώργιο Γρίβα, που χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο **Διγενής**, άρχισε τις επιθέσεις εναντίον διοικητικών αγγλικών υπηρεσιών και στρατιωτικών στόχων. Η αντίδραση των Άγγλων υπήρξε άμεση, αρχικά με διωγμούς, φυλακίσεις και σκληρά μέτρα και στις 15 Δεκεμβρίου 1955 έγινε η πρώτη ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Ε.Ο.Κ.Α. και Άγγλων, με αποτέλεσμα να γίνει σκληρότερη η στάση των δυνάμεων κατοχής. Στις 9 Μαρτίου 1956 συνέλαβαν το Μακάριο και τον εξόρισαν σ' ένα νησί των Σεϋχέλλων (Ειρηνικός Ωκεανός), όπου έμεινε ως το Μάρτιο του 1957.

Το Φεβρουάριο του 1957, η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών με ψήφισμά της εξέφραζε «την πεποίθηση ότι θα καταβληθούν προσπάθειες για την επίτευξη μιας ειρηνικής, δημοκρατικής και δίκαιης λύσης του Κυπριακού, σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη των Ηνωμένων Εθνών».

Το Φεβρουάριο του 1959, άρχισε στη **Ζυρίχη** διάσκεψη (Αγγλίας-Ελλάδας-Τουρκίας) με συμμετοχή του Μακαρίου και του Φαζίλ Κιουτσούκ, ως εκπροσώπου των Τουρκοκυπρίων, που έληξε με την υπογραφή συμφωνίας, η οποία προέβλεπε την ίδρυση ανεξάρτητης δημοκρατίας της Κύπρου με την εγγύηση της Ελλάδας, της Αγγλίας και της Τουρκίας. Στους Τουρκοκυπρίους παραχωρήθηκαν δικαιώματα δυσανάλογα ως προς την αναλογία του πληθυσμού τους στο νησί. Ο Μακάριος επανήλθε στην Κύπρο (1 Μαρτίου 1959), και στις εκλογές που έγιναν το Δεκέμβριο του 1959 εκλέχθηκε πρώτος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, με αντιπρόσδρο τον Κιουτσούκ. Τη νύχτα της 15ης προς τη 16η Αυγούστου του 1960, ο Άγγλος κυβερνήτης της Κύπρου, ο Χάρντιγκ, σε ειδική τελετή διάβασε προκήρυξη της βασίλισσας της Αγγλίας, με την οποία δηλωνόταν ότι η Μεγάλη Βρετανία εγκατέλειπε την κυριαρχία της στο νησί. Την επομένη ο κυβερνήτης αναχώρησε και εγκαθιδρύθηκε η **Κυπριακή Δημοκρατία**.

Αλλά τα δεινά της Κύπρου δεν έχουν τέλος. Τον Ιούλιο του 1974, η χούντα της Αθήνας οργάνωσε πραξικόπημα εναντίον του προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας **αρχιεπισκόπου Μακαρίου**. Το πραξικόπημα απέτυχε, η Τουρκία, όμως, ως «εγγυήτρια δύναμη» εκμεταλλεύτηκε τα γεγονότα, εισέβαλε με μεγάλες δυνάμεις (20 Ιουλίου 1974) στο νησί και κατέλαβε περίπου το 40% του κυπριακού εδάφους. Τα μέρη αυτά τα κατέχει ως σήμερα και απαγορεύει στους Ελληνοκυπρίους ιδιοκτήτες τους ακόμα και να τα επισκεφτούν.

Από την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο αγνοούνται 1.619 Έλληνες και Ελληνοκύπριοι.
Στη φωτογραφία Κύπριες μητέρες των αγνοουμένων παιδιών τους, κρατώντας τις φωτογραφίες τους θρηνούν τον άδικο χαμό τους σε μια εκδήλωση που έγινε τον Ιούλιο του 2000.

12. Η Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 124)

Ποια στοιχεία αποτυπώνονται στη κοινή όψη του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος; [5.106]

Στην κοινή όψη του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος αποτυπώνεται η αξία του (1 ευρώ), το όνομά του γραμμένο με λατινικά γράμματα, ο χάρτης των κρατών μελών της Ε.Ε. και τα 12 αστέρια της σημαίας της.

I. Κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 125)

1. Αναφέρω τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. [5.107] & [5.108]

Τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι σήμερα 25. Τα εξής:

Κύπρος, Ελλάδα, Ιταλία, Μάλτα, Ισπανία, Πορτογαλία, Γαλλία, Σλοβενία, Ουγγαρία, Αυστρία, Σλοβακία, Τσεχία, Πολωνία, Λουξεμβούργο, Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Δανία, Αγγλία, Ιρλανδία, Σουηδία, Φινλανδία, Εσθονία, Λεττονία, Λιθουανία.

2. Πότε εισέρχεται η Ελλάδα και η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση; [5.108]

Η Ελλάδα εισέρχεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1981 και η Κύπρος το 2004.

3. Ποιος υπογράφει και πότε τη Συμφωνία ένταξης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ.; [5.109]

Τη Συμφωνία ένταξης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. την υπογράφει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ως Πρωθυπουργός της χώρας στις 28 Μαΐου 1979.

Η σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

II. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 126)

1. Ποιο πολιτικό σώμα της χώρας μου μου θυμίζει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο; [5.110]

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μου θυμίζει τη Βουλή των Ελλήνων.

2. Αναφέρω τα θέματα με τα οποία ασχολούνται οι Επιτροπές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. [5.112]

Τα θέματα με τα οποία ασχολούνται οι Επιτροπές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι:

- α) της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της αλιείας

- β) της ενέργειας, των ερευνών και της τεχνολογίας
 - γ) των κοινωνικών υποθέσεων και απασχόλησης
 - δ) της νεότητας, του πολιτισμού και του αθλητισμού
- στ) του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας.

Εκτός από τις έξι αυτές βασικές Επιτροπές που ασχολούνται με τα παραπάνω θέματα υπάρχουν και άλλες Επιτροπές του κοινοβουλίου που ασχολούνται με θέματα εξωτερικών υποθέσεων, ασφάλειας, άμυνας, προϋπολογισμού, οικονομίας, νομισματικής και βιομηχανικής πολιτικής, με νομικά θέματα και δικαιώματα των πολιτών, μεταφορών, τουρισμού, συνεργασίας και ανάπτυξης.

3. Με ποια ζητήματα ασχολείται η Ευρωπαϊκή Ένωση;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ασχολείται με τα μεγάλα κοινά προβλήματα των μελών της, όπως είναι τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα πολιτικά και συγκεκριμένα με την εξωτερική πολιτική, την ειρήνη, τον πολιτισμό, το περιβάλλον κ.ά.

4. Πώς λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί με τα 5 όργανα που έχει θεσμοθετήσει και τα οποία είναι:

- α) Το Ευρωκοινοβούλιο, το οποίο αποτελείται από 732 Ευρωβουλευτές που εκλέγονται από τα κράτη-μέλη κάθε 5 χρόνια.
- β) Το Συμβούλιο της Ε.Ε. (ή Συμβούλιο Υπουργών) το οποίο αποτελείται από τους Υπουργούς που εκπροσωπούν τις κυβερνήσεις των κρατών μελών.
- γ) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία ασχολείται με τα συμφέροντα της Ε.Ε.
- δ) Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, που παρακολουθεί την τήρηση του κοινοτικού δικαίου.
- ε) Το Ελεγκτικό Συνέδριο που ελέγχει τη σωστή διαχείριση των οικονομικών της Ε.Ε.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Προς την Ενωμένη Ευρώπη

Η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, που σχηματίστηκε μετά την πτώση της χούντας, το 1974, κατόρθωσε με τη συμπαράσταση του λαού να ξεπεράσει τις δυσκολίες και να οδηγήσει τη χώρα, αφού πρώτα νομιμοποίησε το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, σε εκλογές μέσα σε λίγους μήνες.

Η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, που προέκυψε από τις εκλογές μετά τη μεταπολίτευση, έκανε στις 8 Δεκεμβρίου 1974 δημοψήφισμα για τη μορφή του πολιτεύματος. Στο δημοψήφισμα ο λαός ψήφισε με μεγάλη πλειοψηφία το πολίτευμα της προεδρευόμενης δημοκρατίας. Το 1976 καθιερώθηκε η δημοτική γλώσσα ως επίσημη γλώσσα του κράτους και σ' αυτή συντάσσονται πια τα δημόσια έγγραφα. Σ' αυτή, επίσης, γράφτηκαν και τα σχολικά βιβλία που μέχρι τότε, τα περισσότερα, ήταν γραμμένα στην καθαρεύουσα.

Η κυβέρνηση ενδιαφέρθηκε να ενισχύσει την άμυνα της χώρας και ιδιαίτερα των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου για την αντιμετώπιση του τουρκικού κινδύνου. Προσπάθησε να αποκαταστήσει καλές σχέσεις με όλες τις χώρες και να βγάλει τη χώρα από την απομόνωση, στην οποία είχε περιέλθει εξαιτίας του δικτατορικού καθεστώτος, που ίσχυε προηγουμένως.

Μεγάλο επίτευγμα υπήρξε η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ. – σημερινή Ε.Ε.) με τη «συμφωνία ένταξης», που υπογράφτηκε στην Αθήνα το 1979.

Η χώρα μας έγινε ισότιμο μέλος της Ε.Ο.Κ. την 1η Ιανουαρίου 1981 και από τότε συμβάλλει ενεργά στη διαδικασία ενοποίησης της Ευρώπης.

13. Η καθημερινή ζωή

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 127)

Ποιες πληροφορίες μπορώ εύκολα να έχω από την ιστοσελίδα αυτή; [5.113]

Από την ιστοσελίδα αυτή μπορώ να έχω εύκολα πληροφορίες για θέματα επιστήμης και τεχνολογίας, όπως είναι ο ηλεκτρισμός, οι τηλεπικοινωνίες, το διάστημα, οι υπολογιστές, το περιβάλλον, η ιατρική, η φωτογραφία, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, η κλωστοϋφαντουργία και η τυπογραφία. Ακόμα, μπορώ να δω, εικονικά, και το εκθετήριο των τηλεπικοινωνιών.

I. Το αυτοκίνητο στην Ελλάδα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 128)

1. Με ποιο τρόπο αλλάζει η ζωή των κατοίκων στην Καλαμαριά με την κυκλοφορία του αστικού λεωφορείου; [5.114-5.116]

Πριν τη δρομολόγηση αστικού λεωφορείου από την Καλαμαριά έως την Ντεπώ, τη γραμμή του τραμ, οι κάτοικοι της Καλαμαριάς πήγαιναν στις δουλειές τους με τα πόδια και με τη βροχή και με το χιόνι. Όταν όμως δρομολογήθηκε λεωφορείο, τότε πήγαιναν εύκολα και γρήγορα χωρίς ταλαιπωρία.

2. Εντοπίζω στο σχέδιο πόλης [5.115] το δρομολόγιο του συγκεκριμένου λεωφορείου. [5.116]

Το δρομολόγιο του συγκεκριμένου λεωφορείου, κάλυπτε το δρομολόγιο Καλαμαριά-Ντεπώ.

3. Για ποιους λόγους χρησιμοποιούνται τα τροχοφόρα που αναφέρονται στις πηγές; [5.116] & [5.117]

Τα τροχοφόρα, αστικά λεωφορεία, τραμ και ιδιωτικά αυτοκίνητα χρησιμοποιούνται, για να διευκολύνονται οι άνθρωποι στις μετακινήσεις τους. Ειδικά τα Ι.Χ. χρησιμοποιούνται την εποχή αυτή (όπως και σήμερα) συχνά τις Κυριακές για οικογενειακές εκδρομές και επισκέψεις.

4. Τι αλλάζει στην εικόνα της Αθήνας, κατά τη δεκαετία του 1950; [5.118]

Την εικόνα της Αθήνας την αλλάζει κατά τη δεκαετία του 1950 η τοποθέτηση φωτεινών σηματοδοτών (φαναριών) στις διασταυρώσεις των κεντρικών δρόμων της και ο καθορισμός διαβάσεων για τους πεζούς. Με αυτά διευκολύνεται και ρυθμίζεται η κυκλοφορία των τροχοφόρων και των πεζών.

5. Γιατί τοποθετούνται οι φωτεινοί σηματοδότες;

Οι φωτεινοί σηματοδότες τοποθετούνται για τη ρύθμιση της κυκλοφορίας στους δρόμους, ώστε τα οχήματα και οι πεζοί να κυκλοφορούν με ασφάλεια, χωρίς τον κίνδυνο ατυχημάτων, όπως συνέβαινε προηγουμένως.

6. Ποιες αρνητικές συνέπειες έχει η χρήση του αυτοκινήτου, σύμφωνα με την πηγή; [5.119]

Οι αρνητικές συνέπειες που έχει η χρήση του αυτοκινήτου στην Αθήνα (και τις άλλες μεγάλες πόλεις) είναι η μόλυνση της ατμόσφαιρας από τα πολλά καυσαέρια που εκπέμπει. Ο μολυσμένος αέρας, που εισπνέουν οι κάτοικοι των πόλεων, βλάπτει την υγεία τους. Ακόμα, η μαζική χρήση των αυτοκινήτων δημιουργεί κυκλοφοριακή συμφόρηση στους δρόμους και πολλούς θορύβους.

II. Η τηλεόραση στην Ελλάδα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 129)

1. Πότε αρχίζει το καθημερινό πρόγραμμα της ελληνικής τηλεόρασης; [5.120]

Το καθημερινό πρόγραμμα της ελληνικής τηλεόρασης αρχίζει στις 23 Φεβρουαρίου του 1966 με τη δημιουργία κρατικού καναλιού Ε.Ι.Ρ. (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας). Το πρόγραμμα ξεκινά από τις 6 και 30' κάθε βράδυ και διαρκεί μέχρι τις 8:00. Δηλαδή, κρατά μόλις μιάμιση ώρα. Οι πρώτες δοκιμαστικές εκπομπές είχαν αρχίσει το 1960.

2. Συγκρίνω τη διάρκεια λειτουργίας του πρώτου τηλεοπτικού προγράμματος με τη σημερινή διάρκεια του. [5.120]

Η διάρκεια του πρώτου τηλεοπτικού προγράμματος είναι πολύ μικρή. Κρατάει μόλις μιάμιση ώρα. Η σημερινή διάρκεια των τηλεοπτικών προγραμμάτων είναι πολύ μεγάλη. Διαρκεί όλο το 24ωρο.

3. Μελετώ τις πηγές και αναφέρω τα είδη των εκπομπών του προγράμματος της ελληνικής τηλεόρασης στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της. [5.121-5.123]

Οι τηλεοπτικές εκπομπές τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της τηλεόρασης έδειχναν ποδοσφαιρικούς αγώνες με ταινίες τις οποίες αγόραζε ο σταθμός. Ακόμα, το πρόγραμμα περιελάμβανε ελληνικές ταινίες μεγάλου μήκους, διαφημίσεις και ειδήσεις.

4. Με ποιο τρόπο παρουσιάζει ο γελοιογράφος τη διάδοση της τηλεόρασης στην ελληνική κοινωνία; [5.124]

Στην αρχή οι δέκτες τηλεόρασης ήταν πολύ λίγοι. Σύντομα όμως η διάδοσή της παρουσίασε μια πάρα πολύ μεγάλη αύξηση.

Σύμφωνα με την εικόνα, σε όλα τα διαμερίσματα μιας πολυκατοικίας (πλην ενός) όλοι οι ένοικοι και όλων των ηλικιών βλέπουν με μεγάλη προσοχή την εκπομπή που προβάλλεται. Από αυτή φαίνεται το πολύ μεγάλο ενδιαφέρον των ανθρώπων για την τηλεόραση. Όλοι θέλουν να έχουν στο σπίτι τους τηλεόραση. Απόδειξη σ' αυτό αποτελεί και η εικόνα κάτω δεξιά, η οποία δείχνει έναν κύριο, τον μοναδικό ένοικο της πολυκατοικίας που δεν είχε έως τότε στο διαμέρισμά του τηλεόραση, να έχει κι αυτός αγοράσει και να τρέχει να την εγκαταστήσει.

5. Ποιες είναι οι αλλαγές στην καθημερινότητα των ανθρώπων κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα;

Κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, πολλές είναι οι αλλαγές που έχουν γίνει στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Οι νέες επιστημονικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις έχουν βελτιώσει κατά πολύ τις συνθήκες ζωής του ανθρώπου. Στο σπίτι του χρησιμοποιεί πολλές ηλεκτρικές και ηλεκτρονικές συσκευές, επικοινωνεί με τους άλλους συνανθρώπους του με το σταθερό και κινητό τηλέφωνό του και τον ασύρματο, ψυχαγωγείται με την τηλεόραση και ενημερώνεται για ό,τι συμβαίνει γύρω του. Τα μέσα μεταφοράς, αυτοκίνητα, πλοία, αεροπλάνα γίνονται ασφαλέστερα και ταχύτερα. Ο άνθρωπος εξερευνά το διάστημα. Φτάνει στη σελήνη και θέτει σε τροχιά πολλούς δορυφόρους για επιστημονικούς σκοπούς. Πολλά νέα φάρμακα ανακαλύπτονται με τα οποία καταπολεμούνται πολλές ασθένειες.

6. Ποιες είναι οι αρνητικές πλευρές των τεχνολογικών εξελίξεων;

Με τις τεχνολογικές εξελίξεις ο άνθρωπος μπορεί να κάνει θαύματα, όμως έχει δημιουργήσει μια μικρή κόλαση γύρω του με τη μόλυνση του περιβάλλοντος, τη ρύπανση των θαλασσών, την καταστροφή των υγρότοπων και την εξαφάνιση πολλών ζώων. Η έλλειψη πόσιμου νερού, η πείνα και η φτώχεια μαστίζουν σήμερα εκατομμύρια ανθρώπους στον πλανήτη μας.

Συμπληρωματικά στοιχεία

Η τηλεόραση

Από το 1960 ξεκινούν οι πρώτες πειραματικές εκπομπές τηλεόρασης στην Ελλάδα. Η επίσημη όμως έναρξή της γίνεται, το 1966, με τη λειτουργία του κρατικού καναλιού Ε.Ι.Ρ. (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοτηλεόρασης) και λίγο αργότερα της Τ.Ε.Δ. (Τηλεόραση Ενόπλων Δυνάμεων). Στα χρόνια της στρατιωτικής δικτατορίας και πιο συγκεκριμένα το 1968 δημιουργείται η Υ.Ε.Ν.Ε.Δ. (Υπηρεσία Ενημέρωσης Ενόπλων Δυνάμεων, η σημερινή NET), η οποία και ενισχύεται από το καθεστώς έναντι του (πολιτικού) καναλιού του Ε.Ι.Ρ. Η λογοκρισία που ασκείται στην τηλεόραση είναι το χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου. Στα χρόνια της μεταπολίτευσης η κρατική τηλεόραση παραμένει η μοναδική επιλογή των τηλεθεατών. Το 1989 με το αίτημα του πλουραλισμού και της απελευθέρωσης από τον κρατικό έλεγχο, θεσμοθετείται η ιδιωτική τηλεόραση, με αποτέλεσμα την εμφάνιση πολλών καναλιών τα οποία κυριαρχούν στην τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα έναντι της κρατικής τηλεόρασης.

Το πρόγραμμα της τηλεόρασης αρχικά περιλαμβάνει την αναμετάδοση τηλεοπτικών ταινιών και προγραμμάτων από άλλες χώρες, κακής συνήθως ποιότητας. Η έλλειψη οικονομικών πόρων, η απουσία των κατάλληλων υποδομών αλλά και η έλλειψη του θεσμικού πλαισίου λειτουργεί απαγορευτικά στην παραγωγή αξιόλογου εγχώριου τηλεοπτικού προγράμματος. Σταδιακά αυξάνονται οι ζωντανές εκπομπές, μεταδίδονται προσφερόμενες εκπομπές με παραγωγούς μεγάλες εμπορικές εταιρείες που διαφημίζονται μέσα απ' αυτές, σύμφωνα με τα αμερικανικά τηλεοπτικά πρότυπα, και δημιουργούνται εκπομπές ελκυστικότερες στο ευρύ κοινό. Μέλημα των ανθρώπων της τηλεόρασης παραμένει η αύξηση του τηλεοπτικού κοινού, που επιτυγχάνεται με την παραγωγή των πρώτων ελληνικών σειρών, στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Μεγάλο μέρος του τηλεοπτικού προγράμματος καταλαμβάνουν οι ενημερωτικές και αθλητικές εκπομπές, τα τηλεπαιχνίδια και η αναμετάδοση ταινιών του ελληνικού κινηματογράφου.

(Βιβλίο Δασκάλου «Νεότερη και σύγχρονη Ιστορία» Στ΄ Δημοτικού, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2006)

Συμπληρωματική εργασία

Βρες τη σωστή απάντηση Α', Β' ή Γ' σε κάθε ομάδα και κύκλωσε το γράμμα που είναι μπροστά της:

1. Το πραξικόπημα της στρατιωτικής χούντας έγινε

- Α' Στις 21 Μαΐου του 1966.
- Β' Στις 21 Απριλίου του 1974.
- Γ' Στις 21 Απριλίου του 1967.

2. Με το Σύνταγμα του 1974 το πολίτευμα της Ελλάδας έγινε

- Α' Βασιλευόμενη Δημοκρατία
- Β' Συνταγματική Βασιλεία
- Γ' Προεδρευόμενη Δημοκρατία

3. Η Κύπρος έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Α' το 2003
- Β' το 2004
- Γ' το 2005

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 259)

14. Ο αθλητισμός

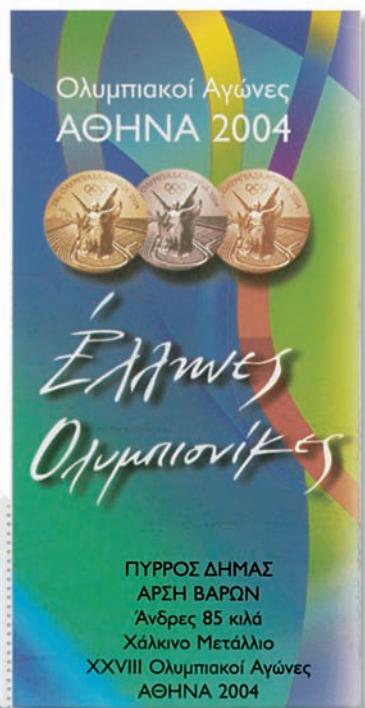
ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 130)

Ποια είναι η πρώτη κορυφαία διάκριση του ελληνικού γυναικείου αθλητισμού; [5.125]

Η πρώτη κορυφαία διάκριση του ελληνικού γυναικείου αθλητισμού είναι η κατάκτηση του χρυσού μεταλλίου από τη Βούλα Πατούλιδου στο αγώνισμα των 100 μέτρων με εμπόδια, στους Ολυμπιακούς αγώνες της Βαρκελώνης το 1992.

Στεφανωμένες οι παίκτριες της Εθνικής μας ομάδας πόλο των γυναικών δείχνουν τα αργυρά μετάλλια που κατέκτησαν στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004.

Οι τρεις Έλληνες Ολυμπιονίκες, Νίκος Κακλαμανάκης, Φανή Χαλκιά και Αρτιόμ Κιουρεγκιάν δείχνουν με καμάρι τα μετάλλιά τους που κατέκτησαν και αυτοί στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004.

Ο Πολυολυμπιονίκης Πύρρος Δήμας

I. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 131)

1. Πόσα χρόνια μεσολαβούν για την επιστροφή των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα; [5.126] & [5.127]

Μετά την αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων, οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες έγιναν στην Αθήνα το 1896. Από τότε έως το 2004, που έγιναν ξανά, μεσολαβούν 108 χρόνια.

2. Σε ποια από τις δυο Ολυμπιάδες ανήκει καθεμιά από τις εικόνες; [5.128] & [5.129]

Η πρώτη εικόνα ανήκει στην Ολυμπιάδα του 1896 στην Αθήνα και η δεύτερη στην Ολυμπιάδα του 2004 και πάλι στην Αθήνα.

3. Ποιες αλλαγές είναι ορατές; [5.128] & [5.129]

Οι αλλαγές που είναι ορατές εντοπίζονται πρώτα στο ντύσιμο των αθλητών και αθλητριών. Οι αθλητές στους Ολυμπιακούς αγώνες του 1896 φορούν μακριά αθλητικά παντελονάκια και ολόσωμες φανέλες, ενώ στους Ολυμπιακούς του 2004 οι αθλήτριες και οι αθλητές φορούν σορτσάκια και κοντά μπλουζάκια χωρίς μανίκια. Οι αθλητές στον αγώνα δρόμου των 100 μέτρων έχουν πάρει τη θέση τους στην αφετηρία σε όποια στάση εξυπηρετεί τον καθένα. Οι αθλήτριες στον αγώνα δρόμου των 400 μέτρων με εμπόδια φαίνονται πολύ γυμνασμένες. Οι θεατές που τις παρακολουθούν κάθονται στις κερκίδες, ενώ στην πρώτη εικόνα οι θεατές μαζί με τους χωροφύλακες στέκονται πολύ κοντά τους.

4. Σε ποιες συνθήκες διεξάγονται οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην αρχαιότητα; [5.130]

Στη διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων στην αρχαιότητα γίνεται εκεχειρία μεταξύ των πόλεων-κρατών που βρίσκονται σε πόλεμο, τουλάχιστον 2 έως 3 μήνες, πριν γίνουν οι αγώνες, για να δοθεί χρόνος στους αθλητές να προετοιμαστούν. Στους Ολυμπιακούς αγώνες έπαιρναν μέρος μόνο ελεύθεροι Έλληνες και μόνο άνδρες. Οι γυναίκες δεν είχαν δικαίωμα ούτε ως θεατές να παρακολουθήσουν τους αγώνες. Επίσης, αποκλείονταν από τους αγώνες όσοι είχαν διαπράξει βαριά αδικήματα, όπως φόνο και άλλα.

5. Συμβαίνει το ίδιο σήμερα; [5.130]

Σήμερα δε συμβαίνει το ίδιο. Δεν τηρείται εκεχειρία μεταξύ των εμπολέμων κρατών και μπορούν να λάβουν αθλητές όχι μόνο Έλληνες αλλά από όλο τον κόσμο και όχι μόνο άνδρες αλλά και γυναίκες.

Η πρώτη Διεθνής
Ολυμπιακή Επιτροπή
των Ολυμπιακών αγώνων
του 1896.

Στο κέντρο διακρίνεται
ο Έλληνας Δημήτριος Βικέλας.

II. Το ποδόσφαιρο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 132)

1. Σε ποιους απευθύνεται η αφίσα; [5.131]

Η αφίσα απευθύνεται στους φιλάθλους του Ηρακλείου Κρήτης και τους καλεί να έρθουν στο γήπεδο και να παρακολουθήσουν το μεγαλύτερο αθλητικό γεγονός της χρονιάς μεταξύ των ποδοσφαιριστών της Δόξας Δράμας και του Ο.Φ.Η. Ηρακλείου για το πρωτάθλημα της Ελλάδας.

2. Πώς αντιμετωπίζεται το ποδόσφαιρο, σύμφωνα με την πηγή; [5.132]

Το ποδόσφαιρο αντιμετωπίζεται ως μια κακή συνήθεια εκ μέρους των δασκάλων, γιατί οι μαθητές αφαιρούν εξαιτίας του πολλές ώρες από τη μελέτη τους, αλλά και εκ μέρους των γονέων τους, γιατί με αυτό χαλούν τις σόλες των παπουτσιών τους, που στοιχίζουν ακριβά. Άλλα και οι γείτονες ρίχνουν νερό στους μικρούς ποδοσφαιριστές, γιατί τους ενοχλούν με τις φωνές τους και πολλές φορές τούς έσπαζαν τα τζάμια. Οι μόνοι που συμπαθούν το ποδόσφαιρο και το βλέπουν ως το μόνο μέσο ψυχαγωγίας τους είναι οι μαθητές.

3. Πώς παίζουν μπάλα τα παιδιά στα χωριά, σύμφωνα με την πηγή; [5.133]

Τα παιδιά μαζεύονται σ'ένα χωράφι ή σ'ένα λιβάδι και αρχίζουν να κλοτσούν μια μπάλα πάνινη ή κανονική, όπως κάνουν και τα μεγάλα αδέλφια τους ή οι γονείς τους. Αυτό το παιχνίδι με την μπάλα είναι το μόνο μέσο ψυχαγωγίας των παιδιών στα χωριά. Ούτε ηλεκτρονικά παιχνίδια έχουν, ούτε τένις, ούτε μπάσκετ.

4. Είναι δημοφιλές άθλημα το ποδόσφαιρο και γιατί; [5.132-5.134]

Το ποδόσφαιρο είναι δημοφιλές άθλημα, γιατί από παιδιά όλοι οι άνδρες, λίγο πολύ, έχουν ασχοληθεί μ' αυτό κι έχουν παίξει στις αλάνες της γειτονιάς ή στα χωράφια και τις πλατείες των χωριών. Στο να θεωρείται δημοφιλές άθλημα το ποδόσφαιρο συντελεί και η τηλεόραση και το ραδιόφωνο που μεταδίδουν τις ποδοσφαιρικές συναντήσεις και κάνουν επαινετικά σχόλια για τους καλούς ποδοσφαιριστές, προβάλλοντάς τους ως πρότυπα. Επίσης, ο ενθουσιασμός που επικρατεί στα γήπεδα ξεσηκώνει τα παιδιά και κάνει σ' αυτά αγαπητό το ποδόσφαιρο. Πολλά ονειρεύονται να γίνουν ποδοσφαιριστές, όταν μεγαλώσουν. Με το ποδόσφαιρο ασχολούνται, κυρίως, τ' αγόρια και τώρα τελευταία και τα κορίτσια.

5. Ποια παιδιά ασχολούνται με το ποδόσφαιρο, σύμφωνα με τις πηγές; [5.132-5.134]

'Όλα τα παιδιά, τόσο των χωριών όσο και των πόλεων, ασχολούνται με το ποδόσφαιρο. Όσα χωριατόπαιδα δεν πηγαίνουν στο γυμνάσιο και δεν έχουν διάβασμα, ασχολούνται με το ποδόσφαιρο, όταν τελειώνουν τις δουλειές στα χωράφια. Άλλα και οι μαθητές των σχολείων τούς αρέσει ν' ασχολούνται με το ποδόσφαιρο παρά την αντίθετη γνώμη των γονέων τους ότι εξαιτίας του παραμελούν τα μαθήματά τους. Άλλα ακόμα και τα παιδιά που δεν παίζουν τα ίδια μπάλα, τους αρέσει να βλέπουν και να συζητούν, έστω, για το ποδόσφαιρο.

6. Τι είδους άθλημα είναι το ποδόσφαιρο;

Το ποδόσφαιρο είναι ένα ομαδικό άθλημα ιδιαίτερα δημοφιλές σε μικρούς και μεγάλους που προκαλεί συγκινήσεις και συναρπάζει τους θεατές.

7. Ποιες αλλαγές σημειώνονται στο χώρο του αθλητισμού, κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα;

Στο χώρο του αθλητισμού σημειώνονται πολλές αλλαγές στη διάρκεια του 20ού αιώνα. Το κράτος στηρίζει τον αθλητισμό. Για το λόγο αυτό κατασκευάζει στάδια, γήπεδα και γυμναστήρια, για να δώσει

τη δυνατότητα στους νέους να αθλούνται. Το ποδόσφαιρο συγκεντρώνει το ενδιαφέρον πολλών επιχειρηματιών. Συγκροτούν δικές τους ποδοσφαιρικές ομάδες με τη μορφή ανώνυμων εταιρειών και εκμεταλλεύονται οι ίδιοι τους αγώνες. Έτσι ο ερασιτεχνικός αθλητισμός μετατρέπεται σε επαγγελματικό. Αυτό βοηθά να βελτιωθεί το θέαμα που παρέχει ο αθλητισμός, αλλά κυνηγώντας όλοι τις μεγαλύτερες επιδόσεις, φτάνουν καμιά φορά να παίρνουν απαγορευμένες ουσίες, για να τονώσουν τον οργανισμό τους. Αυτό βλάπτει σοβαρά την υγεία τους.

15. Ο πολιτισμός

ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(σελίδα 133)

Με ποιο τρόπο επεμβαίνει ο καλλιτέχνης στο φυσικό περιβάλλον; [5.135]

Ο καλλιτέχνης επεμβαίνει στο φυσικό περιβάλλον με το έργο του αυτό, θέλοντας να εκφράσει την αντίθεσή του με την τάση που επικρατεί στις σύγχρονες τσιμεντουπόλεις να καλυφτούν τα πάντα με το τσιμέντο και έτσι να χαθεί η φυσική ομορφιά και ο άνθρωπος να απομακρυνθεί από το φυσικό περιβάλλον. «Τα λιόδεντρα τα σκέπασαν οι πολυκατοικίες», διαπιστώνει με παράπονο ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης. Για τούτο με το έργο του αυτό ο καλλιτέχνης προσπαθεί να συνδέσει το περιβάλλον της πόλης με το φυσικό.

I. Το ελληνικό τραγούδι

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 134)

1. Θυμάμαι ένα τραγούδι του Χατζιδάκι και ένα τραγούδι του Θεοδωράκη. [5.136]

(Αυτή την εργασία θα πρέπει να την κάνεις μόνος / -η σου. Εμείς σου θυμίζουμε κάποια απ' αυτά, που ίσως να τα ξέρεις.

Τραγούδια του Χατζιδάκι: «Τα παιδιά του Πειραιά», «Ο κυρ Αντώνης».

Τραγούδια του Μίκη Θεοδωράκη: «Η Μαργαρίτα η Μαργαρώ», «Η μυρτιά», «Ένα χελιδίνι» κ.ά.).

2. Με ποιους τρόπους ο Μ. Θεοδωράκης και ο Μ. Χατζιδάκις συμβάλλουν στην εξέλιξη του ελληνικού τραγουδιού

Ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Μάνος Χατζιδάκις συμβάλλουν στην εξέλιξη του ελληνικού τραγουδιού με συναυλίες που πραγματοποιούν κατά καιρούς στις μεγάλες πόλεις. Ακόμα, με τη μελοποίηση έργων σύγχρονων ποιητών, όπως του Οδυσσέα Ελύτη, του Νίκου Γκάτσου, του Γιάννη Ρίτσου, του Γιώργου Σεφέρη, του Κώστα Βάρναλη κ.ά.

Επίσης, με τη μουσική και τα τραγούδια, που γράφουν σε πολλές ελληνικές ταινίες, συμβάλλουν στην εξέλιξη του ελληνικού τραγουδιού. Ο λαός αγαπά τα τραγούδια τους αυτά και τα τραγουδά στις διάφορες εκδηλώσεις. Έτσι τα διατηρεί στη μνήμη του και τα διαδίδει και στους νεότερους, κάνοντάς τα και σ' αυτούς αγαπητά.

II. Ο κινηματογράφος

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 135)

1. Ποιος είναι ο ρόλος του κινηματογράφου στη ζωή των Ελλήνων στα μεταπολεμικά χρόνια; [5.143]

Ο ρόλος του κινηματογράφου στη ζωή των Ελλήνων στα μεταπολεμικά χρόνια είναι σημαντικός. Αποτελεί το καλύτερο μέσο ψυχαγωγίας και διασκέδασης και μάλιστα το φθηνότερο. Οι Έλληνες πηγαίνουν στον κινηματογράφο, χαίρονται, διασκεδάζουν, ξεχνούν για λίγο τα καθημερινά τους προβλήματα και παίρνουν έστω μια μικρή νότα αισιοδοξίας για τη ζωή τους.

2. Ποιες κινηματογραφικές ταινίες διαφημίζονται; [5.144-5.147]

Διαφημίζονται οι ταινίες:

- α) «Η θεία απ' το Σικάγο» του Αλέκου Σακελάριου, με τη Γεωργία Βασιλειάδου και τον Ορέστη Μακρή.
- β) «Κυριακάτικο ξύπνημα» του Μιχάλη Κακογιάννη, με τη Λαμπέτη, τον Παπά και τον Χορν.
- γ) «Είναι ένας τρελός... Βέγγος» του Μιχάλη Κακογιάννη, με το Θανάση Βέγγο.
- δ) «Η σοφερίνα» του Αλέκου Σακελάριου, με την Αλίκη Βουγιουκλάκη.

3. Θυμάμαι κάποιες ελληνικές ταινίες, τις οποίες έχω δει στην τηλεόραση. [5.144-5.147]

(Αυτή την απάντηση θα τη δώσεις εσύ).

4. Ποια στοιχεία των πηγών μαρτυρούν το δημοφιλή χαρακτήρα του κινηματογράφου στις δεκαετίες του 1950 και του 1960; [5.143] & [5.147] & [5.148]

Τα στοιχεία που μαρτυρούν το δημοφιλή χαρακτήρα του κινηματογράφου τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 είναι η μεγάλη αύξηση των κινηματογραφικών αιθουσών στην Ελλάδα. Έτσι, σε μια δεκαετία 1951-1961 οι αιθουσες αυτές υπερτριπλασιάστηκαν. Επίσης, σε μία δεκαετία 1964-1966 αυξήθηκαν κατά 10% περίπου. Αυτό σημαίνει ότι ο κινηματογράφος είχε κερδίσει την προτίμηση του κοινού. Τούτο επιβεβαιώνεται και από την εικόνα της πηγής [5.147], όπου φαίνεται αθρόα προσέλευση του κοινού έξω από τον κινηματογράφο «Τιτάνια».

5. Με ποιους τρόπους οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό, στη διάρκεια του 20ού αιώνα;

Οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό, επισκεπτόμενοι τα μουσεία, τις γκαλερί, τις διάφορες εκθέσεις έργων ζωγραφικής, γλυπτικής και βιβλίου, με την παρακολούθηση συναυλιών και μουσικών εκδηλώσεων, και των φεστιβάλ κινηματογράφου και μουσικής και, τέλος, με την παρακολούθηση θεατρικών και κινηματογραφικών έργων.

6. Με ποιες μορφές τέχνης ψυχαγωγούνται οι άνθρωποι κατά τον 20ό αιώνα;

Οι άνθρωποι κατά τον 20ό αιώνα ψυχαγωγούνται, κυρίως, με τη μουσική, τον κινηματογράφο, το θέατρο και την παρακολούθηση συναυλιών και άλλων καλλιτεχνικών εκδηλώσεων αλλά και με την παρακολούθηση αθλητικών αγώνων, ποδοσφαίρου, μπάσκετ κτλ.

Πνευματική άνθηση στο ελεύθερο ελληνικό κράτος

Η Ελλάδα την περίοδο από την απελευθέρωσή της ως τους Βαλκανικούς πολέμους παρουσίασε μια αξιόλογη άνθηση στη λογοτεχνία, τη ζωγραφική, τη μουσική και τις επιστήμες, η οποία επηρέασε τον πνευματικό πολιτισμό των νεότερων χρόνων. Εμφανίστηκαν σπουδαίοι πνευματικοί δημιουργοί που πήραν, βέβαια, στοιχεία από τον πολιτισμό της Ευρώπης, κυρίως όμως στήριξαν το έργο τους στην ελληνική παράδοση, την ιστορία και τον πολιτισμό του ελληνικού λαού.

Η λογοτεχνία μας –ποίηση και πεζογραφία– έχει να επιδείξει σπουδαίους ποιητές, όπως το Διονύσιο Σολωμό, τον Ανδρέα Κάλβο, τον Κωστή Παλαμά, τον Κωνσταντίνο Καβάφη, τον Ιωάννη Πολέμη, το Γεώργιο Δροσίνη, τον Άγγελο Σικελιανό, το Γιώργο Σουρή κτλ. και αξιόλογους πεζογράφους, όπως τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, τον Ανδρέα Καρκαβίτσα, την Πηνελόπη Δέλτα, τον Ιωάννη Κονδυλάκη κ.ά.

Στη ζωγραφική και τη γλυπτική εμφανίζονται σπουδαίοι καλλιτέχνες. Αξιόλογοι ζωγράφοι είναι ο Νικόλαος Γύζης, ο Νικηφόρος Λύτρας και ο Γεώργιος Ιακωβίδης. Ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους γλύπτες κατέχει ο Γιαννούλης Χαλεπάς.

Μεγάλοι συνθέτες είναι ο Νικόλαος Μάντζαρος, που μελοποίησε τον Εθνικό μας 'Υμνο, ο Μανόλης Καλομοίρης και ο Νικόλαος Σκαλκώτας.

Στην ιστοριογραφία διακρίθηκε ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, στη λαιογραφία ο Νικόλας Πολίτης και στη γλωσσολογία ο Γεώργιος Χατζηδάκις και ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης.

Η πνευματική άνθηση συνεχίζεται

Το 'Εθνος μας συνέχισε την πνευματική του καλλιέργεια και ανάπτυξη και μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο. Οι πνευματικοί δημιουργοί της περιόδου αυτής, που φτάνει ως τις μέρες μας, εξέφρασαν με το έργο τους τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ελληνισμού.

Σε πολύ υψηλό επίπεδο έφτασε η λογοτεχνία μας (ποίηση, πεζογραφία), η μουσική, το θέατρο και η αρχιτεκτονική. Οι πιο σημαντικοί Έλληνες ποιητές των νεότερων χρόνων είναι ο Γεώργιος **Σεφέρης** και ο Οδυσσέας **Ελύτης**, που τιμήθηκαν με το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας, ο Κώστας **Βάρναλης** και ο Γιάννης **Ρίτσος** που τιμήθηκαν με το βραβείο Λένιν.

Επίσης, ιδιαίτερη ανάπτυξη γνώρισε στη νεότερη Ελλάδα η πεζογραφία. Πολύ γνωστός έγινε με τα διηγήματά του, που περιγράφουν τη μοίρα του ελληνισμού της Μ. Ασίας, ο Ηλίας **Βενέζης**. Παγκόσμια γνωστός έγινε ο Νίκος **Καζαντζάκης** με τα εξαιρετά μυθιστορήματά του. Σημαντικοί, επίσης, είναι οι πεζογράφοι Γιώργος Θεοτοκάς, Κοσμάς Πολίτης και Αντώνης **Σαμαράκης**.

Την ίδια εποχή ιδιαίτερη άνθηση παρουσίασε η μουσική. Σπουδαίοι συνθέτες με διεθνή προβολή είναι ο Νίκος Σκαλκώτας, που επηρεάστηκε από την εκκλησιαστική και τη δημοτική μουσική, ο Μίκης Θεοδωράκης που επηρεάστηκε περισσότερο από τη λαϊκή μουσική και μελοποίησε ποιήματα του Σεφέρη, του Ελύτη και του Γιάννη Ρίτσου, και ο Μάνος Χατζηδάκις. Διεθνή προβολή και φήμη, επίσης, απέκτησαν ο συνθέτης και μαέστρος Δημήτρης **Μητρόπουλος** και η υψίφωνος Μαρία **Κάλλας** (Καλογεροπούλου) που δόξασαν την Ελλάδα στο εξωτερικό. Σήμερα την Ελλάδα τιμά στο εξωτερικό ο μουσικοσυνθέτης Βαγγέλης Παπαθανασίου.

Το ελληνικό θέατρο γνώρισε, επίσης, σπουδαία ανάπτυξη με τους μεγάλους ηθοποιούς Αιμίλιο Βεάκη, Μαρίκα Κοτοπούλη, τη βραβευμένη με 'Οσκαρ Κατίνα Παξινού, Αλεξή Μινωτή, Κάρολο Κουν, Δημήτρη Χορν και Έλλη Λαμπέτη. Ορισμένοι από αυτούς, αλλά και άλλοι, έφεραν κοντά στον ελληνικό λαό τις αρχαίες τραγωδίες και κωμωδίες με τις παραστάσεις που ανέβασαν στα αρχαία θέατρα της Επιδαύρου, του Διονύσου, της Δωδώνης, των Δελφών και των Φιλίππων στην Καβάλα.

Κυριότερος εκπρόσωπος της αρχιτεκτονικής είναι ο Πικιώνης, που είναι βαθιά επηρεασμένος από τη λαϊκή αρχιτεκτονική. Διακρίθηκαν, επίσης, πολλοί ζωγράφοι, όπως ο Φώτης **Κόντογλου**, που συνέχισε την παράδοση της βυζαντινής αγιογραφίας και ο Γιάννης Τσαρούχης, πολλοί γλύπτες, όπως ο Τάκις και διάφοροι χαράκτες, όπως η Δήμητρα Σιατερλή κ.ά.

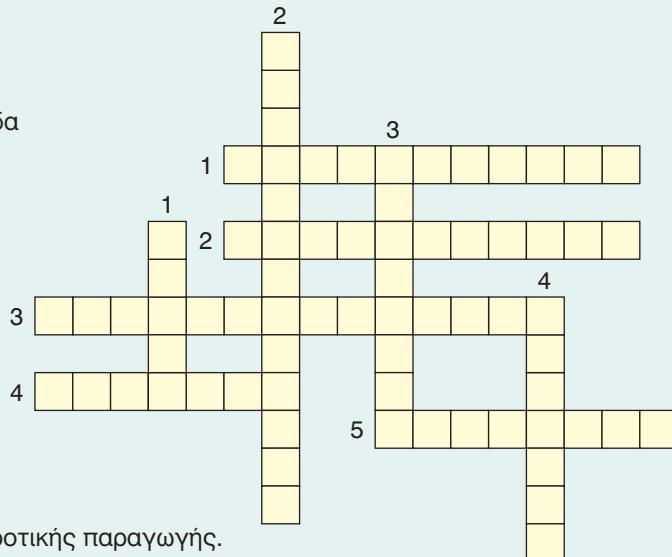

Συμπληρωματικές εργασίες

1. Προσπάθησε να λύσεις το παρακάτω σταυρόλεξο: (5η Ενότητα, Κεφάλαια 1-2)

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Απελευθερώθηκε από τον ελληνικό στρατό κατά τον Α' Βαλκανικό πόλεμο.
2. Κράτος που υπέγραψε συνθήκη με την Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του 1910.
3. Βασικός στόχος του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν ο ... του κράτους.
4. Περιοχή που εδάφη της κατελήφθησαν από τους Έλληνες στη διάρκεια του Α' Βαλκανικού πολέμου.
5. Αναθεωρήθηκε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο και επήλθαν πολλές μεταρρυθμίσεις.

ΚΑΘΕΤΑ

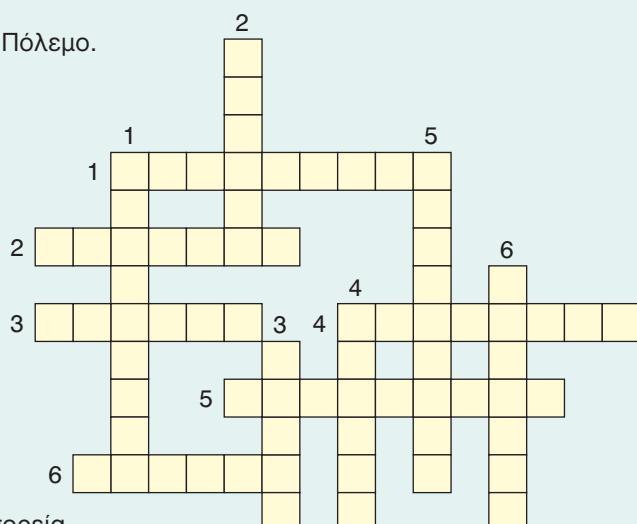
1. Εκεί έγινε κίνημα το 1909.
2. Αγροτικοί σύλλογοι για τη διαχείριση της αγροτικής παραγωγής.
3. Ελευθερίες που κατοχυρώθηκαν με την αναθεώρηση του Συντάγματος.
4. Σύλλογοι εργαζομένων για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 259)

2. Κάνε το ίδιο κι εδώ: (5η Ενότητα, Κεφάλαια 3-4)

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Πρωθυπουργός της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.
2. Το κράτος που προέκυψε από τη διάλυση της οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
3. Χώρα που συμμετείχε στη συμμαχία της Αντάντ.
4. Ο ηγέτης των Τούρκων.
5. ... Δυνάμεις, η συμμαχία που ήττήθηκε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.
6. Άλλη μία χώρα των Δυνάμεων της Αντάντ.

ΚΑΘΕΤΑ

1. Βαλκανική χώρα που προσχώρησε στις Κεντρικές Δυνάμεις.
2. Εκεί έγινε το 1919 το Συνέδριο της Ειρήνης.
3. Το μικρό όνομα του Ατατούρκ.
4. Στο πλευρό της προσχώρησε και η Ελλάδα.
5. Ποταμός της Μικράς Ασίας, όπου ανακόπηκε η πορεία του ελληνικού στρατού.
6. Ο Α' Παγκόσμιος ... ήταν επακόλουθο του οικονομικού ανταγωνισμού των Μεγάλων Δυνάμεων.

(Η λύση στο τέλος του βιβλίου σελ. 259)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΣΤΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

1 ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 5)

1. Πού συνάντησα για πρώτη φορά την Ευρώπη; Σε ποιο μάθημα, τι ήταν εκεί η Ευρώπη και ποια ήταν η περιπέτειά της;

Την Ευρώπη τη συνάντησα για πρώτη φορά στο μάθημα της Ιστορίας-Μυθολογίας της Γ' τάξης. Ήταν η όμορφη κόρη του βασιλιά της Τύρου Αγήνορα που την ερωτεύτηκε και την έκλεψε ο θεός Δίας, μεταμορφωμένος σ' έναν λευκό ταύρο. Την πήρε στη ράχη του, από το λιβάδι που έπαιζε με τις φίλες της, και πετώντας πάνω από τη θάλασσα, τη μετέφερε στην Κρήτη. Εκεί την παντρεύτηκε και την άφησε να ζει. Από την Ευρώπη και το Δία γεννήθηκε ο βασιλιάς της Κρήτης Μίνωας.

2. Τι έχω μάθει για την Ευρώπη στο μάθημα ιστορίας αλλά και στα άλλα μαθήματα της προηγούμενης τάξης;

Η Ευρώπη είναι μια από τις 5 ηπείρους της Γης. Πήρε το όνομά της από τη βασιλοπούλα Ευρώπη που ήρθε στην Κρήτη, η οποία ανήκει στην ήπειρο αυτή.

Βρίσκεται στο βόρειο ημισφαίριο. Αποτελείται από πολλά κράτη τα οποία έχουν συνολικό πληθυσμό 715.000.000. Από τα κράτη της 25 έχουν ενωθεί σήμερα και έχουν αποτελέσει την Ευρωπαϊκή Ένωση. Και η διεύρυνση αυτή θα συνεχιστεί με την είσοδο και άλλων κρατών. 12 από τα κράτη-μέλη έχουν κοινό νόμισμα, το ευρώ.

3. Αναζητώ και καταγράφω στον τόπο μου ονόματα, κτίρια, μνημεία που μου θυμίζουν την υπόλοιπη Ευρώπη. Περιγράφω ή ζωγραφίζω κάποιο απ' αυτά.

(Αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου).

(σελίδα 6)

4. Παρατηρώ τα έργα αυτών των σημαντικών ζωγράφων της Αναγέννησης και αναζητώ στο διαδίκτυο πληροφορίες γι' αυτούς:

Πληροφορίες μπορείς να αναζητήσεις στο διαδίκτυο μέσω της ιστοσελίδας google.gr. Εμείς σου γράφουμε εδώ λίγα στοιχεία.

Λεονάρντο ντα Βίντσι: σπουδαίος Ιταλός ζωγράφος, αρχιτέκτοντας και μηχανικός. Γεννήθηκε το 1452 στο Βίντσι, κοντά στο Έμπολι της Φλωρεντίας. Οι καλλιτεχνικές κλίσεις του εμφανίστηκαν νωρίς. Ως ζωγράφος ολοκλήρωσε έξι αξιόλογα έργα. Τα πιο γνωστά είναι η «Τζοκόντα» και ο «Μυστικός Δείπνος», που θεωρείται από τα διασημότερα έργα ζωγραφικής στον κόσμο.

Μιχαήλ Άγγελος: μεγάλος Ιταλός γλύπτης, ζωγράφος, αρχιτέκτονας και ποιητής. Γεννήθηκε το 1475 στο Καπρέζε, κοντά στο Αρέτσο, και πέθανε στη Ρώμη το 1564. Είναι ένα από τα πιο μεγάλα καλλιτεχνικά πνεύματα της ανθρωπότητας. Κέρδισε μοναδική αναγνώριση κατά την Αναγέννηση και μπήκε στο πάνθεο της αιωνιότητας.

Ραφαήλ: κορυφαίος Ιταλός ζωγράφος της Αναγέννησης. Γεννήθηκε το 1483 στο Ουρμπίνο και πέθανε το 1520 στη Ρώμη. Το έργο του θαυμάζεται για τις λεπτές φόρμες του. Ανέλαβε τη διακόσμηση των κτιρίων του Βατικανού. Από τα πιο γνωστά και αξιόλογα έργα του είναι «Η Παναγία του Μεγάλου Δούκα», «Ο Εσταυρωμένος με την Παρθένο Μαρία, αγίους και αγγέλους», «Η ταφή του Χριστού», «Η Παναγία με την καρδερίνα», «Οι Γάμοι της Παρθένου» κ.ά.

Σκέπτομαι έργα της Αναγέννησης που έχω δει σε βιβλία ή σε εκθέσεις. Καταγράφω τις σκέψεις μου:

Ενδεικτικά: Τέτοια έργα μπορεί να είναι η Τζοκόντα του Λεονάρντο ντα Βίντσι, ο Ναός του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη, η Παναγία των Παρισίων, ο Δαβίδ του Μιχαήλ Άγγελου, η ωραία κηπουρός του Ραφαήλ κτλ.

Κατά τα χρόνια της Αναγέννησης παρουσιάστηκε στην Ευρώπη μια σημαντική άνθηση των Γραμμάτων και των Καλών Τεχνών.

5. Εντοπίζω και καταγράφω ποιες περιοχές της γης είναι γνωστές στους Ευρωπαίους το 1480 μ.Χ. και το 1600 μ.Χ. αντίστοιχα.

Στους Ευρωπαίους γνωστές περιοχές της γης μέχρι το 1480 π.Χ. είναι η Ευρώπη, ένα μέρος της Ασίας και η Βόρεια Αφρική.

Γνωστές μέχρι το 1600 μ.Χ. είναι η Κεντρική και Νότια Αμερική, η Κεντρική και Νοτιοανατολική Ασία και όλη η υπόλοιπη Αφρική.

(σελίδα 7)

6. Βρίσκω στο μάθημα των φυσικών επιστημών πού και πώς χρησιμοποιούν οι άνθρωποι τις παρακάτω εφευρέσεις.

Η εφεύρεση του ατμού χρησιμοποιήθηκε στις μηχανές των ατμοκίνητων πλοίων και τρένων. Σήμερα χρησιμοποιείται στα ηλεκτρικά σιδερωτήρια, στις χύτρες ταχύτητας κτλ.

Το θερμόμετρο χρησιμοποιείται στη μέτρηση της θερμοκρασίας του περιβάλλοντος και στην ιατρική για τη μέτρηση της θερμοκρασίας των ασθενών.

Το αλεξικέραυνο χρησιμοποιείται για την προστασία των υψηλών, κυρίως, κτιρίων από τους κεραυνούς.

7. Υπολογίζω το ποσοστό (%) των θυμάτων ευλογιάς κατά το 8ο αιώνα, σύμφωνα με τις πληροφορίες που δίνει ο Βολτέρος στην πηγή [1.15].

Το ποσοστό των θυμάτων ευλογιάς κατά το 8ο αιώνα είναι πολύ μεγάλο. Φτάνει το 20% του συνολικού πληθυσμού.

8. Αναζητώ στο βιβλιάριο υγείας μου τα εμβόλια που έχω κάνει, τα καταγράφω και συζητώ για την πολιτική υγείας, στη σημερινή εποχή, στη χώρα μου.

Για τα εμβόλια θα απαντήσεις μόνος / -η σου. Για την πολιτική υγείας στη σημερινή εποχή στην Ελλάδα πρέπει να ξέρεις σε γενικές γραμμές τα εξής:

Υπάρχει σήμερα αρκετά καλά οργανωμένο σύστημα υγείας. Εφαρμόζεται συχνά η προληπτική ιατρική. Υπάρχουν πολλές ιδιωτικές κλινικές και δημόσια νοσοκομεία καλά εξοπλισμένα, λειτουργούν ειδικά νοσοκομεία για παιδιά, γίνονται σ' όλα τα παιδιά τα απαραίτητα εμβόλια, λειτουργούν στην επαρχία πολλά Κέντρα Υγείας κτλ.

9. Διατυπώνω τα δικαιώματα του μαθητή και της μαθήτριας της τάξης μου. Τα καταγράφω πρώτα χειρόγραφα και μετά σε ηλεκτρονικό υπολογιστή. Σχολιάζω τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του χειρογράφου και του ηλεκτρονικού κειμένου.

Τα δικαιώματα του κάθε μαθητή και της μαθήτριας της τάξης μου είναι:

- α) Μπορεί να συμμετέχει στο μάθημα ισότιμα με όλα τα παιδιά.
- β) Δικαιούται δωρεάν τα βιβλία του ή της.
- γ) Δεν πληρώνει δίδακτρα στο δημόσιο σχολείο.
- δ) Μπορεί να διατυπώνει ελεύθερα τις σκέψεις του και τα συναισθήματά του.
- ε) Αντιμετωπίζεται από το δάσκαλο εξίσου με τ' άλλα παιδιά κτλ.

Στα πλεονεκτήματα του χειρόγραφου κειμένου σε σχέση με εκείνο του ηλεκτρονικού είναι ότι αυτό είναι προσωπικό του δημιούργημα και εκφράζει καλύτερα την προσωπικότητα του παιδιού. Σαν μειονέκτημά του είναι ότι πολλές φορές δε διαβάζεται εύκολα, μπορεί να μην είναι γραμμένο με ωραία γράμματα, να έχει μουτζούρες κτλ. Αντίθετα, το κείμενο στον υπολογιστή είναι καθαρό και καλογραμμένο.

(σελίδα 8)

10. Κατατάσσω τις πηγές της ενότητας σε γραπτές και οπτικές.

Είδος πηγής	Πηγές											
	γραπτές:	1.3	1.6	1.8	1.9	1.12	1.15	1.21	1.24	1.25		
οπτικές:	1.1 1.19	1.2 1.20	1.4 1.22	1.5 1.23	1.7 1.26	1.10 1.27	1.11 1.28	1.13	1.14	1.16	1.17	1.18

Κατηγοριοποιώ τις οπτικές πηγές:

χάρτες:	1.1	1.7										
έργα τέχνης:	1.2 1.26	1.4 1.27	1.5 1.28	1.10	1.11	1.14	1.16	1.18	1.19	1.20	1.22	1.23
στατικοί πίνακες:	1.13	1.17										

11. Γράφω με δικά μου λόγια ποιες είναι οι σημαντικές αλλαγές στην Ευρώπη των νεότερων χρόνων.

Οι σημαντικές αλλαγές στην Ευρώπη στα νεότερα χρόνια είναι οι εξής:

- Αναπτύσσεται η βιομηχανία, η ναυτιλία και το εμπόριο.
- Ανακαλύπτεται η τυπογραφία και αρχίζει μαζική παραγωγή βιβλίων.
- Η δουλεία, η αποικιοκρατία και η εκμετάλλευση από άνθρωπο σε άνθρωπο εξακολουθεί να υπάρχει.
- Βελτιώνονται οι συνθήκες ζωής των ανθρώπων με τη χρήση του ηλεκτρισμού και την ανάπτυξη των τεχνολογιών.
- Στις επικοινωνίες γίνεται επανάσταση. Ανακαλύπτεται το τηλέφωνο, ο ασύρματος, η τηλεόραση, το κινητό τηλέφωνο, το τηλέτυπο, το φαξ, το διαδίκτυο (ίντερνετ) κτλ.
- Γίνονται πολλές επιστημονικές ανακαλύψεις. Ανακαλύπτονται νέα φάρμακα. Ο άνθρωπος εξερευνά το διάστημα και φτάνει στο Φεγγάρι.
- Οι συγκοινωνίες εκσυγχρονίζονται. Κατασκευάζονται ταχύτερα αυτοκίνητα, πλοία, αεροπλάνα.
- Ο τύπος αναπτύσσεται πολύ. Κυκλοφορούν πολλές εφημερίδες και περιοδικά.
- Ο πληθυσμός της Γης αυξάνεται.
- Οι λαοί σε πολλά κράτη επαναστατούν και ζητούν τα δικαιώματά τους.

Γράφω τι άλλο θα ήθελα να μάθω για την Ευρώπη στα νεότερα χρόνια.

Ενδεικτικά: Για την αποικιοκρατία στα νεότερα χρόνια και το πρόγραμμα εξερεύνησης του διαστήματος.

2 ΕΝΟΤΗΤΑ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΞΕΝΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 9)

1. **Εντοπίζω τον τόπο μου στο χάρτη και σημειώνω τα μνημεία που μαρτυρούν την παρουσία των Λατίνων ή και των Οθωμανών σ' αυτόν.**

(Αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου).

2. **Τοποθετώ τους παρακάτω ιστορικούς όρους στη στήλη που ταιριάζει ο καθένας: ραγιάς, ευγενής, σουλτάνος, αστός, ποπολάρος, ρωμιός, κολίγος, τσιφλικάς**

Ερμηνεύω τους όρους:

λατινική κυριαρχία		οθωμανική κυριαρχία	
ευγενής	= αριστοκράτης	ραγιάς	= σκλάβος
αστός	= κάτοικος της χώρας	ρωμός	= ορθόδοξος Έλληνας, υπήκοος της οθωμανικής Αυτοκρατορίας
ποπολάρος	= άνθρωπος του λαού	σουλτάνος	= ηγέτης της οθωμανικής Αυτοκρατορίας
		κολίγος	= γεωργός στην υπηρεσία του τσιφλικά
		τσιφλικάς	= ο μεγαλοκτηματίας

(σελίδα 10)

3. **Συναντώ κάποιους από τους όρους, που αναφέρονται στη δραστηριότητα [2], στη σημερινή εποχή; Χρησιμοποιούνται και ερμηνεύονται με τον ίδιο τρόπο;**

Μερικοί από τους όρους αυτούς χρησιμοποιούνται και ερμηνεύονται διαφορετικά όπως:

ευγενής	= αυτός που έχει ευγενικούς τρόπους
αστός	= ο κάτοικος της πόλης
ραγιάς	= ο δούλος, ο δουλοπρεπής
Ρωμιός	= ο Νεοέλληνας

4. Συμβουλεύομαι το βιβλίο της γεωγραφίας και συμπληρώνω τον πίνακα. Υπολογίζω την αντίστοιχη αύξηση ή μείωση του πληθυσμού σήμερα.

πόλη	πληθυσμός	έτος	σήμερα		
Αθήνα	12.000	1805	3.096.775 (απογρ. 1991)	αύξηση	3.084.775
Άνδρος	16.000	1820	1.631 (1981)	μείωση	14.369
Βοδενά (Εδεσσα)	12.000	1797	16.054 (1981)	αύξηση	4.054
Θεσσαλονίκη	65.000	1806	739.998 (1991)	αύξηση	674.998
Θήρα	17.000	1820	1.718 (1981)	μείωση	15.282
Ιωάννινα	30.000	1809	56.496 (1991)	αύξηση	26.496
Λάρισα	25.000	1803	113.426 (1991)	αύξηση	88.426
Λιβαδειά	10.000	1805	16.864 (1981)	αύξηση	6.864
Μιστράς	20.000	1805	—	—	—
Νάξος	130.000	1820	3.737 (1981)	μείωση	126.263
Πάτρα	10.000	1805	172.763 (1991)	αύξηση	162.763
Σέρρες	20.000	1806	50.875 (1991)	αύξηση	30.875
Τρίκαλα	12-15.000	1805	48.480 (1991)	αύξηση	30.480-33.480
Τριπολιτσά (Τρίπολη)	20.000	1805	21.311 (1981)	αύξηση	1.311
Ύδρα	28.190	1821	2.563 (1981)	μείωση	25.627
Χαλκίδα	12.000	1805	51.482 (1991)	αύξηση	39.482
Χίος	20.000	1811	22.894 (1991)	αύξηση	2.894

Πολύ μεγάλη αύξηση του πληθυσμού παρατηρείται στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα, τη Λάρισα, στα Τρίκαλα και στη Χαλκίδα.

Μείωση του πληθυσμού παρατηρείται στην Άνδρο, τη Θήρα, τη Νάξο και την Ύδρα.

(σελίδα 11)

5. Συγκρίνω στοιχεία για τον πληθυσμό του τόπου μου και γράφω τις παρατηρήσεις μου για την εξέλιξη του πληθυσμού του στη διάρκεια του 20ού αιώνα.

(Αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου σε συνεργασία με τους γονείς, τον παππού ή τη γιαγιά σου, που μπορούν να σου δώσουν τα στοιχεία που χρειάζεσαι).

6. Καταγράφω τα επαγγέλματα των υπόδουλων Ελλήνων την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, όπως προκύπτουν από τις πηγές [2.13-2.16].

Τα επαγγέλματα αυτά ήταν:

Ράφτης, πρακτικός γιατρός, χρυσοχόος, χτίστης, οικοδόμος, ξυλουργός, αρτοποιός, γεωργός, κτηνοτρόφος, γουναράς, ναυτικός, ψαράς και εργασίες οικοτεχνίας (πλέξιμο, ξυλογλυπτική, ζωγραφική κτλ.).

Ποια από τα παραπάνω επαγγέλματα ασκούνται και στις μέρες μας και ποια όχι;

Όλα τα παραπάνω επαγγέλματα ασκούνται και στις μέρες μας. Το μόνο που δεν ασκείται είναι του πρακτικού γιατρού. Σήμερα υπάρχουν επιστήμονες γιατροί.

(σελίδα 12)

7. Αντιστοιχίζω τους όρους:

σχολείο των κοινών γραμμάτων	•	• γυμνάσιο – λύκειο
σχολείο των ελληνικών γραμμάτων	•	• δημοτικό

Αναζητώ πληροφορίες για την ιστορία του σχολείου μου:

(Και αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου).

8. Μελετώ την πηγή [2.25] (το σωστό είναι 2.24) και αναφέρω τις κυριότερες σημερινές θρησκευτικές γιορτές.

Οι σπουδαιότερες θρησκευτικές γιορτές είναι:

Του Αγίου Βασιλείου, των Θεοφανίων, του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, των Τριών Ιεραρχών, του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, της Καθαράς Δευτέρας, του Πάσχα (της Ανάστασης του Χριστού), του Αγίου Γεωργίου, της Αναλήψεως, της Πεντηκοστής, του Αγίου Πνεύματος, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, του Τιμίου Σταυρού, του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Νικολάου και τα Χριστούγεννα.

Περιγράφω τα έθιμα του τόπου μου που συνδέονται με τις παρακάτω γιορτές:

(Κάθε παιδί θα πρέπει να γράψει μερικά από τα πιο σπουδαία έθιμα που ακολουθούνται στον τόπο του. Μερικά είναι πανελλήνια, όπως το χριστουγεννιάτικο δέντρο και τα δώρα τα χριστουγεννιάτικα, το μασκάρεμα στις Απόκριες, το βάψιμο και το τσούγκρισμα των αυγών, οι κουλούρες με τα κόκκινα αυγά, το ψήσιμο του αρνιού στη σούβλα, η μαγειρίτσα, οι λαμπάδες με το Άγιο Φως το Πάσχα κτλ.)

(σελίδα 13)

9. Συγκεντρώνω λέξεις, που χρησιμοποιούνται στο σημερινό λεξιλόγιο, που έχουν ξενόγλωσση ρίζα και προέρχονται από την περίοδο της ξένης κυριαρχίας.

Γράφω τη σημασία τους.

π.χ.

ντιθάνι (τουρκική λέξη): είδος χαμηλού κρεβατιού για ένα άτομο, χωρίς στήριγμα στο μέρος του κεφαλιού που χρησιμοποιείται και ως καναπές.

πόρτα: (γνωστή)

θερεσέ (τουρκική λέξη): αγορά ενός πράγματος με πίστωση, δηλαδή χωρίς να πληρώσουμε αμέσως.

μπάζα (ιταλική): τα άχρηστα υλικά που προέρχονται από κατεδάφιση οικοδομής.

μπάνιο (ιταλική): το λουτρό

μπαμπάς (τουρκική): ο πατέρας

πιλάφι (τουρκική): φαγητό από βρασμένο ρύζι με βούτυρο ή λάδι χωρίς ζουμι.

10. Αναζητώ ένα δημοτικό τραγούδι που αναφέρεται στην εποχή της ξένης κυριαρχίας. Σημειώνω τα λόγια του:

Να ένα δημοτικό τραγούδι της Κρήτης που τραγουδιόταν τον καιρό της τουρκοκρατίας:

Πότε θα κάμει ξαστεριά πότε θα Φλεβαρίσει
να πάρω το τουφέκι μου την όμορφη πατρόνα
να κατεβώ στον Ομαλό στη στράτα των Μουσούρων
να κάνω μάνες δίχως γιους, γυναίκες δίχως άντρες
να κάνω και μωρά παιδιά να 'ναι δίχως μανάδες...

Τραγουδιέται ακόμα;

Ναι, τραγουδιέται σε διάφορες εκδηλώσεις στην Κρήτη, πανηγύρια, γάμους κτλ., ιδίως στη Δυτική Κρήτη.

Ήταν ένα επαναστατικό τραγούδι που έδειχνε τον πόθο των Κρητικών πότε θα γίνει μια νέα επανάσταση, να λάβουν μέρος και να χτυπήσουν τους Τούρκους και να τους εκδικηθούν που τους στερούσαν την ελευθερία τους.

(σελίδα 14)

11. Βρίσκω στο μάθημα των φυσικών επιστημών με ποια μορφή ενέργειας κινείται το ιστιοφόρο.

Το ιστιοφόρο πλοίο κινείται με την αιολική ενέργεια, δηλαδή με τη δύναμη του ανέμου, ο οποίος φουσκώνει τα πανιά του και το σπρώχνει προς τα εμπρός.

**Ποιους άλλους τύπους καραβιών έχω συναντήσει στα μαθήματα ιστορίας των προηγουμένων τάξεων;
Ποια μορφή ενέργειας χρησιμοποιούσαν για την κίνησή τους;**

ΙΣΤΙΟΦΟΡΟ
μορφή ενέργειας:
η αιολική

ΤΡΙΗΡΗΣ
μορφή ενέργειας:
η μουσική δύναμη
των κωπηλατών

ΑΤΜΟΠΛΟΙΟ
μορφή ενέργειας:
η δύναμη του
ατμού

12. Σημειώνω στο χάρτη μερικές πόλεις στις οποίες δημιουργούνται, στην αρχή του 19ου αιώνα, σημαντικές ελληνικές παροικίες (συμβουλεύομαι και το χάρτη [2.34]). Συνδέω τις πόλεις αυτές με την εκδοτική τους δραστηριότητα, όπως καταγράφεται στον παρακάτω πίνακα και σκέπτομαι τη συμβολή τους στην πνευματική ανάπτυξη των Ελλήνων.

Θα σημειώσεις, αν μπορείς, λόγω της μικρής έκτασης του χάρτη, τις πόλεις: Βενετία, Βιέννη, Κωνσταντινούπολη, Κέρκυρα, Παρίσι.

Σ' αυτές ανθούσαν ελληνικές κοινότητες και εκεί οι Έλληνες έμποροι και λόγιοι είχαν ιδρύσει μεγάλους εκδοτικούς οίκους οι οποίοι τύπωναν πολλά βιβλία, με σκοπό να βοηθήσουν τους Έλληνες να αφυπνιστούν και να προετοιμαστούν, για ν' αρχίσουν ένα μεγάλο Αγώνα, για ν' αποκτήσουν την Ανεξαρτησία τους.

(σελίδα 15)

13. Διαθάζω τις προτάσεις, επιλέγω και αντιγράφω αυτές που αναφέρονται στους λόγους παρακμής της οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι προτάσεις αυτές είναι οι εξής:

Ο πόλεμος σταματά να φέρνει έσοδα στην οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η μεγάλη επέκταση δυσκολεύει τη συνοχή του οθωμανικού κράτους.

Οι Ευρωπαίοι εκμεταλλεύονται την οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η Υψηλή Πύλη αναθέτει την είσπραξη των φόρων σε ιδιώτες.

Τα ταμεία του οθωμανικού κράτους αδειάζουν.

14. Χρωματίζω τις εικόνες:

(Αυτή η άσκηση κακώς έχει μπει. Είναι αδύνατον οι μαθητές να μπορούν να τη χρωματίσουν σωστά τόσο μικρή που είναι).

(σελίδα 16)

15. Μελετώ την πηγή [2.40] και καταγράφω όσα από τα εδέσματα γνωρίζω:

Τα εδέσματα της πηγής [2.40] (η σωστή πηγή είναι η [2.38] που γνωρίζω είναι τα εξής:

Το ψωμί (με μορφή καρβελιού και φραντζόλας), τα τσουρέκια, τα κουλούρια, τα παξιμάδια, τα κανταΐφια, οι μπακλαβάδες, οι πίτες και οι λουκουμάδες.

Καταγράφω τις υπαίθριες αγορές του τόπου μου. Τι είδους προϊόντα διακινούνται σ' αυτές;

Ενδεικτικά αυτά μπορεί να είναι:

λαχανικά

φρούτα

ξηροί καρποί

ψάρια

λουλούδια

ρούχα

είδη οικιακής χρήσης

Συλλέγω παλιές συνταγές και δημιουργώ έναν οδηγό μαγειρικής πολιτικής κουζίνας. Σχεδιάζω το εξώφυλλό του.

(Αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου σε συνεργασία με τη μητέρα σου ή τη γιαγιά σου).

(σελίδα 17)

16. Ξαναγράφω τους στίχους του Θούριου του Ρήγα Φεραίου [2.48] στη γλώσσα που μιλάμε σήμερα.

Η μεταφορά των στίχων του Ρήγα στη σημερινή γλώσσα είναι:

Ως πότε, παλικάρια, να ζούμε στα στενά
μοναχοί σαν λιοντάρια, στις ράχες, στα βουνά
σπηλιές να κατοικούμε, να βλέπουμε κλαριά,
να φεύγουμε απ' τον κόσμο για την πικρή σκλαβιά,
να χάνουμε αδέλφια, Πατρίδα και Γονείς,
τους φίλους, τα παιδιά μας κι όλους τους συγγενείς.
Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή.

17. Γράφω για τη ζωή του Ρήγα Φεραίου:

(Ιδέ σελίδα ... του βιβλίου).

(σελίδα 18)

18. Κατατάσσω τις πηγές της ενότητας σε πρωτογενείς και δευτερογενείς:

είδος πηγής	πηγές												
πρωτογενείς	2.1	2.4	2.5	2.7	2.8	2.9	2.10	2.11	2.12	2.13	2.15	2.16	2.17
	2.19	2.20	2.21	2.22	2.23	2.24	2.25	2.26	2.27	2.28	2.29	2.31	2.32
	2.33	2.35	2.36	2.37	2.39	2.40	2.41	2.44	2.46	2.47	2.48	2.49	2.51
	2.52												
δευτερογενείς	2.2	2.3	2.6	2.14	2.18	2.30	2.34	2.38	2.42	2.43	2.50		

19. Γράφω με δικά μου λόγια για τις συνθήκες ζωής των Ελλήνων κάτω από την ξένη κυριαρχία.

Μαύρη και πικρή ήταν η ζωή των Ελλήνων κάτω από την τουρκική κυριαρχία. Η ζωή και η περιουσία τους ήταν στα χέρια των Τούρκων. Οι Τούρκοι μπορούσαν να τους σκοτώσουν με το παραμικρό ή να τους πάρουν το βιος τους. Πλήρωναν βαριούς φόρους, για να έχουν το δικαίωμα να ζουν. Τους έπαιρναν τα πιο ζωηρά αγόρια και τα έκαναν γενίτσαρους, δηλαδή σκληρούς Τούρκους στρατιώτες. Ελάχιστα σχολεία υπήρχαν και πολλούς τους εξανάγκαζαν ν' αλλάξουν τη θρησκεία τους και από χριστιανοί να γίνουν μουσουλμάνοι. Για τους λόγους αυτούς πολλά παλικάρια, μην αντέχοντας όλα αυτά, άφηναν τα σπίτια τους και τις οικογένειές τους και ανέβαιναν στα βουνά και γίνονταν αντάρτες (ή αλλιώς κλέφτες) για να ζουν ελεύθεροι.

Γράφω τι άλλο θα ήθελα να μάθω για τη ζωή στα χρόνια της ξένης κυριαρχίας.

Ενδεικτικά:

Πώς μάθαιναν τότε γράμματα τα παιδιά;
Σε όλη την Ελλάδα επικρατούσαν οι ίδιες δύσκολες συνθήκες;
Πώς ζούσαν οι άνθρωποι στα λατινοκρατούμενα Επτάνησα;

3 ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 19)

1. Αντιστοιχίζω τα μυθολογικά και τα ιστορικά πρόσωπα της πηγής [3.4] με την ιδιότητά τους, σύμφωνα με αυτά που έχω μάθει στο μάθημα της ιστορίας των προηγούμενων τάξεων.

Αγαμέμνων, Αθηνά, Αίολος, Άρης, Αριστείδης, Αχιλλέας, Επαμεινώνδας, Ηρακλής, Θεμιστοκλής, Ιάσων, Κίμων, Λεωνίδας, Μελπομένη, Μιλτιάδης, Οδυσσέας

Η αντιστοίχηση είναι:

όνομα	ιδιότητα
Οδυσσέας	Βασιλιάς της Ιθάκης
Κίμων ¹	Αθηναίος στρατηγός
Μελπομένη	Μούσα της αρχαιότητας
Λεωνίδας	Βασιλιάς της Σπάρτης
Μιλτιάδης	Αθηναίος στρατηγός
Ιάσων	Αρχηγός της Αργοναυτικής εκστρατείας
Αριστείδης ²	Αθηναίος πολιτικός
Ηρακλής	Μυθικός ήρωας
Επαμεινώνδας	Στρατηγός της Θήβας
Αχιλλέας	Ήρωας του Τρωικού πολέμου
Θεμιστοκλής ³	Αθηναίος, πολιτικός και ρήτορας
Άρης	Θεός του πολέμου
Αίολος	Θεός των ανέμων
Αθηνά	Θεά της Σοφίας
Αγαμέμνων	Βασιλιάς των Μυκηνών

1. Ήταν και πολιτικός.

2. Ήταν και στρατηγός

3. Δεν ήταν ρήτορας.

2. Ελληνική αρχαιότητα: Τι θυμάμαι από την ιστορία της Δ' τάξης στα αρχαία χρόνια;

Ενδεικτικά: Θυμάμαι τις μεγάλες μάχες των Ελλήνων κατά των Περσών, στο Μαραθώνα, στις Θερμοπύλες, στις Πλαταιές, τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, το «Χρυσό αιώνα» του Περικλή, που η Αθήνα έγινε το «σχολείο της Ελλάδας» και κατασκευάστηκαν τα λαμπρά μνημεία της Ακρόπολης. Θυμάμαι, ακόμα, τη νικηφόρα εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου που έφτασε ως τις Ινδίες, μεταφέροντας τον ελληνικό πολιτισμό.

Υπάρχουν αρχαία ελληνικά μνημεία στην περιοχή του σχολείου μου; Αν ναι, σημειώνω τα ονόματά τους.

(Αυτή η απάντηση είναι προσωπική για κάθε μαθητή και μαθήτρια).

(σελίδα 20)

3. Συμβουλεύομαι το κρυπτογραφικό αλφάριθμο της Φιλικής Εταιρείας και...

Κρυπτογραφικό αλφάριθμο της Φιλικής Εταιρείας																					
α	β	γ	δ	ε	ζ	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	φ	χ	ψ	ω
η	ξ	υ	ψ	ω	1	2	3	4	5	6	7	4α	8	9	ο	α	β	γ	δ	9α	ε

γράφω στον κρυπτογραφικό κώδικα τη φράση:

Ελευθερία ή Θάνατος
Η φράση γράφεται: ω5ωγ2ωο3η α2η7ηβ8α

αποκρυπτογραφώ τη φράση:

Φιλική Εταιρεία
Η φράση είναι η εξής: γ35343 ωβη3οω3η

Σημείωση: Για να γραφεί σωστά η λέξη Φιλική (με ήτα) έπρεπε το τελευταίο στοιχείο γ3533 να είναι «α» και όχι «3».

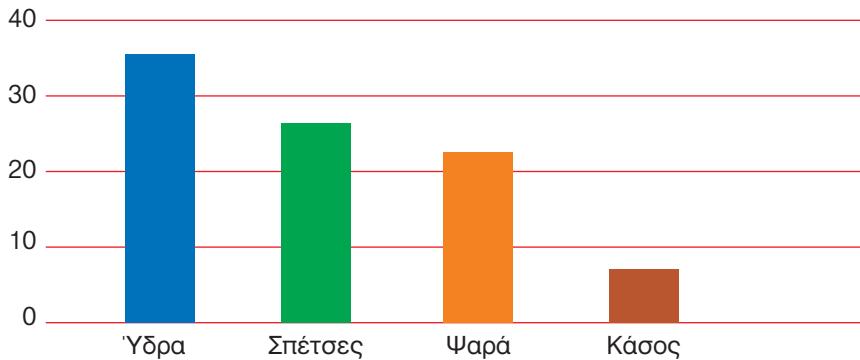
4. Συμπληρώνω τα στοιχεία της ταυτότητας του μέλους της Φιλικής Εταιρείας, όπως αναγράφονται στο «Εφοδιαστικό» μέλους, στην πηγή [3.11].

όνομα	Νικόλαος Σπετζιώτης
επάγγελμα	Ναυτικός
ηλικία	30
τόπος μύησης	Σπέτσες
χρόνος μύησης	1818

5. Υπολογίζω το ποσοστό (%) συμμετοχής κάθε νησιού σε πλοία, κατά την έναρξη της Επανάστασης, σύμφωνα με την πηγή [3.15].

Λύνοντας ένα πρόβλημα ποσοστών με βάση το συνολικό αριθμό των πλοίων (159) και τον αριθμό των πλοίων κάθε νησιού βρίσκω: Ύδρα: 37,1%, Σπέτσες: 28,3%, Ψαρά: 25,2% και Κάσος: 9%.

6. Δημιουργώ το αντίστοιχο ραβδόγραμμα του ποσοστού συμμετοχής για κάθε νησί.

(σελίδα 21)

7. Αντιστοιχίζω τα αποσπάσματα των δημοτικών τραγουδιών με τις πολεμικές επιχειρήσεις στις οποίες αναφέρονται.

Έξοδος του Μεσολογγίου •

- «Καρδιά, παιδιά μου», φώναξε. «Παιδιά, μη φοβηθείτε, σταθείτ’ αντρείοι σαν Έλληνες και σαν Γραικοί σταθείτε». δημοτικό

Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο •

- Φύσα, μαϊστρο δροσερέ κι αέρα του πελάγου, να πας τα χαιρετίσματα στου Δράμαλη τη μάνα. Της Ρούμελης οι μπέηδες, του Δράμαλη οι αγάδες Στο Δερβενάκι κείτονται, στο χώμα ξαπλωμένοι. ...
Κι ένα πουλάκι πέρασε και το συχνορωτάνε:
 - Πουλί, πώς πάει ο πόλεμος, το κλέφτικο ντουφέκι;
 - Μπροστά πάει ο Νικηταράς, πίσω ο Κολοκοτρώνης και παραπίσω οι Έλληνες με τα σπαθιά στα χέρια.δημοτικό

Κατάληψη της Τρίπολης •

- Ποιος θε ν’ ακούσει κλάηματα, γυναίκεια μοιρολόγια; Ας πάει ν’ από τη Ρούμελη κι από το Μισολόγγι, Κι εκεί ν’ ακούσεις κλάηματα, γυναίκεια μοιρολόγια,
Πώς κλαίν’ οι μάνες για παιδιά και τα παιδιά για μάνες. Δεν κλαίνε για το σκοτωμό, που θε να σκοτωθούνε, Μόν’ κλαίνε για το σκλαβωμό, που θε να σκλαβωθούνε. δημοτικό

Μάχη στα Δερβενάκια •

- Σαράντα παλικάρια από τη Λεβαδιά Πάνε για να πατήσουνε την Τριπολιτσά. Στο δρόμο που πηγαίνουνε γέροντα απαντούν.
 - Πού πάτε παλικάρια, πού πάτε ορέ παιδιά;
 - Πάμε για να πατήσουμε την Τροπολιτσά.δημοτικό

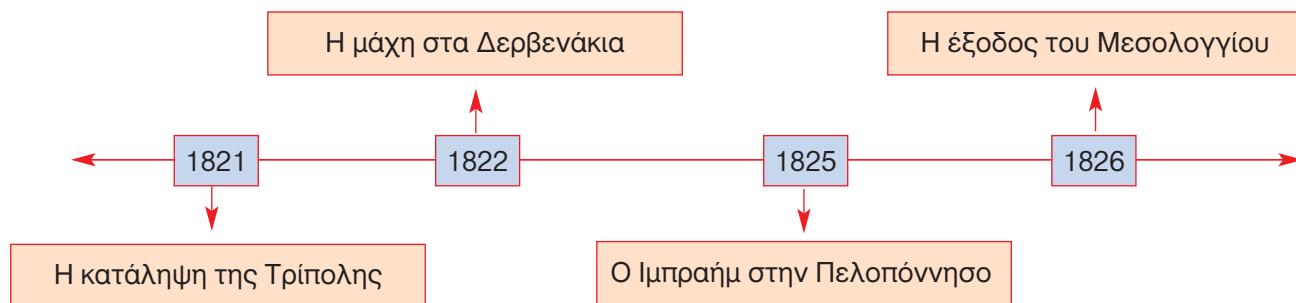
Παρατηρήσεις:

Υπάρχουν πολλά λάθη στα δημοτικά τραγούδια και στις πολεμικές επιχειρήσεις. Το πρώτο δημοτικό τραγούδι: «Παίρνουμε τ’ αλαφριά σπαθιά» δεν μπορεί να αντιστοιχηθεί με καμιά πολεμική επιχείρηση, γιατί δεν υπάρχει. Θα έπρεπε να ήταν γραμμένη: **Η μάχη στην Αλαμάνα.**

Το τέταρτο απόσπασμα δεν έχει σχέση με την κατάληψη της Τρίπολης από τα σαράντα παλικάρια της Λεβαδιάς. Δεν ξεκίνησαν τα παλικάρια από τη Στερεά Ελλάδα, για να πάνε στην Πελοπόννησο. Πρόκειται για άλλη Τριπολιτσά.

Τέλος, η πολεμική επιχείρηση: Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο δεν μπορεί ν' αντιστοιχηθεί με κανένα δημοτικό τραγούδι.

Συμβουλεύομαι τα κεφάλαια 3 και 4 της ενότητας και τοποθετώ τις παραπάνω πολεμικές επιχειρήσεις σε χρονολογική σειρά.

(σελίδα 22)

8. Συζητώ στην τάξη και αναφέρω μορφές του 1821 που έδρασαν στην περιοχή μου. Γράφω ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα για μία από αυτές.

(Αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου).

9. Αναζητώ και καταγράφω στην περιοχή μου ονόματα οδών, πλατειών και μνημεία, που σχετίζονται με την Ελληνική Επανάσταση. Επιλέγω ένα απ' αυτά και γράφω την ιστορία του.

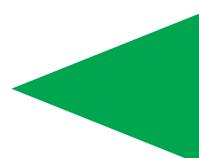
(Το ίδιο ισχύει και για την εργασία αυτή).

(σελίδα 23)

10. Τοποθετώ τα ιστορικά πρόσωπα στη σωστή περίοδο:

Περικλής, Δράμαλης, Ιουστινιανός, Μπουμπουλίνα, Μέγας Αλέξανδρος, Ρήγας Φεραίος, Παλαιών Πατρών Γερμανός, Κολοκοτρώνης, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, Κύριλλος & Μεθόδιος, Μέγας Κωνσταντίνος, Ξέρξης, Σόλων, Βιτσέντζος Κορνάρος, Κοσμάς ο Αιτωλός, Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής

Αρχαία χρόνια	Βυζαντινά χρόνια	Λατινοκρατία Τουρκοκρατία	Ελληνική Επανάσταση
Περικλής Μέγας Αλέξανδρος Ξέρξης Σόλων	Ιουστινιανός Κωνσταντίνος Παλαιολόγος Κύριλλος και Μεθόδιος Μέγας Κωνσταντίνος	Ρήγας Φεραίος Βιτσέντζος Κορνάρος Κοσμάς ο Αιτωλός Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής	Δράμαλης Μπουμπουλίνα Παλαιών Πατρών Γερμανός Κολοκοτρώνης

11. Διακρίνω σε πολιτικούς, στρατιωτικούς και διπλωματικούς τους παρακάτω ιστορικούς όρους και τους χρωματίζω αντίστοιχα.

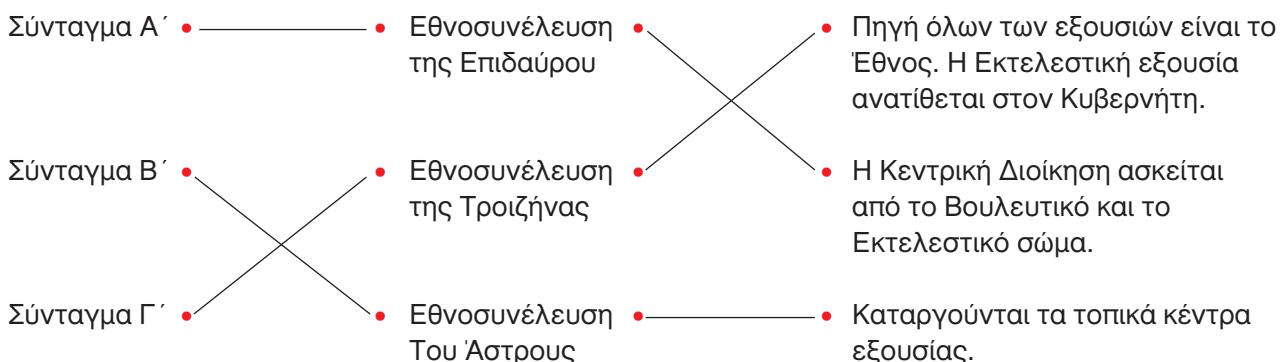
Η διάκριση είναι:

στρατιωτικό	πολιτικό	διπλωματικό
οπιλαρχηγός πολιορκία πυρπολικά τακτικός στρατός	παραστάτης Σύνταγμα Εθνοσυνέλευση	Πρωτόκολλο Λονδίνου Ιουλιανή Σύμβαση

Με βάση τη διάκριση αυτή μπορείς να κάνεις το χρωματισμό, χωριστά για κάθε κατηγορία.

(σελίδα 24)

12. Αντιστοιχίζω τα Συντάγματα του Αγώνα με τις Εθνοσυνέλευσεις ψήφισής τους και τις ρυθμίσεις τους.

13. Συγκρίνω τις περιοχές που στέλνουν αντιπροσώπους στην Α' Εθνοσυνέλευση του Αγώνα, σύμφωνα με την πηγή [3.25], με τις σημερινές εκλογικές περιφέρειες της χώρας. Σημειώνω τις κοινές και τις διαφορετικές περιοχές.

Πόσοι είναι οι αντιπρόσωποι του σημερινού Ελληνικού Κοινοβουλίου;

300

Πόσους βουλευτές εκλέγει ο νομός όπου κατοικώ;

(Αυτή την απάντηση θα τη δώσεις μόνος / -η σου)

κοινές περιοχές

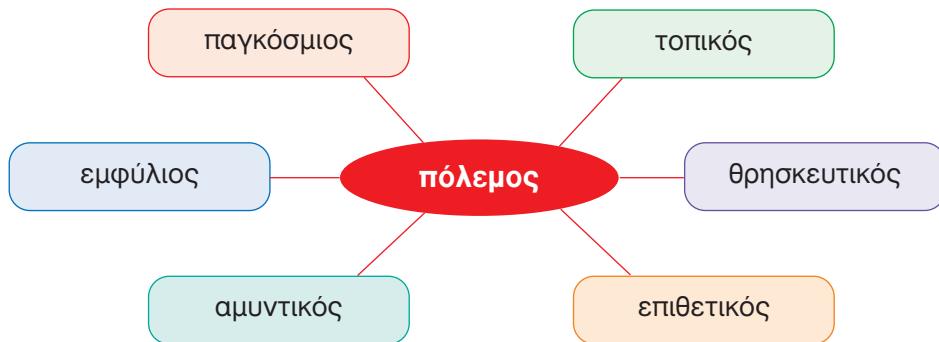
Στερεά Ελλάδα
Πελοπόννησος
Αττική
νησιά Αργοσαρωνικού

διαφορετικές περιοχές

Ανατολική Μακεδονία-Θράκη
Κεντρική Μακεδονία
Δυτική Μακεδονία
Ήπειρος
Θεσσαλία
Νησιά Ιονίου
Νησιά Β. Αιγαίου
Νησιά Ν. Αιγαίου
Κρήτη

(σελίδα 25)

14. Συμπληρώνω το διάγραμμα με λέξεις και φράσεις σχετικές με τον «πόλεμο»:

Δίνω μια πρώτη ερμηνεία του όρου «πόλεμος».

Πόλεμος είναι μια βίαια ένοπλη σύγκρουση μεταξύ στρατών αντίπαλων χωρών, ο οποίος έχει ως αποτέλεσμα μεγάλες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και υλικές καταστροφές.

Δίνω επίσης την ερμηνεία του όρους «εμφύλιος πόλεμος».

Εμφύλιος πόλεμος είναι ο πόλεμος μεταξύ ομάδων και παρατάξεων, που ανήκουν στην ίδια φυλή. Ο πόλεμος αυτός είναι η χειρότερη μορφή πολέμου, γιατί φέρνει αντιμέτωπους ανθρώπους της ίδιας φυλής και φτάνει να χύνεται αδελφικό αίμα. Δημιουργεί μεγάλα μίση και πολιτικά πάθη.

Σε τι διαφέρουν οι δύο ερμηνείες και ποια είναι τα κοινά σημεία τους:

διαφορές

Ο πρώτος γίνεται μεταξύ διαφόρων κρατών και είναι εξωτερικός.

Ο εμφύλιος είναι εσωτερικός πόλεμος και γίνεται μεταξύ ομάδων και παρατάξεων της ίδιας φυλής.

κοινά στοιχεία

Και τα δύο είδη πολέμων προκαλούν μεγάλες ανθρώπινες απώλειες και υλικές ζημιές. Διακόπτουν την πρόοδο, τη βιομηχανική παραγωγή και δημιουργούν πολλά προβλήματα στις συγκοινωνίες, στη διακίνηση των προϊόντων κτλ.

(σελίδα 26)

15. Ξαναγράφω το κείμενο της πηγής [3.37] στη σημερινή ελληνική γλώσσα.

Τα Βέρβαινα αναστατώθηκαν, όταν έγινε γνωστό ότι έφυγε ο Υψηλάντης. Πολύς κόσμος από στρατιώτες και πολίτες ξεχύθηκαν στους δρόμους και άρχισαν να φωνάζουν εναντίον των προκρίτων. Οι κραυγές του πλήθους ήταν άγριες.

— Θέλουμε τον αρχηγό μας. Ήρθε να μας σώσει και αυτοί τον διώχνουν. Θάνατος στους κοτζαμπάσηδες.

Κι έτρεχαν να βρουν το σπίτι, στο οποίο βρίσκονταν οι πρόκριτοι.

16. Ποια σύμβολα, φράσεις και συνήθειες της θρησκευτικής μας παράδοσης διακρίνω στις πηγές [3.7], [3.11], [3.14], [3.23] και [3.27].

- Στην εικόνα της πηγής [3.7] διακρίνουμε το σταυρό.
- Στην [3.11] διακρίνουμε πάλι το σταυρό και τη συνήθεια του όρκου των Φιλικών, που έδωσε ένα μέλος της Εταιρείας.
- Στο κείμενο της πηγής [3.14] βλέπουμε τη συνήθεια του όρκου των Φιλικών που έδωσε ο ναύαρχος Γιακουμάκης Μ. Τουμπάζης.
- Στο κείμενο της πηγής [3.23] οι πολιορκημένοι Μεσολογγίτες επικαλούνται την Αγία Τριάδα ως μάρτυρα της απόφασης και της πράξης της εξόδου τους.
- Στο κείμενο της πηγής [3.28] τα μέλη της Εθνοσυνέλευσης στην Επίδαυρο επικαλούνται την Αγία Τριάδα και θέτουν υπό την προστασία της την Ανεξαρτησία του Ελληνικού Έθνους.

Από τις παραπάνω πηγές φαίνεται ότι οι Έλληνες σε όλες τις κρίσιμες στιγμές και στις σημαντικές πράξεις και αποφάσεις της ζωής τους χρησιμοποιούν τα χριστιανικά σύμβολα. Επικαλούνται τη βοήθεια του Θεού.

(σελίδα 27)

17. Σημειώνω τις ηπείρους από τις οποίες προέρχονται οι Φιλέλληνες.

(Ασία, Ευρώπη, Αμερική, Αφρική, Ωκεανία)

Οι περισσότεροι Φιλέλληνες προέρχονται από την Ευρώπη και την Αμερική.

Σημειώνω στο χάρτη της Ευρώπης τις χώρες από τις οποίες προέρχονται οι Φιλέλληνες.

(Τη σημείωση στο χάρτη θα την κάνεις μόνος / -η σου).

18. Γράφω λέξεις με το πρώτο και το δεύτερο συνθετικό της λέξης Φιλελληνισμός.

- Με το πρώτο συνθετικό γράφω τις λέξεις:

φιλέλληνας, φιλελληνικός, φιλάνθρωπος, φιλανθρωπία, φιλαναγνώστης, φιλαναγνωσία, φιλότιμος, φιλοτιμία, φιλόπατρις, φιλοπατρία, φιλοχρήματος, φιλάργυρος, φιλαργυρία, φιλότεχνος, φιλόλογος, φιλολογία.

- Με το δεύτερο συνθετικό γράφω τις λέξεις:

ελληνικός, ελληνικότητα, ελληνισμός, ελληνόγλωσσος, ελληνοπρεπής, ελληνολάτρης, ελληνολατρία, ελληνομαθής, ελληνομάθεια, ελληνόφωνος, ελληνομάθεια.

(σελίδα 28)

19. Μελετώ τις πηγές [3.45] και γράφω τις πιθανές αντιδράσεις των Οθωμανών και των επαναστατημένων Ελλήνων στην προτεινόμενη επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων υπέρ των Ελλήνων.

Οι Έλληνες βλέπουν με ανακούφιση την επέμβαση των Μ. Δυνάμεων.

Οι Τούρκοι θα αναγκασθούν να φύγουν νικημένοι και η ελευθερία θα έρθει στην Ελλάδα, ικανοποιώντας έτσι τους εθνικούς τους πόθους.

20. Σημειώνω στο χάρτη τις περιοχές από όπου προέρχονται οι κάτοικοι του προσφυγικού οικισμού της Ερμούπολης. Σχεδιάζω πιθανές διαδρομές των προσφύγων προς την Ερμούπολη της Σύρου.

(Αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου).

(σελίδα 29)

21. Περιγράφω την τοποθεσία του οικισμού μου (χωριό – πόλη). Αναζητώ πότε, από ποιους και με ποια κριτήρια επιλέγεται να κατοικηθεί η συγκεκριμένη τοποθεσία.

(Και αυτή η εργασία είναι προσωπική. Θα την κάνεις μόνος / -η σου, ανατρέχοντας σε εγκυκλοπαίδειες ή συλλέγοντας πληροφορίες από τον παππού ή τη γιαγιά σου ή άλλα συγγενικά σου πρόσωπα).

22. Αριθμώ τις φράσεις, με βάσει τη χρονολογική σειρά τους, για να συνθέσω το βιογραφικό το I. Καποδίστρια.

2	Μετά το 1809 αναλαμβάνει υψηλά αξιώματα στη ρωσική κυβέρνηση.
1	Γεννιέται στην Κέρκυρα και σπουδάζει ιατρική στην Πάντοβα.
5	Δολοφονείται από τους Κωνσταντίνο και Γεώργιο Μαυρομιχάλη στο Ναύπλιο το 1831.
4	Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του αγωνίζεται για την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους και τη διεύρυνση των συνόρων του.
3	To 1827 ανακηρύσσεται ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας.

(σελίδα 30)

23. Φωτογραφίζω και εγώ το σχολείο μου και γράφω λίγα για την ιστορία του.

(Και αυτή η εργασία θα γίνει από τον καθένα μαθητή ή μαθήτρια).

24. Μελετώ το πρόγραμμα σπουδών του αλληλοδιδακτικού σχολείου κατά την περίοδο του I. Καποδίστρια και το συγκρίνω με το πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου σήμερα. Καταγράφω τα κοινά μαθήματα.

Υπάρχουν πολλά κοινά μαθήματα:

Μαθήματα 4ης περιόδου

Πρακτική γεωμετρία
Ανάγνωση και εξήγηση
των Αγίων Γραφών
Γυμναστική
Σκιαγραφία

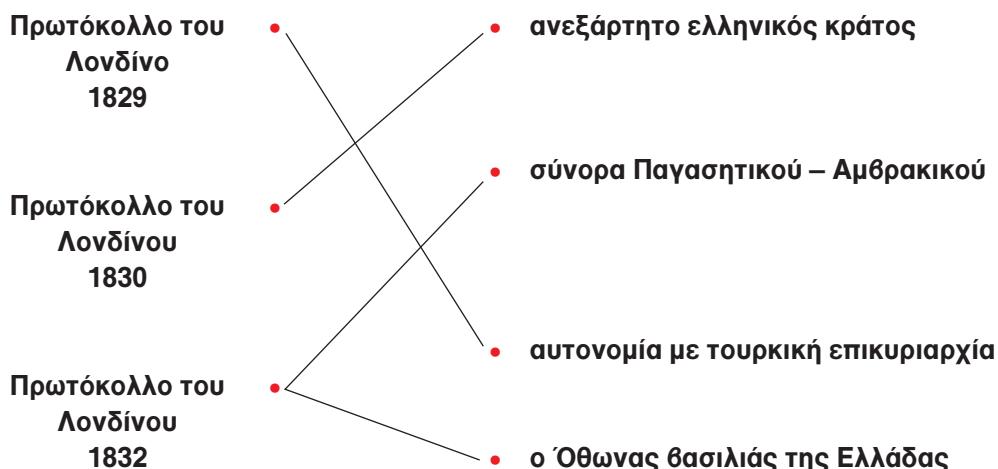
Μαθήματα Στ' Δημοτικού

Πρακτική γεωμετρία
(μέρος των Μαθηματικών)
Θρησκευτικά
Γυμναστική
Καλλιτεχνικά μαθήματα

Τα μαθήματα της τετάρτης περιόδου του ελληνοδιδακτικού σχολείου και του σύγχρονου δημοτικού σχολείου δε διαφέρουν κατά πολύ. Και στα δύο οι μαθητές μαθαίνουν ανάγνωση, γραφή, αριθμητική κτλ. και αποκτούν χρήσιμες γνώσεις για τη ζωή τους.

(σελίδα 31)

25. Αντιστοιχίω τις Συνθήκες με τις ρυθμίσεις τους:

26. Συμβουλεύομαι τα κεφάλαια της ενότητας και σημειώνω τη χρονολογία στο αντίστοιχο γεγονός.

Δολοφονία του I. Καποδίστρια

Η ναυμαχία στο Ναβαρίνο

Η μάχη στο Δραγατσάνι

1831

1827

1821

Συνθήκη του Λονδίνου

Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο

1832

1825

Τοποθετώ τα γεγονότα σε χρονολογική σειρά.

1821

1825

1827

1831

1832

Η μάχη στο Δραγατσάνι

Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο

Η ναυμαχία του Ναυαρίνου

Δολοφονία του I. Καποδίστρια

Η Συνθήκη του Λονδίνου

(σελίδα 32)

27. Συμβουλεύομαι τα χρονολόγια των κεφαλαίων και δημιουργώ ένα δικό μου χρονολόγιο με τα σημαντικά, κατά την κρίση μου, γεγονότα του Αγώνα της Ανεξαρτησίας.

- 1821 Κήρυξη της Επανάστασης.
- 1821 Η μάχη της Αλαμάνας – Αθανάσιος Διάκος.
- 1821 Η μάχη στο Χάνι της Γραβιάς (Οδυσσέας Ανδρούτσος).
- 1821 Η κατάληψη της Τρίπολης.
- 1822 Η Μάχη στα Δερβενάκια.
- 1822 Η καταστροφή της Χίου.
- 1824 Η καταστροφή των Ψαρών.
- 1825 Η μάχη στο Μανιάκι.
- 1826 Η έξοδος του Μεσολογγίου.
- 1827 Η ναυμαχία του Ναβαρίνου.

28. Με ποια σημασία συναντώ τον όρο «σύστημα» στα μαθήματα: γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, κοινωνική και πολιτική αγωγή;

- σύστημα** Στη γλώσσα η λέξη «σύστημα» είναι ένα σύνολο γλωσσικών σημείων.
- σύστημα** Στα μαθηματικά η λέξη «σύστημα» σημαίνει τη λύση μιας παράστασης ή ενός προβλήματος μ' έναν ειδικό τρόπο.
- σύστημα** Στις φυσικές επιστήμες σημαίνει σύνολο στοιχείων που επιδρά το ένα στο άλλο.
- σύστημα** Στην κοινωνική και πολιτική αγωγή είναι ο τρόπος με τον οποίο είναι οργανωμένη η κοινωνία και το κράτος.

29. Γράφω με δικά μου λόγια ποιες είναι οι βασικές εξελίξεις και ποια η έκθαση της Επανάστασης του 1821;

Η Επανάσταση ξέσπασε στην Πελοπόννησο το Μάρτιο 1821 και αμέσως στη Στερεά Ελλάδα. Πέρασε στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους και στην Κρήτη. Χρειάστηκαν πολλοί αγώνες και χύθηκε πολύ αίμα, ώσπου να βγει μέσα από τα κόκαλα των Ελλήνων η ελευθερία τους. Διχόνοιες και πολιτικά μίση έβλαψαν πολλές φορές τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας και έθεσαν σε κίνδυνο τη συνέχισή του. Τελικά, η Επανάσταση πέτυχε και το 1829 έγινε η τελευταία μάχη της στην Πέτρα της Βοιωτίας, η οποία έληξε με νίκη των Ελλήνων. Με τη Συνθήκη του Λονδίνου του 1830 αναγνωρίστηκε η ίδρυση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Στην ευνοϊκή λήξη της Ελληνικής Επανάστασης συνέβαλε και η επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων με τη ναυμαχία του Ναβαρίνου.

Γράφω τι άλλο θα ήθελα να μάθω για τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας.

Ενδεικτικά:

Θα ήθελα, ακόμα, να μάθω για τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας και συγκεκριμένα ποιοι έσπειραν τα ζιζάνια της διχόνοιας ανάμεσα στους Έλληνες, τα οποία οδήγησαν στη φυλάκιση του Κολοκοτρώνη, στη δίκη του Γεώργιου Καραϊσκάκη και στη δολοφονία του Οδυσσέα Ανδρούτσου. Επίσης, θα ήθελα να μάθω, γενικά, πολύ περισσότερα πράγματα για τη Μεγάλη Επανάσταση του 1821 και όχι τόσο λίγα που έχει το βιβλίο μας αυτό της Ιστορίας.

Η επαναστατική σημαία των Ψαρών

4 ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 33)

1. Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι:

- 1833: Απόλυτη μοναρχία
1844: Συνταγματική μοναρχία
1864: Βασιλευόμενη Δημοκρατία

2. Διακρίνω τους αγώνες σε εξεγέρσεις, επαναστάσεις, κινήματα και συμπληρώνω.

Εξέγερση	Τα Ορλοφικά (1769-1770)
Επανάσταση	Ο Αγώνας της Ανεξαρτησίας (1821-1829)
Κίνημα	Ο αγώνας για την έξωση του Όθωνα (1859-1862)
Επανάσταση	Ο αγώνας για την απόκτηση Συντάγματος (1843-1844)
Κίνημα	Η πρωτοβουλία του Στρατιωτικού Συνδέσμου (1909)

3. Καταγράφω τις σημερινές ελληνικές πόλεις που μένουν εκτός ελληνικών συνόρων το 1833, το 1864 και το 1881.

1833	1864	1881
Άρτα	Άρτα	Ιωάννινα
Λάρισα	Λάρισα	Κοζάνη
Βόλος	Βόλος	Θεσσαλονίκη
Ιωάννινα	Ιωάννινα	Σέρρες
Κοζάνη	Κοζάνη	Δράμα
Θεσσαλονίκη	Θεσσαλονίκη	Καβάλα
Σέρρες	Σέρρες	Μυτιλήνη
Δράμα	Δράμα	Χίος
Καβάλα	Καβάλα	Ρόδος
Μυτιλήνη		Ηράκλειο
Χίος		Χανιά
Ρόδος		
Ηράκλειο		
Χανιά		
Κέρκυρα		
Αργοστόλι		

(σελίδα 34)

4. Υπολογίζω το ποσοστό (%) των κατοίκων του ελληνικού κράτους και το ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού εκτός των ελληνικών συνόρων (%) στο συνολικό αριθμό των ελληνικών πληθυσμών.

Πληθυσμός ελληνικού κράτους	Ελληνικός πληθυσμός εκτός των ελληνικών συνόρων
≈ 750.000	≈ 3.000.000

Το ποσοστό των κατοίκων του ελληνικού κράτους σε σχέση με τον ελληνικό πληθυσμό εκτός των συνόρων είναι το 25%.

Παρατήρηση:

Η ερώτηση είναι κακοδιατυπωμένη. Δεν μπορεί να βρεθεί δεύτερο ποσοστό, γιατί δε μας δίνεται ο συνολικός αριθμός των ελληνικών πληθυσμών.

5. Η λύση του Ανατολικού Ζητήματος εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Επιλέγω τους παράγοντες που περιπλέκουν το Ανατολικό Ζήτημα και συμπληρώνω.

Οι παράγοντες αυτοί είναι:

- α) τα ανταγωνιστικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή
- β) οι επεκτατικές ρωσικές βλέψεις στα Βαλκάνια.
- γ) οι ανταγωνιστικές εθνικές επιδιώξεις βαλκανικών λαών
- δ) η δημογραφική σύνθεση των οθωμανικών εδαφών
- ε) η αδυναμία της οθωμανικής διοίκησης
- στ) η επιρροή των Μεγάλων Δυνάμεων και η κηδεμονία της περιοχής.

(σελίδα 35)

6. Σημειώνω με ποια σημασία συναντώ τον όρο «αλληλεξάρτηση» στα μαθήματα: γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, κοινωνική και πολιτική αγωγή.

Γλώσσα

Η σχέση μεταξύ ενός μέρους και του όλου. Έτσι, μια λέξη εξαρτάται από μια πρόταση και μια πρόταση από μία λέξη.

Μαθηματικά

Η σχέση, μεταξύ διαφορετικών μεγεθών. Έτσι, το εμβαδόν του ορθογωνίου εξαρτάται από το μήκος των πλευρών και το μήκων των πλευρών του από το εμβαδόν του ορθογωνίου.

Φυσικές επιστήμες

Η σχέση μεταξύ διαφόρων φυσικών στοιχείων. Έτσι, το νερό συντελεί στη βλάστηση των φυτών και η βλάστηση απαιτεί νερό.

Κοινωνική και πολιτική αγωγή

Η αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών θεσμών. Έτσι, η δημοκρατία εξασφαλίζει την ελευθερία του λόγου και η ελευθερία του λόγου οδηγεί στη δημοκρατία.

7. Γράφω στη σχολική ή τοπική εφημερίδα ένα άρθρο για την παιδική εργασία κατά το 19ο αιώνα.

Τίτλος ΑΠΟ ΜΙΚΡΑ ΣΤΑ ΒΑΣΑΝΑ

Άρθρο Οι οικογενειακές υποχρεώσεις δε βαρύνουν μόνο τους μεγάλους αλλά και τους μικρούς. Τα παιδιά μιας φτωχής οικογένειας αναγκάζονται να δουλεύουν σε διάφορες δουλειές, για να βοηθούν τους γονείς τους στην αντιμετώπιση των εξόδων της.

Είναι λυπηρό να βλέπεις ένα αγοράκι δέκα χρόνων να κρατά το κασελάκι του λούστρου και να τρέχει πρωί πρωί για δουλειά στους δρόμους της Αθήνας. Το ντύσιμό του και η θλίψη στο πρόσωπό του σου δημιουργούν μια δυσάρεστη εικόνα. Την ίδια δυσάρεστη εικόνα σου δημιουργεί και το ρακέντυτο κοριτσάκι των δέκα έως δώδεκα χρόνων που το βλέπεις σκυμμένο να σφουγγαρίζει τις σκάλες στην είσοδο ενός κτιρίου.

Αυτές είναι εικόνες που προσβάλλουν τον πολιτισμό μας. Τα παιδιά στην ηλικία αυτή πρέπει να πηγαίνουν στα σχολεία και να μορφώνονται. Τι κάνει το κράτος; Δεν τα βλέπει αυτά; Ας κάνει, επιτέλους, κάποιο νόμο που να απαγορεύει την παιδική εργασία στα παιδιά ηλικίας κάτω των δεκαπέντε χρόνων.

(σελίδα 36)

8. Υπολογίζω το μηνιαίο μισθό του παιδιού που αναφέρεται στην πηγή [4.35]. Συμβουλεύομαι τον παρακάτω πίνακα τιμών των προϊόντων της εποχής και βρίσκω πόσες οκάδες ψωμί μπορεί να αγοράσει με το μισθό του. Καταγράφω το συμπέρασμά μου.

Τιμές προϊόντων			
Τιμές αγοράς σε δραχμές ανά οκά (μία οκά = 1.282 γραμ.)			
έτος	ψωμί	κρέας	λάδι
1898	0,45	1,50	1,80

Παίρνοντας υπόψη μας την ετήσια αμοιβή του παιδιού, που ήταν 80 δραχμές το χρόνο, βρίσκουμε ότι ο μηνιαίος μισθός του ήταν $80 : 12 = 6,66$ δραχμές.

Με το ποσό αυτό θα μπορούσε να αγοράσει το μήνα $6,66 : 0,45 = 14,8$ οκάδες ψωμί. Δηλαδή περίπου μισή οκά (641 γραμ.) ψωμί την ημέρα. Αυτό δείχνει το μέγεθος της εκμετάλλευσης των εργαζόμενων παιδιών και πόση δυστυχία υπήρχε τότε, για να φτάνει ο πατέρας να δίνει το παιδί του να εργάζεται με ένα μισθό πείνας, όπως ήταν αυτός των 80 δρχ. για έναν ολόκληρο χρόνο.

9. Δημιουργώ κατηγορίες προϊόντων, σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα [4.30].

Γεωργικά	Κτηνοτροφικά	Βιοτεχνικά	Πρώτες ύλες
σταφίδα σύκα λάδι-ελιές κουκούλια βελανίδια κρασί ^{μέλι} δημητριακά ζάχαρη καφές ρύζι	παστά ^{ακατέργαστα δέρματα} ζώα	δέρματα υφάσματα βαμβακερά ^{υφάσματα λινά} υφάσματα μάλλινα νήματα	μετάξι σίδηρος κατεργασμένος και ακατέργαστος γαιάνθρακες ξυλεία οικοδομήσιμη

10. Παρατηρώ τις φωτογραφίες και καταγράψω ομοιότητες και διαφορές.

Ομοιότητες

Η πλατεία και στις δύο χρονικές περιόδους φαίνεται να έχει το ίδιο σχέδιο και να περιβάλλεται από κτίρια. Το σιντριβάνι της βρίσκεται στην ίδια θέση και στις δύο περιόδους.

Διαφορές

Τα κτίρια της δεύτερης φωτογραφίας φαίνονται πολύ ψηλότερα. Είναι σύγχρονες πολυκατοικίες μιας μεγαλούπολης. Φαίνεται η έκτασή της να έχει λίγο περιοριστεί και να έχει δεντροφυτευτεί το δεξιό άκρο της.

11. Διατυπώνω ερωτήματα σχετικά με την καθημερινή ζωή στην Ελλάδα κατά το 19ο αιώνα.

κατοικία

Π.χ. Ήταν τα σπίτια;
Είχαν όλοι οι άνθρωποι δικά τους σπίτια;
Τα σπίτια ήταν μονοκατοικίες ή μικρές πολυκατοικίες;
Ήταν ακριβά τα ενοίκια;

διατροφή

Ήταν πλούσια η διατροφή τους;
Τι έτρωγαν, συνήθως, οι άνθρωποι τότε;
Αρκούνταν στα ντόπια προϊόντα ή έτρωγαν και εισαγόμενα και ποια;
Πώς περνούσαν τον ελεύθερο χρόνο τους, οι άνθρωποι και ειδικά τα παιδιά;
Τι παιχνίδια έπαιζαν τότε τα παιδιά;

ενδυμασία

Πώς ντύνονταν τότε οι άνθρωποι;
Τι φορούσαν, συνήθως, οι γυναίκες και τι οι άνδρες;
Ακολουθούσαν τότε κάποια μόδα;

συγκοινωνίες

Με ποια μέσα μετακινούνταν τότε οι άνθρωποι;
Υπήρχαν Ι.Χ. αυτοκίνητα;
Υπήρχαν αεροπλάνα, φεριμπότ και ιππάμενα δελφίνια;

12. Βρίσκω την ταυτότητα της ιστορικής πηγής [4.49].

Δέλτα Π.Σ. «Πρώτες Ενθυμήσεις, ...»

Ταυτότητα της πηγής

Ποιος/ποια είναι ο/η δημιουργός της πηγής;

Πότε δημιουργήθηκε;

Τη δεκαετία του 1930.

Πού δημιουργήθηκε;

Μάλλον στην Αθήνα.

Ποιος είναι ο σκοπός της δημιουργίας της πηγής;

Να πληροφορήσει τις γυναίκες για τις πολύ δύσκολες συνθήκες ζωής των γυναικών κατά το 19ο αιώνα και να τις συγκρίνουν με εκείνες του 20ού αιώνα (τη δεκαετία του 1930).

Σε ποιον απευθύνεται ο/η δημιουργός;

Στις γυναίκες της εποχής.

Ποιο είναι το είδος της πηγής;

Είναι δευτερογενής πηγή.

13. Αναζητώ τα ίχνη του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα στην περιοχή μου και τα καταγράφω.

(Αυτή η εργασία είναι ατομική για τον καθένα μαθητή και την καθεμιά μαθήτρια. Ψάξε για κτίρια, εκκλησίες, είδη λαϊκής τέχνης κτλ.).

14. Περιγράφω ή ζωγραφίζω κάποιο απ' αυτά.

(Και αυτή η εργασία είναι δική σου).

(σελίδα 39)

15. Συμβουλεύομαι τα χρονολόγια των κεφαλαίων της Ενότητας και δημιουργώ ένα δικό μου με τα σημαντικά, κατά την κρίση μου, γεγονότα του 19ου αιώνα.

Χρονολόγιο των σημαντικότερων γεγονότων του 19ου αιώνα

- 1843:** Η Επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου, για να δοθεί Σύνταγμα.
- 1844:** Ψηφίζεται το πρώτο ελληνικό Σύνταγμα.
- 1864:** Τα Επτάνησα προσαρτώνται στην Ελλάδα.
- 1875:** Ψηφίζεται η αρχή της «δεδηλωμένης».
- 1881:** Η Θεσσαλία προσαρτάται στην Ελλάδα.
- 1893:** Πτώχευση του ελληνικού κράτους.
- 1896:** Αναβιώνουν οι Ολυμπιακοί αγώνες και γίνονται οι πρώτοι στην Αθήνα.

16. Ποια είναι τα κυριότερα ζητήματα που αντιμετωπίζει το ελληνικό κράτος κατά το 19ο αιώνα;

Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος είναι μικρό. Δεν έχει γίνει η εθνική ολοκλήρωση. Πολλά ελληνικά τμήματα βρίσκονται εκτός των ελληνικών συνόρων. Το μεγαλύτερο, λοιπόν, πρόβλημα είναι πώς θα ελευθερωθούν και τα μέρη αυτά και να γίνει η εδαφική επέκταση του κράτους. Άλλο μεγάλο πρόβλημα είναι η οικονομική ανάπτυξη του κράτους. Υπάρχουν λίγα έσοδα και τεράστια έξοδα για την ανασυγκρότηση και τη λειτουργία του κράτους.

Ακόμα, υπάρχει το πρόβλημα της οργάνωσης και του εκσυγχρονισμού του κράτους.

Τέλος, το κράτος εξαρτάται από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Είναι κάτω από την επιρροή τους, γιατί, δυστυχώς, τις έχει ανάγκη. Δεν είναι αυτοδύναμο.

Γράφω τι άλλο θα ήθελα να μάθω για την Ελλάδα του 19ου αιώνα.

- α) Πώς λειτουργούσαν τότε τα σχολεία, τι μαθήματα έκαναν, τι βιβλία είχαν οι μαθητές.
- β) Πώς γίνονταν οι συγκοινωνίες.
- γ) Πώς ψυχαγωγούνταν οι άνθρωποι.

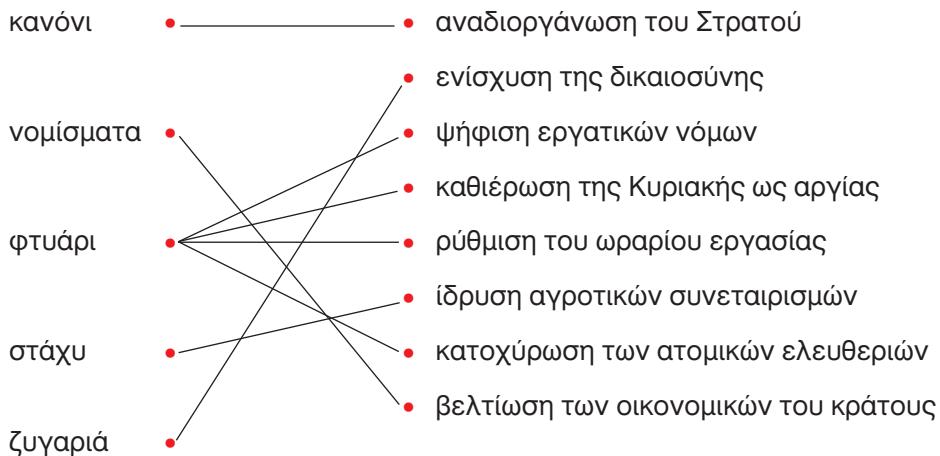
5 ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(σελίδα 40)

1. Κατατάσσω τα μέτρα εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους, στις αρχές του 20ού αιώνα, στους παρακάτω διαφορετικούς τομείς.

2. Αναζητώ στον τόπο μου την ιστορία ενός εργοστασίου και συγκεντρώνω πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία του.

(Αυτή η εργασία θα γίνει από εσένα. Συγκέντρωσε τις σχετικές πληροφορίες και γράψε τες).

(σελίδα 41)

3. Συμβουλεύομαι το σημερινό χάρτη της Ελλάδας και καταγράφω τις πόλεις που ενσωματώνονται στο ελληνικό κράτος μετά τους Βαλκανικούς πολέμους.

Οι πόλεις που ενσωματώνονται είναι: η Κοζάνη, η Κατερίνη, η Καστοριά, η Φλώρινα, η Νάουσα, η Βέροια, τα Γρεβενά, η Έδεσσα, η Θεσσαλονίκη, τα Γιαννιτσά, το Κιλκίς, οι Σέρρες, η Δράμα, η Καβάλα, τα Ιωάννινα, τα Χανιά, το Ρέθυμνο και το Ηράκλειο.

4. Κατατάσσω τις πόλεις, οι οποίες ενσωματώνονται στο ελληνικό κράτος μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, σύμφωνα με τον πληθυσμό τους.

α/α	πόλη	πληθυσμός
1.	Θεσσαλονίκη	157.889
2.	Ηράκλειο	25.185
3.	Χανιά	24.399
4.	Καβάλα	23.378
5.	Σέρρες	18.668
6.	Ιωάννινα	16.804
7.	Βέροια	13.812
8.	Δράμα	12.903
9.	Φλώρινα	10.155
10.	Νάουσα	9.681
11.	Κοζάνη	9.408
12.	Ρέθυμνο	9.086
13.	Έδεσσα	8.846
14.	Καστοριά	7.800
15.	Κατερίνη	7.393

(σελίδα 42)

5. Διακρίνω και καταγράφω τα αίτια του Α' Παγκοσμίου πολέμου.

Τα αίτια αυτά είναι:

- αναζήτηση νέων ζωνών επιρροής
- οικονομικός ανταγωνισμός
- σύγκρουση οικονομικών συμφερόντων
- οικονομική πολιτική της Γερμανίας

6. Καταγράφω τις περιοχές που διεκδικεί η Ελλάδα στο Συνέδριο της Ειρήνης στο Παρίσι, το 1919. Συμβουλεύομαι και τις πηγές [5.26] και [5.27].

Οι περιοχές που διεκδικεί η Ελλάδα είναι: η Βόρεια Ήπειρος, η Θράκη και η Μικρά Ασία.

7. Παρατηρώ την πηγή [5.26] και καταγράφω ό,τι γνωρίζω σχετικά με τις χρονολογίες.

- 1821:** Άρχισε η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση, η οποία έπειτα από σκληρούς αγώνες 9 χρόνων οδήγησε στη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.
- 1912-1913:** Διεξάγονται οι δύο Βαλκανικοί πόλεμοι κατά τους οποίους η Ελλάδα με τη σύμπραξη και των συμμάχων της Σέρβων, Μαυροβουνίων και Βουλγάρων στον πρώτο και μόνο των Σέρβων στο δεύτερο κατάφερε να ελευθερώσει από τους Τούρκους τη δυτική και κεντρική Μακεδονία και τα νησιά του Αιγαίου και από τους Βουλγάρους την Ανατολική Μακεδονία.
- 1916:** Έγινε ο εθνικός διχασμός που ταλαιπώρησε επί δύο χρόνια το κράτος και το έβλαψε.
- 1920:** Υπογράφτηκε στο Παρίσι η Συνθήκη των Σεβρών με την οποία η Ελλάδα πήρε τη Δυτική και την Ανατολική Θράκη, τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο και την περιοχή της Σμύρνης στη Μικρά Ασία.

(σελίδα 43)

8. Σημειώνω τις χώρες οι οποίες διεκδικούν, μετά το τέλος του Α' Παγκόσμιου πολέμου, τα μικρασιατικά παράλια.

Οι χώρες αυτές είναι: η Ελλάδα, η Ιταλία και η Γαλλία.

9. Μελετώ το χάρτη της Μικράς Ασίας, καταγράφω τα ελληνικά ονόματα πόλεων και τα αντιστοιχίζω με τα τουρκικά.

Αδριανούπολη	→	Edirne
Κωνσταντινούπολη	→	Instambul
Λάμψακος	→	Lapseki
Αδραμύττιο	→	Edremit
Πέργαμος	→	Bergama
Φώκαια	→	Foca
Σμύρνη	→	Izmir
Προύσα	→	Bursa
Νίκαια	→	Iznik
Νικομήδεια	→	Izmit
Ηράκλεια	→	Eregli
Σινώπη	→	Sinop

10. Δημιουργώ το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειάς μου.

(Αυτή η εργασία είναι ατομική για τον καθένα και την καθεμιά).

(σελίδα 44)

11. Αντιστοιχίζω ονόματα πόλεων και συνοικιών του ελληνικού κράτους με αντίστοιχα ονόματα στη Μικρά Ασία. Ποιο είναι το συμπέρασμά μου;

Η αντιστοίχιση είναι:

Νέα Σμύρνη	→	Σμύρνη
Νέα Μουδανιά	→	Μουδανιά
Νέα Φώκαια	→	Φώκαια
Νέα Κίος	→	Κίος
Νέα Αρτάκη	→	Αρτάκη
Νέα Ιωνία	→	Ιωνία

Εκτός από αυτές στην Ελλάδα υπάρχουν ακόμα και οι πόλεις: Νέα Φιλαδέλφεια, Νέα Ραιδεστός, Νέα Πέργαμος, Νέα Μάκρη κτλ. που έχουν πάρει τα ονόματά τους από πόλεις της Μικράς Ασίας.

Το συμπέρασμά μου είναι ότι οι Μικρασιάτες Έλληνες δεν ξεχνούν τις παλιές ιδιαιτερες πατρίδες τους και δίνουν στις νέες τα ονόματά τους.

12. Μελετώ τον πίνακα της πληθυσμιακής σύνθεσης των μεγάλων αστικών κέντρων της Ελλάδας, σύμφωνα με την απογραφή του 1928. Καταγράφω τις πέντε πόλεις όπου εγκαθίσταται ο μεγαλύτερος αριθμός προσφύγων.

Οι μεγαλύτερες αυτές πόλεις είναι:

1. Αθήνα
2. Θεσσαλονίκη
3. Πειραιάς
4. Πλάτρα
5. Καβάλα

(σελίδα 45)

13. Μελετώ το χάρτη [5.50] και διακρίνω τις χώρες της Ευρώπης, σ' αυτές που έχουν δημοκρατικό πολίτευμα και σε αυτές που έχουν φασιστικό-δικτατορικό καθεστώς, κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου.

Χώρες με δημοκρατικό πολίτευμα	Χώρες με φασιστικό δικτατορικό πολίτευμα
Ιρλανδία	Πορτογαλία
Αγγλία	Ισπανία
Γαλλία	Γερμανία
Δανία	Αυστρία
Τσεχοσλοβακία	Ελλάδα
Νορβηγία	Αλβανία
Σουηδία	Γιουγκοσλαβία
Φινλανδία	Βουλγαρία
Ολλανδία	Ρουμανία
Βέλγιο	Πολωνία
Ελβετία	Λιθουανία

14. Μελετώ τον αριθμό των γυναικών βουλευτών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, το 1974. Καταγράφω το συμπέρασμά μου για τη συμμετοχή των γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο.

1974	1977	1981	1985	1989	1990	1993	1996	2000	2004
6	12	11	12	20	15	17	19	31	38
294	288	289	288	280	285	283	281	269	262

εκλογές	1974	1977	1981	1985	1989	1990	1993	1996	2000	2004
γυναίκες	6	12	11	12	20	15	17	19	31	38
άνδρες	294	288	289	288	280	285	283	281	269	262

Βλέπουμε ότι από το 1974 μέχρι τις τελευταίες εκλογές έχει εξαπλωσιαστεί και πλέον ο αριθμός των βουλευτών γυναικών. Τη μεγαλύτερη αύξηση την παρουσίασε στις τελευταίες εκλογές του 2004.

15. Καταγράφω τις ομάδες εργαζομένων, που αναφέρονται στις πηγές [5.55-5.57].

Οι ομάδες αυτές είναι:

Σιδηροδρομικοί, εργάτες, ηλεκτρισμού-αεριόφωτος, ναυτεργάτες, καπνεργάτες, εργάτες μέλη εργατικών σωματείων και εργάτες στο εργοστάσιο τσιγάρων Αρδίτη.

(σελίδα 46)

16. Μελετώ το χάρτη, καταγράφω τις Δυνάμεις Κατοχής και τις περιοχές που ελέγχει η κάθε Δύναμη στη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου πολέμου.

Οι Γερμανοί ελέγχουν ένα μεγάλο μέρος της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας, τη Θράκη, την Αθήνα και ένα μέρος της Αττικής, τη Λέσβο, την Κρήτη (εκτός του νομού Λασιθίου).

Οι Ιταλοί ελέγχουν το υπόλοιπο τμήμα της Δυτικής Μακεδονίας, την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο, την Εύβοια, τα νησιά του κεντρικού και νότιου Αιγαίου, τη Ρόδο, τα Επτάνησα και το νομό Λασιθίου στην Κρήτη.

Οι Βούλγαροι ελέγχουν ένα μέρος της Ανατολικής Μακεδονίας και τη Δυτική Θράκη.

17. Με βάση τα στοιχεία της πηγής [5.65] υπολογίζω ξεχωριστά το σύνολο των ανθρώπινων απωλειών των Συμμαχικών Δυνάμεων και των Δυνάμεων του Άξονα.

Έπειτα υπολογίζω το γενικό σύνολο των ανθρώπινων απωλειών, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου πολέμου.

Τα θύματα των συμμαχικών δυνάμεων ήταν:

• Σοβιετικοί:	28.000.000	(στρατιώτες και άμαχοι)
• Πολωνοί:	6.124.000	(στρατιώτες και άμαχοι)
• Γιουγκοσλάβοι:	1.505.000	(«)
• Γάλλοι:	564. 000	(«)
• Έλληνες:	414.000	(«)
• Τσεχοσλοβάκοι:	225.000	(«)
• Ολλανδοί:	200.000	(«)
• Βρετανοί:	358.000	(«)
• Βέλγοι:	88.000	(«)

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ: **41.248.000**

Τα θύματα των Δυνάμεων του Άξονα ήταν:

• Γερμανοί:	4.280.000
• Ούγγροι:	490.000
• Ρουμάνοι:	500.000
• Ιταλοί:	396.000
• Βούλγαροι:	20.000
• Φινλανδοί:	84.000

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ: **5.770.000**

(σελίδα 47)

18. Καταγράφω τις αντιμαχόμενες πλευρές στις παρακάτω πολεμικές συγκρούσεις.

Α' Βαλκανικός πόλεμος (1912-1913) Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Μαυροβούνιοι εναντίον Τούρκων

Β' Βαλκανικός πόλεμος (1913) Έλληνες και Σέρβοι εναντίον Βουλγάρων

Α' Παγκόσμιος πόλεμος Δυνάμεις της Αντάντ: Άγγλοι, Γάλλοι, Ιταλοί, Λουξεμβούργιοι, Σέρβοι, Έλληνες, Ρουμάνοι, Ρώσοι και Αμερικανοί

Δυνάμεις του Άξονα: Γερμανοί, Ούγγροι, Αυστριακοί, Βούλγαροι και Τούρκοι

Ελληνοϊταλικός πόλεμος (1940-1941) Έλληνες εναντίον των Ιταλών

Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949) Έλληνες εναντίον Ελλήνων (Έλληνες των Κυβερνητικών Δυνάμεων εναντίον του «δημοκρατικού στρατού» των κομμουνιστών).

19. Σκέπτομαι και αιτιολογώ την αύξηση των θανάτων και τη μείωση των γεννήσεων στην Αθήνα κατά το 1942.

Η αύξηση των θανάτων προϊόθει από την πείνα, τις στερήσεις, τις κακουχίες του πολέμου, το κρύο, τις γερμανικές βιαιότητες και την έλλειψη φαρμάκων και λειτουργίας των νοσοκομείων.

Οι γεννήσεις μειώθηκαν εξαιτίας της φτώχειας και των άθλιων συνθηκών ζωής που δεν επέτρεπαν στους γονείς να γεννήσουν και να αναθρέψουν παιδιά.

20. Μελετώ τον πίνακα του πληθυσμού των μεγάλων αστικών κέντρων της Ελλάδας, στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και καταγράφω την αύξηση του πληθυσμού ενός απ' αυτά ανά δεκαετία.

Καταγράφω την αύξηση του πληθυσμού της Αθήνας ανά δεκαετία:

1951-1961	1961-1971	1971-1981	1981-1991
474.123	687.532	487.090	45.990

(σελίδα 48)

21. Συμβουλεύομαι τον πίνακα και καταγράφω τις χώρες προορισμού των Ελλήνων/Ελληνίδων μεταναστών/μεταναστριών.

Στην Ευρώπη οι χώρες προορισμού ήταν η Γερμανία και στις Υπερπόντιες χώρες η Αυστραλία, ο Καναδάς και οι Η.Π.Α.

22. Καταγράφω συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα που κατοικούν στο εξωτερικό. Μαθαίνω τους λόγους της εγκατάστασής τους εκεί.

(Αυτή την εργασία θα την κάνεις μόνος / -η σου).

(σελίδα 49)

23. Καταγράφω τους τρόπους με τους οποίους το στρατιωτικό καθεστώς επιβάλλει τη δικτατορία στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1967-1974.

Το στρατιωτικό καθεστώς επιβάλλει τη δικτατορία στην Ελλάδα με τη δύναμη των όπλων. Κατεβάζει τα τανκς στην Αθήνα και καταλαμβάνει τα Υπουργεία, τη Βουλή, το ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό σταθμό, τις δημόσιες Υπηρεσίες. Επιβάλλει το στρατιωτικό νόμο και τη λογοκρισία στον Τύπο, καταργεί την ελευθεροτυπία, αναστέλλει τα άρθρα του Συντάγματος που κατοχυρώνουν τα δικαιώματα του πολίτη, συλλαμβάνει και φυλακίζει όποιους μιλούν ή ενεργούν εναντίον του, πολλούς τους περνά από έκτακτα στρατοδικεία και τους επιβάλλει φυλάκιση πολλών ετών και άλλους τους στέλνει στην εξορία, στη Μακρόνησο, τη Γυάρο και τον Αϊ-Στράτη. Απαγορεύει τις διαδηλώσεις και τη διεξαγωγή εκλογών.

24. Καταγράφω τους τρόπους με τους οποίους συμμετέχουν οι Έλληνες στο εξωτερικό, στον Αγώνα εναντίον της δικτατορίας στην Ελλάδα.

Οι Έλληνες του εξωτερικού συμπαραστέκονται στους Έλληνες του εσωτερικού στον αντιδικτατορικό τους Αγώνα. Πραγματοποιούν διάφορες εκδηλώσεις διαμαρτυρίας στις διάφορες μεγάλες πόλεις του εξωτερικού, όπου μένουν πολλοί και φιλοξενούν όσους Έλληνες φυγάδες διαφεύγουν στις χώρες που διαμένουν. Επίσης, εκδίδουν αφίσες και φυλλάδια κατά του στρατιωτικού καθεστώτος της Αθήνας, για την ενημέρωση των ξένων για αυτά που συμβαίνουν στην Ελλάδα, για να προκαλέσουν τη συμπάθεια και την επέμβαση των κυβερνήσεων τους. Ακόμα, κάνουν ραδιοφωνικές διαφωτιστικές εκπομπές και δημοσιεύουν άρθρα και σχόλια στις εφημερίδες του εξωτερικού κατά της χούντας. Τέλος, οργανώνουν Συλλόγους και πραγματοποιούν εράνους για την ενίσχυση του αντιδικτατορικού Αγώνα στην Ελλάδα.

(σελίδα 50)

25. Συμπληρώνω το χρονολόγιο της ιστορίας της Κύπρου, στο 6^ο μισό του 20ού αιώνα.

- 1955** Αρχίζει ο ένοπλος απελευθερωτικός αγώνας των Κυπρίων από την Ε.Ο.Κ.Α. και υπό την αρχηγία του στρατηγού Γρίβα-Διεγενή εναντίον των Άγγλων.
- 1960** Η Κύπρος ανακηρύσσεται ανεξάρτητη δημοκρατία με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο.
- 1974** Η στρατιωτική χούντα των Αθηνών προσπαθεί με πραξικόπημα να ανατρέψει το Μακάριο και να βάλει στη θέση του άνθρωπο της αρεσκείας τους. Αυτό δίνει το δικαίωμα στην Τουρκία, ως εγγυήτρια δύναμη που ήταν, να επέμβει και να καταλάβει όλο το βόρειο τμήμα της, στο οποίο δημιουργούν ένα ψευδοκράτος με ξεχωριστή διοίκηση.
- 2004** Η Κύπρος, με τη μορφή της ανεξάρτητης ελληνικής δημοκρατίας της Κύπρου εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

26. Καταγράφω τους παράγοντες που εμπλέκονται στη λύση του κυπριακού ζητήματος.

η διεθνής κοινότητα

κυπριακό ζήτημα

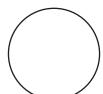
η Ελλάδα

η Αγγλία

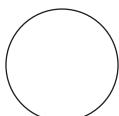
η Τουρκία

Διεθνής κοινότητα – Ελλάδα – Σουηδία – Τουρκία – Ιταλία – Αγγλία – Αίγυπτος

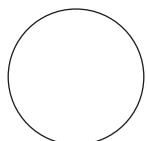
27. Σημειώνω ποια πρόσωπα εικονίζονται στα κέρματα του ευρώ. Με ποια περίοδο της ελληνικής ιστορίας συνδέεται το καθένα;

Εικονίζεται ο Ρήγας Φεραίος, ο πρωτεργάτης και πρωτομάρτυρας του Αγώνα της Ανεξαρτησίας.

Εικονίζεται ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο πρώτος Κυβερνήτης και θεμελιωτής του νεοελληνικού κράτους.

Εικονίζεται ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο μεγάλος πολιτικός, ο δημιουργός του Ελληνικού κράτους που διπλασίασε την έκτασή του και την έφτασε ως τη Σμύρνη της Μικράς Ασίας.

(σελίδα 51)

28. Αντιστοιχίω τα κέρματα του ευρώ με τη χώρα κυκλοφορίας τους.

- 1 Μιγκέλ ντε Θερβάντες, ο συγγραφέας του Δον Κιχώτη
- 2 Η Μαριάννα, προσωποποίηση της Γαλλικής Δημοκρατίας
- 3 Λεπτομέρεια από τη «Γέννηση της Αφροδίτης» του Μποτιτσέλι
- 4 Η κουκουβάγια από αρχαίο αθηναϊκό νόμισμα

29. Καταγράψω ποια από τα επιτεύγματα της τεχνολογίας χρησιμοποιώ καθημερινά.

Ενδεικτικά:

Καθημερινά χρησιμοποιώ: ψυγείο, τηλεόραση, τηλέφωνο σταθερό και κινητό, αυτοκίνητο, κομπιούτερ, διαδίκτυο (ίντερνετ) κτλ.

(σελίδα 52)

30. Καταγράψω τις μετακινήσεις που κάνω με τα πόδια και τις μετακινήσεις που κάνω με το αυτοκίνητο.

(Η απάντηση είναι προσωπική για τον καθένα και την καθεμιά).

31. Καταγράψω για ποιους λόγους χρησιμοποιώ το αυτοκίνητο.

(Το ίδιο ισχύει και εδώ).

32. Καταγράψω τις εκπομπές που παρακολουθώ στην τηλεόραση.

(Και αυτή η απάντηση είναι προσωπική).

33. Καταγράψω αρνητικά και θετικά στοιχεία από τη χρήση της τεχνολογίας.

Κινητό τηλέφωνο

Θετικά: εύκολη και άμεση επικοινωνία

Αρνητικά: ακτινοβολία και μεγάλο καθημερινό κόστος

Τηλεόραση

Θετικά: μας ψυχαγωγεί, μας προφέρει γνώσεις.

Αρνητικά: μας αφαιρεί χρόνο από τη μελέτη μας.

H/Y

Θετικά: μας εξασφαλίζει πρόσβαση στο διαδίκτυο, μας ενημερώνει.

Αρνητικά: ακτινοβολία, κίνδυνος από ακατάλληλα προγράμματα.

Αυτοκίνητο

Θετικά: μας διευκολύνει στις μετακινήσεις.

Αρνητικά: μόλυνση του περιβάλλοντος από τα καυσαέρια.

(σελίδα 53)

34. Μελετώ το χρονολόγιο των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων και συζητώ τους λόγους για τους οποίους δε διεξάγονται Ολυμπιακοί Αγώνες το 1916, το 1940 και το 1944.

Το 1916 είναι σε εξέλιξη ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, ενώ το 1940 αρχίζει ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος και το 1944 συνεχίζεται ακόμα.

35. Σημειώνω ποια από τα παρακάτω αγωνίσματα των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων διεξάγονται και στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Από τα αγωνίσματα αυτά των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων γίνονται στους σημερινούς ο αγώνας δρόμου και το άλμα εις μήκος.

36. Αναφέρω σε ποιο ιστορικό γεγονός οφείλει την ονομασία του ο Μαραθώνιος δρόμος.

Ο Μαραθώνιος δρόμος οφείλει την ονομασία του στο μαραθωνοδρόμο που έτρεξε από το Μαραθώνα στην Αθήνα μετά τη μάχη με τους Πέρσες, για να φέρει στους Αθηναίους το άγγελμα της νίκης.

37. Σημειώνω πολιτιστικές εκδηλώσεις που έχω παρακολουθήσει.

(Αυτή η απάντηση είναι προσωπική).

38. Καταγράφω χώρους πολιτισμού στον τόπο μου. Σημειώνω εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται σ' αυτούς.

(Η απάντηση είναι προσωπική για τον καθέναν και την καθεμιά).

39. Γράφω με δικά μου λόγια, ποιες είναι οι σημαντικές αλλαγές στην Ελλάδα και στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Η Ελλάδα στη διάρκεια του 20ού αιώνα είχε αρνητικά και θετικά γεγονότα που την επηρέασαν σημαντικά.

Θετικά ήταν: η εθνική ολοκλήρωση, η απελευθέρωση της Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Θράκης, η ένωση των Επτανήσων, της Κρήτης και των Δωδεκανήσων με τη μητέρα Ελλάδα και η είσοδός της στην Ε.Ε.

Αρνητικά γεγονότα υπήρξαν: η Μικρασιατική Καταστροφή, η τριπλή Κατοχή 1941-1944, ο Εμφύλιος πόλεμος, η απώλεια της Βόρειας Ηπείρου, η στρατιωτική δικτατορία 1967-1974 και η διχοτόμηση της Κύπρου το 1974 από τις στρατιωτικές τουρκικές δυνάμεις.

Ως προς την Ευρώπη σημαντικές αλλαγές ήταν η απαλλαγή των βαλκανικών χωρών από την τουρκική κατάκτηση, η ίδρυση νέων κρατών (Αλβανίας, Ρωμυλίας), η αλλαγή των συνόρων της οθωμανικής αυτοκρατορίας, καθώς και η δοκιμασία των λαών της από τους δύο παγκόσμιους πολέμους και ιδίως του Β΄.

Ως προς τις συνθήκες ζωής βελτιώθηκαν. Ανέβηκε το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων, η πρόσβαση στη μόρφωση έγινε ίση για όλους.

Γράφω τι άλλο θα ήθελα να μάθω για την Ελλάδα στον 20ό αιώνα.

Θα ήθελα να μάθω για την πρόοδο της επιστήμης στην τεχνολογία και την ιατρική κτλ.